ڕۆڤار
30
بڵاوكراوەیەكی ڕۆشنبیرییە و هەر ژمارەی تایبەتە بە داهێنەرێك
دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم دوو مانگ جارێك دەریدەكات

ڕەفیق چالاك

پەلكەزێڕینەی هونەر و داهێنان

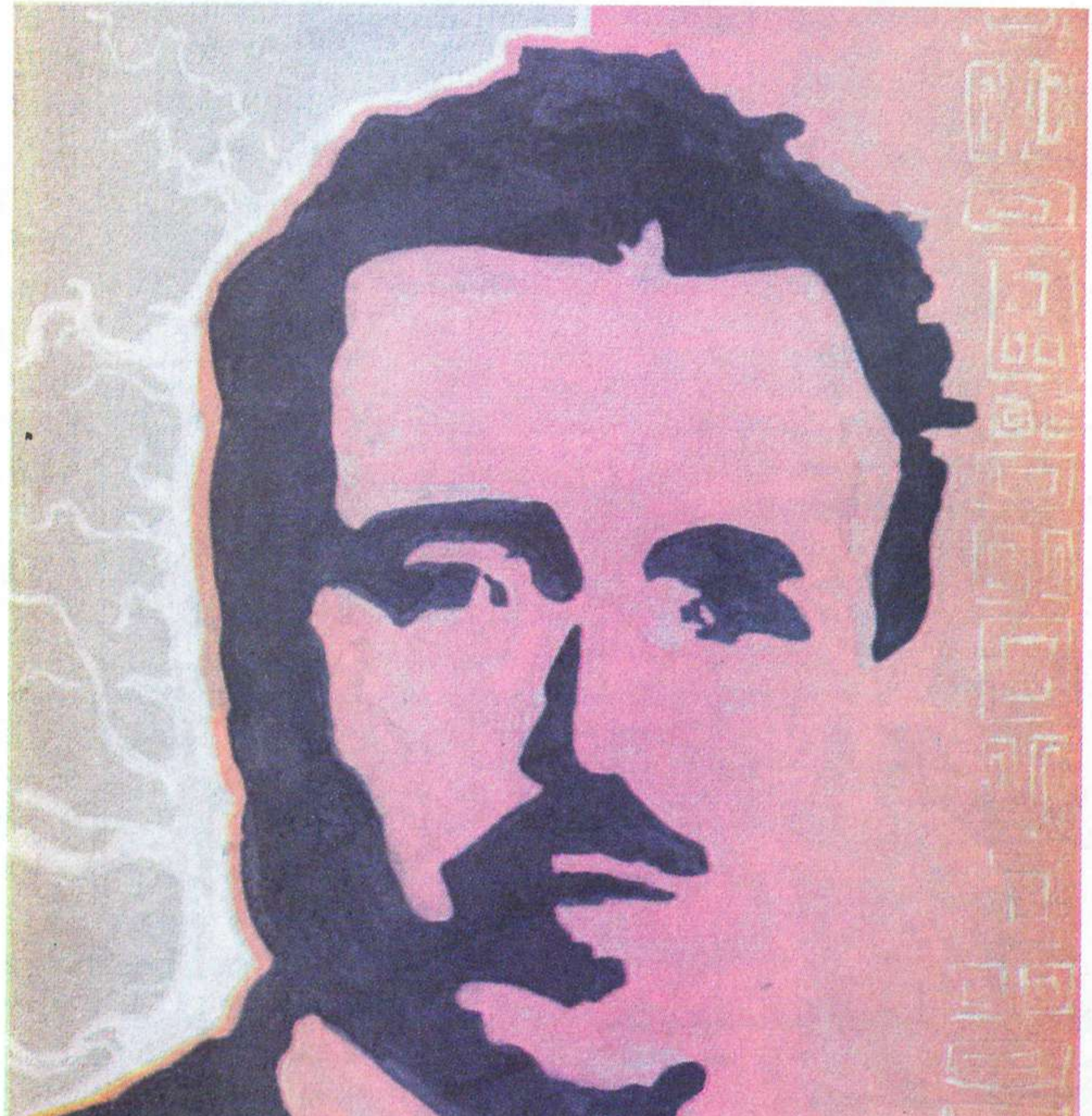

نیگاری: ئارام عەلی

سەرپەرشتیاری گشتی
شێرکۆ بێکەس

ڕاوێژکار
ئەکرەم قەرەداخی

سکرتێری ڕۆڤار
یاسین عومەر

سەرپەرشتیاری هونەری
قادر میرخان

مۆنتاژی کۆمپیوتەر
یادگار ئەوڕەحمان

(ڕۆڤار) بلاوکراوەیەکی ڕۆشنبیرییە
هەر ژمارەی تایبەتە بە داهێنەرێك،
دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم
دوو مانگ جارێك دەریدەکات

ناونیشان
سلێمانی فولکەی یەکگرتن
دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم

ت: 3129609

لە دەرەوەی وڵات
Tel: 00441628477660
Fax: 00441628486008

Web Site
www.sardam.info

Email
Sardam@sardam.info

چاپخانەی (شڤان)

ڕەفیق چالاك.. پەلکەزێڕینەی هونەر و داهێنان!

دوور لە دنیای بە ژەنگ و ژاری سیاسەت و هەندێ جومگەی ژیانی حزبایەتی و داچوونی ئەم پیاوە تیایدا! بەڵام نزیك و زۆرنزیك لە جیهانە گەورە و ڕەنگاڵەکەی هونەر و پرشنگەکانی بەهرە و ئەفراندن و سەردەق شکێنی لە چەندین بواری داهێنانی جۆراوجۆردا، بێ سێودووکردن، ئەتوانین بڵێین:

ڕەفیق چالاك، یەکێکە لەو چل چرا بێ هاوتاو دەگمەنانەی کە بەبنمیچی ماڵە سپی و جوانەکەی کولتووری ئێمەوە هەمیشە ورشەو پرتەیەتی و، بتەوێ و نەتەوێ، سەرنجت بۆ لای خۆی ڕائەکێشێ. ئەم پیاوە بەهرەدار و دەست ڕەنگینە لە ناوەڕاستی چلەکانەوە بۆ شەستەکانی سەدەی ڕابوردوو جێپەنجەی لێزانی و هونەرکاری وزرنگی بەگەڵێ لایەنی تازەکردنەوەو نوێکارییەوە دیارە و، بەردەوامیش کڵپەیەك بووە لە جووڵەو زیرەکی و بەخششی بەبڕشتی هونەرمەندانە. ڕەفیق چالاك، لە درەختێکی بەرداری چرۆپڕی هەڵچەی گوێ ڕووبارێ چووە، تۆ بڕوانە ئەو هەموو پڕۆپۆ ڕەنگین و جوانانەی کە لەم پیاوە بوونەتەو:

نووسەرێکی پێشەنگی پەخشانی کوردی
ئەکتەرو دەرهێنەرو وەرگێڕ لە شانۆی کوردیدا
یەکەمین قەڵەمێ کە چیرۆکی تەمسیلی هێنایە ناو ڕادیۆی کوردییەوە
یەکێك لە بێژەرە دەم و پل پاراوو بە تواناکانی ڕادیۆو کۆڕ و کۆبوونەوە گشتیەکان
ڕۆژنامەوانێکی بە سەلیقەولێهاتوو
دەنگ خۆش و ئاواز دانەر بۆ چەندین سروودی میللی و گۆرانیی کوردی
سەر دەستەی دامەزرێنەری کۆمەڵی هونەرە جوانەکان لە شاری سلێمانی.
خاوەن"زاکیرە"یەکی ئیجگار تیژ و سینەیەکی فراوان بۆ لە بەرکردنی سەدان شیعر و چیرۆك و بەیت و بالوورە و پەند بە هەردوو زمانی کوردی و عەرەبی.

هونەرمەندێکی گەورەی ئاواو، کەچی تا ئەمڕۆیش بەوجۆرە بەسەرنەکراوەتەوە کە پێویست بوو بکرێت. لەم ڕووەوە ڕەفیق چالاکی نووسەرو هونەرمەند غەدری لێکراوەو هەقی خۆی نەدراوەتێ و لە جێی خۆیدایەتی هەرلێرەدا ددان بەوەدا بنێین کە ئێمە قەرزارباری ئەم بەهرە گەورەیەی کوردین. بۆیە وەك وەفایەکی بچووك"ڕۆڤار" ئەم ژمارەیەی خۆی بۆ تەرخانکردووە و هەوڵمان داوە زۆرترین زانیاری لە بارەی ژیانی ئەم هونەرمەندە و بەرهەمە جۆربەجۆرەکانیەوە بخەینە بەر دەستی خوێنەرانی گۆڤارەکەمان هەروەکوو لە سەرەتاشدا ئاماژەمان بۆ کردووە. ئێمە"ڕەفیق چالاك"ی پەلکەزێڕینەی ئەدەبی و هونەریمان مەقسەدبووە. ئەو پەلکە زێڕینەیەی کە هیچ خاوەن و یژدانێ نکووڵی لێناکات و با نەوەی تازەیشمان ئەم ڕابوردووە پرشنگدارەی خۆیان لە یاد نەکەن و ئەگەر بۆ ساتەوەختێکیش بووە گیانی ئەم هونەرمەندە مەزنە شادبکەین!

ڕۆڤار

شێوەکار ئارام عەلی

لە سلێمانی لە دایکبووە ساڵی 1967، بەشداری کۆمەڵێك چالاکی هونەری کردووە، چەندین کاری هونەری هەیە لە دەرەوەی وڵات، چەند خەلاتێکی وەرگرتووە لە بواری شێوەکاریدا، ساڵی 2002 یەکەم پێشەنگای تایبەتی خۆی کردۆتەوە.
ئێستا خاوەنی (گەلەری ئارام عەلی)یە لە سلێمانی.

ژمارەکانی ڕابردوو

ئیبراهیم ئەحمەد، محەمەد مەولود (مەم)، کەمال مەزهەر، لەتیف حامید، سوارەی ئیلخانی زادە، محێدین زەنگەنە، ئەحمەد هەردی، یەڵماز گۆنای، موحەڕەم محەمەد ئەمین، دڵدار، مەستوورەی ئەردەلانی، مەولانا خالیدی نەقشبەندی، جەمال عیرفان، مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس، جەلالی میرزا کەریم، عەبدولخالق مەعروف، هێمن، حسێن حوزنی موکریانی، ئەمین فەیزی، کامەران موکری، جەلال تەقی، حەمە ساڵح دیلان، هەژار، شاکیر فەتاح، حسەین عارف، عەلائەدین سەجادی، شێخ محەمەدی خاڵ..

ژین نامەی باوک و مامۆستاو هاوڕێم ڕەفیق چالاک

بنەماڵە:

ناوی تەواوی رفیق توفیق محمود ڕەسووڵە و لە بەر زیرەکی و بلیمەتی ناز ناوی چالاکی لێ نراوە.

باوکی بە توفیقە سوور مەشهوور بوە و لە سەردەم و تافی لاویدا هاوڕێی ئەحەی ناسرو ڕەفیقی گلەبوە و لە خۆشەویستی هاوڕێکەی کوڕەکەی ناوناوە ڕەفیق.

تەوفیقە سووری باوکی لە دایک بووی ساڵی 1897 بوە و بەپێی ئەمری ئیداری ژمارە 9587/230 لە 23ی تەمموزی 1927دا کە لە بەغداوە دەرچوە بە قۆڵچی خەیالدا دەمەزرێ ومانگانەکەی(60) ڕوپیە بووە، بۆ ماوەیەکیش لەمەکینەی کارەبای سلێمانی کاردەکات کەلەگەڕەکی گاوران بوە و لە ساڵی 1943دا کۆچی دوایی کردوە.

باوکی تەوفیقە سوور بەمحمود ئاغای ڕەسول ئاغای پشدەر ناسراوە، دایکی تەوفیقەسوور ناوی فاتمەیەو کچی فتح لله ئاغای سنەیی بوە.

دایکی رەفیق چالاک ناوی ڕەعنایەو باوکی ڕەعنابانەیی یەو ناوی ئەحەرەشی بەقاڵ بووە و دایکی ڕەعنا سنەیی بوە و بە خاتونە فتح الله اغای سنەیی ناسراوە و بە خزمایەتیش دایک و باوکی رەفیق چالاک پورزای یەک بوون لە دایکەوە.

رەفیق چالاک لە ساڵی 1923دا لە گەڕەکی پیرمەسووری سلێمانی لە دایک دەبێ و نۆبەرەی سێ برای ترە، فایق، نامیق، هەر لە منالیەوە چۆتە حوجرەکەی شیخ حسین کە بەرامبەر ماڵی خلیل چاوەش بوە لە پیرمەسوور، بۆ یەکەم جار کە بیستووە زۆر منالبوە کە کاتێك تیپێکی کەشافە بەباندی موسیقاوە بەسەر شەقامەکانی سلێمانیدا گەڕاون.

بەهۆی گواستنەوەی باوکیەوە لە ساڵی 1932دا چوونەتە کۆیەو پۆلی یەکەم و دووەمی سەرەتایی لەوێ تەواو کردوە و لە ساڵی 1934دا چوونەتە سنگە سەرو دوای ئەویش گەڕاونەتەوە سلێمانی و خوێندنی سەرەتایی لە قوتابخانەی فەیصەلیە تەواو دەکات.

بۆ یەکەم جار لە ساڵی 1935دا چۆتەسەر شانۆو دەوری خزمەتکارێکی پێ سپێردراوە.

دوای تەواو کردنی خوێندنی سەرەتایی لە سلێمانی، دەچێتە دار المعلمین ریفی لە ڕۆستەمیەی نزیک بەغداو ساڵی 1941دەبێت بە مامۆستا لە قوتابخانەکانی سلێمانیدا.

لە ساڵی 1942دا لەگەڵ مامۆستا گۆران و ڕەمزی قزازدا بە فەرمانی کۆمەڵی هیوا دەچن بۆ فەلەستین و لەوێ لە ئێزگەی کوردی یافا بۆ ماوەی(3)سێ ساڵ خزمەتی نەتەوەکەیان دەکەن.

لە مانگی ئابی 1944دا گەڕایەوە بەغداو لە ئێستگەی کوردی بۆ جاری یەکەم دامەزرا و بەدەنگە زوڵاڵەکەی دەڵێ(ئێرە ئێزگەی کوردستانی عێراقە)، دوای سێ ڕۆژ لێی قەدەغە دەکەن، پاش یەك مانگ لەسەر نووسینێکی شۆرشگێری بە ناوی (گۆرانی ئازادی چین) لە ئێزگە دەردەکرێ و نایەڵن نووسینەکەشی لە گەلاوێژدا بڵاوبکرێتەوە و ئەگەڕێتەوە بۆ سلێمانی و بۆتەوە بە مامۆستا لە سورداش و دوایی لە قەمچوغە و جافەران.

لە ساڵی 1946دا ڕۆڵێکی سەرەکی دیوە لەو هەوڵەی کە درا بۆ کۆکردنەوەی یارمەتی بۆڵی قەوماوانی بوومەلەرزەکەی یەکەمی پێنجوین لەڕێی تەمسیلکردن و ئاهەنگی گۆرانی لە سلێمانی و هەولێر، لە نەورۆزی ساڵی 1947دا بۆ یەکەم جار ئاهەنگی نەورۆز بە ئاشکرا لە هۆڵی(شعب)ی بەغدا کراو ووتارێ بە کوردی دەخوێنێتەوە کە زۆر توندوتیژ دەبێ وابزانم وایە کاك همزەعبداللە ووتارەکەی نووسیبوو، هەر لەو ئاهەنگەدا گوڵی خوێناوی پێشکەش کردوە.

لە هاوینی ساڵی 1947دا و دوای تێکچوونی کۆماری مەهاباد و خنکاندنی چوار ئەفسەرەکە، بەهۆی ئەو ووتارەی لەسەرقەبران بۆ خەڵکەکەی خوێندۆتەوە لە مامۆستایەتی دەردەکرێ.

ئیتر دوای ئەوە تا ساڵی 1950 بە سیاسەت و مەینەتی و کوێرەوەری وسجن و ئازار وئەشکەنجە دەگوزەرێنێ.

لە دوای ئازادکردنی لە زیندان و لەڕێی چەند دۆست و برادەرێکی خۆشەویستیەوە لە ئێستگەی کوردی ئیشی بۆ ئەدۆزنەوە و هەموو هەفتەیەك چیرۆکێکی تەمسیلی نیو سەعاتی(نووسراو یان وەرگێردراو)ی ئامادە ئەکرد و سەرلەنوێ ئەخشەی نوێی ژیانی دەکێشێتەوە.

لە پاش ماوەیەك دەبێ بە بێژەر و دەست دەکات بەڕاست کردنەوەی باری ئێزگەی کوردی لە هەموو ڕوویەکەوە و تیپێکی

چالاك ڕەفیق چالاك

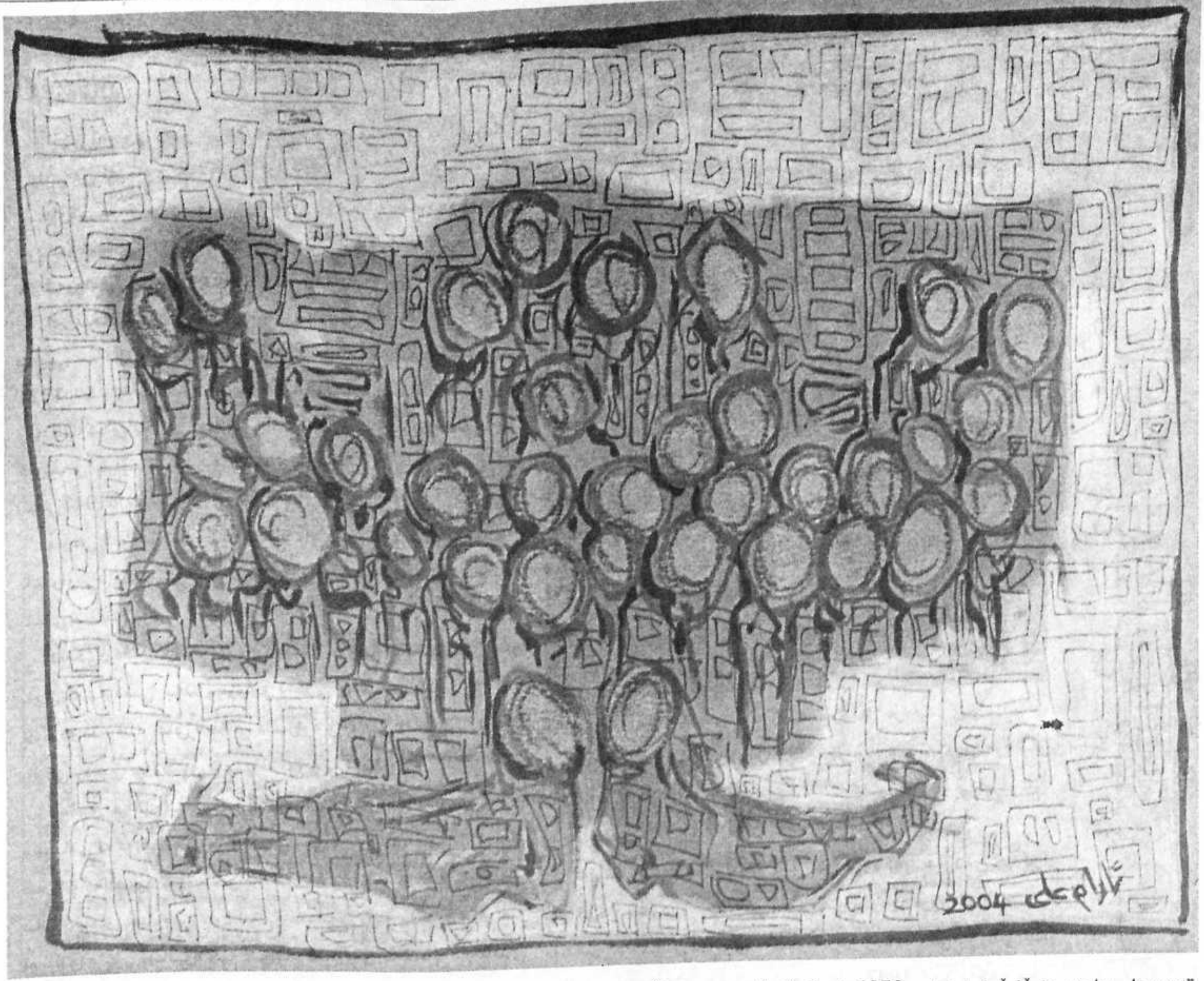

تەمسیلی دادەمەزرێنیٚ، لە ئابی 1956دا دەگوێزرێتەوە بۆ کێڵگەی بەکرەجۆ لە سلیمانی و دەکریٚ بە مأمور مخزن، لەگەڵ هاتنەوەیدا لەلایەن هاورێکانیەوە داوای لیٚ دەکریٚ کە بەشداری چالاکیە هونەریەکان بکات.

لە1957/7/5دا و دوای ڕەزامەندی ڕەسمی دامەزراندنی کۆمەڵی هونەرەجوانەکان دەستەی بەڕێوەبەر بە ئامادەبوونی زۆربەی ئەندامان هەڵدەبژێرن و ڕەفیق چالاك بە سەرۆکی کۆمەڵ دەردەچیٚ.

لە ساڵی 1959دا دیسان لە کار دەردەکریٚ و لە ساڵی1961 لە ئیدارە محلی بە مستخدم دا دەمەزریٚ و ڕۆژانەکەی 750فلس دەبێت و پاش ماوەیەك بۆی دەکریٚ بەدینارێك.

لە 9ی حوزەیرانی ساڵی1963دا لەگەڵ جەماوەری شارەکەیدا دەگیریٚ و لە حامیەی سلێمانی دەمێنێتەوە تا 1963/7/25 ئینجاڕەوانەی سجنی سلێمانی دەکرێت تا لە1963/10/14دا بە کە فالەتی 500دینار ئازاد دەکریٚ، لە 1964/6/22 دا بەفەرمانبەر لە بیطری سلێمانی دادەمەزرێتەوە.

لە ساڵی1965دا دیسان دەگیرێتەوە و لە ساڵی1966دا ئازاد دەکریٚ ودوور دەخرێتەوە لە سلێمانی و بڕیاری گواستنەوەی دەردەچیٚ بۆ بەڕێوەبەرێتی بیطری بەغدا.

لە کۆتایی ساڵی1968دا بەبڕیاری مجلس قیادەی ثورە لەوە زیفە دەردەکریٚ و فەرمانی گرتنی دەردەچیٚ، ئەمەش ئەبێتە هۆی ئەوەی بەرەو کوردستان بگەڕێتەوە و پەیوەندی بە هێزی پێشمەرگەو شۆرشی گەلی کوردەوە بکات.

تاوەکو ساڵی1970لیٚ پرسراوی ئیزگەی کوردستانی عیراق دەبێت .

لەدوای ڕێکەوتننامەی ئازاری1970دەگەڕێتەوە سەرکارەکەی خۆی وله وەزارەتی شوئونی شیمال دەبیٚ بەبەڕێوەبەری اعلامی مەرکەزی ئەو وەزارەتە.

هەر لەو ساڵانەی حەفتادا لە پاشکۆی ڕۆژنامەی التاخی دا نووسەردەبێت بۆ ماوەیەکیش دەبێت بە لێپرسراوی بەشەکوردیەکەی کە(برایەتی) بوو.

لە ساڵی 1972دا بەشێك لە بیرەوەریە هونەرییەکانی لە برایەتیدا بڵاودەکاتەوە.

هەر لەوساڵەدا بەسەرۆکی کۆمەڵی هونەر و وێژەی کوردی لقی بەغدا هەڵدەبژێردریٚ و دوا شانۆگەری خۆی لە هۆڵی زانکۆی مستنصریە بە ناوی(دکتۆری دێم) پێشکەش دەکا و لە حوزەیرانی1973دا دوا گۆرانی بەدەنگی خۆی لە ناو نوێنی نەخۆشی دلا تۆماردەکا کە هۆنراوەی مصطفی بەگی کوردیە بە ناوی(شوێن کەوتن).

ڕۆژی هەینی ڕێکەوتی1973/11/30 لە شاری بەغدا کۆچی دوای دەکات و تەرمەکەی لە سەروەسیەتی خۆی لە گردی سەیوان بەخاك ئەسپێردریٚ.

ئەوەی ئەیزانم لەبارەی هونەرەوە

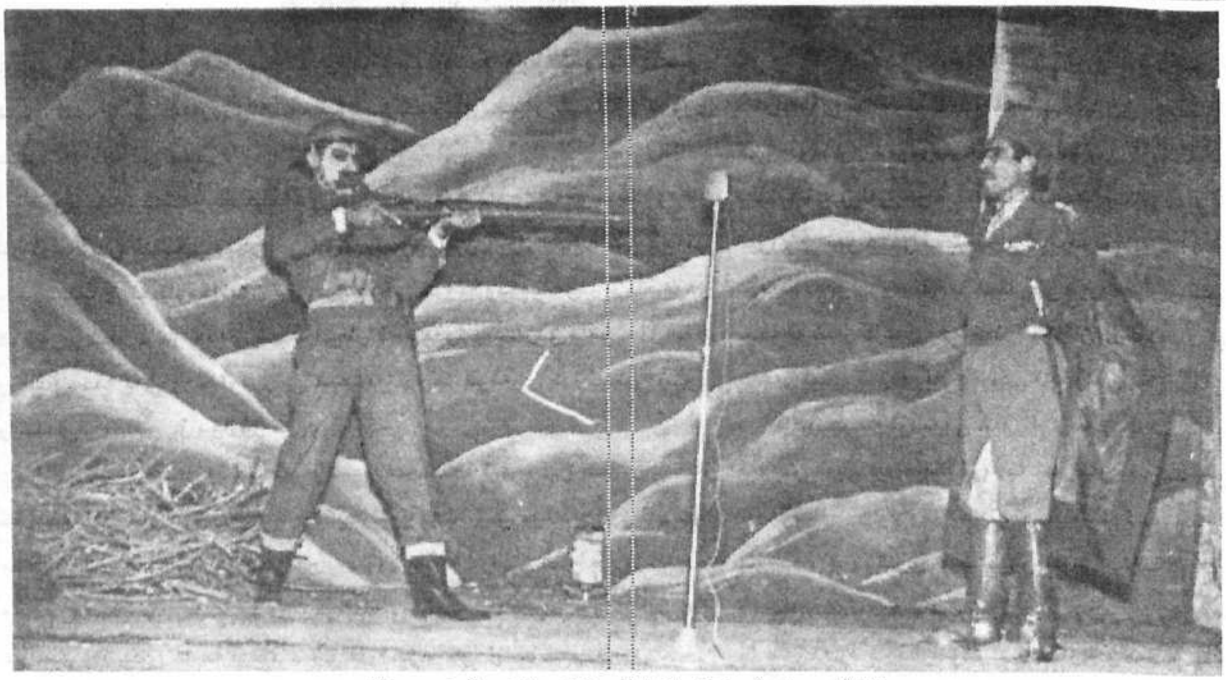

شانۆگەری لەڕێی نیشتماندا 1.ڕەفیق چالاك، 2.نوری وەشتی

نوسینی
ڕەفیق چالاك
بەغدا- 1972

تەمەن لە رادەیەکدا ئەوەستێ و ژیانی هەمو کەسێك دوایی دێ، کەس خۆی بۆ سبەینێ هەڵنەگرێ! ئەوەی ئەم سەعاتە پێمان ئەکرێ با نەیخەینە سەعاتێکی تر، چونکە دور نیە ئەو سەعاتەی تر لە دارە مەیتا بین! من وا بیر ئەکەمەوەو لەبەر یەك شتیش لە مردن ئەترسم، ئەویش ئەوەیە کە نەیەڵێت پوختەی ئەوەی فێربوم بیگەیێنم بەنەتەوەکەمو ئەگینا حەسرەت بۆ هیچی تری ناو ئەم ژیانە هەڵناکێشمو تکا لە هەمو یەکێکیش ئەکەم، چی لە توانادا هەیە لە کرداری باش و لە نوسین درێغی نەکات هەتا نەمردوە.

ئەم چەند دێڕەم بۆیە نوسی بەڵکو هەندێ کەس بجوڵێنم بەبێ تورەکردن! ئەگینا ئەوەش ئەزانم کەبە (تورە) بون هەمو کەسێك ئەجوڵێ! ئێستاش با دەست پێ بکەین:

بۆ جاری یەکەم کە ناوی تەمسیلم بیست زۆر منال بوم، لە ساڵێکدا بو کە مامۆستای خۆشەویستم، کاك فؤاد رشیدی محمد بکر ئەزانێت ساڵی چەندەو بێ گومان لە بەینی 1925وە تا 1928دایەو چیرۆکەکە لەم شوێن خانوەی ئێستاکەی ماڵی خوا لێ خۆشبو تۆفیق قزازدا کرا لە سلێمانی، کاك خسرەوی حاجی ئاغاو خوا لێ خۆشبو فؤادی صالح قەفتانی تیابو، گۆرانی ناو چیرۆکەکە بەم جۆرە دەستی پێ ئەکرد: ئافەرین خەسرەو! شێری شیرین سوار نەوەی نەوشیروان شیرینی نازدار.

ئنجا چیرۆکەکە، نوسەرەکەی، بەشدارانی، ومێژوی پێش ئەم چیرۆکەو دوای ئەمەش بەرەو ڕوی مامۆستام فؤاد رشید ئەکەمەوە چونکە لەبارەی مێژوی هونەرەوە ئەو بەشارەزا ئەزانمو ئەویش منی خستە سەر ڕێی هونەر، هەر بۆ جاری یەکەم کە مۆسیقام بیست لەسەر شەقامی سولەیمانی بو، منال بوین گوێمان لە مۆسیقا بو رامان کردو تەماشا ئەکەین قوتابین و یەك جۆرە جل و بەرگیان لەبەردایە کە نـاوی جلی کەشافەیەو بەتیپەکەشیان ئەوت (باندی مۆسیقا) وەك بەبیرما بێت هەمو ئالەتێکی هەوایی تیابو، لەگەڵ دەهۆڵ و ترامپێت و تاس مەعروفا، بۆ ئەم لایەنە هەر تەنیا خوا لێ خۆشبو فؤاد قەفتانم لەبیر ماوە کە فیفرە یان کلارنێتی لێ ئەدا، نازانم بڵێم لەم بارەیەوە لەکێ بپرسین، بەڵام تکام وایە یەکێك لەو برایانە مەردانە بجوڵێ و دەربارەی ئەو یەکەم (باندی مۆسیقا)یە زانیاری خۆی بنوسێت با ئەرکی سەرشانی مامۆستا فؤاد رشید زۆر نەبێ چونکە هێشتا ماویەتی.

لام وایە لەدوای ساڵی 1930یش کە مێژوەکەی بەتەواوی نازانم لەم جێگا سینەمایەی ئێستاکەی سیروان کاك فؤادو تاقمە مامۆستایەك چیرۆکێکی‌کەیان تەمسیل کردو لەو بارەیەشەوە هیوام وایە کێ چی دەربارە ئەزانێت با بینوسێ.

لە ساڵی 1932وە 1933دا لە کۆیە لە پۆلی دوی ابتدائی بوم لەوێ چیرۆکی تەمسیلی (نیرۆن) تەمسیل کرا زۆر بەسەرکەوتویی، وە لام وایە مامۆستایان عبداللە سامی وە خوا لێ خۆشبو عبدالرحمن شەرەف سەرپەرشتی‌یان ئەکردو بەم جۆرە دەستی پێ کرد: هەر بژی نیرۆن قەیسەری رۆمە! پایەداربێ خوایە سەروەری ئێمە!.. تکایە لەو بارەیەشەوە کێ چی ئەزانێ بینوسێت.

لە ساڵی 1935دا بۆ جاری یەکەم مامۆستایان فؤاد رشیدو حمە پاشای ئەورەحمان ئاغا لەبارەی تەمسیل و نیشی دەست و رەسم و پەیکەرتاشی‌یەوە تاوێکی بەتینیان کردە سەر هەستی قوتابیانی قوتابخانەی فەیسەڵی‌یە کە ئێستا کراوە بەبازاڕ لەبەر دەرکی سەرای سلێمانی.

لەو ساڵەدا رەسم و نیگارو چوارچێوەی نیگار بەشێوەی رەنگاو ڕەنگ و بەدانەوێڵەو کەتیرە باوی پەیداکرد ئەو زستانەش هەر قوتابی بو خەریکی شێرە بەفرینەو دروست

کردنی شتو مەك بو لە قوڕە سور، لە هاوینیشدا چیرۆکێکمان تەمسیل کرد کە بۆ جاری یەکەم تیایا چومە سەر شانۆو دەوری خزمەتکارێکم پێ سپێردرا.

ناوی چیرۆکەکەو دەرهێنانو ناوی نوسەرو ناوی هەمو نوێنەرەکان نازانم بەڵام رەسمێکی تێکڕاییی دوای تەواو بون گیرا، تکایە کێ لایەتی بۆمی بنێرێ تا ناوەکانیان لە دەرفەتێکی ترا بڵاوبکەینەوە، بزوتنەوەی هونەری ئەم سەردەمەی سلێمانیش ئەسپێرم بەهەردو مامۆستا فؤاد رشیدو حمە پاشاو چاوەڕوانی هیمەتیانمو با هونەری کوردیش مێژوی راستەقینەی ببێ بۆ دوارۆژ جێی کەڵکە.

لەو سەردەمەو پێش ئەو سەردەمەشدا تەمسیل کردن لەناو گەڕەکەکاندا باو بووە هیچ گەرەکێك نەبو تەمسیلی تیا نەکرێ لەلایەن منالانی گەڕەکەوە، لە گەڕەکی پیرمەسوری ئێمە برایان علی میرزا عارف، محمد مصطفی- حەمە بۆر- مصطفی عزیز، عمری سۆران، خوا لێ خۆشبو رەشیدی حەمە ئاغا، عمری قاوەچی، خوا لێ خۆشبو جەلال حسن حەمە سور، وە گەلێکی کەش بەم رۆژگارە خەریکی ئامادەکردنی کەلوپەلو رازانەوەی گەڕەك بوین.

لە ساڵی 1941دا لە دار المعلمینی ریفی دەرچومو بوم بە مامۆستایەکی بچکۆلانەی خۆ بەزل زان لە قوتابخانەی مەڵکەندیو لە دواییدا تەپڵی تۆپێن بۆ خالدیەو بۆ کانێسکانو بۆ هەرسێکیانو خۆلاسە لە دوای مردو رەحمەت باشەو دەستم کرد بەزیندو کردنەوەو بڵاوکردنەوەی سرودە کوردییە کۆنەکان لە قوتابخانەکانداو بۆ جاری یەکەم لە ژیانما ئاوازێکم دانا لەشێوەی سرودا بۆ شیعری خوا لێ خۆشبو زێوەر: تا دەست لە مل هیوا نەکەم...

بەم بۆنەیەوە وای بەباش ئەزانم جارێ ئەو ئاوازانە لێرەدا تۆمار بکەم کە خۆم دامناونو بانەوەشتان پێ بڵێم نەخۆم بەمۆسیقار دانا‌وەو نەبەهونەرمەندیشو هیچ ئالەتێکی مۆسیقاش نازانم، بەڵام شیعرێ کە کارم تێ بکاو بمجوڵێنێ ئەهێنم لەوێنەی شیعرەکە، لە مەعناکەی لە ئامانجەکەی بەعیلمی ئاتەواوی خۆم لە گەنجینەی ئەو هەمو گۆرانیەی خۆمان کە لە منالیەوە بۆم دەور بۆتەوە هەڵ ئەهێنجمو، ئەم بەرگی ئاوازە ئەکەم بە بەری ئەو شیعرەداو، هەتا ئێستا لای جەماوەری میللەتەکەشم خۆش بوەو شارەزاکانی مۆسیقاش زۆریان لاباش بوەو هیچ (بانقەنۆت)یشم لێوەوەرنەگرتونو وەریشی ناگرمو هەرچییەکم پێشکەش کردبێ دەستەبەرەیەکی بچوكو دیارییەکە لە کابرایەکەوە کە بەکوردی هاتە دنیاوەو بەکوردی تیایا ئەژیو، چی پێ کرابێ کە ڕێگەی درابێ دریغی نەکردوەو فریشتەی لای خواش نەبوەو، ئەوەندە بەسە پیاو بتوانێ لەناو کۆمەڵگایەکی وەکو کۆمەڵگای دەوری ئێمەدا توانیبێتی شتێکی باش بۆ خەڵکی بکات با هەرچی چۆنێك بوبێ، کە هەموتان شارەزانو ئەوەی شارەزاش نیە رۆژێك لە رۆژان لەهەمو شتێك ئەگاو رەحمەتێکمان بۆ ئەنێرێ.

خۆلاسە پیاو هەتا لە کاروباری گشتیدا ئیش نەکات، تێکەڵاو نەبێت، هەڵسو کەوتو مامەڵەی نەبێ، نەخوێنێتەوەو شەونخونی نەچێژێ، هەزار دڕك لە قاچی نەچەقێو هەزار چقڵ لە لەشیو هەزار پشکۆ بەدەستیا نەچزێ، بەندیخانەو ئەشکەنجەو سزاو بێ نانیو برسێتی نەبینێو نەکەوێو راست نەبێتەوە، نە تامی ئەرك ئەزانێ چییەو نەتامی ژیانو نە ناو جەرگەی خەڵکیو کۆمەڵگاو رژێمو دنیای سەردەمی پێگەیشتنی ئەم سەردەمەی ئێمە. لە 1940 هەتا ئێستا رێ ڕەوێکی ناڵەباری پڕ مەینەتیو کوێرەوەرییو دەردو جەخارو کۆسپو کۆستێکی ئەوتۆ بو لە هەمو بەشەکانی ژیانی کولە مەرگیمانا بەداستان نەبێ ناگێڕدرێتەوەو (دڵەش) هاوڕێی ئەو هەمو مەینەتیو کوێرەوەریانە سەبرا تو بی خوا تاوێکی تر مۆڵەتم بدەو مەوەستە با هەندێکی ئەو هەزاران ملیۆن هەندەی وا لە دەرونا بیخەمە سەر کاغەز. خەڵکینە! تکاتان لێ ئەکەم.. چی ئەزانن بیخەنە سەر کاغەز پێش ئەوەی لە چەرخی نەخۆشی(دڵا) دڵتان بوەستێ.

ئامانجم لە نوسینی ئەو ئاوازانەی بەهی خۆمیان ئەزانم ئەوەیە کە ئەویش نەبێ بە(فۆلکلۆر)، یا هەرجارە(یەکێك) بیکات بە هی خۆی وەك لەمەوبەر رویداوە، بامنیش شتێکم لە بارەی هونەر و ئەدەبەوە بو(حساب) بکرێ و ئەمیش نەبێ بە خاڵانەی(سیاسەتە) کەمان کە هیچمان بۆ تیا حساب نەکرا، هەر چەندە لەسەر(ئەویش) ئەوەی پێمانکرا یا هەر دیزە بە دەرخۆنە بێ جارێ و ئەگەر بە بەرمانەوە ما هەڵبەتە ئەویش ساغ ئەکەمەوە و بە دۆ و بە دۆشاوەوە ئەیخەمە بەردەمی خەڵکی.

وەك وتم ئاوازی سرودی یەکەم بۆ هۆنراوەی خوالێ خۆشبو زێوەر بو- تا دەست لە مل هیوا نەکەم- لە ئەسڵی هۆنراوەکەدا ئەڵێ: تا دەست لە مل مەقسەد نەکەم، بەڵام من بە رازی بونی خۆی و ئاگاداری مامۆستای خوالێ خۆشبوم رەفیق حیلمی کە ئەو سەردەمە سەرۆکی(کۆمەڵی هیوا) بو، گۆڕیم بە هیوا بەو بۆنەیەوە و پێشەکی لە ماڵی خۆیان لەسەر زەوی دانیشتین و خوالێ خۆشبوی هاوڕێشمان فایق زێوەریشی لێ بو، ئاوازەکەم بۆ وت و زۆر شادمان بو وتی: بەڕاستی ئێمە پێویستمان بە ئاوازی حەماسی هەیەو، چاوی پڕ بو لە فرمێسك، هەزاران شکۆ بۆ ئەویش و بۆ هەمو ئەو هۆنەر و نیشتمان پەروەرە کوردانەی رێچکەی یەکەمیان بۆ شکاندین و هەر ئەوەندەم، لە دەست دێ و(وەفا) پێویستە و یاد کردنەوە پێویستەو دەستم برۆیشتایە پەیکەری ئاڵتونم لە جیاتی پرونز دروست بکردنایە بۆ عارف صائیب بۆ جەمال عیرفان، بۆ ئەسیری، بۆ مصطفی بەگی کوردی، بۆ ناڵی، سالم، حەمە ئاغا ی دەربەندفەقەرە، مەولەوی، بێسارانی، مەحوی، حاجی قادر، ئەحمەدی خانی، تاهر بەگ و ئەحمەد بەگی جاف، بۆ عبدالواحد نوری و زێوەر و پیرەمێرد و گۆران و رەفیق حیلمی و شێخ نوری شێخ صاڵح و ئەحمەد بەگی صاحیبقران و قانع و شێخ سەلام و فائق بێکەس و شاهۆی بیارە و نجم الدین مەلا و هەموو ئەوانەی حەرفێکیان بۆ ئەم نەتەوەیە بە کوردی خستە سەر کاغەز و، هەندێکیان لەرێی ئەو حەرفە راستەدا کوژران وەکو عارف صائیب و جەمال عیرفان و هەندێکیان لە برسانا مردن، وەك قانع، ئەوانی کەش بە ئاسۆر و جەخار و دەمی پڕ لە زوخاوەوە سەریان نایەوە، ئەترسم ئەی وەتەن بمرم، نەبینم بەختیاری تۆ، بنوسن با لە سەر قەبرم، وەتەن غەمگین و من غەمگین و حاجی مصطفی پاشا تۆش هەرگیز لە یادناچی و ئەی ئەوەی نوێی ئەم نەتەوەیە! وائێمە لە دڵمانا، لە هەستمانا، لە مێشکمانا لە خوێناومانا پەیکەرمان بۆ ئەو مەردانە دروست کردوە و ئەوەندەمان لە دەست هاتوە، ئێوەبن و وەفاداری، ئێوەبن و هەموشتێکی جوانی ناو ئەم دنیایە، ئێوە بن و شیری سپی و پاکی ئەم کوردستانە لە یادیان مەکەن، مێژوی ژیانیان بنوسنەوە ئاسارەکانیان، چاپ بکەن، سەر لە نوێ بە نوسین و کردارەکانی خۆیـــــــــــان زیندویان بکەنەوە، ئینجا

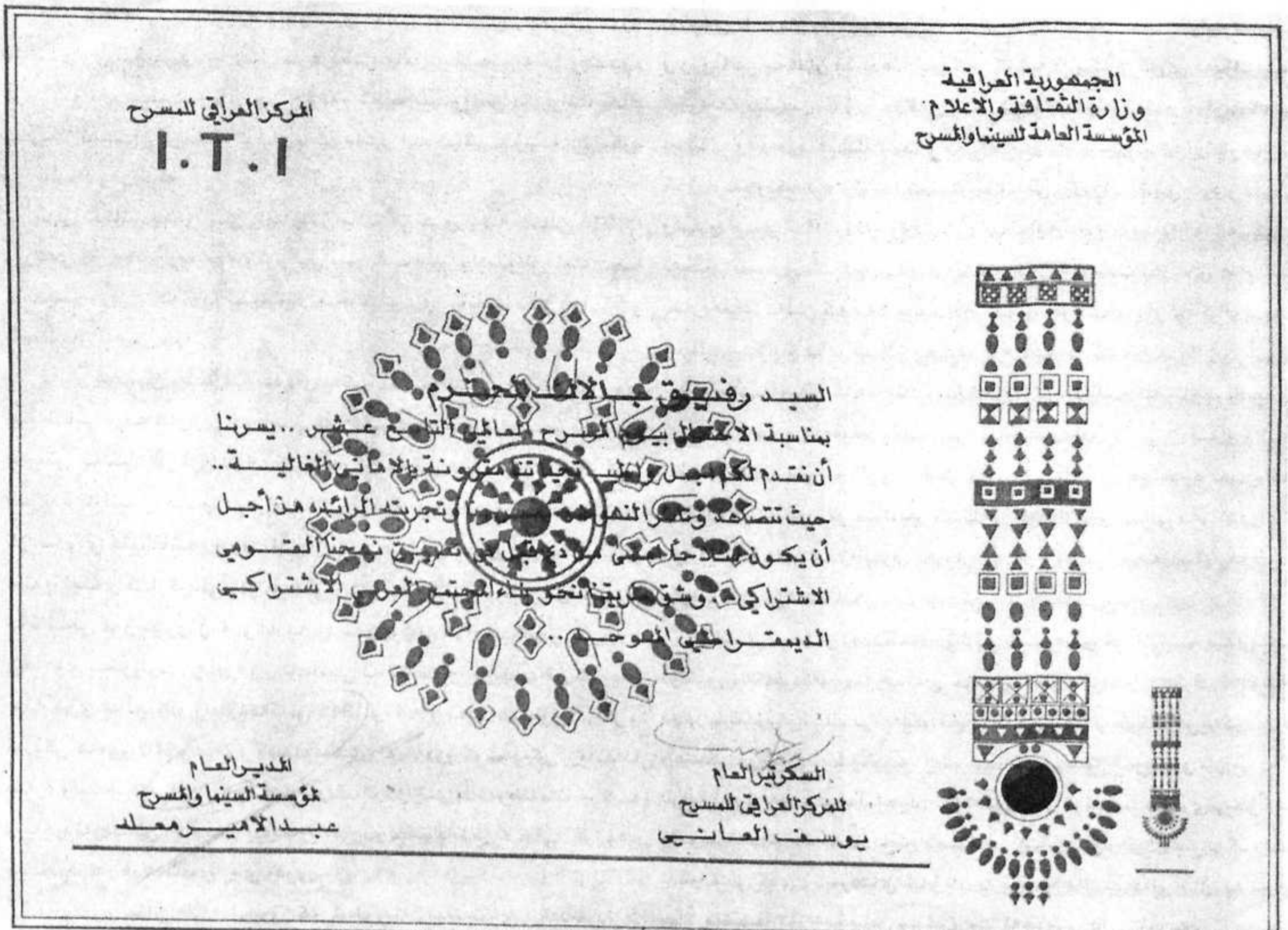

الجمهورية العراقية
وزارة الثقافة والاعلام
المؤسسة العامة للسينما والمسرح

المركز العراقي للمسرح
I.T.I

السيد رفيق جلال المحترم
بمناسبة الاحتفال بيوم المسرح العالمي التاسع عشر .. يسرنا
أن نقدم لكم أجمل [illegible] تحياتنا مقرونة بالأماني الغالية ..
حيث تتصاعد وتنمو النهضة [illegible] وتجربتها الرائدة من أجل
أن يكون [illegible] نهجنا القومي
الاشتراكي .. وشق طريقنا نحو بناء المجتمع العربي الاشتراكي
الديمقراطي الموحد ..

السكرتير العام
للمركز العراقي للمسرح
يوسف العاني

المدير العام
المؤسسة السينما والمسرح
عبد الأمير معلة

شارەکانمان پڕ کەن لە پەیکەرەکانیان و دڵنیاین لە مەردایەتیتان و شیرەکەم پێتان حەلاڵە خوێنەکەم گەر گومنەکەن، نامداران و حەمییەت کاری ئەولادی وەتەن، بڕواتان ببێ هەموویان، هەمو ڕۆشنبیرێکی ئەم نەتەوەی کوردە:

هۆنەربێ، یانوسەر، یانیشتمان پەروەر هەمویان شەهیدن، ئەوانەی نەمان شەهیدن، ئەوانەی ماون (شەهیدن) بەڵام شەهیدێکی زیندو!

هونەرمەندان! نوسەران! هۆنەران، نیشتمان پەروەران، بەیەکابجۆشێن و ئاوێتەی یەك بن و یەك بگرن و خۆتان ڕێکخەن و کرمی ناکۆکی و دوبەرەکی و خۆویستی بپلیشێننەوە، بابەروبومتان بۆ میللەتەکەتان هەڵڕێژن و هەر ئەمەیە سەرەتای ڕێی پێشکەوتن و سەرکەوتن. قسە، قسە ئەهێنێ و منیش تۆزێ درێژدادڕم، ناحەقیشم مەگرن ناتوانم لە جێی خۆیا قسەنەکەم و ئەوی سەبوریشم ئەدا لە ژیانا ئەو قسەکردنەیە.

قسەکردن نەبێ لەوانەیە پیاو توشی هەزار نەخۆشی تریش ببی و تەمەنیش بەرەوخەزان و نەمان ئەڕواو چاو بەرە ژێری هیچ لایەنێکیش نیم و ناشڵێم ئازاو قارەمانم بەڵام شەرتەو کردومە لەگەڵ خۆما لە ناهەقی بێ دەنگ نەبم وملیشم لە ئاستی هەقا لەمو باریکتربێ و هەرگیزا و هەرگیز سەناو خۆشەویستی و پشتگیری کرداری باش و پیاوی باش و شتی جوان و ڕاست ئەکەم، وە دژ بەکرداری خراپ و پیاوی خراپیش و ناشبم بە(هیچ) فی النار فی السقرین با بپڕێتەوە ریاو پیاهەڵدانی درۆوبێ دەنگی، ئەوی لە دنیا لەتێ نانی بو، کەلاوە کۆنی ئاشیانی بو، پیاوی کەس نەبێ و کەس پیاوی نەبێ، هەر ئەو ژیاوە و، ئەو ژیانی بو... وا لە چەند ئاشێکم دا، بەڵام هێشتا ئەو ئاشەم نەماڵیوەتەوە کە بە خێرێ بۆی چوم و بابێینەوە سەر ئاوازەکان:—

ئەو سرودانەی ئاوازم بۆ داناون:

1-تا دەست لە مل هیوانەکەم..	هۆنراوەی زێوەر
2-سەدەی بیستەمە...	بێکەس
3-ئەی ملەکەوە....	شیخ سەلام
4-گەرچی توشی ڕەنجەڕۆیی و...	هۆنراوەی هێمن
5-ئازادی خوای کوردین ئێمە...	هەردی
6-ئەوا هەڵکرا مەخشەڵی هونەر...	هۆنراوەی وەشتی
7-جێژنە جێژنی کوردستانە...	هۆنراوەی ع، شەونم
8-ئەی هەڤاڵانی ڕێگەی خەباتم....	هۆنراوەی وەشتی
9-بابە تاسەی دەرون......	هۆنراوەی شێرکۆ بێکەس
10-دەمی ڕاپەڕینە	هۆنراوەی گۆران
11-کوردستان	هۆنراوەی گۆران
12-ناوی خوای لێ ئەهێنم	هۆنراوەی گۆران

وە هەندی سرودی کەش کە ئێستا نایەنەوە یادم چونکە هەرگیز یادداشتم نەبوە، ئەمە هەڵەیەکی گەورەیە و یادداشت پێویستە بۆ زۆرکەس.

جگه لەمە هەر لە منالّیەوە هەمو سرودەکانی سەردەمی راپەڕینی کورد بە تەواوی فێربوبوم وە لەو سەردەمی مامۆستایەتی‌یەمدا زیندوم کردنەوەو نەم هێشت لە ناو بچن، وە لەم شوێنەدا سوپاس بۆ برامان کاك کەریم زانستی پێویستە کەئەو سرودانەی لە کاتی خۆیدا چاپکرد مەبەستم شیعرەکانە.

سرودەکانی سەردەمی راپەڕینی یەکەمی کورد لە ساڵی 1918دا زوربەی زۆری ئاوازەکانیان تورکی یان عەرەبین و بمتوانی‌یایە- کە تەسجیلم کرێ- هەمویم بخستایە سەر شریت و بمانایەوە بۆ دوا رۆژ و ئەمیشمان لەسەر خوا!!

ئەوی ئەمەوێ بیلێم لێرەدا ئەوەیەکە سرود-نشید- بە هۆنراوەی نیشتمانی و بە ئاوازی حەماسی تاوێکی گەورە ئەکاتەسەر دەرون و هەستی خەڵکی. من بڕوام وایە کە زیندوکردنەوەی سرودە کۆنەکان و ئەو سرودە تازانە و، ئیدراك بەرزکردنەوەی قوتابیان لە قوتابخانەکانداو کردنەوەی کتێبخانەی روناکی و بیری نوێی پارتی و شیوعی و هاتنەکایەی کارکردنی پارتایەتی و لەوەبەریش خۆیبوون و هیواو مەخشەڵی ئەو دیوی ژ. ك و لە یاری ئەو رۆژەی دوای جەنگی دووەم و ژیلەمۆی نەکوژاوەی رابوردوی ئامانجی لە ئەشك و خوێنا داگیرساومان بونە هۆی هەڵچون و راپەڕینەکانی 1945 و1947و ئەبێ هەموو کردار و کارێکی هەموو تاقم و چین و دەستەیەکمان لە هەموو گۆشەیەکی ژیانمانا بەرە و یەك ئامانج بڕوا کە خزمەت کردنی نەتەوەکەمانە، کە وریاکردنەوەیەتی، کە پاڵ پێوەنەریەتی بۆ چەسپاندنی هەقی رەوا وەك میللەتێك لەم میللەتانەی روی زەوی.

لە دەوری منالّی ئێمەدا بەرۆژ کەوشەك و ئاشەبەتەنورێ و قەلەمردارێ و سێ بازو هۆکی و تۆپێن و شەقێن و ئاگرەسورەو، مەلەی حەوزی توی مەلیك و قلیاسان باوبو، تەمسیل و جلوس بۆ ئێواران لە گەڕەکەکاندا، هەندێ جاریش شەڕەگەڕەك: منالّی گەڕەك! سەربنە خەڕەك وەرنە دەرێ بۆ شەڕە گەڕەك!! لە شەڕە گەڕەکدا کەس نەئەگەیشتە مەڵکەندی، ژن و پیاویان بە بەرد و قۆچەقانی و کوتەك و(لیس) شەڕیان ئەکرد و جارێکی کە نەیبیینینەوە، بە شەویش جگە لە شەوانی زستان کۆ ئەبوینەوە بۆ ئەوەی لە بدایەتی ماڵی حاجی حەمە ئەمینی چایچی‌یەوە لە پیرمەسور شۆڕبیینەوە بۆ بەردەمی ماڵی سید مجید و و سواغاو بە گۆرانی وتن بکەوینە ناو کۆڵانەکانی سلێمانی و دەنگمان لێ هەڵئەبڕی: دیسان هەڵخریا سێدارە بۆمن! خانم رجای کرد، بی بەخشن بەمن، هەی هەی لە دڵەکەم چەندە بێ عارە، هێشتا بە تەمای ژنی میردارە و لە هەزار ئاشمان ئەداو ئاشێکمان نەئەماڵیەوە شەوانی زستانیش حکایەت بو، قسەی خۆش و شەوچەرەی لەتکە هەرمێ و مێوژو هەنجیرو باسوق و سجوق، پێش ئەم سەردەمی ئێمەو لەدوا رۆژانی تورکاو لە سەرەتای داگیرکردنیشدا ئەم بەکۆڵان گەڕانی شەوە هەر هەبوە و ئەوی بۆ ئێمەیان ئەگێڕایەوە دەنگە داودی‌یەکەی باشترین و بە ناوبانگترین گۆرانی بێژی سلێمانی خواڵێ خۆشبو(ئەحەی ناسر) بوە، بە بڕوای من زۆربەی ئەو گۆرانیانەی ئێستا بەفۆلکلۆر دانراون هی ئەون، بێ ئارامی، دادەنگ، هەی نار، قەتار و ئەڵلاوەیسی و خاوکەر و خاڵەی ڕێبوار و سەوزە، خۆلاسە نەتەسجیل هەبو، نەخوێندەواری ئاشنای هونەر کە ئەوکردارە هونەریانە تۆمار بکات، بەڵام دڵم بەوە خۆشە کە گەلێك کەس لەوانەی لەو سەردەمەدا (ئەحەی ناسریان) ناسیوە هێشتا شوکر ماون، بەڵکو ئەمە خوایە بجوڵێن و رووناکی یەکمان بۆ بدەنە بەر ئەو گۆشە تاریکە و ئەوی ئەیزانن لەو سەردەمە بینوسن، ئەوی جێگەی داخیشە ئەم هونەرمەندە بەناوبانگە بە دەستی یەك دوو مێشك پوت و بە خەنجەر لەبەر حەوزەکەی ناو بازاڕا کوژراوە چونکە لەو رۆژەدا ئەمیش خاوەنی بیروڕای خۆی بوە و هەقی وتوە و قسەی لەکەس نەخواردۆتەوە هەقوایە لەو شوێنەدا پەیکەرێك بۆ ئەحەی ناسری شەهیدی هونەرمەند و ئازا دروست بکرێت. هەر لەو سەردەمەدا ئەڵێن کە مەلا ئەحمەدی خواڵێ خۆشبوی باوکی کاك حەمە صالح دیلان و قادر دیلان یەکێك بوە لە دەنگ خۆشەکان و خواڵێ خۆشبوش(رەفیقی گلە)، بالێرەدا ئەوەتان پێ بڵێم کە باوکم رەفیقی ئەحەی ناسر و(رەفیقی گلە)بوە لە سەردەمو تافی لاویداو لەبەر خۆشەویستی منی بە ناوی رەفیقی گلەوە ناو ناوە و، بەداخەوە ئەیڵێم کە هەتا باوکم لە ژیانا بو من لەبەر کەڵکەڵەی سیاسەت و منالّی ئەو ئیدراك و دور بینیەم نەبو کە زانیاری دەربارەی ئەو دوو هونەرمەندە لەوەوە وەر بگرم و چاوەڕوانم خەڵکی خێرخوا بجوڵێن و بنوسن.

بێینەوە سەر دەنگ خۆش و شارەزای گۆرانی‌یە دڵدارییە فۆلکلۆرییەکانی ئەو سەردەمەی خۆمان، کاك علی میرزا عارف نەك هەر تەنیا نوێنەرێکی چاك بو، بەڵکو قسە زانێکی باش و نوکتەچی‌یەکی چاك و دەنگ خۆشێکی باشیش بو، بەڵام داخەکەم ئێستا تەریکە و نازانم بۆ؟! دوای ئەم (حەمە)-محمد احمد- هات کەوا بزانم ئێستا تاجری ریخۆڵەیە مامۆستا ئەحمەد هەردیش شارەزای هەمو ئاوازەکان بو جگە لە بەهرەکانی کەی وشەوەهای شەومان بە یەکەوە پاڵ پێوەناو ساڵ بە دوای ساڵا وائێستا ئەو نەخۆشی سنگ و من نەخۆشی دڵ و زۆربەی تەمەنمان بەیەکەوە بردە سەرو داوای لەش ساغی بۆ ئەکەم. بێ گومان پێویستە دوای ئەحەی ناسر ئێمە کاك رەشید-رەشۆڵ- ی خۆشەویستی شێخ مەحمودی نەمر و هەموو کوردێك کە ناسیبیەتی لە یاد نەکەین، چونکە ئەو بەرزی گۆرانی وتنەی بەوەوە هەیە هەتا ئێستا گۆرانی بێژەکانی لای ئێمە-سلێمانی- نەی گەیشتونەتێ و هیوام وایە خۆی یادداشتی خۆی و مێژووی ژیانی بنوسێ یان کۆمەڵی هونەر و وێژە ئەو ئەرکە بگرنە سەر شانی خۆیان و هەموو گۆرانی‌یەکانی بۆ تۆمار بکەن بەیارمەتی تیپی مۆسیقای سلێمانی، ئینجا مەلا کەریم و دایکی جەمالیشمان بالەبیر نەچن.

دوای ئەمان کاك مەحمودی توفیق شلك وبرا جوانەمەرگەکەی دێ کە قادر توفیق گورجی بو کە کەس ئینکاری دەنگ و ئەدای هونەرمەندانەیان ناکات، پاش ئەمان کاك ئەحمەدی شارەوانی ئەهات، ئینجا کاك(محمد صالح دیلان)، سۆز و تام و لەرینەوەیەك کە لە قوڕگە ئاڵتونیەکەی حەمە صالح دا هەیە پۆپەیە لە گۆرانیدا و ئەو سەردەمەی ئەویش گیانێکی زیندوی بە گۆرانی کوردی بەخشی و حەمە صالح هەر تەنیا گۆرانی بێژ نییە بەڵکو خوێندەوار و رۆشن بیر و ئاوازدانەرو هۆنەرێکی باشیشە و ئەوی لێی داوا ئەکەم ئەوەیە نە واز لە ئاواز، نە واز لە ئەدەب نەهێنێ و لە کونجی گۆشەگیری بێتەوە دەرێ و دەربارەی باوکی و ئەو دەورەی باوکی پێش و پاش ئەوەش ئەوی ئەیزانێ بیخاتەسەر کاغەز و با ئەوڕاستی یەمان لە بیربێت کە بەرو بومی ئەدەب زۆر گەورەترو پایەدارتر و نەمرترو کاریگەرترن لە بەروبومەکانی کە پێ راتەکێنە حەمە صالّح، وەرەوە کۆڕ و

میللەتەکەت پێویستی پێتەو زۆرت پێ ئەکرێ براله، ئینجا کاک قادری حاجی حسین دێ کە ئەویش دەورێکی هەبو.

هەر لەو سەردەمەدا کاک(محمد محمود قادر) وەك فریشتەیەکی دەنگ خۆشی نایاب هاتەسەر شانۆی هونەر و ئەو گۆرانی یانەی ئەو ئەیوت هەزار ئاخی لەدوا هەڵ ئەکێشرا و ئەمیشمان(حسابات) وڕی کردو شانۆی هونەری بەجێ هێشت، بەڵام ئێستاش کە تۆزێ دەرفەتی ئەبێ خۆشترین شت لەلای گۆرانی‌یە، بێ گومان نابێ شێخ تالبی شێخ حەمە غەریبی دەنگ پڕ لە سۆزیشمان لە بیربچێت هەر چەندە ئەو بۆ ئارەزوو نەبێ هەرگیز گۆرانی نە ئەوت و ئەویش بەزۆری بۆ برادەرانی زۆر خۆشەویستی و کە خاوکەریشی ئەوت ئەیبردیتە دنیایەکی ترەوە. وا لێرەشدا شێخ نوری شێخ صالحم هاتەوە یاد و بە پێویستی ئەزانم کە بڵێم شێخ نوری نەمر تەنیا هۆنەرێکی باڵا نەبو بەڵکو لەریزی یەکەمین هۆنەرە تازە کارو باوەڕ پێشکەوتوەکانی کورد بو، پێش مامۆستا گۆران بو لەو رێ رەوەدا، یەکەمین هۆنەرە کە ئۆپەرێتی داناوە بە هۆنراوە و ئاوازەوە، یەکەمین ئاوازدانەرە بۆ زۆربەی هۆنراوەکانی خۆی، هۆنراوەی ملاحم لەمەوە دەستی پێ کردوە، پێش ئەحمەد بەگی ساحیبقرانی نەمر لە سەردەمی تازەدا، دەنگ و ئاوازێك کە بە شێخ نورییەوە بو بەردی ئەکرد بە ئاو.... دڵدارییە ناکامەکەی ناسۆرە لە جەرگی منا، کە بۆی گێرامەوە لە شەوێکی دور ودرێژی زستاناو دووبەدوو لە یانەی فەرمانبەرانی سلێمانی و گۆرانی یەکەی(عەزیز)ی برای بۆ وتم خۆم پێ نەگیرا و منیش گریام و قوڕم پێوا: **لەوێ دیجلە وەکیلی دیدەکەی من بو بە لێڵی وسور/ سکوتی خستەخانەت بو بە شینی عائیلەی رەنجدر/ ئەمە داخێکە جەرگم کون ئەکا تا ڕۆژی نەفخی صور/** عەزیزم ڕۆ، عەزیزم ڕۆ، عەزیزی ئەو نیهالم ڕۆ! ئەگەر لێرەدا بکەومە پەڵ هاویشتنە کورەکانی و کاك رشدی براژاشی کە هەتا ئێستا دیوانەکەیان چاپ نەکردوە ناهەقم مەگرن و تەنیا (وەفا)، وا منیش لێتان بێ دەنگ ببم ئەی ویژدانی خۆتان، ئەی میللەتەکەتان، پێ راتەکێنن وا ئێوەش پایزی تەمەنتانە.

بابێمەوە سەر (ئەخۆل) ئەو هۆنەر و دەنگ خۆش و باوکی ئاوازی پڕ لە هەنسك و قوڵپی گریانەی لە قوڕگ و جەرگ و دڵی بریندارەوە جاران ئەهاتە دەرێ، ئەو کەسەی بەبێ دەنگی و بە هێمنی ئەژی و هەرگیز حەزی لە خۆ دەرخستن نەکرد وەك خەڵکی کەو لەسەردەمی ئێمەدا (پەیمان و شیوەن)ەکەی بە ئاوازەوە بڵاوبوەوە و هەمو خۆشمان ویست و هەتا ئێستاش: **شەرتە تا ڕۆژی حەشر خولیای من بێ چاوی یار/ وێڵی سەحرایم هەمیشە تەرك بکەم خوێش و دیار،** تۆش ئەخۆل گیان هۆنەر و هونەرمەندی و بڵێین چی کە بەختی رەشمان، کە زەمانە و دەورو کۆمەڵگاکەمان نەیکا و هەزار رەحمەت لە مەحوی:

قەزابێ دەسەڵاتت کا، چی‌یە غەیری رەزا چارە،/ لەبەردەستی جەللادا رێوی ئکە (شێری پەل بەستە)!

من لەکاتێکدا کە ئەم بیرەوەرییە، یان ئەم چەند (یادە) دەربارەی هونەر ئەنوسم و ناوی هەندێ لەمامۆستایان و برایان ئەبەم ئامانجم ون نەبونی هەندێ راستی‌یە بۆ سبەینێ و ئەگونجێ هەندێ کەس لەوە عاجز بێن کە بۆ ناوم نەبردون، با ئەم لایەنە رون بکەمەوە: پیاوێك رەسم ئەگرێ، لەو رەسمەدا هەمو شارەکە، بەهەمو گۆشەیەکیەوە و بەهەمو زەمانێکیەوە و بە هەمو یەکێکیەوە دەرناکەوێ.

ئەوەی بۆ من دەرکەوتوە و پەیوەندی بەو دەورەی منەوە بوە یازانیاریم دەربارەی هەبوە لەوە ئەدوێم، هەر ئەوە ئەزانم و شەڵڵا هەموو یەکێکم بناسیایە و هەمو شتێکم بزانیایە و بڵێم چی، بەڵام هەمو کەسێکی کە بۆی هەیە هەرچی‌یەك ئەزانێ با بینوسێ و بۆمانی بنێرێ تاوەکو لە دەرفەتێکی ترا بڵاوی بکەینەوە، لەلایەکی کەشەوە با هەمو کەسێك دڵنیابێ کە لە ڕۆژانی داهاتودا و تا بە بەرمانەوە ماوە چی ترم زانی و چی ترم بەبیرا هاتەوە هەر ئەنوسم، لام وایە ئنجا با ئاوازی گۆرانی‌یە (دڵداری)یەکانیشم تۆمار بکەم هەر بۆ مێژو:

ئاوازە دڵدارییەکانی دام ناون:

1-دیالۆجی تەمسیلی گوڵی خوێناوی هۆنراوەی گۆران.
2-ئەی چاو چەشنی بازی قەفەس.. هۆنراوەی گۆران.
3-قژکاڵی لێوئاڵی پرشنگی نیگاکاڵ.. هۆنراوەی گۆران.
4-یار یار ئاسکۆڵەی نازدار.. هۆنراوەی گۆران.
5-بۆ گوڵی لاولاو.. هۆنراوەی گۆران.
6-دوا سەرنج.. ئەی قژ زەرد.. هۆنراوەی گۆران.
7-بڵێن بەیار... هۆنراوەی گۆران.
8-بەنوری بادە کەشفی... هۆنراوەی مەحوی.
9-دیارم دێری عەشقە.. هۆنراوەی مەحوی.
10-بی بێێ یانەی بێێ... هۆنراوەی مەحوی.
11-کە دیم ئاڵۆزە چاوی... هۆنراوەی مەحوی.
12-دوو ئاوانەکەی شوێن ماڵە گەورە... هۆنراوەی پیرەمێرد.
13-ئەی دڵ تۆ دڵەی جارانی من.. هۆنراوەی رەمزی مەعروف
14-ئۆپەرێتی دڵداری کورە شوان.. هۆنراوەی کامەران.
15-دڵم هەر ئەو دڵەی جارانە لەگەڵ لەتاو جەورەی زەمانە و خەم... هۆنراوەی ئەخۆل.
16-من بوم مشتەری خاڵ بێ... هۆنراوەی مەولەوی.
17-مردنە بێ تۆ ژیانم... هۆنراوەی شێخ سەعیدی حەفید.
18-ئەی دەرونی ناو گێژاوی... هۆنراوەی شێرکۆ بێکەس
19-گەرانەوە...شیرینەکەم... هۆنراوەی شێرکۆ بێکەس
20-پارانەوە... خاکی بەرپێتە...هۆنراوەی ئەخۆل
21-لای‌لایە... رۆڵە لای‌لایە... هۆنراوەی وەشتی

ئەمە ئەوانەی بەبیرما بێتەوە لەم کاتەدا، بەم بۆنەیەوە با ئەوەش بڵێم کە هۆنراوەی روخساروو روت گرژمەکە برا هەژارەکەم، هی منەو ئاوازەکەشی عەرەبیە(علیك منی السلام یا ارض اجدادی).

ئینجا با بگەرێینەوە بۆ دەوروبەری ساڵی 1942، کە وەك وتم: کرابوم بە مامۆستایەکی گەڕۆك و سیاسەتم پێ ئەکرا لەبەر سیاسەت!!

لەو ساڵەدا و لە هەمو پۆلێکی قوتابخانەکانی مەڵکەندی و خالدیەو گویژەدا، کە دەرسێك تیایا هەبوبێ، کتێبخانەیەکی بچوکمان لەگەڵ قوتابیەکانی ئەو رۆژە وپیاوی ئەمڕۆدا تیا دروست کردو، ئینجا وتووێژ دەربارەی مەسەلەی نەتەوایەتیمان و، سرود بەدوای سرود و هۆنراوەی نیشتمانی ئەو سەردەمەو،باسی هۆنەری جوان و، خۆلاسە بورکانێکی داگیرساوبوم. سکرتێری کۆمەڵی هیوا.

لەم سەردەمەدا ئەڵمانیا تەنگی دنیای لە ئینگلیز هانیبووەوە یەك، ئەم ئینگلیزەش کە لە ساڵی 1918وە سەواو مامەڵەیەکی پڕ لە تەڵەکەو فێڵ

وگزی و دەست برین، لەگەڵ ئەم کوردەدا ئەکات هەتا ئەمڕۆ، ئەڵێین ئائەم ئینگلیزە بە حورمەتە کە ئەکەوێتە باری ترسەوە، وەرە تەماشای کە! ئەوە قسەی خۆشەو، باسی هەقی چارەنووس و، دڵنەواییی و پڕۆژە دانان و، پارە هەڵڕشتن و ئێکسکیوزمی!! بەڵێ بەلوتفە داگیرکەری لێ قەوماو، دەستی پڕ لە پارەیەو، دەم بەپێکەنین و، بەڵێن بەخەربار!! کە تۆزێ کیش دەستی بو دوژمنی ئیمانتان بێ: هەڵ ئەگەڕێتەوە و روگرژئەکاو دەم ئەنوقێنێ و پەشیمان، لە هەموو قسەو وعدو بەڵێن و پەیمان! لەو رۆژەدا ئەم ئینگلیزە ئیشی بەکورد هەبوو، مەسەلە نزیکەی18ملیۆن کوردە لە عیراق و سوریا و تورکیاو ئیران و یەکێتی سۆڤێت، بۆ لەگەڵیانەبن هەتا کار مەیسەرئەکات؟

داوای پێنج کەسیان کرد کە بچن بۆ فەلەستین، بۆ ئیستگەیەکی کوردی کە لەوێ بۆ کورد ئەکرێتەوە لە شاری یافا.

ئەو حەلە کۆمەڵی هیوا گەورەترین پارتی بو لە کوردستانا، لە ئەندامانی ئەم کۆمەڵە چوارکەس تەرخان کرا بۆ ئەم ئیشە:

کاك نوری شاوەیس، ئەنوەری مەلا حەمە ئاغا، ئیبراهیم گوردی و رەفیق چالاك.

بەڵام لەبەر ئەوەی برایانی ناوبراو هەرسێکیان لە پێش منەوە بوبون بە سیاسی و(شتیان) لەسەربو، حکومەتی عیراق تەگەرەی خستە ئیشەکەیانەوە و نەیهێشت ئەوان بێن، لە ئەنجاما برایان رەمزی قەزاز و عبدالله گۆران هێنران و کەوتینەڕێ بەرە و بەغدا.

کەچومە بەغداو دەستم کردە ئامادەکردنی ئەوراقی پێویست و لەم لاشەوە ئیستقالەم کردوە لە مامۆستاییی و قبوڵ کراوە(قیپ) پێمەوەنوسان!!

-خێرە؟

-خێری چیی؟ تۆ(نازیت)!!

-کوڕە دایکتان چاك، باوکتان و باپیرتان چاك نازی نیم کوردم!

خولاسە درێژەی نەدەینێ و، ئەمیش بابمێنێ بۆ وەختی خۆی و، بە قودرەتی قادر کرام بە رەفیق توفیق اسماعیلی موسلاوی، و تۆزێکی مابو بمنێرن بۆ(فاو)، وە لە وێش رزگار بوم و، بڕوا ئەو رۆژە و ئازیەتی و ئینگلیزو نەیەنەوە.

کە گەیشتینە(یافا) لە فەلەستین و، ستۆدیۆمان بۆ دامەزراو، جێ و رێمان بۆ دیاری کراو، ناوی ئیستگەکەمان نا(کوردستان)، دەستمان کرد بە ئیش و مەردانە بە هەرسێکمان توانیمان لە هەموو گۆشەکانی ژیاناو، بە هۆی ئەو ئیستگەیەوە خزمەتی نەتەوەکەمان بکەین و ئەمیش بابمێنێ بۆ وەختی خۆی چونکە دورودرێژە و زۆر ئاو ئەکێشێ.

لەو ماوەیەدا (ئاغستۆسی 1942- ئاغستۆسی 1945) سودێکی باشم وەرگرت لە ژیانما و بەتایبەتی لە بارەی هونەرەوە.

جارێ هەر لە ئێستگە، هەمو مۆسیقاژەن و، گۆرانی بێژەکانم ناسی و بوم بە هاوڕێیان، بەتایبەتی (محمد عبدالکریم) کە ئەمیری بوزق تەنبور- بو لە هەمو عالەمدا و بە رەسەنیش ئەگەڕێتەوە بۆ سەر کوردەکانی دیاربکر، ئەم کوردە کراوە بەئاردی ناو دڕکان بۆ هەر وڵاتێك ئەچی و ناودار ئەناسی، لەدواییدا بۆت دەرئەکەون کە زۆربەیان کوردن.

هەر لەو سەردەمەدا خۆم خەریك کرد بە فێربونی مۆسیقاوە بەنۆتە، ئالەتێکی (ماندۆلین)م کڕی و مامۆستایەکی یۆنانیم راگرت، بەڵام لەبەر کەڵکەڵەی سیاسەت و ئیشی زۆر و رابواردنیش وازم لێ هێنا.

هەر لەو ماوەیەدا مامۆستا محمد عبدالوهاب و یوسف وەهبی وبشارە واکیم و ئەحمەد سالم و زەکی سلیمان و فاخر محمد فاخر و حسن فائق و ئنجا ئەمینە رزق و سعاد محمد و لەیلامراد و ئەسمەهان و نادرەی(امیرة الطرب) یشمان دی لەگەڵ گەلێکی کەشدا کە ئەهاتن بۆ ئەوێ: بۆ تەمسیل کردن و گۆرانی وتن و رابواردن و، لەگەڵیانا کەم و زۆر دانیشتم و، بۆ هەموو ئاهەنگەکانیان چوم و سودێکی باشم وەرگرت لە ئیخراج و تەمسیل و ئیلقاو دیکۆر و مکیاج و پێویستییەکانی کەو، زانیارییەکی خەستیش لە خوێندنەوەو بینینی شوێنەکانی شارەکانی کەو لە ئاغستۆسی ساڵی 1945دا ئیستقالەم کردو بە فەلاکەت لەرێی ئەردەنەوە گەیشتمەوە ئەو بەغدایەی پایتەخت.

هەر لەو مانگەدا بو، یا لە ئەیلولابو لە ئیستگەی کوردی بۆ جاری یەکەم دامەزرام و فوم پیاکرد: ئێرە ئیستگەی کوردستانی عیراقە! لە دوای سێ رۆژ لێیان قەدەغە کردم.

هەرچی ئاوازێك کە لە(یافا) بە مۆسیقاژەنەکانی هاوڕێمم(نۆت) کردبو بە مارشی قەومی کوردیشەوە دام بە برامان(جمیل بشیر) و ئەویش خوا سەلامەتی کا نازانم چی لێ کردن!

هەر لەو مانگەدا، نەسرێکی شۆرشگێڕیم نوسیبو، بە ناوی(گۆرانی ئازادی چین) لە گۆڤاری گەلاوێژدا، هێشتا لە چاپخانە بو(بەرەحمەت بویەك) ئاشکرای کردو خەریك بون گەلاوێژ داخەن، بەڵام نەیانکردو تەنیا نوسینەکەی منیان لەو ژمارەیە دڕاندو خۆشمیان لە ئێستگە دەرکردو بومەوە بە مامۆستاو یەکسەر بۆ سورداش.

چومەوە بۆ سلێمانی و ئەوحەلە(چرۆی هیوا) لە غەرغەرەدا بو، تەماشامان کرد بێ سودە، لە ماڵی ئەو ساکەی ئەم کاك(رووف مەعروف)ەدا کە خاوەنی کتێبخانەی گەلاوێژە لە سلێمانی و یەکێکە لە نیشتمان پەروەرانی تاقمی دووەمی بزوتنەوەی کوردایەتی، کۆمەڵەکەمان هەڵوەشاندو، ئینجا لە ماڵی ئەم کاك نوری شاوەیسە چومە(پارتی رزگاری) و دوای ئەم بە مامۆستاییی نێردرام بۆ قەمچوغەو بۆ جافەران و ساڵمان کرد بە 1946 و پارتی دیموکرات دامەزرا و کتێبخانەی کردەوە و، لیژنەیەکیشی پێکهێنا لە سەرەتای هاویندا بۆ قەلاچۆی نەخوێندەواری و گەشەدان بە بزوتنەوەی هونەری و پێکهاتبو لە:-

رەفیق چالاك بەڕیوەبەری قوتابخانەو سەرەکی لیژنەی هونەر، وئەم برا بەڕێزانە:

نوری محمد امین، طه محی الدین، فائق هوشیار، جمال امین بگ، کمال احمد بگ، عثمان مصطفی، رؤوف معروف، نوری امین بگ، محرم محمد امین، عثمان رضا، قادر مصطفی، عمر کریم.

لە ماوەی سێ مانگی هاویندا و لە قوتابخانەی گوێژە نزیکەی(350) برای کاسبی ناو بازاڕمان فێری خوێندن و نوسین و حساب کرد و بە بڕوای کوردایەتی گۆشمان کردن و باوەڕی پارتیمان بڵاوکردەوە و(بومە لەرزەی) یەکەمی پێنجوێنی بە سەردا هات و داوای(رێ دان)مان کرد لە میری: کە تەمسیلی (فی سبیل التاج) بە ناوی(لەرێی نیشتماندا) تەمسیل بکەین بۆ باربۆی لێ قەوماوانی ئەو شارە و رێمان پێدرا، لەیەك شەودا لە ئێوارەوە هەتا رۆژهەڵهات لەسەر زەوی و لەبەرچرایەکی نەوتی سێ نمرە!! چیرۆکەکەم گۆڕی بە کوردی و خستمە دەقی وت وویژەوە حوار-، هەر بۆ ئەو بەیانی یەو بەبێ نوسین چوم بۆ قوتابخانەی گوێژەو

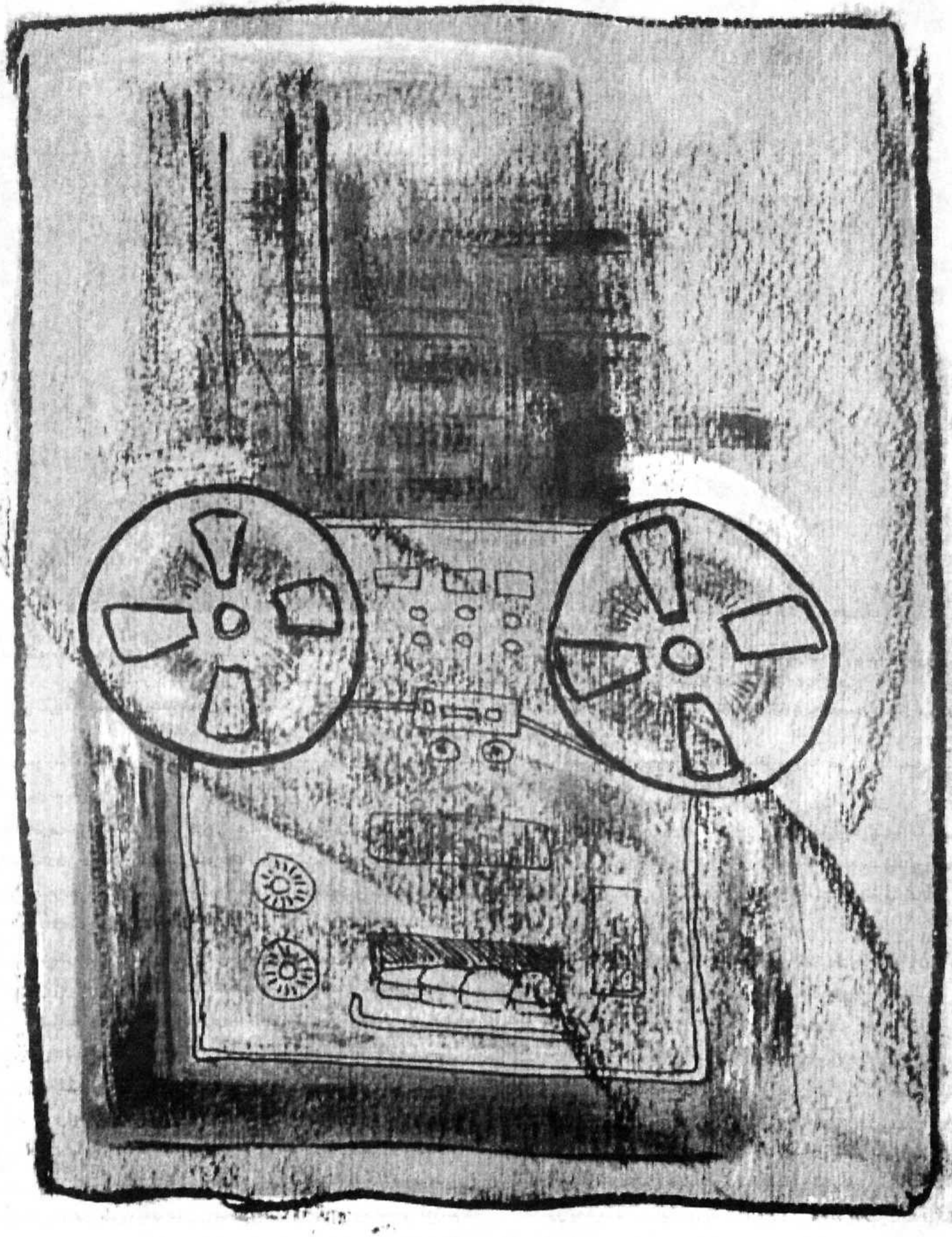

وێنەی بەشدارانی(لەرێی نیشتمان) و(گوڵی خوێناوی) و (دوكتۆر پەراسو)

لە راستەوە بۆ چەپ، ریزی یەكەم: برایان عبداللە سالار، حەمە صالح دیلان، ریزی دووەم: خوالێ خۆشبو ئەحمەد هوشیاری خەیات، كاك عبداللە ابراهیم، لاوی خێر نەدیوی خوالێ خۆشبو حەسەن توفیق، رەفیق چالاك، محمد احمد طە(كامەران)، شێخ رەزا گولانی، كەمال محمد امین، رشدی ئەحمەد بەگ، فائق توفیق.

ریزی سێیەم: شێخ نوری شێخ جەلال، قادر مصطفی، عوسمان رەزا، جەمال امین بەگ، كەمال ئەحمەد بەگ، نوری محمد امین، فائق هوشیار، نوری شاوەیس، نوری امین بەگ، عوسمان مصطفی، طە محی‌الدین، محرم محمد امین، عمر كەریم.

ریزی چوارەم: محمد امین ئەگلی، حەمەی بەكر، رووف مەعروف، امین شوكت، نوری غفور، قادر دیلان، حسن فەلاح، حەمە بۆر(محمد مصطفی) ،توفیق حسن ئاغا، جەمال عبداللە، عەزیز حاجی قادر، ئەحمەد دەرویش دادی، غەفور رەشید، وەلەلای پەنجەرەكەوە كاك بەهجەت رەشید.

برادەرانم هەڵبژارد و پراوەم پێ‌كردن، هەر ئەو رۆژە كاك(حەسەن فەلاح)ی هونەرمەندمان هێنا و چۆنیەتی پەردەكانمان بۆ باسكرد و دەستی كرد بە دیكۆر و پەردەی شەوی سامناك و گوڵی خوێناوی خەڵكەكەی سەرسام كرد.

لەلایەكەوە پراوە، لەلایەكی ترەوە تەرتیباتی شانۆ دروست كردن، بلیت چاپكردن، كورسی هێنان، شوێنی چایخانەو ساردەمەنی، لەگەڵ هاتنە ژوورەوەی خەڵكەكەشدا بە هێمنی و لەسەر خۆیی هەمومان تەشریفاتی بوین و رێگاپیشاندەر و كەسمان لە هیچ ئیشێك لاری نەبوین و هەموو بەقسەی یەكمان ئەكرد و هەركەسە ئەركی سەرشانی خۆی بە زیادەوە ئەكرد و بژین: لاوە خوێن گەرمە دڵسۆزە لێ هاتوەكانی ئەو سەردەمە و پیاوانی ئەمڕۆ كە كاری مانگێكیان بەرۆژێك و ئیشی سەد كەستان بە دەپانزەكەس تەواوكردو هەتا ئەمرم كرداری پیاوانەی ئەو سەردەمەتان فەراموش ناكەم و سڵاو رێزو خۆشەویستیم بۆ هەموو یەكێكتان لە هەر كوێ یەك هەن و هەرچی یەكن، بە پێویستیشی ئەزانم كە لە دوای ئەحەی ناصری نەمر ناوی كاك(حسن توفیق)ی جوانە مەرگ و (ئەحمەد هوشیار) وەك دوو شەهیدی كەی رێبازی هونەری كورد لەم شوێنەدا بنوسم بۆ مێژوو، سڵاو لە یاد و دیارتان برا خۆشەویستەكانم.

هەر لە پاڵ ئەو كاروبارانەداو لەو رۆژە پڕكارو ئەركەدا دەورەكانی دیالۆجی گوڵی خوێناویم دابەش كرد بە سەر كاك محمد صالح دیلان، و كاك محمود محمد قادر داو، دەوری كچەش لەسەر شانۆ بە كاك عبداللە رشید(سالار).

لە هەمانكاتدا تیپێكی مۆسیقای ساكارمان بە یارمەتی برایان دروست كرد لە كاك ئەنترانیكی مەی فرۆش كەمان، جەمال عبداللە عود، بەهجەت، رشید عود، شوكت رشید كەمان، قادر دیلان تەپڵ، هەر لەورۆژەدا كاك محمد مصطفی(حەمە بۆر) پەردەیەكی پێكەنینی ئامادەكرد، یا(دوكتۆر پەراسو) بو، یان (دۆمەكان).

پرۆگرامی شەوانەمان بریتی بو لەووتار و هۆنراوەی(بوكی ون بو)ی خوالێ خۆشبوو فائق زیوەر، گۆرانییەكی كاك حەمەی بەكر، چیرۆكی لەرێی نیشتمان، دیالۆجی گوڵی خوێناوی بە تەمسیلەوە، پەردەی پێكەنین.

هەموو یەكێك لەو برایانەی بە شداری ئەو هونەرە جوانانە بو دەوری خۆی زۆر بە سەركەوتوویی ئەداكردو چەپڵەو تەقدیر مەپرسەی ناو بو.

هەر چەندە شەوێ سەعات چوار ئنجاچوینەوە بۆماڵەوە، بەڵام سەركەوتنمان هەموشتێكی تری لەبیر بردبوینەوە، لە ماوەی حەوت

ڕۆژدا(دووهەزار) دینارمان زیاتر کۆکردەوە لەو حەوشە بچوکەدا و لە دامێنەوە(وێنە)کەی دوای ئەو ئاهەنگانە ئەبینن بە شەرحەوە.

لە ئەیلولی 1946دا، هەر ئەو دەستەیە، داوامان کرد، کە بۆ ماوەی هەفتەیەك لە هەولێریش تەمسیل بکەین، بۆ باربوی لێ قەوماوانی بومەلەرزەکەی پێنجوێن و ڕێمان پێدراو، دیکۆر و کەل وپەلمان پێچایەوە و، ڕێمانگرتە بەر، بەرەو هەولێر، لام وایە یەکەم کۆمەڵی هونەری کوردبوین، کە بۆ جاری یەکەم شارە و شارمان کرد، لە هەولێر هەڤاڵانی پارتی هەموو تەرتیباتێکیان بۆ کردین و لە قوتابخانەی یەکەمی(ابن خلکان) کە بەرامبەر یانەی فەرمانبەران بو، شانۆمان دروست کردو، بلیت دابەشکراو، کورسی هێنراو، جێی نوستن هەر لەو قوتابخانەیەدا و لە سەر زەوی جێبەجێکرا، ئەو ڕۆژە هەموومان(خاکی)بوین و بەبێ(غەڕاییی و غرور)، بۆیە هەموو کاروبارێکمان، بە جوانی و ڕێك وپێکی ئەچوەسەر، ئەوی هونەرمەند ئەکوژێ ورسوای ئەکات: من منی و تۆتۆی و غەڕاییی و ڕەوشت نزمی یەو، با ئەمە سەر مەشقی هەموو هونەرمەندێکی ڕاست بێو کارپێکردنی لە هەموو کات وشوێنێکدا، سەرکەوتنە و خۆشویستن.

لە هەولێر توشی هەندێ ناخۆشی بوین، یەکەمیان هەندێ لە برادەران فێری(گەڕان)بون، هەندێکیکەیان خەریکی سەرکێشیبون، ئەمانەمان زوو چارەسەرکردو، بۆ چاودێری و حساب لیژنەیەکمان دامەزراند بە سەرکردایەتی کاك عثمان مصطفی.

برادەرێکمان لێ پەیدابو، ناوی(ڕەشەبا) بو، لە پولیسخانە ئیشی ئەکرد، ئەمیش خوا سەلامەتی کا زۆری هێناین وبردنی و بەم زمانە لوسەی خۆم نەبوایە خوا لە کاری خۆی ئەبوەوە و تەمسیل نەئەکرا، ناهەقی کاك ڕەشەباش ناگرم نانی لەوە ئەخواردو، دنیاکەی وابو، ئەویش ئەگەر خوا نەخواستە نەماوە، بارەحمەتی لێ بێ، خۆ ناشوکری نەبێ: قەد ئێمە بەبێ(ڕەشەبا) نەبوین!!

ناخۆشییەکی تر ئەوەبو: دو ئاغا، مرخێش، مرخێش (حەزیان) لە جوانی بێ ناو کردبو، خەریك بو یەکتری کەللە پاچەکەن! ئەمیان ئەیویست بی هێنێ و هی خۆیەتی و؟! ئەوی کەشیان(وەر وەری) هەڵ ئەکێشاو، خوازبینیش لە من ئەکرا، دەوەرە ئنجا لە(ئاغایان) بگەێنە کە کچ نییەو پیاوە و هەتا کاك عبدالله سالارمان ڕزگارکردو(قتل وقتالمان) وەستان قیر وتی چەق، خۆلاسە ئەم چەند شتەو چەند شتێکی تر کە نامەوێ باسی بکەم ناخۆش بون بەڵام ئەمانە هەر ئەبێ و مەسەلە کۆمەڵگایەو پێگەیشتن، منالی وکەم تەجروبەییی و بڕواتان ببێ پیاو تەنگەچیکەلانە نەبێ چار بۆ هەمووشتێك ئەدۆزێتەوە.

پرۆگرامی هەولێرمان جیاوازبو لەگەڵ پرۆگرامی سلێمانیدا، لێرە برای خۆشەویستمان کاك احمد حاجی صالح قاسم دەوری برامان کاك کەمال محمد ئەمینی دی لەبەر نەخۆشکەوتن، لە تەمسیلا، لە گۆرانی و مۆسیقادا، لە هەمووکارێکی هونەریدا، بۆهەموو دەورێك، گەورە یا بچوك، ئیحتیات(جێگرەوە) زۆر پێویستەو با پێتان بڵێم بۆ؟

یەکەم: لەبەر نەخۆش کەوتن، دووەم: لەبەر یاخی بون، یان غەڕاییی گرتنی ئەوکەسە، یان کێشانەوەی لەلایەن کەس و کارییەوە، یان لەلایەن پارتێکی سیاسییەوە، یان لە بەرگرتنی، یا خوانە خواستە مردنی، ئەمانە هەموو ئەبێ لەبەر چاوبن، هەرگیز لە ژیانی هونەریمدا، لە سیاسەت و پارتایەتیشدا، بەیەکێکەوە نەنوساوم، هەمیشە(جێگرەوە)یەکم بۆ قوت کردۆتەوەو، جاری واش هەبو، دوان و، ئیتر ئەنجام سەرکەوتنە بەبێ گومان.

وەك وتمان پرۆگرامی هەولێر جیاوازتر بو، لێرە پەردەیەکی تازەی دیالۆج و کۆرسمان پێکهێنا بە تەمسیلەوە (جوانی بێ ناو) حەوت کچ هەر یەکی جۆرە بەرگێکی کوردی قەشەنگ بەنزیکەی دوسێ هەزار دینار ئاڵتونی ڕاستەقینەوە ئەیان سەندەوە وخۆشم قژکاڵی لێو ئاڵیم بۆ جاری یەکەم ئەوت لەسەر شانۆ، وە کاك(عبدالله سالار) بە قەشەنگترین شێوە دەوری کچی قژ زەردی ئەدا ئەکردو (گۆرانی) ڕەحمەتیش لە خۆشیدا کە بە جارێ دوو دیالۆجی ئەو بەو ڕێك و پێکییە بێتە سەر شانۆ، دەعوەتێکی گەورەی بۆکردین لە یانەی فەرمانبەران، ئەو حەلە لە ئەشغاڵی هەولێربو.

ئەم چالاکییە هونەرییە هەولێری شڵەقاند، هێشتا دەعوەتی پارتی شیوعیمان تەواو نەکردبو، اخوان المسلمین بانگیان ئەکردین، لەوان نەبو بوینەوە ئالی دوغرەمەچی، بە تایبەتی کاك دوکتۆر هاشمی برای بەڕێز و خۆشەویستمان کە بە درێژاییی تەمەنی و لە مەودای خۆیدا هەر خزمەت گوزاربوە، کە حەوت ڕۆژەمان تەواوکرد دوکتۆرە سانحەی کچی مێژوونوسی ئەمر ئەمین زەکی بەگ دەعوەتی بۆکردین بە ناوی باوکییەوە بۆ شەقڵاوە، بۆ جاری یەکەم ئەو بوکە جوانەی کوردستانمان دی کە ئەو ناوەی لێ نراوە و دڵی مردو زیندوئەکاتەوە.

سەر لە بەیانی باسی هونەر و مێژووی کورد و کوردستان بو، جوانترین ڕاوێژ و بەتامترین قسەی بۆکردین لە هەموو بارەیەکەوە.

لە نێوەڕۆدا خوشکە سانحە سێ بەرخی بۆ کردبوین بە بریانی و وەرە لەو گەنجییەداو لەو هەوا پاکەی شەقڵاواو لەو هەوای سەرکەوتن و وخوێن گەرمی یەداو مەچەك هەڵماڵەو هەتا ئەتوانی...

لە تافی عەسرا مۆسیقاوگۆرانی شەقڵاوەی خرۆشان و برامان حەمە صالح دیلان تیێ چریکان: وەفدی کوردستان! میللەت فرۆشان، هەرزە وەکیلی شاری خامۆشان...

لەگەڵ سازو ئاوازا فرمێسك بە خوڕ سەریکرد لەو چاوانەی ئەمین زەکی نەمرەوە هەتا حەمە صالح لێ بوەوە، ئینجا پێی و تین: خۆزگە نە ئەمردم و چاوم پێتان ئەکەوت لەسەر شانۆ چیرۆکە مەلحەمییە کوردییەکانتان ئەژیاندەوە و تەمسیلتان ئەکردن، خۆزگە قەڵای دم دمم ئەدی و ئەو قارەمانییەی هەتا دواکەس تەسلیم نەبون بە تەمسیل یان سینەما.

لە دوای ئەمە وێنەیەکمان لەگەڵاگرت و ئەمجارە کاك عثمان مصطفی بۆی هێنام بۆ بڵاوکردنەوە، لەگەڵ وێنەیەکی کەی ئەو حەلەی هەولێر و سوپاس بۆ کاك عوسمان و وا هەر دووکیان بڵاوئەکەینەوە و ئەوانەی ناوم نەبردون ببورن چونکە ناویانم لە بیرچوەتەوە بابیرم بخەنەوە سوپاسیان ئەکەم و کێی تریش وێنەی ئەو حەلەی لایە با بۆمانی بنێرێ و پێشەکی سوپاس.

ئەو وێنەیەی سەرەوە لە ڕۆژی 22/ی ئەیلولی1946دا گیراوە لە شەقڵاوە

لە دوای گەڕانەوەم بۆ سلێمانی کەوتینەوە گێژاوی دەرس وتنەوەو مەشق بە قوتابی کردن و هەموو پاش نیوەڕۆی دووشەموان و پێنجشەموانیش تیپی سرودی هەموو قوتابخانەکانی سلێمانیم لە(فەیسەڵی) کۆ ئەکردەوە و فێری سرودی نیشتمانی بەتین و ئێواران و شەویش پارتایەتی و

خوێندنەوەی کتێبی مارکسیزم و مناقەشەی گەرمی چەند سەعاتی بێ برانەوە و هەڵمان ئەگرت بۆ سبەینێ!

لە مانگی مارتی1947دا پارتی دیموکراتی کورد بۆ جاری یەکەم ئاهەنگی نەورۆزی بە ئاشکرا کرد لەم هۆڵی شەعبەی ئێستاکەی بەغداد، تەلگرافێکم بۆ هات کە بچم بۆ بەغداو چوم، لەوێ وتاری کوردی‌یەکە من و عەرەبی‌یەکە برایەك کە ناوی(صالح...) بو خوێندرایەوە و گوڵی خوێناویشم پێشکەش کرد.

ئەو شەوە ئاهەنگێکی پارتییانەمان لە ماڵی کاك بەکر ئیسماعیل بۆ کراو بۆ بەیانی بە ترس و لەرزەوە گەڕامەوە بۆ سلێمانی، چونکە وتارەکە زۆر توندوتیژبو، وابزانم کاك حمزەعبدالله نوسیبوی بە عەرەبی و لە دواییشدا کرا بە کوڕاس و لە سوریا چاپ کراو رەسمی منی پێوە چەسپکرا لە دوای وێنەی سەرەك بارزانی‌یەوە.

لە هاوینی ئەو ساڵەدا کۆستی گەورە لە کورد کەوتو کۆمار تێکدراو چوار ئەفسەرەکە خنکێنران‌و منیش بەناوی پارتی شیوعی‌یەوە، کە هەر دە دوانزە کەس بوین، خەڵقەکەم لەسەر قەبران هێنایە گریان‌و حکومەتیش منی بەهەشەشینا بردە خوارەوەو دەری کردم لە مامۆستایەتی، بێ نان‌و بێ ئاوو سەرگەردان‌و کۆشێ خێزان، ئنجا دوای قەستی سەری یەك بەدوای یەکدا بۆ کوشتنم، یەکەمیان کاك معروف العارف رزگاری کردم‌و دوەمیان خوا لێ خۆشبوی هاوڕێمان محمود احمدو چەند برادەرێکی تری شیوعی‌و، ئیتر کەمتر ئەهاتمە دەرێ‌و زۆر تر خەریکی رێکخستن‌و دەرهێنانی گۆڤاری (دەنگی جوتیاران) بوم، کە یەکەم گۆڤار بو بەکوردی‌و بەدەست نوس لە بارەی جوتیارانەوە دەریچێ، لەژێر تەوجیهی کاك ئەحمەد غەفورداو شانازی ئەکەم بەو دەنگی جوتیارانەشەوە.

لەم ماوەیەدا پارتی کاك (عمر کریم)ی نارد کە شتومەکەکانی تەمسیلی تەسلیم بکەم‌و ئەمیشمان واو، ئیتر دوای ئەمەو هەتا ساڵی 1950 چیم بەسەرهات‌و نەهات هەموی سیاسەتەو پەت پەتێن‌و مەینەتی‌و کوێرەوەری‌و هەمو سەعاتێکی بەرۆژێك‌و هەمو رۆژێکی بەساڵێك لە من رۆیشتوەو ئەگەر ماین ئەمیش لە شوێنی خۆیدا ئەگێڕمەوە، بەڵام تکام وایە لەو ماوەیەدا کێ چی ئەزانێت دەربارەی بزوتنەوەی هونەروەری بینوسێت، با ئەو ماوەیەش ئاشکرا بێت.

لە ساڵی 1950دا بەرەڵا کرام، بێ نان‌و بێ ئاوو بێ داڵدەو چومە خانەکەی میرزا فەرەجی رەحمەتی، لەوێ هەردوو برا جەماڵی میرزا فەتاح‌و جەماڵی میرزا عبدالله درێغی یان لێ نەکردم‌و هەتا هەڵسامەوە سەر پێ خزمەتیان کردم، لەم ماوەیەدا کاك ئەکرەم عیزەت کە قوتابی بو لە بەغدا نیشی بۆ دۆزیمەوە لەڕێی خوا لێ خۆشبو رەشید نەجیبی مامیەوە لە ئێستگەی کوردی.

هەمو هەفتەیەك چیرۆکێکی تەمسیلی نیو سەعاتیم ئامادە ئەکرد، گۆڕراو یان دانراو‌و ئەمدا بەئێستگە بەرامبەر بە (3)دینارو هەفتەیەك قبوڵ ئەکراو هەفتەیەك نە ئەکرا، بەوە ژورێکم گرت لە پیسترین ماڵی پیسترین گەڕەکی ئەم بەغدایەداو لەوێوە نەخشەی سەر لە نوێی ژیانم کێشایەوەو تێ هەڵچومەوە، لەو کاتەدا تیپێکی تەمسیلی لە ئێستگەی کوردی دامەزرا بو لەلایەن کاك صالح یحیێ زەنگەنەوەو ئەو چیرۆکانە بۆ ئەو تیپە بو.

لە پاش ماوەیەك بوم بەمذیع‌و ئنجا کەوتمە راست کردنەوەی باری ئێستگەی کوردی لە هەمو ناحیەیەکەوە وە بەهۆی برادەرانی باشەوە سەرکەوتین، ئنجا تیپێکی تەمسیلم دامەزراند کە بریتی بو لە برایان ئەحمەد محمد مەکینە (دلاوەر) کە پار بەداخەوە سەری نایەوە، ئەحمەد سید محمود (دەنگ گەورە)، نوری محمد عەنبەر، عەلی ئیبراهیم، فائق چالاك، ناو بەناویش عەلی مەردان‌و قادر دیلان.

لەم ساڵەی ئێستگەدا بیستم کە کاك شەماڵ صائب لە ئێستگە ئیشی کردوەو سودێکی باشی لە هونەرمەندان غانم حداد، جمیل بشیر، احمد الخلیل‌و ئەوانی تر وەرگرتوەو کاك شەماڵم دی‌و بەیەکەوە بەشەمەندەفەری دەرەجە (3) چوین بۆ کەرکوك‌و بەدرێژایی شەو ئاوازیان بە یاد کردەوەو گەلێك پرۆژە دانان، خۆلاسە داوای لێ ئەکەم کە ئەویش بجوڵێ‌و مێژوی ژیانی هونەری خۆی بنوسێ بۆ سودی بزوتنەوەی هونەروەری میللەتەکەی.

هەر لەم ساڵەدا کاك نوری عەنبەر داوای لێ کردم کە تەرتیباتێك بۆ کاك قادر دیلان بکەین‌و بیهێنیە ئێستگەو ناردی بەشوێنیاو دامەزرا لێرەو ئەویش سودێکی باشی لەبارەی هونەرەوە وەرگرت لەو برایانەی باسمان کردن، داوا لەمیش ئەکەم کە بجوڵێ‌و دەست بکا بە نوسین‌و باهەمو بەشدارانی رێ رەوی هونەر هەر کەسە لەلایەنی خۆیەوە دەست پێ بکات لەرێی کۆکردنەوەی کەرەسەیەکی راستی هونەروەری بۆ مێژویەکی راستی بزوتنەوەی هونەروەری‌و هونەرمەندان.

لەرێی ئەم ئێستگەیەوە نزیکەی شەش ساڵ چیرۆکی تەمسیلی هەفتانەمان پێشکەش کرد، زیاتر لە (200) چیرۆکی نیو سەعاتی، کە زۆربەی زۆریشی تەسجیل کرا، ئەم تەمسیلانە کاریان ئەوەندە کاریگەر بو تەنیا بەشارەوە نەوەستا قەزاو لادێکانیشی راهێناو بزواندنی، چێژو تاوێکی ئەوتۆی هەبو کە بەهەزاران نامە لە هەمو گۆشەیەکی کوردستانەوە روی ئەکردە ئێستگە، هەندێ ماڵ گوێسوانەکانیان روخا، هەندێ ماڵ شتومەکی ناو ماڵی فرۆشتو رادیۆی کڕی.

هەرچی دەردێکی ناو ئەم کوردەواری‌یە هەیە، هەرچی ئاوات‌و ئازارێکی هەیە، هەموی کرا بەتەمسیل، بەمێژوی ژیانی گەورە پیاوەکانیشەوە، تەمسیلەکان هەمو گۆشەیەکی ژیانی کوردیان چارەسەر ئەکرد بەباری سیاسی‌و نیشتمانیشەوە.

گۆشەی پوختەی رۆژنامەکان‌و وتارو شیعرەکانیش وای لە جەماوەری کورد کرد کە میلی رادیۆ لەسەر ئێستگەی کوردی لانەدەن بۆ هیچ شوێنێکی تر.

هەر بۆ جاری یەکەم لە مێژوی نەتەوەی کوردو ئەم ئێستگەیەشدا (ئۆپەرێتی دڵداری کوڕە شوان)ی کاك محمد احمد طه (کامەران)م تەلحین کردو بۆ ماوەی 35 دەقیقەو بەگەورەترین تیپی مۆسیقای (هەوایی)و (وەتەری) لە ئێستگەوە بەئاواز ئەو چیرۆکە بڵاوکرایەوەو هەشت دەنگ بەگۆرانی ئەدای ئەکردو گەورەترین سەرکەوتنی وەرگرت،

هەر لەم ئێستگەیەدا برایان علی مەردان‌و تاهیر تۆفیق‌و حەسەن جەزراوی‌و ئیبراهیم حەزین‌و احمد سید محمودو سێوەو بێ ناوو رەسوڵ گەردی‌و ئنجا ئەڵماس خان‌و فوزیە محمدو نەسرین شیروان‌و گوڵ بەهارو گۆرانی بێژەکانی کەم ناسیوە لە تواناو دەنگیان گەیشتم.

لێرەدا پێویستە بۆ مێژو بڵێم کەلەناو کورددا هەتا ئێستا کەس هەڵنەکەوتوە بەقەد مامۆستا عەلی مەردان شارەزای مەقامات بێ‌و زۆربەی زۆری مەقام بێژە عەرەبەکانی ئەم عێراقەش لەم بارەیەوە قوتابی ئەون، خۆم لێم دیوە کە محمد

کوبانچی پرسی پێ کردوەو ناظم غەزالی خوا لێ خۆشبو لێی پاراوەتەوە شتی فێرکات بە تایبەتی (قفل)، بەڵام ئەمیش بەختی نایکات و کوڕەو ئەبێ بمرێ و کەس تەقدیری ئەکاو نانێکی رەحەتی ئەبێ.

داوا لە هەموو ئەو هونەرمەندانە ئەکەم، کە هەر کەسە مێژوی ژیانی هونەروەری خۆی بنوسێ و بەرەسمەوە بۆمی بنێرێ.

براینە! پێ راتەکێنن و بنوسن و بەرهەمەکانتان تۆمار بکەن و یەکتریتان خۆش بوێ و رێزی یەکتری بگرن و بەیەکا بجۆشێن، ئەی هونەرمەندانی کوردستان.. کۆمەڵی هونەرە جوانەکانی کوردستان پێك بهێنن.

هەر لەماوەی 1950 هەتا 1956، چەند گۆرانیەکی کۆنی کوردیم تێ هەڵکێش کرد و یەکێکیان (خاڵەی رێبوار) بو کە کارێکی زۆری کردەسەر خەڵقی و سەرلەنوێ ئەو گۆرانیانە بەناو خەڵکا دەماو دەم کەوتەوە، وەبا ئەوەتان پێ بڵێم کە ئەو ئاوازەی من ئەو خاڵەیەی پێ ئەڵێم لەدەمی خوالێ خۆشبو (شێخ قادری حەفید)م قۆستوەتەوە و کە دوبەدو گۆرانی ئەوت منی ئەهێنایە گریان و ئەوپیاوەش لەدەرونا هونەرمەند بو، جەرگ بریندار و بەئاوات نەگەیشتو.. کاکە شێخ! سڵاو لەیادی تۆش لەریزی هونەردا، خەڵکینە پەیکەرێکیش بۆ هونەرمەندی ناو کاروانی شەهیدانی هونەر کاك (ئەحمەد دلاوەر) لە شاری هەڵەبجەو بۆ بەشی هەشتەم وەکو بیستومە لەو ماوەیەدا کە من لە عەمارەو بەغداد کاك رۆوف یحیی چیرۆکی (کەرە لۆتی مەنوچەری)ی کاك برایم ئەحمەدی وەرچەرخاند بوە سەر باری شانۆیی لە ساڵی 1948دا، وە ناوی نرابو (تێکۆشانی رەنجبەران) وە لە سانەوی سەرەوە پێشکەش کرا بو، ئەو برایانە کە بەشدار بون: کاك رۆوف خۆیو، خوا لێ خۆشبو حسن تۆفیق، کاك دارا تۆفیق، کاك عبداللە سالارو هەندێ برای تر.

وە لە ساڵی 1950– 1951دا برایان کاك رۆبێست ئۆفیل و ئەمین شەوکەوت و قادر دیلان و نەجات عەبدەو هەندێکی تر، شانۆیی (هاملت)ی شکسپیریان لە سینەمای رەشید پێشکەش کرد بو.

وە لە ساڵی 1952– 1953دا (کلۆلانی هۆگۆ) لەلایەن کاك محمد احمد طەو چەند برادەرێکیکەوە پێشکەش کراو هەر لە سلێمانی، لە بەغداش کاك محمود محمد قادر گۆرانی گوڵی خوێناوی وە جوانی بێ ناوی تۆمار کردبو لە ئیستگە، هیوام وایە بەشدارانی ئەو چیرۆکانەی باسمان کردن هەریەکەیان دەوری خۆی ساغ کاتەوەو زانیاری راست و تەواومان بۆ بنێرێ.

هەر لە ماوەی 1950– 1956داو نازانم چ ساڵێکە، رۆژێکیان، خوا لێ خۆشبو ئەحمەد دلاوەر پێی وتم کە گۆرانی بێژێکی باش هەیەو وا لە ئوتێل شیمال لە مەیدان.

هەڵساین چوین کە تەماشا ئەکەم کوڕێك زەبون و لاواز، دیشداشەیەکی لەبەردایەو خەریکی سڕینی هۆڵی ئوتێلەکەیەوئارەقی شین و مۆری کردۆتەوە، پاش دواندن و گۆرانی وتن، بردمان ئەرزو حاڵمان پێداو لە ئیستگە کردمان بەگۆرانی بێژ، ئەمیش ئەوکەسەیە کە لە دواییدا بەسەدان بەرهەمی گۆرانی لە عێراق و ئێراندا هێنایە ناو ناوان و حەسەن زیرەك بو، وەلەم دواییەدا وەك بیستمان بەداخەوە چوە جێی هەقی خۆی ئەمیش شەهیدێکی کەی رێی هونەرەو سڵاو لە یادی.

ئەم کاك حەسەن زیرەکە، یەکێکی کەشی لەگەڵ خۆیدا پەیدا کرد کە ناوی کاك ئەحمەدی شێخ قاڵی بو، هەندێ جار بەجوتە گۆرانییان ئەوت و هەندێ جاری کەش، کاك ئەحمەد بۆی ئەسەندەوە.

بێگومان ماوەی1950–1956 لە ئێستگەو لە بەغداش قوتابخانەیەکی تربو بۆمن لە بارەی هونەرەوە، لەم ماوەیەدا بە سەدان چیرۆك و کتێبم خوێندەوە، تێکەڵاوی هەموو هونەرمەندەکانی تەمسیل و مۆسیقاو گۆرانی و ئیخراج بوم، لە مۆسیقادا کاك جەمیل بەشیر و غانم حداد و ئەحمەد خەلیل و ناظم نەعیم و منیر بەشیر و هەندێکی تریانم بە دڵ بوو، لە تەمسیل و ئیخراجیشدا هیچ کەسێك، سەویەی برا عەرەبەکانمان نزمتر بو لە سەویەی ئێمە لە هەموو بارێکەوە، لێرەدا بە پێویستی ئەزانم ئەوە بڵێم کە مامۆستا حقی الشبلی بۆ ماوەیەکی کەم هێنرایە بەشی عەرەبی وە تەنیا ئەوم بە دڵبو لەم ناحیەیەوە، وەك مامۆستایەکی شارەزای هونەر، لەم ماوەیەدا فێری چۆنێتی بەکارهێنانی(مۆسیقای تصویری) وەمۆئەراتی صوتی بوم، گوێم لە ئاوازە رۆژئاواییەکان ئەگرت و ئیشارەتم ئەدان بۆ ئەو شوێنانەی ئەبێ لە ناو چیرۆکەکەدا بە کاربهێنرێن، هەروەها(دەنگە کارتێ کەرەکان)، چیرۆکی باش، دۆزینەوەی نوێنەری باش بۆ دەورەکان، بەکارهێنانی رێی چۆنێتی نزیکبونەوە دورکەوتنەوە لە میکرۆفۆن، باش بە کارهێنانی قورگ و دەم، بۆ دەربڕینی قسەکان، تەرکیز لەسەر چیرۆکەکەو بیرنەڕۆیشتن بە هیچ لایەکدا، باش گەیشتن لە چیرۆکەکە خۆی و ناوەڕۆکەکەی، لەگەڵ باش بە کارهێنانی ئاوازی گونجاوی مۆسیقاو کارتێکەرەکان، ئا ئەمانە هەموویان ئەبنە هۆی سەرکەوتنی چیرۆکی تەمسیلی ئیستگە کە جیاوازی هەیە لەگەڵ چیرۆکی سەر شانۆ یان ناو تەلەفیزیۆن.

زوربەی زۆری چیرۆکە هەفتەییەکانم بە شەو لەماڵەوە یان بەرۆژ لە چاخانەکەی کاك علی لە مەیدان ئامادە ئەکرد، لە ناو قەڵەباڵغی و دۆمینەو تاوڵەی ئەملاو ئەولاما، نزیکەی(30) لاپەڕەی دەفتەری قوتابییان(حوار) بەسە بۆ چیرۆکێکی‌نیو سەعاتی ئیستگە، کە لێ ئەبومەوە، بۆ هەندێ برادەرانی روناك بیرم ئەخوێندەوە و ئینجا دەورەکانم دابەش

ئەکرد بەسەر برا نوێنەرەکاندا پاش ئەوەی بۆ ئەوانیشم ئەخوێندەوە ویەکالام ئەکردەوە.

چیرۆکەکانم بەپێی نوێنەرەکان و توانایان دائەڕشت، دەوری هەرە دور و درێژ بۆ خۆم، دەوری حاجی و پیاوی پیر بۆ کاك نوری عەنبەر، دەوری پیرێژن بۆ خوالێ خۆشبو ئەحمەد دلاوەر، دەوری کچیش یا منال بۆ کاك احمد سید محمود چونکە ئەبەراتی دەنگی زۆر نازك و خۆش بو، دەوری تریش بۆ فائق توفیق یا برادەرەکانی کە.

لەم ماوەیەدا، لە قولاییی رەوشت و هەڵسوکەوتی ئەوانە گەیشتم کە لە کۆڕومەیدانی هونەردا ئیش ئەکەن، بیرکردنەوەیان، ئاوات و ئازار و ئامانجیان، رەفتاریان لەگەڵ یەکدا، شەونخونییان و زۆرشتی کەش کە پێویست بە باس کردنیان ناکات و، ئەبێ هەمو کەسێك ئەوە بزانێت کە هونەرمەندیش فریشتەی ئاسمان نییەو هەر تەنیا ئەوەنییە کە تۆ لەسەر شانۆ ئەیبینی، یان گوێت لە دەنگ و ئاوازی ئەبێ، یان چاوت بە نیگارە جوانەکانی ئەکەوێ لە پێشانگایەکدا، ئەوی ئەمەوێ بیڵێم: هونەرمەند جیاوازترە لە ناهونەرمەند لە زۆر شتاو جارێکی کەش ئەیڵێمەوە بەرزی رەوشت مەرجی دوای بەهرەیە بۆ هەموو هونەرمەندێك کە بیەوێ ئەدوێرێ.

با ئەوەش لە یاد نەچێ کە توانیمان ماوەی بڵاوکردنەوەی پرۆگرامەکانی بەشی کوردی زیاد بکەین و بەیانیانی هەینیشمان خستە سەرو بۆ جاری یەکەم لە مێژووی ئەم بەشی کوردییەدا هەموو مانگێك پرۆگرام و هەندێ وتارمان بە کوردی لە گۆڤاری ئیستگەدا بڵاوئەکردەوە و لەو ڕۆژەدا ئەمە کارێکی کەم نەبو.

هەر لەم ماوەیەدا شەوی وا هەبو ئەچوم بۆ دو فیلم نەك یەکێك، بەتایبەتی فیلمی بێگانە، بۆ حەسانەوەش و کەڵك وەرگرتنیش.

لە ئاغستۆسی 1956دا گوێزرامەوە بۆ کێڵگەی بەکرەجۆ لە سولەیمانی و شارگڕمان کردەوە، لەگەڵ هاتنەوەمدا برا قوتابیەکانی سانەوی شەو وە بەتایبەتی برای خوشەویست و بەوەفام کاك نوری وەشتی داوای لێ کردم کە بەشداری شانۆگەری بکەم لە ڕێی بارбۆی ئەو قوتابیە دەست کورتانەدا کە بەشەو ئەخوێنن.

کاك (سلیمان الملاح) کە بەڕێوەبەری سانەی بو پشت گیری کردین و ئەویش یادی بەخێربێ، لەم ساڵەدا چیرۆکی شانۆیی (عطیل)ی شکسپیر لەلایەن کاك نوری وەشتی و طە خلیل و یاسین خلیل و خوالێ خۆشبو صلاح جمیل و هەندێك برادەری ترەوە تەمسیل کراو چوم بۆ پراوە و بۆ تەمسیلەکەشی، لێرەوە ئەو برادەرانەم ناسیو کە تەماشا ئەکەم کاك ئەنوەر توفی براشمان کە لەساڵی 1947دا بە مامۆستایی ناسیبوم وا ئەویش خەریکی ئیخراجە و لەبەکرەجۆوە گوێزراوەتەوە بۆ سولەیمانی.

هەر لەو ساڵەدا بو برای بەڕێز و بەتوانا (عبدالله بەگی حەمە عەلی بەگ) لەسوپاوە هاتە ریزی ئیدارە و بو بە یارمەتی دەری متصرفی سولەیمانی بۆ کاروباری بەڕێوەبەرایەتی ناوخۆیی و ناردی بە شوێنما و ڕێگەی بۆ ئاسان کردین و لیژنەیەکی بەرزی دامەزراند بۆ کاروباری هونەروەری و دەسمان کرد بە ئیش کردن و بەهاتنی عبدالله بەگ گەورەترین چالاکی و بزوتنەوەی هونەروەری لە سولەیمانیدا دەستی پێ کرد.*

1992/12/9

پەراوێز:

* ئەم بابەتە لە دەستنووسێکی خودیی هونەرمەندەوە وەرگیراوە.

پیسکەی تەڕپیر، ساڵی 1962 1.ڕەفیق چالاك، 2.عەبدوڵڵا عەباس، 3.نوری وەشتی، 4.تەها خەلیل

شانۆگەری گڵگۆی تازەی لەیل 1956 . (ڕەفیق چالاك، ئەغفور ئەحمەد سەیفوڵلا

شانۆنامەی دکتۆری دێم

ئامادەکردنی: ڕەفیق چالاك

فکرەکە و هەندێ حیواری لە شانۆنامەی

(بەزۆرکردیان بە دکتۆر)ی مۆلیێر وەرگیراوە

تێبینی:

بۆ ئەوەی لە هەمو شوێنێکی کوردستاناو بە کەمترین ئەرك و توانا تەمسیل بکرێ و خەڵکی چێژی لێ وەربگرن تەنیا فکرە و هەندێ حەوارم خواستوە لە ئەسڵەکەو بەس.

پەردەی یەکەم

دیکۆر: ژورێك یان هەیوانێکی لادێ

پێویستی:

1- دودەست جل وبەرگی لادێ بۆپیاو

2- دەستێك جلی کوردی بۆ ژن

3- کۆڵێك داری سوتەمەنی و دۆشەك و لێفەوسەرین

4- دوو دار بۆ لێدان و هەندێ شتومەکی ناوماڵ(صندوقی بوراق)

5- تەورو تەورداست و گوریس

ساڵە: زۆر وتنی ناوێ، گەورەی ماڵ منم نەك تۆ، ئیش ناکەم و تاقەتم نیە و برایەوە.

خازە: منیش پێت ئەڵێم کە دنیای ئەمڕۆ دنیای دوێنێ نییە، ئافرەتیش هەقی قسەی هەیە.

ساڵە: ماڵی ئەوەم وێرانکرد کەژن هێنانی داهێنا، ئەگبەتیە پیاو ژن بهێنێ، ئەرەستو ڕاستی کرد کەوتی ژن لە پەراسوی شەیتان دروست کراوە.

خازە: ئەرەستو بیزانیایە تۆ ناوی ئەهێنی قەت قسەی نەئەکرد.

ساڵە: ڕۆژەکەی ناخۆشە و مەزاجم پرتەقاڵییە و تاقەتم چو ئەوەندەم داربڕی و ئەوەندەم دار دا بە کۆڵما.

خازە: هەر کەسە لە ژیانا ئەبێ ئیشێك بکاو بەو ئیشە بژی.

ساڵە: من حەز لەم ئیشە ناکەم، من پیاوێکی خوێندەوارم، کتێبم خوێندوتەوە، لە دنیا گەیشتوم، هەتا ئێستا هەزار جۆرە ئیشم کرد، شەش ساڵیش هەر لە خزمەت دوکتۆرێکی گەورەدا بەردەستیم کردوە.

خازە: ماشا الله لە فەیلەسوف، ئینجا چییە، ئەوە ئاخرییەکەت نییە، شروپڕ، بێ نانو بێ ئاو وماڵ وێران.

ساڵە: قەیناکا؟ ئیمە ئەمێ، خوێندەوارم، نوسەرم، هونەرمەندم، سیاسیم.

خازە: "قاقا پێئەکەنێ"، چیت چیت؟ تۆی عەمرەکەم، ئەڵێی داری واوەیلایت. نوسەر و هونەرمەند وسیاسی؟ ئەوەلای یەکێ بڵێ نەت ناسێ،

ساڵە: ئەوە گاڵتەم پێئەکەی خازە لا بە لا؟

خازە: نەء حورمەتت ئەگرم نوسەرو هونەرمەند و سیاسی دارفرۆش.

ساڵە: یەعنی چی؟

خازە: بەوخوایەی دروستی کردوین شتێکم بەدەست بوایە ئەمکردی بە بەربەر؟

ساڵە: ئەی بەڵام لێدای بۆچ ژنێکی ئاوا.

خازە: لەعنەت لەو ڕۆژەی چارەم لە چارەت نوسرا ئاوا.

ساڵە: سەد هەزارجار، بەخواشەق بەری ناچم بۆ دارستان.

خازە: ئینجا ناچی چش، خۆ شوکر هیچی تر نەماوە بیفرۆشی. ماڵت وێران کردم هەرچی یەکم هەبو بردت.

ساڵە: بێ ئەقڵ مەبە، ڕەحمەتی چی تری بەجێ هێشتوە دەری بێنە باخومانی پێ بژێنین، دنیا ئەوەندە ناهێنێ.

خازە: ئاخر خەتای خۆم بو کە لە دوای مردنی ڕەحمەتی لەسەرماڵی خۆم دانەنیشتم و شوم کرد بەتۆ.

ساڵە: باوو باپیرمان وتویانە میراتی کەر بۆ کەمتیارە...(شو) خۆشە، بۆ کچیش و بۆ بێوەژنیش.

خازە: خوا ئەم شوە بیڕێ کە من کردم وتوشم بو بە توشی تۆوە.

ساڵە: بۆ من چیمە ئافرەت؟ پیاو نیم؟

خازە: تۆ؟ بەڵێ نوسەر و هونەرمەند وسیاسیت، ئاقڵی، بەڵام ئەنوسینت نوسینەو، نە ئەزانی هونەر چییەو، ئەسیاسیشیت عەمرەکەم ئەمێنێ بۆعەقڵەکەشت.

ساڵە: کەواتە بە هیچی من ڕازی نیت؟

خازە: حاشا، بەچیت ڕازی بم؟ خۆمنیش خەڵکی نیم پێت بخەڵەتێم، هەی لە ڕێوی قومارباذتر، هەی سەرخۆشی بێ هۆش.

ساڵە: مەسەلەکە گەیشتە ئەم ڕادەیە خازە ڕەشەبا.

خازە: ئەرێ وەالله ساڵە لەرزانە.

ساڵە: بەشەرتی خوا دەردت دەرمان بکەم بەسەرتەوە ئەچێ.

خازە: بەو خوایەی تۆی سوێندی پێ ئەخۆی دەستم بۆ بێنی توشی چورتمێکت ئەکەم.

ساڵە:(دەست ئەداتە دارێك و یەك دوو داری تێ ئەسرەوێنێ) ئەت کوژم واللە.

خازە: (هاوار ئەکات) ئای کوژرام، کوشتمی، ئەی هاوار، خوایە هەڵی نەگری.

ڕەسوڵ: (دێتەژورە وە بە هەڵەداوان) ئەوەچییە؟ کێ لەژنەکەی ئەدا؟ ئەوە عەیب نییە؟

خازە: ئینجا تۆ هەقت چییە کابرا؟ مێردی خۆمە ولێم ئەدا.

ڕەسوڵ: کەیفی خۆتانە.

خازە: من خۆم پێم خۆشە.

رەسوڵ: ئەم ئەزانی لێدان خۆشە.

خازە: کێ تۆی بەکرێ گرتوە کابرا؟

رەسوڵ: کەس خۆ کفرم نەکرد؟

خازە: من لەشم فێرە هەتا ئێستا سێ شوم کردوە بێ ئەقڵ.

رەسوڵ: (بەچەپۆك ئەکێشێ بەسەری خۆیا) ئەی قوڕبەسەر من.

خازە: قوڕبەسەر باوکیشت.

رەسوڵ: لاحەولەوە لا....

خازە: چەنە بازی، دریژەی مەدەرێ وبێ دەنگبە(زللەیەکی لێ ئەدات)

رەسوڵ:(دەست ئەگرێ بەرومەتیەوە ورونەکاتە ساڵە) برام لێم ببورە و ئارەزووی خۆتە. چۆنی لێ ئەدەی لێدە، بەغیرەتم بیکەی بەتریت قسەناکەم.

ساڵە: بەخوا کابرایەکی بێ دەماغی.

رەسوڵ: بۆچی براکەم؟

ساڵە: چونکە قابیلە لەسەر رای جەنابت معامەلە لەگەڵ ژنەکەما بکەم؟ ژنی منە یا ژنی تۆ.

رەسوڵ: ژنی خۆتە براکەم.

ساڵە: من پێویستم بەرای جەنابت نییە.

رەسوڵ: باشە براکەم

ساڵە: شیشرۆن ئەڵێ....

رەسوڵ: باشە براکەم.

ساڵە: ئەم براکەم براکەمەت لە چییە گەوجە؟ (زللەیەکی لێ ئەدا)

رەسوڵ: (بەدەم رۆیشتنەوە) سەد الحمد لله کە نەژنی کابرایەکی واگەوج و نەمێردی ئافرەتێکی وابێ حەیابوم...

ساڵە: ئەوە ئەڵێی چی کابرا؟

رەسوڵ: هیچ ئاڵێم ئەڵێم ئێوە خێزانێکی بە ختیارن براکەم.(ئەچێتەدەرەوە)

ساڵە: (روئەکاتە خازە) وەرە ئاشت بینەوە.

خازە: ئاشت نابمەوە.

ساڵە: بێ ئەقڵ مەبە، لە بەینی ژن ومێردا ئەم شتەوردانە هەر ئەبێ.... لێم ببورە و ئەمە.

خازە: بەڵام هەرتۆڵەت لێ ئەستێنم، ئافرەت زۆرشتی لەدەست دێت.

ساڵە: منەتت نەبێ، وەرە دنیا ئەوە ناهێنێ، وانە شچم بۆ دارهێنان، شەرت بێ دەکۆڵت بۆبێنم.

خازە: (لێی نزیك ئەبێتەوە وەدەست ئەخەنە دەستی یەك) منیش هەتا یەیتەوە شتێکت بۆ دروست ئەکەم.

ساڵە: (دەست ئەداتە گوریس و تەورداس و ئەکەوێتەرێ)...

پەردەدائەدرێتەوە

پەردەی دووەم

دیکۆری دارستان

دوودەست جلی کوردی بۆ خزمەتکار

نەریمان: یاخوا کەس وەکو ئێمە تۆش نەبێ.

ماڵە: بۆ تۆش بوین؟ ئیشە و ئەیکەین. ئەی چۆن بژین؟

نەریمان: ئینجا ئەمەش پێی ئەوترێ ژیان؟

ماڵە: بەخوا من قانعم.

نەریمان: خزمەتکاری، ریا، درۆکردن، رۆژی هەزار پولاتیقە و ساختە چێتی.

ماڵە: بەخوا من بەش بە حاڵی خۆم قانعم.

نەریمان: تبعەن قانعی ماڵە، هەتیوچەیەکی پیسەکەی بێ وەفای بێ ئەمەك، لە ئیسك بێ بەروپشت تر، لە هەڵمات بێبارتر، کەوتوی بە نازو نیعمە تا لای ئاغا...

ماڵە: رجات لێ ئاکەم نەریمان عەیبە ئەم قسانە ئەگینا زۆر متاثر دەبم...

نەریمان: کورە متاثر نابێ چش، ئینجا تۆکەی حست هەبوە و شعورت کردوە.

ماڵە: لەسەری برۆی دەگەرێمەوە و بە ئاغا دەڵێم سەد شەقت تێ هەڵدات... ئێمە بۆچی هاتوین و تۆباسی چی دەکەی سەلامەت بی.

نەریمان: کورە سەلامەت نەبی. ئاخر کچە حەز لە کابرایەکی تر ئەکاو باوکی ئەیەوێ بیدا بە یەکێکی ترو ئەمیش خۆی(لاڵ) کردوە و تەواو، ئیتر نەخۆشی چیو؟ دوکتۆری چی؟

ماڵە: قەیدی نییە، ئێمە دوکتۆرێك حەکیمێك هەر دەدۆزینەوە و دەیبەین و فەرمانی ئاغا جێ بەجێ دەکەین سەلامەت بی.

نەریمان: باشە تۆ بۆ بەدرۆ بە ئاغا ئەڵێی کە دکتۆری باش هەیە؟

ماڵە: کورە واباشە عەقڵت ببێ، پیاو ریاکارو درۆزن نەبێو پولاتیقە ئەکات بۆ خەڵکی ناژی.

نەریمان: ئەحلەت لەو ژیانەی تەراوزی تیا نەبێ، ئەحلەت لە وژیانەی کاروباری بەدەست ئاغا و بەگی ئەزان و گەوج و دزەوە بێ.

ماڵە: قولاغ وێرمە جانم، قولاغ وێرمە.

نەریمان: ئەم وێرمەیە چییە ماڵە؟

ماڵە: یەعنی گوێ مەدەرێ....

نەریمان: ئا با لەو ئافرەتە بپرسین....

خازە: (لەو سەرەوە دێتەژورەوە)

ماڵە: خانمەکە سلامون علێکم

خازە: ئۆ رەزات خواتەوە.

نەریمان: خوشکم تورە مەبە پرسیارێکمان هەیە.

خازە: وایلێ، ئێوە کێن.

ماڵە: ئێمە خزمەتکاری میناغاین.

خازە: تۆدەمت لێك نێ، چیتان ئەوێ.

ماڵە: بۆ دەمم لێك نێم؟

خازە: چونکە سەرو قەپۆزتم بەدڵ نییە.

نەریمان: دەبێ دەنگ بە ماڵە، خوشکم کچی ئاغامان نەخۆشە.

خازە: ئەوە حەز لە شو ئەکات.

نەریمان: نەخۆشییەکەی ئەوەیە قسە ناکات ولاڵ بووە... پێویستمان بە دوکتۆرێکە.

خازە: ئێ ئێ، ئینجا دوکتۆرتان دۆزیوەتەوە؟

نەریمان: نەخێر.

خازە: من دووکتۆرێکی باش ئەناسم.

نەریمان و ماڵە:(بەیەکەوە) دەی بە قوربانت بم.

خازە: ئەوە تا لەو دارستانە دار ئەبڕێ.

ماڵە: چۆن دوکتۆر دار ئەبڕێ؟

خازە: ئارەزووی خۆیەتی، زەوقی لە داربڕینە.

نەریمان: بەڵێ فەرمو.

خازە: کەپێتان وت تۆ دوکتۆری و وەرە لە گەڵمانا گاڵتەتان پێ ئەکاو ئەڵێ من دوکتۆرنیم و هەزار سوێندیشی لەسەرئەخوا.

نەریمان: راستە هەندێ لە پیاوە گەورەکان شزوزیان هەیە. بەڵێ..

خازە: ئەگەر نەهات لەگەڵتانا دەستی لێ بدەنە دارو تۆزێکی لێ بدەن.

نەریمان: ئێێ

خازە: ئیتر دێت لەگەڵتانا، ئەو مینەئاغایە لەچ دێیەکە؟

ماڵە: لە دێی قوڵتاش.

خازە: ئێئێ، ئەیزانم...

نەریمان: باشە هەتا ئێستا کەسی چاك کردۆتەوە؟

خازە: ئەی گوایە چۆن، سێ هەفتە لەمەوبەر کابرایەك لە سەربان کەوتبوە خوارەوە بەسەر سەراو سەری چوبوبە ملیا و ملی بەلەشیا.

ماڵە: ئێی؟

خازە: بەسەری باوکت کاکە ماڵە. سەری لە لە شی دەرهێنایەوە و ئێستاکابرا حەیران ئەڵێ.

نەریمان: برایەوە، دەی خێرا بابڕۆین.

خازە: (بە اتجاهی معاکس ئەڕواوئەڵێ) نەڵێن کێ پێی وتون ها، ناویشی سالەیە... دوکتۆر سالە مێردی خازە.

نەریمان: نەء نەء خوا حافیز، باشە (لەپاش چەند هەنگاوێك ئەگەنە نهایەتی شانۆ) (چراکوژاندنەوە و داگیرساندنەوە).

نەریمان: مەرحەبا.

سالە: مەرحەبا قوربان.

ماڵە: مەرحەبا دوکتۆر.

سالە: قسەی قوڕمەکەن. وتتان مەرحەباوتمان باشە و برایەوە (کوڵەکە دائەنێ لە ناوەراستی شانۆدا). شوشەکەی دەرئەهێنێ و دائەنیشێ وپاڵ ئەدات بەدارەکەوە و ئەخواتەوە).

نەریمان: خۆیەتی، بەکرداریاو بەم تورەییەدا خۆیەتی.

ماڵە: جەنابت کاك سالەی؟

سالە: ئا منم، ئەمرێك خزمەتێك؟

نەریمان: گەورەم ناوبانگی ئێوەمان بیستوە و ئەزانین کە تاچ رادەیەك بلیمەت و زانای.

سالە: (پێ ئەکەنێ) لەچی‌یا؟ لەداربڕینا؟

ماڵە: نەء قوربان

سالە: لەدەلاکی‌یا؟

نەریمان: نەء قوربان نەء

سالە: ئەی لە ئازایەتیدا؟

ماڵە: نەء قوربان، لە عیلما، لە زانستا، لە فولفوسا.

سالە: (ئەداتە قاقای پێکەنین) ئەی بێ غیرەت، فولفوس چی‌یە گەوجە؟ بڵێ فەلسەفە.

نەریمان: یاخوا ماڵت ویران بێ ماڵە، بەڵێ قوربان لە حیکمەتا، لە دوکتۆریدا.

سالە: ئێوە غەڵەتن، بەسەری باوکتان من هیچ نازانم لە داربڕین زیاتر.

نەریمان: ئینجا بە تەواوی دەرکەوت کە خۆیەتی.

سالە: وەرن پیاوی چاك بن ئەم دارەم لێ بکرن با بە خۆشی برۆمەوە ماڵەوە.

نەریمان: ماڵی چی قوربان؟ کچی ئاغامان زمانی بەستراوە و جەنابیشت باشترین دوکتۆری و ئەتبەین بۆ ئەوێ.

سالە: من پیاوی رابواردن نیم برۆن بەرێی خۆتانەوە.

ماڵە: دییێت یان دەستپێبکەین؟

سالە: دەست بەچی؟

نەریمان: بەلێدانت.

سالە: ئێوە زۆر سەیرن. من ئەڵێم فرم بەسەر مامانیشەوە نییە چارێ دوکتۆری.

مالە و نەریمان:(دەست ئەکەن بەلێدانی) دوکتۆری یان نا؟ بلێ، بلێ.

سالە: (بەنازارەوە) بەڵێ دوکتۆرم.

نەریمان: دەبیورە لە دەستدرێژیمان گەورم.

سالە:کارتان ڕاست نەبێ و وازم لێ بێنن.

مالە:هەڵسە بابڕۆین درەنگە هەڵسە پێشمانکەوە.

سالە: ئەی کۆڵەدارەکەم؟

نەریمان: یەك بەدە پارەت ئەدەینێ هەڵسە.

سالە: مەسەلە پارەشی تیایە؟

مالە: بەڵێ پارە؟ جلوبەرگی چاك. نوێنی پاك و تەمیز. فررج، قەلەمون. گیسك. بڕۆ با بە بۆنەی تۆوە ئێمەش تێر بخۆین گەورەم.

سالە: (هەڵئەسێتە سەرپێیان) دنیایەکی سەیروسەمەرەیە، عەجایەب شێوێنراوە بە ئەنقەست.

پەردەی سێیەم

دیکۆر- ژورێکی جوان لە کۆشکی ئاغا.

پێویستی- قەرەوێڵە- چەند کورسیەك، مێزو شتومەکی ناوماڵ.

نەریمان: گەورەم، دوکتۆرێکی باشمان دوزییەوە.

مالە: باشترین دوکتۆر لە عالەما.... مرد و چاك ئەکاتەوە...

نەریمان: بەڵام هەندێ جار خۆی لە بیرنەچێتەوە و بەجۆرێکی تر خۆی نیشان ئەدات.

مالە: حەز لە گالتە و گەپیش ئەکات...

نەریمان: زۆر مەشهورە لەو ناوچەیەو خەڵکی هەمو باسی زانین و عالمی ئەکەن.

مالە: کە قسە ئەکات ئەڵێی کتێب ئەخوێنێتەوە...

میناغا: بەسەری باوکم پێم خۆشە، بانگی کەن.

نەریمان: هەر ئێستا ئەیهێنمە ژورەوە.... (ئەچێتەدەرەوە)

مالە: قوربان من خۆم بە تەنیا ئەم دوکتۆرەم دۆزیوەتەوە....

میناغا: باشە ئافەرم.

مالە: قوربان حەز لە گۆشتیش ئەکات.

میناغا: ئەی حەز لە نانو ماست ناکات.

مالە: نەخێر قوربان.

میناغا: ئەی ساوەر مالە؟

مالە: نەخێر، برنج وگۆشت.

میناغا: بەخوا دوکتۆرێکی سەیرە.

مالە: یەك تکاشت لێ ئەکەم قوربان.

میناغا: چییە مالە؟

مالە: هەرچی یەك بلێ و هەرچییەك بکات لێی عاجز مەبە. چونکە زۆر عالمە.

میناغا: بەڵێ، بەڵێ، ئەزانم منیش فێری ئسوڵ بوم.

نەریمان: (دێتە ژورەوە و ئەڵێ) فەرمو جەنابی دوکتۆر، فەرمو.

سالە: (دێتە ژورەوە) مەرحەبا ئاغا.

میناغا: وەی علیکم السلام ورحمة الله، (دەستی بۆ درێژ ئەکات بۆ تەوقەکردن)

سالە: پێویست ناکات، مۆدەی نەماوە.

میناغا: بۆچی جەنابی دوکتۆر؟

سالە: چونکە هەندێ دەست ملەوەسن.

میناغا: ملەوەس چییە قوربان.

سالە:یەعنی پیس، ناپاك.

میناغا: وەالله جەنابی دوکتۆر بە ئاوو سابوون شتومە.

سالە: فایەی نییە. هەردەستێك درێژ بو بۆ سەرومالی خەڵکی، بۆ سەر گیانی خەڵکی هەرگیز پاك نابێتەوە ئەگەر بە هەمو ئاوی دنیا بشۆرێتەوە.

میناغا: ئینجا ئەوە مەبەستت چییە لەوە؟

سالە: درێژەی مەدرێ. قابیلە هاتبم جاهلێکی نیوە زمانی وەکو تۆ فێرکەم؟

میناغا: ببورە مەبەستم ئەوە نەبو؟

سالە: کوا کچە نەخۆشەکەت؟

میناغا: لەو دیوە...

سالە: ناوی چییە؟

میناغا: ناوی شەرمینە قوربان.

سالە: ئەهلا، ئەهلا ئەهلا،

میناغا: بەڵێ؟

سالە: بانگی کەن.

میناغا: بەڵێ باشە.

سالە:(دائەنیشێ) چاك تێگەیشتوم، ئەمەم لە کوێوە بۆ پەیاب و، خەڵکی20-30 ساڵ ئەخوێنن ئینجا ئەبن بە دوکتۆر، من بە نیو سەعات.... بەراستی سەیرە...

مالە: (دێتەژورەوە، دەست بەسنگەوە) گەورەم ئەمرێ خزمەتی؟

سالە: لەگەڵ هەرکەسێکدا، تەڵەکەبازی ئەکەی لەگەڵ منا نا.

مالە: چون قوربان؟

سالە: تۆ تەنیا خزمەتی خۆت ئەکەیت، چاوت بەکەس هەڵنایە مالە، بێ دەنگ بەو بەس، من تەفکیر ئەکەمەوە.

میناغا: (دێتەژورەوە) ئەوا شەرمن هات گەورەم تکایە زو گرێی زمانی بکەرەوە.

سالە: بەڵێ گرێی، گرێی کردنەوە زۆر پێویستە، باوباپیرانمان وتویانە گرێی دەست مەخەرە دان، بوقرات وتویەتی ئاگاتان لەگرێ کوێرەبێ، دایك بەکچی ئەڵێ یاخواگرێی بەختت بکرێتەوە، تۆش ئەڵێی گرێی زمانی شەرمن بکەرەوە....

میناغا: بەڵێ، بەڵێ، بەراستی ئێوە تێگەیشتون.

سالە: من چاوەڕوانی کچەکەتم، من پەرۆشم و هەمو دەرمانێکی دوکتۆریم بۆ ئامادە کردوە.

میناغا: کامەتا دەرمان، هیچ نابینم.

سالە: (پەنجە درێژ ئەکات بۆسەری) والێرەدا... ناوت چیبو؟

میناغا: من ئەفەموی؟

سالە: نا.

میناغا: میناغا.

سالە: مینە یان مینا؟

میناغا: میناغا... میناغا.

سالە: هاها، میناغا میناغا، میناناوی پیاونییە، ناوی ئافرەتە، باوکت بۆوای ناو ناوی؟

میناغا: بڵێم چی قوربان.

ساله: کەواتە تۆمینائاغانیت.

میناغا: ئەی چیم؟

ساله: تۆ میناپوری نیت، پورە مینا... ئاوا... ئەبێ هەڵی گێڕینەوە وەك ئەعنا...

بوقرات لە بابەتی کڵاوو جامانەدا وتویەتی:

هەی هەی لەم زەمانە، زاوائەبێ بەبوکێ،

مقدراتی قەومێ ئەدرێ بە نێرەموکێ

میناغا: چی‌یە قوربان ئەم قسانە؟

ساله: عیلمــن، ئــەدەبن، هونــەرن، فەلســەفەن، رۆشــنبیرین، شەرمن"دێتەژورەوە وە نەریمان لەدوایەوە"

میناغا: ئەوە شەرمنە جەنابی دکتور.

ساله: تەبعەن شەرمنە، ئەی گوایە ئەتەوێ بەکێی تێ بگەم؟ بەخازە؟

میناغا: بەڵێ قوربان.

ساله: ست داون (روئەکاتە میناغا)

میناغا: بەڵێ؟

ساله: یەعنی رۆنیشە

میناغا: بەڵێ؟

ساله: دانیشە، ئۆتر، ئوگعد

میناغا:(پێ ئەکەنێ) ئێ ئێ تێکەیشتم.

ساله: (روئەکاتە شەرمن) تۆش بنیش.

میناغا: جەنابی دوکتۆر هەر ئەم کچەم هەیە و زۆرم خۆش ئەوێ.

ساله: من بڕوام بە قسە نییە، بڕوام بە کـردارە. (ئەچێتـە تەنیشـت شەرمنەوە دائەنیشـێ) کچێکی جوان ئەبێ شو بە کوڕێکی جوان بکات، ئەبێ شو بەو کەسە بکات کەدڵداریەتی کە حەزی لێ ئەکات...

شەرمن: شەرمن (زەردەخەنە ئەیگرێ)

میناغا: شوکر پێکەنی، شوکر پێکەنی.

ساله: ئێ شەرمنی جوان، کچی مامۆستا مینە.

میناغا: قوربان من ئاغام.

ساله: قسمم پێمەبڕە من خەریکی دوکتۆری و عیلمم. کوێت ژان ئەکات؟

شەرمن: (دەست ئەبات بۆدەمی، ئنجا سەری ئینجا چەناگەی و ئەڵێ) هان هی هۆن.

ساله: (ساله دەست ئەبا بۆدەمی بۆرومەتی و بۆ دڵی و ئەڵێ) تو غەڵەتی، هان، هی، هون.

شەرمن: شەرمن (رۆی زۆرخۆش ئەبێ زەردەخەنە ئەیگری)

ساله: (رو ئەکاتە میناغا) تۆ لە زمانی هان هی هۆن ئەگەی؟

میناغا: نــەخێر قوربـان، ئـاخر ئـەم لاڵییەیـە کـە شـوکردنەکەی دواخستوە.

ساله: گوایە بۆ دوای خستوە؟

میناغا: چونکە هەتا ئەم لاڵییەی چاك نەبێتەوە کابرا نایهێنێ.

ساله: وادیارە ئەم کابرای خوازبێنیکەرە زۆر گەوجە، ئەگینا پیاو هەیە لە دنیادا حەز ئەکات ژنەکەی لاڵ نەبێت؟ بەشبە حاڵی خۆم خازەی ژنم لاڵ بێ بە ئاموسم حەوت شەوو حەوت رۆژ لە خۆشیانا هەڵئەپەڕم.

میناغا: تکات لێ ئەکەم زووچاکی بکەرەوە...

ساله:(دەست ئەبا بۆ دەستی شەرمن) ئا ئەبزی دووجۆرە، جۆرێکی هەندێ قسە هەر ئەکات بەڵام بەگران، ئەوعێکیش هەر قسەناکات، یەعنی لە قسەی ناگەین، مەسەلەت ئەڵێ:" ئەبـەبا... ئەتـەتا... ئەقـەقا... ئیمە عالمین زوولە هەموشتێك ئەگەین.

میناغا: باشە جەناب ئەم نەخۆشییە لەچییەوە پەیدائەبێ؟

ساله: ئاسانە، هەرگۆیشی مـەدەرێ ئەرەستۆ لەدەروازەی زمانا ئـەڵێ: زمان ماسولکەیەکی ماسولکەیی پانودرێژە و ئەبەستراوە بە کاسـەی سـەرەوە و دێـت و ئەچـێ و، بەڵایەکـە خـوا توشـی بنیـادەمی کـردوە، باووباپیرانیشـمان وتویانە ئەگەر زمان بێڵێ سەر رەحەتـە، شتی قۆڕوناشیرین و خـراپ و چـەوت، پیاوی گەندەڵ و بێ توانـاو نـەزان ئـەبینین، زمانمان ئەخەینـەکار قسە ئەکـەین جنێوبە چەوتی و، بە ناڕاستیو، بەدزی، جنێو بە گەندەڵ و نـەزان و بێ توانا وسـاختەچی و دەسـت بـڕ ئـەدەین، بـێ گومـان ئەمانـەش شـتیان بەدەسـتەو دەستمان لێ ئەوەشێنن. ئنجا پیاو زمانی نەبێ باشە وئە.

میناغا: قوربان مەبەستم تێ بگەین، لاڵی لە چی‌یەوە پەیدا ئەبێ؟

سـاله: خـۆی هـەڵم، بـەڵێ هـەڵم لـە ناوسـکاپەیدا ئـەبێ ئەکشـێ بەرەوژووری ئەیدا لە ئاسمانی ورگ-گەدە، لێوەی ئەپەڕێ، ئەیدا لەرۆخی جگەر، تێ ئەپەڕێ ئەیدا لە نێرکەی دڵ....

ماله: قوربان دڵ نێرکی هەیە.

ساله: ئەی نەفام، نێرکی هەیە، گوێچکەی هەیە، ژوری تیایە...

نەریمان: قوربـان هەفوی‌کە نەزانە نـەزان(بەماڵە) هـەتیو بـێ دەنگ بـە هەقا باسی قاچوقولیشی نەکردوە.

ساله: بەڵێ، ئێوە کامتان لاتینی ئەزانن؟

(هەرسێکیان بێ دەنگ و تەنیا سەر ڕائەوەشێنن)

ئەی جـاهیلی نەفامینـە، بەنەخۆشـی زمـان لاڵـی ئـەوترێ: لاڵێسـت-دڵداریس خەمخواریس. بەڵێ ئینجا ئەو نێرکی دڵە ئەلەرێتەوە، ئەلـەرزێ، ئەبێ بەهۆی لاڵ و ئەمەیە نە خۆشی و هۆی نەخۆشی.

نەریمان: ماشاالله لە عیلم، ماشا الله لە رۆشن بیری،

ماله: ماشا الله لە سیاسەت.

ساله: هەتیو ماله گەر سیاسەت عیلاقەی چییە بەلاڵی زمانەوە؟ هەی جاهل؟

میناغا: وس بە ماله، ئێ قوربان دەرمان چییە بۆ نەخۆشییەکە؟

ساله: ئاها.... هاها.... دەرمان؟

نان و شەراب، بەڵێ نانو شەراب.

میناغا: ئینجا نانوشەراب دەرمانە قوربان؟

ساله: تەبعەن دەرمانە، تۆ ئەیزانی یان من؟

میناغا:جەنابت ئەیزانی، بەڵام بۆچی؟

ساله: چونکە توتـی، بیبـی مـەتۆ، ببغا، بە نانوشەراب دێتە زمان... دەی برۆن نانو وشەراب بۆ ئەوو خۆراك بۆمن جێ بەجێ بکەن تائەختێك ئیسراحەت بکەم.

میناغا: ئادەی کوڕە، ئادەی خەریك بن.

پەردەدا ئەدرێتەوە

پەردەی چوارەم

دیکۆر-ئەوی پێشو

(ساله لە سەر قەرەوێڵەکە باڵ[illegible] ئە ترسەوە دێتەژورەوە)

نەوزاد: گەورەم، کاك دوکتۆر، گەورەم..

ساله: (بەرز ئەبێتەوە) وەرە، وەرەپێشەوە، کێت ئەوێ؟

نەوزاد: جەنابت

ساله: ئەمرێ، خزمەتێ؟

نەوزاد: داوای یارمەتیتان لێ ئەکەم گەورەم؟

ساله: بێنە دەستت، (نەبزی ئەگرێ) ئۆو نەبزت سێ لۆنەیە.

نەوزاد: من نەخۆش نیم گەورەم

ساله: وانەڵێی بێ ئەقڵ، کەس هەیە لە دنیادا نەخۆش نەبێ؟

یەکێك نەخۆشی پارەیە. یەکێك نەخۆشە بۆ کورسی، یەکێك نەخۆشە بۆ پایە، یەکێك نەخۆشە بۆ ماڵوێران کردنی خەڵکی. هەمو نەخۆشین هەموو دەردەدارین..

نەوزاد: من نەخۆشی دڵداریم قوربان.

ساله: وابڵێ گەوجە، ئێ، قسە بکە.... قسە بکە....

نەوزاد: قوربان من حەزم لە شەرمنە و شەرمنیش حەزی لە من کردوە. بۆیەش خۆی لاڵ کردوە چونکی باوکی پیاوێکی پولەکییە و ئەیەوێ کچەکەی بدا بە کابرایەکی دەوڵەمەند.

ساله: تۆ دەوڵەمەند نیت؟

نەوزاد: نەخێر فەقیرم.

ساله: باوکت، خاڵت، مامت دەوڵەمەند نین؟

نەوزاد: مامم دەوڵەمەندە و پیرەو سەری لە گوێی قەبر ئەلەرزێ.

ساله: ئاه، ئەمەشتێکی باشە، بەڵکو ئەمە خوایە بمرێ و هەمو سەروەتەکەی بە تۆ بڕێت و ببێت بەیەك شەوە.

نەوزاد: دەم خۆش قوربان، ئێستاش تکا ئەکەم ئەمەم لێ وەربگرە (پارەی ئەداتێ).

ساله: ئۆو وادەرئەکەوێ تۆ ئسوڵ ئەزانی.

نەوزاد: بەڵێ گەورەم، بمکە بە مزمیدی خۆت بەڵکو ببینم و دووقسەی لەگەڵا بکەم.

ساله: تەواو لەم ساتەوە تۆ مزمیدی، راوەستە (دەست ئەکا بە ژماردنی پارەکە) ئاه، ئافەرم، ئۆغلم ئۆغلانم، برۆ مۆزەف صحیبە، یالله.

نەوزاد: زۆر سوپاس گەورەم (بەهەردوودەست) تەمەننا ئەکات. ئینجاگەورەم شتێکیشم فێربکە لە عیلم.

ساله: کام عیلم کوڕم؟

نەوزاد:عیلمی دکتۆری.

ساله: (قاقاپێ ئەکەنێ) خۆشی خۆش ئەشکە.

نەوزاد:بۆچی قوربان؟

ساله: لام وایە خۆم زۆرنەزانم تا فێری تۆی بکەم.

نەوزاد:چۆن قوربان، ئەی دوکتۆر نیت؟

ساله: کورە دکتۆری چی بێ ئەقڵ؟ هەمور خوێندەواری من هەتا صنفی شەش بوە، بەڵام ئەوەتا بە زۆری زۆردارەکی کراوم بە دوکتۆر بە لێدان، بەدار، بەڵام ئەم پیشەیەم پێخۆشە و یاخوا هەتا سەربێ، ئەوەی چاك ئەبێتەوە دەبێتەوە، ئەوی ئەشمرێ لە ئامانەتێ خوادابێ. کەس نیە ئەمرێ کوڕم، هە موو هەرئەمرین.

نەوزاد: گەورەم، دوکتۆربی و دوکتۆرنەبێ لەلای من پیاوی چاکی.

(دوو زەلام دێنەژورەوە، پیاوێك و کوڕەکەی)

پیاو: قوربان، خۆم و کوڕەکەم هاتوینەتە خزمەتت.

ساله:خزمەت لە منەوە، چیتان ئەوێ؟

پیاو:دایکی کوڕەکەم ناوی ڕحمەیە...

ساله: یەعنی بەرەحمە، بەزەیی بە خەڵکادێتەوە؟

پیاو: نەخێر قوربان ناوی رەحمەیە.

ساله: چی‌یە ئەم قسە بێ مەعنایە؟ داخڵبە.

پیاو:داخڵی چی(ئاوڕ ئەداتەوە بەملاوبەولادا).

ساله: کورە داخڵی مەسەلەکەی بۆی هاتوی، یەعنی بۆم بگێڕەوە.

پیاو: (زەردە ئەیگرێ) ئێ ئێ، تێ گەیشتم قوربان.

ساله: ئەی بەخێر تێی نەگەی ئاوا. دەی قسە بکە.

پیاو: ڕەحمە گوناحە،(بەکەساسیەوە)

ساله: بۆ؟ لێ یان داوە؟

پیاو: نەء قوربان گوناحە(بەگریانەوە).

ساله: کوڕم وادیارە باوکت زۆر عاقڵە و منیش بەرامبەر پیاوی وا عاقڵ کەم چیکەڵلانەم، تۆ قسە بکە.

کورە: مامە، دایکم گوناحە(بەکەساسیەوە).

ساله: توخوا؟ دایکت گوناحە(بەکەساسی و گاڵتەپێ کردنەوە) خۆم ئەبوایە زو بمزانیایە کە گیا لە سەربنجی خۆی ئەڕوێ. ئێی،(بەتوڕەیی).

پیاو: ڕەحمە نەخۆشە.

ساله: چییەتی؟

پیاو: لە دوابڕاوەکەیەتی.

ساله: دوابڕاوچی‌یە؟ کلکی ئی‌یە؟

پیاو: نەء قوربان ئاوساوە.

ساله: ئەی خوا بت ئاوسێنێ وەکو منت ئاوسان. سکی پڕە؟

پیاو: نەء قوربان، هەموو لەشی پەنمیوە.

ساله:خوا بت پەنمێنێ، ئنجا چیت ئەوێ؟ ئاوساوە لە دواییا ئاوساویەکەی ئەنیشێتەوە.

پیاو: چۆن ئەنیشێتەوە قوربان؟

ساله: چەندت پارەپێ‌یە؟

پیاو:چەند دینارێك قوربان.

ساله: بێنیە هەقی معایەنە.

پیاو:(پارەی بۆدەردێنێ و ئەیداتێ). دەی قوربان.

ساله: دەی ئینجا مەعقولە، وتت گوناحە، ئاوساوە، پەنمیوە؟

پیاو: بەڵێ گونا.....

ساله: هوس، هوس، ئەیزانم، ئەو ئافرەتە لە داخا ئاوساوە.

پیاو: لەداخی چی قوربان؟ بەشەرەفم داخم ئەکردوە.

ساله: لەداخی بێ نانی و بێ ئاوی و بێ جلوبەرگی و بێ خشڵی ئاوساوە.

پیاو: هەمووی هەیە قوربان. لە هیچی کەم نیە.

ساله:کەواتە لەداخی زۆرزانی.و زیرەکی تۆ ئاوساوە هەی قومارباز؟

پیاو: (زەردە ئەیگرێ و قسەناکات)

کوڕ: نەوەڵڵا وانییە. هەموو جارێ دایکم پێی ئەڵێ گەلۆر، گەندەڵ، گەلحۆ، دایکم گوناحە.

ساله: دایکت زیرەکە، دایکت عاقڵە، دایکت هەق وایە داخڵی مجمع بکرێ چونکە بە پێی وشە قسە بە باوکت ئەڵێ.

پیاو:قوربان دەرمان، مەسەلەی ئاوساوییەکە؟

ساله: ڕەحیمست ئاوساویست، پیاوگەوجیست نەفامیست، ناقص تەقسیم، زائید، زەربیست، نوهوغەڵەت. کەکۆر و گەلحۆو گەندەڵ مساوی پیاو. شعور زائید ئیدراك زائید قسەی خەڵکی: تۆ عەمرەکەم نەمێنێ بۆ چ شوێنەك کە تۆ کردت مساوی ئاوساوی. دوزیمەوە.

پیاو:چیت دۆزییەوە قوربان؟

ساله: دەرمان، فستق.

پیاو: فستق؟

ساله: گوێ بگرە کابرا: توتی، بیبی مەتۆ، بە بەغا تەیرە یان نا؟

پیاو: نازانم قوربان.

ساله: تەیرە، ئەم تەیرە قسەئەکات، بۆ قسە ئەکات چونکە فستق ئەخوات، فستق مێشکی ئەکاتەوە، زیرەکی ئەکات، تۆش لە مەودواوە هەمووڕۆژێك لالە پێنچێك فستق ئەخۆی.

پیاو: من بیخۆم؟

ساله: بەڵێ تۆ ئەیخۆیت، لە پاش هەفتەیەك زیرەك ئەبیت، ڕەحمە چی وت تۆ ئەوە ئەڵێیتەوە، ئنجا ڕەحمە پێئەکەنێ، ئنجا ڕەحمە مسرور ئەبێ، ئنجا هیچ داخێکی لە لەشا نامێنێ و ئاوساوی یەکەی ئەنیشێتەوە.

پیاو: ئەی بژیت بۆچ دوکتۆرێکی.

ساله:(ڕوئەکاتە کورە) ئاگات لە باوکت بێ دەمی ئەوەستێ لە فستق خواردن. یالله بڕۆن(هەردویکیان ئەڕۆن)

ساله: ئێی ئەوزاد

ئەوزاد: بەڵێ قوربان.

ساله: تۆ لەگەڵ فستق خواردنا چۆنی؟

ئەوزاد: وەڵلا قوربان من ناو بە ناو ئەیخۆم.

ساله: بەڵام کە ئینشا الله ژنت هێنا بە دائمی بیخۆ.

ئەوزاد: ئەمرەکەی.

(میناغا دێتەژورەوە)

میناغا: هیوام وایە جەنابتان ئیسراحەتێکی باشتان کردبێ.

ساله:من قەت ئیسراحەت ناکەم هەتا هەرچی نەخۆشی هەیە لە ناو نەبرێت.

میناغا: بە خزمەت ئەم زاتە نەگەیشتوم.

ساله: لە خزمەت منایە، بەردەستیم ئەکات، ئیشی هەیە و ئیشی پێئەسپێرم. شەرمن خان چۆنە؟

میناغا: ئیستا ئەویش دێت، بەڵام جارێ هەر قسەی نەکردوە.

ساله: بەسیتە، بەسەری باوکت بەم زوانە قسە ئەکات.

شەرمن(دێتە ژورەوەچاوی بە ئەوزاد ئەکەوێ ئەگەشێتەوە)

میناغا: دانیشە کچم

شەرمن (دائەنیشێ)

ساله: (ڕوئەکاتە ئەوزاد) وەرەپێشەوە، ئەبزی بگرە (قۆڵ ئەکات بە قوڵی میناغا داو پشتیان تێئەکەن) علەمای گەورە هێشتا بڕیاری تەواویان نەداوە.دەربارەی ئەوەی کە کامیان زوتر چاك ئەبنەوە؟ پیاو یان ژن، هەندێکیان ئەڵێن ئەمیان و هەندێکیان ئەڵێن ئەویان. بەڵام من بە هەمو ئەخرێکەوە ئەڵێم هەر دوکیان.

میناغا: بۆچی قوربان؟

ساله: ئا وتت بۆچی؟ باپێت بڵێم. ڕۆژ ئەسوڕێتەوە و پرشنگی جوان پەخش ئەکات، مانگ بەڕۆژ ئەچێتە ناوکولانەوە و خویمان لێ ئەشارێتەوە.

میناغا:مانگ ئەچێتە کولانەوە؟

ساله: تەبعەن ئەی گوایە کە ڕۆژ دەرکەوت ئەو لە کوێ بنوێ؟ نابێ ئیسراحەت بکات؟

میناغا: بڵێم چی؟ قابیلە مانگ مریشك بێ؟

ساله: ئافەرم، ئەرێ وەڵا مریشکە، بیلزەبت مریشکە، بەڵام مریشکێکی ئاسمانییە و هێلکەکانیشی شتێکی سەیرن.

میناغا: هێلکە؟ هێلکەی چی؟

ساله: هێلکەی بێ زەردێنە، هێلکەی ئاسمانی، ئەستێرە (ئەکێشی بە میناغادا) ئەستێرە هێلکەی مانگە.....

شەرمن: بەخوا قسەم یەکە و نابێ بەدوان.

میناغا: ئەوە خۆقسەی کرد، سەد شوکر خوا، ئەی بژیت دوکتور.

شەرمن: بابەگیان، ئەمەوێ پێت بڵێم ئەگەر لە توکوتم کەی هەر شوئەکەم بەوکەسەی کە خۆشم ئەوێ، شوناکەم بەو کابرایەی هاتبو بۆ خوازبێنیم.

میناغا: وزبە کچم، ئیستاوەختی ئەو قسانە نییە.

ساله: وەختیەتی، دەی قسە بکە باقسەت لە بیرنەچێتەوە، ئافرەت چۆن ئەتوانێ قسە نەکات؟

میناغا: ڕجا ئەکەم دوکتۆر.

ساله:هوس، لاتتکلم. خەریکی ئیشم لێ تێك ئەدەی؟ شوبە و کەسەئەکات کە حەزی لێ ئەکات.

شەرمن: بەخوا بابە بشمکوژی هەر ئەوەیە کەپێم وتی...

میناغا: توخوا ئەمە وەزعە؟ ئەمە حاڵە؟ ئەمەچ دنیایە کە کچ بتوانێ بێ ئسولی بکات؟

ساله: بێ ئسوڵی ئەوەیە بە زۆر کچێك بدەی بەدەوڵەمەندێکی پیری پەك کەوتە. ئسولیش ئەوەیە دودڵ، دوگەنج لەیەك ئەکەی.

مامۆستا سەماوەر لە بنمیچی شەشەمی ژن هێنسان و شوکردنا فەرمویەتی: هەرچی کچ هەیە ئەبێ شوبکات، هەرچی کوڕ هەیە ئەبێ ژن بهێنێ مامۆستا قورەڕەشیش ئەڵێ: خێزانی بەختیار لە ماڵی پڕ خۆشەویستی و دڵداریدا پەیدائەبێ....

میناغا: بەسە ڕجات لێ ئەکەم، بەسەری باوکم ئەمشەو مارەیئەکەم لە....

ساله: ئەی لێی، ئەوەك زمانی بچێتەوە کلیل.

میناغا: چش، بابچێتەوە کلیل ئەمەوێ لاڵ ببێتەوە.

ساله: (قۆڵی ئەگرێ و قسەی بەگوێدا ئەچرپێنێ) ئەتەوێ شوبکات بە کابرا؟

میناغا: ئا، ئەمەوێ، ئەی چی؟

ساله: ئەو یارمەتیدەرمە شارەزایە، با لەگەڵیا بڕواتە ناو باغەکەو لەوێ قەناعەتی پێ بکات، هەموشتێك لەم دنیایەدا بە قەناعەت ئەبێ نەك بە زۆرەملە.

میناغا: بەسەری باوکم من موافقم.

ساله: (وەرئەچەخێتەوە بولای شەرمن و ئەوزاد) بڕۆن بۆ ناو باخەکە، دڵدارییزم، ڕابواردنیزم، قەناعەتیزم، یەللەبۆناوباخ.

(هەردووکیان ئەچنە دەرەوە)

میناغا: لەو قسانەی جەنابتا ناو باخو قەناعەت تێ گەیشتم، بەڵام ئەوانی تر...

سالە: پێویست ناکات، ئەوانەدەرمانن لە کاتی پێویستا بەکارئەهێنرێن...

میناغا: کەزانیم کچەکەم حەزی لەو هەتیوە ناچسنە کردوە کە ناوی نەوزادە ئیتر ئەم هێشت بچێتەدەرەوە بۆ ئەوەی نەی بینێ.

سالە: چاکت کرد. مامۆستا دەسکە قۆریەی دوەم لە پەراوێزی کتێبی داری واوەیلادا ئەڵێ: لەبێ خەبەران کەشکەك... ئەشکە، مەنگوس.

میناغا: تێ نەگەیشتم؟

سالە: قەیناکا با تێنەگەی باشترە، چونکە کە پیاوتێ گەیشت ماڵی وێران ئەبێ دوژمنی بۆ زۆر ئەبێ، درۆوردەلەسەی بۆ هەڵ ئەبەستن.

پیاوی عاقڵ و زانا و دانا ئەوەیە هیچ نەزانێ، بارەگوێزی لێبنێن خرەی لێوەنەیەت، هەمیشە دەست بەسنگەوە بگرێ، هەرچی یەکیان وت زەرنە بیگرێ و سەربلەقێنێ.

میناغا: بەخوا دنیایەکی سەیرە، ئەم هەمووشتە هەیە لە دنیادا.

سالە: بەڵێ، عیلم گوناحە، زانین گوناحە، راستی و هەق وتن گوناحە.

میناغا: ئەمەیان چی‌یە جەنابی دوکتۆر؟

سالە: ئەمەیان لە کتێبی ابنی رەحمە-کوڕی رەحمەوە-وەرگیراوە بەدەسکارییەوە.

مالە: (بەهەڵەداوان دێتەژوورەوە) قوربان، ئاغا، شەرمن خان وکوڕەکەی لەمەڕ دوکتۆر رایان کرد.

میناغا: چۆن شتی وا ئەبێ؟ ئەی ئەو حەزی لە یەکێکی تر نەکردوە؟

سالە: نەء، هەر حەزی لەم کردوە، ئەوە نەوزاد بو، دڵدارەکەی شەرمن.

میناغا:کەواتە تۆ ئەم کەینوبەینەت بۆ من دروست کردوە.

مالە: بەڵێ قوربان، هەموفیتەکە والە ژێرسەری ئەم جامبازەدا.

میناغا:دەی نەریمان، مالە، پەلی ببەستن، وائێستا خۆشم ئەچم پۆلیس ئەهێنم لە مەرکەزەوە(دەست ئەکەن بەپەل بەستن لەپشتەوە)

پەردەدا ئەدرێتەوە

پەردەی پێنجەم

(سالە لە سەرزەوی کەوتوە، مالە و نەریمان راوەستاون یەکی دارێك بەدەستەوە)

خازە: تۆی بە قوڕگیرێ، ئەمەچی بو ئەم رێ دووردرێژە؟ بە خۆڕایی ناویان نەناوە دێی قوڵتاش، رونەکاتە مالە کوانی دوکتۆر.

مالە: دوکتۆر؟ (پێ ئەکەنێ) پشت بە خوا نەختێکی کە ئەیدەن لە سێدارە

خازە: (ئەکێشێ بەسنگیا) ئەیەرۆ بۆ پیاوی کوشتوە، دێی سوتاندوە؟

مالە: نەء ئەمانەی نەکردوە بەڵام جامبازی کردوە.

خازە: ئینجا جامبازی‌کەی خراپە؟ هەرچی خەڵکی هەیە هەریەکە بە شێوەیەك بۆسودی خۆی جامبازی ئەکات.

مالە: کچی ئاغامانی بە فراندن داوە.

خازە: ئێێ ئێێ، ئینجا لە سەر ئەمەیە ئەیخنکێنن.

مالە: بەڵێ

خازە: ئەی کوا لە کوێیە ئەمەوێ بیبینم.

(هەڵی ئەگێڕنەوە بۆ ئەمدیوودای ئەنیشێنن)

نەریمان: ئەوەتا، فەرموبیبینە.

خازە: ئوی عەمرەکەم نەمێنێ سالە گیان، ئەوە تۆی وابە کزی ئەت بینم.

سالە:قسەی بێ مەعنا مەکە خازە.

خازە: داری خۆت بڕیایە و رازی بویتایە بە ژیانی خۆت و تۆزێکیش لەگەڵ منا نەرمونیان بویتایە باشتر نەبو؟

سالە: لەسەری مەڕۆ، لەمەودواوە منیش فستق ئەخۆم.

خازە: (پێ ئەکەنێ) قوڕبەسەرت وا تۆ ئیعدام ئەکرێی، فستقی چی، ئینجا من پارەی دەنکە کولەکەم نییە نۆبەی فستقە سالە گیان؟

سالە:خازە(هەڵدەستێتە سەر پێیان)

خازە: ئەڵێی چی ئامۆزاگیان

سالە: سالە گوناحە

خازە:ئامۆزاگیان.

سالە: گیانی ئامۆزا خازەگیان.

خازە: خازەش گوناحە....

سالە: دەبڕۆ ئیتر لە کوڵم بەرەوە.

خازە:بەخوا ناڕۆم هەتا هەڵت ئەواسن و ئەشت نێژن.

سالە: ئەی بەڵام لێ دای بۆچ ژنێکی ئاوا.

(میناغا-دوو پۆلیس- معاونێك دێنەژوورەوە)

میناغا: فەرمو بیبەن قوربان.

سالە: ناکرێ کوشتنە کە بگۆڕن بەلێدان، بەحەپسی.

معاون: نەخێر.

سالە: کورە بەدەست خۆتانە دەبیگۆڕن و بیڕێتەوە...

(نەوزاد و شەرمن دێتەژوورەوە)

سالە: ئەوا هاتنەوە، سەد شوکرخوا.

نەوزاد: مامە میناغا.(نامەیەکی بە دەستەوەیە)

میناغا: قوزەڵقورت، هیچ شەرم ناکات پێم ئەڵێ مامە.

نەوزاد: ئەوە وەسیتەکەی مامە حاجی رەسمانبەگم، ئەمری خوای بەجێ هێنا، هەموو سەرەوەتەکەی داوە بە من.

میناغا: (کاغەزەکەی لە دەست وەرئەگرێ و ئەیدا بەمعاون)

معاون: (ئەیخوێنێتەوە) بەڵێ تەواوە، 20هەزار قران، مۆروشایەتی موعتەبەر، جوتە برای بازرگان و قۆنتەراتچی بە حورمەت.

میناغا: (بەکەیف خۆشی و تعجبەوە) بە سەری باوکم پێم خۆشە، بیست هەزارقران(ئەچیت ناوچەوانی نەوزاد و شەرمن ماچ ئەکات)

سالە: (بەتوڕەییەوە) ئەدەستم بکەنەوە ئیتر،(دەستی ئەکەنەوە) دەستمان بکەنەوە بابنوسین، دەممان بکەنەوە باقسەبکەین، گوێمان بکەنەوە بابیستین، چاومان بکەنەوە بابنین.

دوودڵ لەیەك مەکەن، کرداری ناشرین مەکەن، بەیەکێتی و بە ئازادی و بە برایەتی هیچ مشکلەیەك نییە چارەسەر نەکرێ.

(پەردە دائەدرێتەوە)

هەمونوێنەرەکان دێنەوە سەرشانۆ بەرپێز پەردە سەر لە نوێ ئەکرێتەوە.... دائەدرێتەوە.

کۆمەڵێك بەرهەمی هەمەچەشنی هونەرمەند و ئەدیب ڕەفیق چالاك

لە مەیخانەی ژیاندا (١)

ڕەفیق چالاك

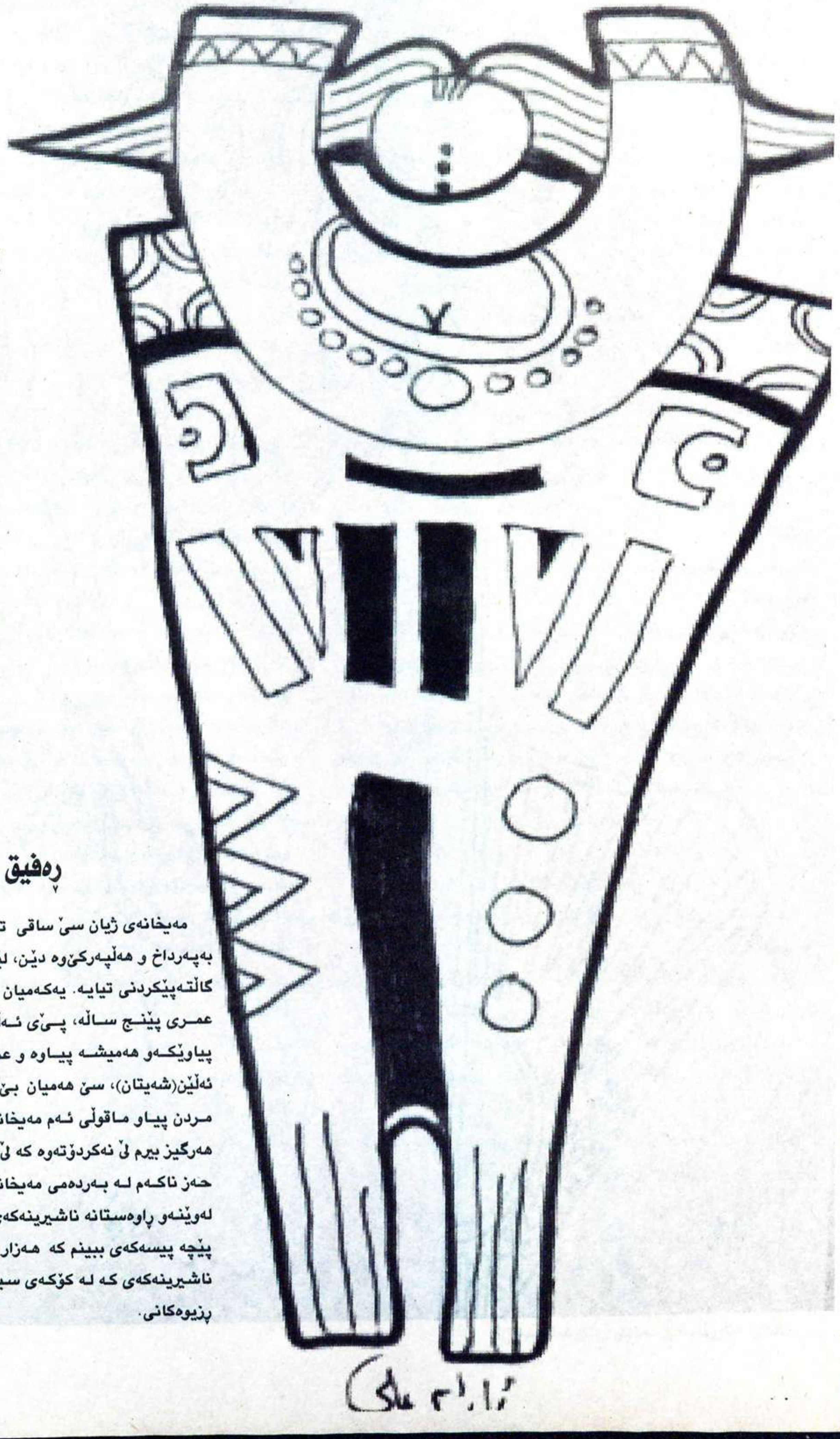

مەیخانەی ژیان سێ ساقی تیایە، ئەگەر بانگت کردن بەپەرداخ و هەڵپەرکێوە دێن، لێووچاویان زەردەخەنەی گاڵتەپێکردنی تیایە. یەکەمیان منالێکە هەمیشە منالەو عمری پێنج ساڵە، پێی ئەڵێن(دڵداری)، دووەمیان پیاوێکەو هەمیشە پیاوە و عمری چل ساڵە، پێی ئەڵێن(شەیتان)، سێ هەمیان بێعمرە پێی ئەڵێن(مردن)، مردن پیاو ماقوڵی ئەم مەیخانەیەو ئەو کەسەیە کە هەرگیز بیرم لێ نەکردۆتەوە کە لێی نزیك ببمەوە، لەبەر ئەو حەز ناکەم لە بەردەمی مەیخانەکەدا بخۆمەوە!... حەز لەوێنەو ڕاوەستانە ناشیرینەکەی ناکەم، حەز ناکەم مل پێچە پیسەکەی ببینم کە هەزار پینەی پێوەیە، پێکەنینە ناشیرینەکەی کە لە کۆکەی سیلاوی ئەچێ و دانە زەردە ڕزیوەکانی.

لام گرانە کە شتێکی لە دەست وەرگرم و لێی نزیك بکەومەوە. بەلام(شەیتان) سەرسام ئەبم لە دەمو زمانی لوسی و زیرەکیەکەی. ئەگەر نەمزانیایە کەوا حکمی بەسەرا دراوەو لەوانەیە کە ڕابوردویەکی خراپیان هەیە ئەچوینە پەنایەوە منیشو کڕیارەکانی تریش. بەلام دڵداری، وەی لەم منالە، ساوا، کوڕپە جوانە!...

بە جوانی و نەرمی دیلم ئەکا، بەڵێ ئەو یەکەم ساقیەکە هەموشتێکی لێ وەرئەگرم، بێ دوو دڵی، بێ ئەوەی لێکی بدەمەوە کە ئەو شتەی ئەمداتێ زەهرە یا شەمپانیا:.... پار بە هارێ بانگم کرد بەخۆی و پەرداخەکەیەوە هات، ڕاوەستاو تەماشایەکی کردم بەنیگایەکی پڕ سیحرەوە و بەزەردەخەنەیەکی پڕ معناوە کە ئەو حەلە ئەمئەزانی یعنی چییە:- چیت ئەوێ؟ . بەخشیش؟.... نەء... ئەمەوێ داوای هیچم لێ نەکەی لە پاشا نابێ داوای بەفرم لێ بکەی ئەگەر داوای توزێ بەفرت لێکردم لە پاشا بۆت ناهێنم.... مەترسە... داوای هیچت لێ ناکەم... نە بەفرو نەسیفون. دەستم دایە پەرداخەکە بەلام ڕای وەستانم؟ غافلی کردم و پەرداخەکەی ڕفاند و نەختێك ڕۆی و لە پاشا پێکەنی، پێکەنینێکی منالانەو بەزمانێکی فریشتەییەوە ووتی: ئازارت ئەدەم... بەلام من گوێم لێ نەبوو هیچم ئەدی شتێك نەبێ: ئەویش ئەوەبو کە پەرداخەکەی هەڵگرت و دورکەوتەوە، لەرزیم و بانگم کرد:- پەرداخەکە بێنە ئەی منال... لەلێومی نزیك کردەوە و بە ئاوازێکی مۆسیقاییەوە ووتی:- ئازارت ئەدەم.- پەرداخەکە بێنە ئەی منال.-لەپاشا بەلەعنەتم ئەکەن.- من؟؟!-لە پاشا قینت لێم ئەبێ.

-من بەندەی تۆم- پەرداخەکە بێنە.- وەریگرە!...

ساڵێك ڕابورد... ئەی منال. ئەی منال!-چیت ئەوێ؟-بەفر. خێرابە، بەفر.-پێم ووتی -تکات لێ ئەکەم پارچەیەك بەفر.-پێم ووتی پارچەیەك بەفر، چیت ئەوێ ئەتدەمێ.-ئەوی ئەتەوێ لای ئەستێرەیە دوور مەکەوەرەوە، گالتەم پێمەکە! ، بەجێم ئاهێلی تا بەفرم بۆ نەیەنی.-لای ئەستێرەیە ئەوی تۆ ئەتەوێ!.- هەڵت خەڵەتاندم ئەمزانی منالێکی پاك و جوان زاتی ئەو تاوانەی هەیە! لە جیاتی ئاوی ترێ ئاوی ئاگرم ئەداتێ! ترێ و ئاگر ئای کە بەسەزمانی! شەراب و ئاگر عنصری ژیانمن، ئەوان ڕەنگی ڕوومەت و ڕەنگی شەرابمن.-پارچەیەك بەفر، چیت ئەوێ بۆ تۆ! ،-گرانە.-بەزەییت پیاما بێت.-ئەگەر دانا بویتایە ئەتزانی کە بەفرلای من نیە.-بۆچی؟ بۆچی؟... لە خاوەنی مەیخانە بپرسە.- ڕزگارم کە لەعنەتی خوات لێبێ.- بەفرلای من دەست ناکەوێ.- ئاخ و داخ ئەی ناپاك ئێستاچی بکەم.- یەکێکی تر بانگ کە.- یەکێکی تر؟ کێ، کێ؟... "دڵداری" چوو بۆلای شەیتان، بەگوێ یا سرپاندو بەدەستی ئیشارەتی منی بەسەزمانی کرد، شەیتان ڕووی تێ کردم: -منم... چیت ئەوێ؟ من خواستی تۆ بەجێ ئەهێنم. ئەمرکە بە گوێت ئەکەم!... شەیتان! .. خزمەتکاری... نەء هەرگیز نابێ، تۆ ڕابوردوت خراپە.- بە خوای تۆ هیچم لەسەراسبات نەبوە... بڕوا بەقسەی مەردم مەکە.- بەچیا ئیسباتی ئەکەی کە تۆ پاکی؟ -هانێ ئەمە"شهادتەکەم" سپیە وەکو دڵی منال!!- ئایا درۆ نیە؟ بەلام هەرچۆنێك بێت ئێستا من پێویستم پێتە.. گوێت لێیە؟- نۆکەرتم دڵداری گالتەی پێ کردم تۆلەم بۆ لێ بستێنە.... داخی بەجەرگم دڵداری هاوڕێمە و دەسەلاتم بەسەریانیە.- ئەیچی بکەم؟- واز لە تۆڵە بێنەو بیرلە دەرمان بکەرەوە.- دەرمان! بەفرە پارچەیەك بەفرە.. کەواتە بەفر دەرمان نیە! دەرمان هینە چیە؟ چیە؟ قسەبکە! ... داوای پەرداخێکی کە لە دڵداری بکە!... پێم بڵێ زەهرێکی تر، ئاگرێکی کە لە شکلی ئاودا و لە ناو پەرداخێکی پاکدا... نەء! ... جارێك خەڵەتاوم... لەکوێ ئەزانی؟ بەلکو لەم جارەدا! وسبە ئەی قوماربازی منافق. دەرمانم بەفرە من لە هەمو کەس دەرمانی خۆم چاکتر ئەزانم پارچەیەك بەفرم بدەرێ. خێرا. بەفر . گرانە! تۆش دیسان.- بەفر لای من نیە .-چۆن چۆن؟ -لەخاوەنی مەیخانە بپرسە! ...-ئەی چی بکەم؟بەزەییت پیاما بێت! .... یەکێکی ترت پیشان ئەدەم بۆشت تێ ئەکۆشم لای چونکی زۆر لەوانەی کە هاتونە ئێرە ئەوم پیشان داون. شەیتان ڕایکرد بۆلای(مردن) چرپەیەکی بە گوێداکرد و ئیشارەتێکی منیکرد، مردن بە ئەسپایی بە زەردە خەنەیەکەوە لێم نزیك بوەوە.- کێ داوای منی کرد؟- مردن! ... ئای!... نەء، ... نەء! ... هەرگیز و هەرگیز ... ئەمە زۆر سەیرە هەموتان لەیەك ئەچن بانگم ئەکەن و پەشیمانیش ئەبنەوە، ئایا منت ئەویست، حا... حا... حا.... بەڕوما مەکۆکە، لاچۆ لەبەر چاوم.- سەیرە! ... حا...حا ... کۆکەکەم ئەترسێنێت!. ئایا وا ئەزانی سیلاویم؟ نەء بە هەڵە چویت! .- توخوا دورکەوەرەوە، دانە زەردەکانت!. دورکەوەرەوە؟. بەفر... ئایا بەفرت ناوێ؟ لای منە.. ناتەوێ؟؟ لای تۆیە؟ هەموکاتێ لای منە، لەو ڕۆژەوە کە هاتومەتە ئەم مەیخانەیەوە.- نەء لێم نزیك مەبەرەوە، پێم ووتی لێم نزیك مەبەرەوە، خوات لەگەل.-بۆکوێ!؟ حا.- لێم دورکەوەرەوە بۆنت ناخۆشە.- بەفر. حا.حا. ئایا داوای بەفر ناکەیت؟ بەفری سپی، وەرە مەترسە، وەرە. سپی وەکو کفن! ... بم گەنێ. بم گەنێ. ئەی"دڵداری" ئەی"شەیتان"، ئەی خاوەنی مەیخانە. ڕزگارمکەن لەم نۆکەرە ئەگریسە ناپاکە.

هەمووشتێك خۆشە ئەم خزمەتکارە ساردە ناشیرینە نەبێ.

شادییە یان شیوەن؟

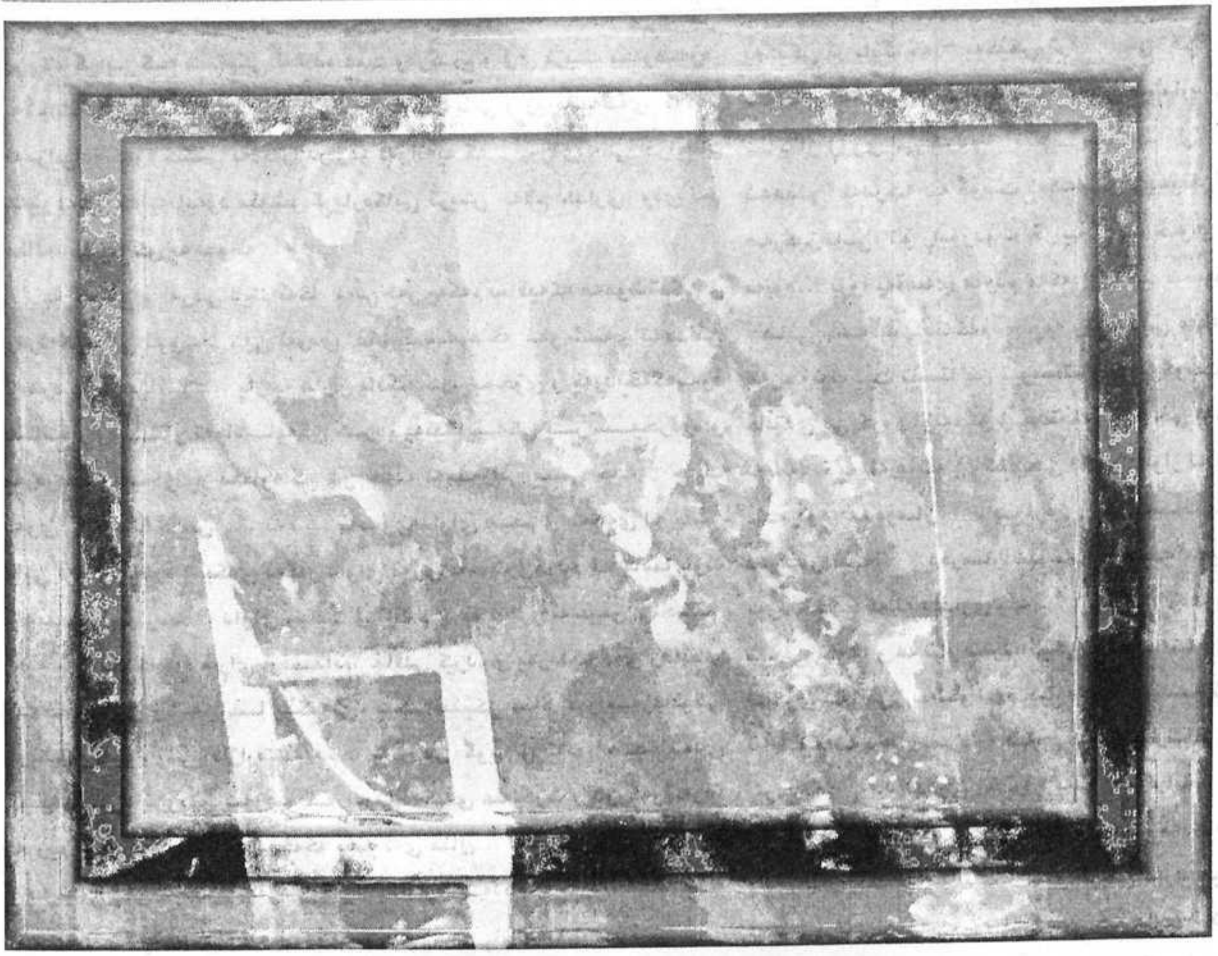

ڕۆڵەی شیرین چالاك!

بەرۆژگێژ و وێژ و حۆل، ئارام و ئۆقرەم لەبەر هەڵگیراوە، بەشەویش.... شەوی تاریکی درێژی بێ بڕانەوە خەو لە چاوم ناکەوێ ناو بەناو نەبێ... نەکارم کارە و نەحاڵم حاڵە لە دەست ئەم خەڵقە بێ بارە، لە داخی ئەم چەرخە غەددارە.

ئەوانەی جاران لاف و گەزافیان، غەڵبە غەڵبو فیشاڵ و گەزارەی زمان درێژییان ڕۆژەڕێیەك ئەڕۆیشت، ئەو(هاوڕێ)یانەم کەوام ئەزانی پۆڵابتوێتەوە ئەمان نا، نەغەڵبە غەڵبیان ماوە و نەلاف و گەزاف نەگەزارەیان ماوە ونەزمان، نەپۆلان و نەفافۆن... سەرکزو ملشۆڕ، لەش بەبار و دەرون زامدار، بەرۆژ گێژوویژو حۆل، نەئارامیان ماوە و نەئۆقرە، بە شەویش خەو لە چاویان ناکەوێ هەریەکە لەبەرشتێك، هەریەکە لە ترسی شتێك! ئەترسن کوڕم... ئەترسن!

یەك لە دوای یەك، تاقم لە دوای تاقم، ئەبن بەخۆڵ بۆ(پیلێنان)!!

ئای کە ئەم ژیانە پڕیەتی لە دەردی سەری، ئای کە خەڵکی ئامادەن بۆ خۆگۆڕین، بۆ خۆفرۆشتن، بۆ بە خۆڵبون! خۆزگە بە خۆزگایی خو! تۆش بتناسینایە وەك من بەڵام بەبێ ئەو بەسەرهاتەی بەسەرمنا هات! بەڵام کوڕی خۆشەویست جارێ تۆمناڵی؛ خۆزگە یان چاند و نەڕواو، ئاخ بەباکردن چەکی پیاوی بێهێزی بێ دەمارە.... ئەوانەی ئەبن بەخۆڵ، خەیاڵ پەرستە، خۆپەرستە، مەنفەعەت پەرستەکان! ئەوانەی ناو براون بە(ابن الوەختەکان)، مارەکەی شێخ هۆمەر لەگەردنیان ئاڵێ!!

شەوە و شەو، نەقرەیەو نەبڕە، ناو بە ناوێك ئێشچکییەك فیکەیەك ئەکا بۆ ئەوەی لە(دز)ەکانی بگەێنێی کە شوێنی جێی دزین بەرەڵدایەو حەرەڵڵە! تالە خاوەن ماڵیشی بگەیێنێ کە ئاگادارەو پاسەوان!! ئای ڕۆڵەی شیرین چەند سەیرە ئەم حاڵە، شەریکی دز و ڕەفیقی قافڵەو هەر لە خۆیان دێ کوڕم ڕۆژگار و بارفێری کردون!! بەتەنیا دانیشتوم لە ماڵێکی چۆڵ و هۆڵا، مشك نەبێت هیچ گیانلەبەرێکی کەی تیانییەو بێ گومان مشك جەواڵ ئەدڕێ، بەڵام چارم چییە؟ دنیایە وتێی کەوتوم، ریشەو بوە بەریشەوە و چاوەڕێم هەڵپیێچرێ ئەم حاڵە!

١

شەوە و شەو، کەمێك لەمەوبەر هێزی تاریکی بەسەر ڕووناکیدا سەرکەوت و تاسانی... بەڵام واتێ نەگەی بەسەریا زاڵ بوە، چونکە سەرکەوتنی شەو چەندە تاریك و نوتەك بی بە(قوتیلەیەك) ئەڕەوێتەوە! لەبەر مۆمێك دانیشتوم لە غەریبیدا ئاوارەو مات و غەمبار و لەشبەبار نامە بۆ تۆ ئەنوسم، بۆیە لەبەر مۆم چونکە جەنگە و فەرمانوایە ئەبێ هەموو شوێنێك تاریك بێ لەبەر فڕۆکەی دوژمن، وەکو شارەزای ئەو شوێنانە نەبێ کە ئێمە خۆمانی تیا ئەشارینەوە. توخوا ڕۆڵە شار ئەشاردرێتەوە؟! نازانم ئێستا دایکت خەریکی چییە؟ لای‌لایە بۆ تۆ ئەکات یان بۆ نالەباری ژیان ئەگری؟ فرمێسك بۆ من هەڵئەڕێژێ یان بۆ نەبونی و چەرمەسەری و سزادانی خەڵکی؟!

نازانم توانای درومانی ماوە، یان چاوی لەبەر گریان سۆمای چوە و دەزوی بۆ ناکرێ بە دەرزییەوە؟! بار هەر چۆنێك بێ رۆڵەی شیرین باری قەزاو قەدەرمان هەر لەسەر بارە و شانی سەبرمان ڕێشە لە ژێریا، بەڵام بێگومان بە کوڕی خۆشەویستم هەموو چەوتییەك هەر ئەبێ ڕاست ببێتەوە، هەموو برینێك هەر ئەبێ سارێژ ببێتەوە....

شەوە وشەو، بیر لە کاروباری ڕۆژانەی خەڵکی ئەکەمەوە، چەند کچی جوانی نازداری ناو باوەشی باوك و دایك ڕاپێچ کران بۆ خراپخانەکان! چەند بوە پیاوی ناو پیاوانی بە پیاوەتی ڕاهاتو ئێستا شڕەیان بەبەرە وەنەماوە، لەپەنا چوخم و سەرەرێکان کەوتون بە حاڵ نوزەیان تیاماوە و داوای پیاوەتی ئەکەن لە ناپیاوەکان! نەفسیەتی خەڵقی بەبۆیەی جەنگ ڕەنگ کراوە... ترس... ساختەچێتی، بێ پەیمانی، درۆ و دزی بوە بە پیشە، کردویانن بە سنعەت. باری جەنگ و ڕۆژانی تاریکی سنعەتی وایان ئەوێ خوا بیبڕێ ئەم سنعەتە! ڕەحم و بەزەی و دراوسێتی و خزمایەتی و هاوڕێیەتی باویان نەماوە، ئەوی ئە مڕۆ باوی هەیە دژەکانی ئەمانەن، باو باوی ناپیاوانە و باوی ئەوانەی بێ بار و بێبەروپشتن وەك هەڵمات! وەك نیسك! ئای کە ناخۆشە ئینسان هەست بەم شتانە بکاو نەشتوانێ بیان گۆڕێ، ئای کە ئازاراوییە ئینسان لە ناو کۆمەڵی واو لەگەڵ ئەم جۆرە لە پیاوچوانەدا بژی! پێمان ئەڵێن نابێ بە تەمای(موعجزە) بین، نابێ چاوەڕوانی هێزێکی دەرەوەبین، ڕاست ئەکەن چونکە بە تەمابون تەمەڵمان ئەکاو وامان لێ دێت بەبێ شێو سەربنێینەوە! ئای کە بەبێ شێوسەرمان نایەوە ڕۆڵەو هەر دەروشمان لێ نەکرایەوە. شەوە وشەو بەڵام قافڵەیەك وا بەڕێوە، بە تاریکی مل ئەنێت بە سەر ئاوا، بە سەر بەردوشاخا، بەناوچۆڵ و بیابانی پڕ درك و داڵ و پڕ دەعبادا و هەر ئەڕوا، پڕ هیمەت و پڕ غیرەت و پڕ زات و پڕ پیاوەتی... لەولاشەوە جەردەو چەتە و زۆڵەك تەدارەك ساز ئەکەن و نەخشە ئەکێشن بۆلێدانی قافڵەو بۆ لە ناو بردنی خایەو مایە... بێگومان بە ڕۆڵە کە هەمو قافڵەیەکی ڕێی هەق هەر ئەگاتە ئامانج بە شەرتێك شەریکی دزی تیانەبێ و سەر قافڵەباشی غەڕانەبێ و نەنەوێ و جڵەو شل نەکات.

وا دەمەو بەیانەو بەحاڵ لە دەم ئاسۆوە تاڵ تاڵە گزنگی ڕووناکی بەرز ئەبێتەوە و دنیا ڕووناك ئەکاتەوە بەرەنگێکی ئاڵی مەیلەو سوور... دە سوێند ئەخۆم بە ئاڵی مەیلەو سوور بە خوێنی پاکی هەموو ئەوانەی بەدەستی ناپاك و نامەردو زۆڵەك و دوژمن ڕژێنرا، هەرگیز ڕێی هەق و ڕاستی بەرنەدەم و پیاوی پیاویش هەر یەکجار ئەژی.

من شادم بەو هیوایەی لە دڵمایە، بەو ڕێیەی کە گرتومە، بەو بڕیارەی کە داومە، شیوەنیش هەر ئەکەم، بەرخەکەم، بۆ ئەو زوربەی زۆرەی نە لە هیواو نە لەرێگاو نە لە بڕیار و ئامانجی جوان ئەگەن و بون بە خۆڵ بۆپێ لێنان.. دنیا شادییەو شیوەن، بەڵام باشادیین بەخزمەت کردنی خەڵکی و بەخۆبەختکردن بۆ ئامانجی جوان، با شیوەنیش بکەین بۆ وریانەبونەوە و لە خەوی غەفڵەتا نوستنی زوربەی زۆر.... بەرۆژگێژ و یژ وحۆل، ئارام و ئۆقرەم لەبەر هەڵگیراوە و بە شەویش، شەوی تاریکی درێژ کە هەرئەبێ بڕێتەوە خەو لە چاوم ناکەوێ چونکە وەك وتویانە پێش خزمەتان نانون شەوێ.

نە پۆلام و نەفافۆن، مرۆڤم و مرۆڤ، هەرگیز (گا) ناپەرستم و نایکەم بە پێشڕەو، جەواڵ ناخەمە بەردەمی مشك، ماڵ ناسپێرم بە ئێشکچی، هەرگیز خۆم ناکەم بەخۆڵ، پێ نانێم بە هیچ شتێکی پیرۆزا... ئەم ژیانەی ئەمڕۆی ئێمە نەشادییەو نە نیوە شادی، نە شیوەنی تەواوە نە نیوەشیوەن...

2004

دڵداری

ڕابەر*

دڵداری کلیلی خۆشییەکی سەردەمییە، بۆ ماوەیەك کامەرانی ئەبەخشێ بەئینسان

لە سەرەتای مێژووەوە هەتا ئیستا کیمیاگەرەکان خەریکی ئەوەن(مەعدەنە) هەرزانە کەم نرخەکان بایەخدار بکەن، بیان گۆڕن بەشتی بە نرخی وەك ئاڵتون کەچی سەرنەکەوتوون، بەڵام دڵداری هەر لە سەرەتای دامەزرانی بنەماڵەی ئینسانەوە هەتا ئەمڕۆ لە توانایایەتی شەیتان بکا بە فریشتە، ساختەچی بکا بە قارەمان، ووشەی"گیانە شیرینەکەم" بهێنێتە سەر ئەو زمانانەی هەر بە جوێنی پیس ڕاهاتوون، هەر دڵدارییە کە ئینسان لە نزمییەوە بەرز، لە پەستییەوە شاد، لە پیسییەوە بەرز ئەکاتەوە بۆ پاکی. هەر دڵدارییە کەوەك خەوێکی ئێجگار خۆشی بەتام و چیژ لە پڕدێت و ئەبریسکێتەوە، ژیان ئەدرەوشێنێتەوە و ئەی ڕازێنێتەوە، بەرگی بووکێنی ئەکا بە بەردا، تارای پەمەیی ئەدا بە سەردا، لەخەو لە ناخۆشی لە تاریکی لە پەستی رات ئەپەڕێنێ ڕاتئەفڕێنێ، کامەرانیت پێئەگەیێنی، خەم و خەفەتت ئەڕەوێنێ، لە باوەشی "خۆشەویستی" نەرت ئەهێنێ. دە ئەم چەند ساڵە، یان بڵێ ئەم چەند مانگ و ڕۆژ و سەعاتە، پوختەی ژیانە گڕوشەوقەکەیەتی، ئەوی ئەمێنێتەوە داخەو ئۆف، هیوا بابردووییەو بە ئامانج نەگەیشتویی تاریکییەو یەئس، دەست بە دەستادانە، لە خۆدانە، قوڕپێوانە، شینوڕۆ، چڵوچێوە و خاشاك، دارو پەردووی کۆشکی ڕووخاوە، بەردو کەرەسەی قەڵای هەرەس هێناوە، خۆڵەمێشی هەست و هیوای سووتاوە، هەر ئازارە و ئازار هەتا ئەبرێن بۆمەزار!

بەهەر کوێرەوەریەك بوو تەمەنی گەیشتە شانزەو حەڤدە، شانزەیە یان حەڤدە، خۆشی نازانێ، چونکە خۆ باوکی خوێندەوار نەبوو وەکو باوکەکانی ئیستا دەقیقەو سەعاتی بوونی کوڕەی بنووسێ! ئەو شەوەی کە ئەم لە دایك بوو ئەو ئێشك چی بوو لە ماڵی ئاغا، زۆریشیان لەگەڵ خەریك بوو کە ئیزنی بدەن بەڵام کەس گوێی نەدایە قسەکانی، بۆ بەیانی کەڕۆژبووەوە چووە ماڵێ بە هەڵەداوان منداڵێکی پچکۆڵانەی جوانکیلانەی دی کراوە بەمەلۆتکە! مەلۆتکە چیە؟ پەڕۆی کۆنی کراس و کەواو دەرپێی خۆی و ژنەکەی کە ئەمیش کۆنەی ئاغاو ئاغاژنە لە منداڵەکەوە پێچراوە. لەو ڕۆژەوە سعید هەستی بەوەکرد کە لە جاران پیاوترە و جۆرە تەزوویەکی خۆشی ناو بە ناو بە لەشی هیلاکیا تێ ئەپەڕێ کەلێکی ئەدایەوە سبەینێ(حەمە) ئەبێ بەپیاو فێری ئیشکردن ئەبێت نان پەیدائەکات یان ئەبێ بەئێشکچی ماڵی ئاغا لە جیاتی باوکی کە پیربوو! ناو بە ناویش ئەوەی لێکئەدایەوە کە ڕۆژێ لە ڕۆژان حەمە ژن ئەهێنێ و منداڵی ئەبێ. ئای کە خەوو خەیاڵ زۆرە لای ئەو کەسانەی ساکار و بارکەوتەو بێ دەسەڵاتن لەم دنیایەدا.

ڕۆژلەدوای ڕۆژ وەك منداڵی ناو حکایەت حەمە گەورە بوو، ناو بە ناو لەگەڵ باوکیا ئەچوو بۆ کۆشکی ئاغا، بەڵام نەیئەوێرا پێ بنێتە ئەودیو(حەرەم). بەترسێکەوە بۆ خۆی لەلایەکەوە ڕائەوەستا وەکو ئەو

هەموو پیاوانەی لە خزمەتا وەستاون خوا خوای ئەوەیانە ئاغا بەدەست، بەچاو، ئیشارەتێ بکات یان بەدەم قسەیەك... وورتەیەك تا لەسەر سەر بکەونە ڕێ بۆجێبەجێ کردنی چونکە "فەرمانی ئاغاسان ڕەوایە"!

ڕۆژێك لە ڕۆژان باوکی لێی بوو بەدەمە قاڵێ لەگەڵ (ئەفەندی)یا ئەفەندی مامۆستای قوتابخانەکە بوو کە تازە لەو دێیە کرابووەوە و کەس نەی ئەخوێند تیایا. لە پاش هەزار مەخسەرەو بەزم و ڕەزم و ئەمبەرونەوبەر ئاغا لوتفی کردو بەری خوێندنی بەرەڵاکرد بۆ منالانی دێیەکە! لەپاش چەند ساڵێکی کەم بەشی زۆری کوڕانی پاسەوان و گاوان و شوان و جووتیاری دێ فێری خوێندن و نووسین بوون، ئەیان زانی دوانزە کەڕەت دوانزە ئەکاتە سەدو چل و چوار، ئەمە شتێك بوو لای ئاغاش وەکو تەلیسم وابوو. جگە لەوە قوتابیان چاویان کرایەوە، دەستیان کرد بە ئامۆژگاری کەس و کارەکانیان، فێری پاك و تەمیزی بوون، حەمە ئەبوایە هەموو ڕۆژێ بە سابوونی بۆن خۆش دەست و دەم وچاوی بشتایە لە کانی. لە پۆلی شەشەما بوو کە تەمەنی گەیشتە شانزەو حەڤدە! سعید پیربوو بوو بەلام هەر ئیشکچی ماڵی ئاغابوو، چارچییە؟ ئەی بەچی بژین؟ وابوە بە هەشت سەرخێزان، گەورەکەیان حەمەیە! ڕۆژێکیان دەمەو ئێوارەی بەهار لە ناو ئەو باخانەدا سەعی ئەکرد قیژەیەك زریکەیەك پەیدا بوو لەدوور! بەهەڵەداوان بەدەم زریکەوەچوو، کە ئەبینێ مارێکی زەلام لە نازداری کچی ئاغا هەڵساوەتە سەرکلك! ترسی مارە و جوانی نازدار بۆماوەیەك واقیان وڕکرد، بەلام لەدواییانەیکردە ئاسەردی کەوتە وەشاندنی خڕکەبەرد، ئینجا دارێکی دۆزیەوە و بەپیرەدار هاتە وێزەی پیرەمار بەشێتانە. بلێ مارەی کوشت، بەلام خۆشی لەولاوەکەوت و دەست بەجێ قاچی ئاوسا چونکە مارەش قەپێکی بەماکردبوو، نازدار کەمێك بەدیاریەوە هەڵوەستاو، پیاو بۆ خوا بڵێت یەك دووفرمێسکیشی ڕشت و بە هەڵەداوان ڕووی کردەوە ناو دێ. هاتن حەمەیان برد بۆ ناودێ باش بوو ئەوشەوە ڕێکەوت دکتۆر هاتبوو بۆپشکنینی قوتابیان! لە پاش چەند ڕۆژێك حەمە هەڵسایەوە و چوو بۆ دیوەخانی ئاغا لەسەر داواکردنی باوکی! لەوێ ئاغا لاواندیەوەو دوو تەنەکە گەنمی زەردکەشی دا بە باوکی لە چوونە دەرەوەدا سەری هەڵبڕی بۆ پەنجەرەی حەرەم، کە چاوی بە نازداركەوت چاوی ئەگەشێتەوە و زەردەخەنەیەکی پڕشەرم وا لەسەر لێوەئاڵەکانی و ڕەنگی کەمێك گۆڕاوە ئیتر لەجێی خۆی ووشکبوو! دڵی دەستی کرد بەگورپەگورپ، ئەژنۆی لەرزی، ووڕ بو، تۆزێکی مابوو لەسەر خۆی بچێت! باوکی وەرچەرخایەوە و تەماشایەکی پەنجەرەکەو حەمەی کردو ڕاچڵەکی، بەتووڕەییەوە بەحەمەی ووت پێشمکەوە ڕۆڵە! بەحەقی خۆمان گەیشتووین حەمە، ئەکەی جارێکی تر تەماشای پەنجەرەکانی دیوی حەرەم بکەی ئەگینا کاتێك بەخۆت ئەزانی لە حەوت ساڵان ڕاست کراویتەوە!

لەو ڕۆژەوە هەتا هات حەمە باریکتربوو، گوێی نەئەدایە دەرس، هەمووشتێکی خستبوەلاوە، خەورو خەیاڵی شەو و ڕۆژی نازدار بوو! وای ئەزانی ئەم دنیایە تەنیا نازداری تیایەو بێ نازدار ژیان ئەبێتە دۆزەخ! ئای کە حەمەی بەسزمان لە دۆزەخا ژیا! ئەشەوی شەو بوو ئەڕۆژی ڕۆژ. خوای ئەوەی بوو لە پەنایەکەوە چاوی بە نازدار بکەوێت. هەندێ جار بە خەیاڵ یان لە خەویا ئەیبینی نازداری مارەکردووە خانوویەکی خۆشیان لە ناوباخا دروست کردووە، بەم ڕۆژگارە "فرمان" ئەکات لەڕێی چاوەگەشە جوانەکانی نازداری نازدارا. بەڕاستی نازدار نازداربوو چونکە ئاغا لە ناو شەش کوڕوسێ ژنا تەنیا یەك کچی هەبوو کچەش بەو هەموو جوانی و سەلاری یە سەلار بوو چونکە لە ماڵی پوری لە شار گەورە بوو بوو هەتا پۆلی پێنجەمی خوێندبوو تێکەڵی ئافرەتە خوێنەوارەکان بوو بوو فێری گەلێك شت بو بوو، بە تایبەتی قسەی ئەستەقی پڕ لەحەق. ناو بە ناو کە لە هاوینا ئەهاتەوە بۆ لادێ باوکی زۆری لێ ووردئەبووەوە! لە دواییا بڕیاری دا کە ئیتر خوێندن بەسە! لەو ڕۆژەوە نازدار واپسێی ئاوەتە دووساڵ پەستە، وەکو حەپس و دەست بەسەر وایە! ناهەقی نیە فێری ئەم جۆرە ژیانە نەبووە و زۆریش قینی لەکردارو گفتۆگۆی باوکیەتی بەلام چی بکا؟! ناو بە ناو تووڕە ئەبوو لە هەندێ شت، هەڵ ئەچوو بەلام ئاشتیان ئەکردەوە هەندێ جاریش پەتی "ئەریتی" ئەپچڕان بە تاقی تەنیا ئەچووە سەرکانی، ناو باخ بەدزیەوە! بەلام لەو ڕۆژەوە کەمەسەلەی مارەکە ڕووی دا ئیتر ببڕای بڕ بهێڵن بێتەدەرەوە! قەدەغەی لێکرا، پیرێژنی سەرئاسنینی لێ ڕاسپێردرا بەم ڕۆژگارە چاویان لێ ئەئەتروکان. لەڕۆژی مەسەلەی مارەوە(حەزی) لەحەمە کردبوو بەلام حەزلێکردنی بێ قسەکردن پیاو ئەسووتێنێ گوریسی پێ ئەپچڕێنێ، لەبەر ئەوەبوو شەو لە ناکاوێك خۆی دەربازکرد لە ئێشکچی و ملی نا بۆ ماڵی مەجنون.

لە پێشەوە حەمە هەروای ئەزانی لە خەوایە.... بەلام لە دواییدا تۆزێکی مابوو شێت ببێ... وەك خوشك و برا چەند سەعاتێکی کەم بەیەکەوە بوون بڕیاریان تیادا کە بۆیەك بن. بەلام دەستی "ڕێکەوت" ئەی هێشت بە ئاوات بگەن، ئەیهێشت تێر جامی "دڵداری" پاك بنۆشن، بە هەموو دڵڕەقیەکەوە پلارێکی تیژی بەگوڕی تێکرتن هەردووکیانی بەسەریەکا ساردکردەوە... تومەز برا گەورەی نازدار کە هەست بەڕۆیشتنی ئەکا دەست ئەداتە تفەنگ ماڵ ئاگادار ئەکا.... ئەیان ووت شەش گوللەی بە هەردووکیانەوە ناوە... هەزار ڕحمەت بۆ ئەوجووتە دڵدارە، هەزار ئەحلەتیش بۆ ئەو ئەرێت و یاسایانە کە بەربەستی دڵداری ئەکەن! وا ئەوان نێژران، سعیدی ئیشکچی پیاو کوژەکەی کوشتەوە و بوو بەجەردە بەو شاخانەوە.... ماڵ بەرەڵاو منال برسی... ئاغاو ئاغاژنیش کەوتوونەتەوە فرمێسك ڕشتنی پەشیمانی... لەدوای چەند ساڵێك ئەم خەڵقانە تێکڕا هەموویان ئەمرن... بەلام چیرۆکی دڵداری ناسۆراوی "ناکام"ی نازدار و حەمە، هەرگیز لە بیرناچێتەوە، هەرگیز لە "یاد" دەرناچێت، هەرگیز نامرێت، چونکە دڵداری خۆی شتێکە(نەمر).

سەرچاوە

گۆڤاری پەیام ژمارە(258)ئەیلولی1954بەرگ(6)لاپەڕە(10-16)

پەراوێز

ناوی خوازراوی ڕەفیق چالاکە

گوڵ و دڕك

پارچەیەك ئەدەبی ڕەمزی

ڕەفیق چالاك

دەمەو بەیانێك، كە ڕۆژی زەرد هەڵگەڕاو خەریك بو خۆی ڕزگار ئەكرد لەپەتو داوی شەوی تاریك، پێنج سورە گوڵ لە باخێكی خنجیلانەدا خەبەریان بووەوە.... ئەم پێنج سورە گوڵە دەستیان كرد بەدرەوشانەوە لەژێرتیشكی زەردی ڕۆژی زێڕینی دەم كەلا.

هەر گوڵە تاقانەی بنەدار گوڵێكی جیاواز بو.

هەر پێنجیان لە ئاوە پاكە ڕونە مرواریەكەی جۆگەكەی بەردەمیانا چاویان بەخۆیان ئەكەوت كە شەماڵی فێنكی بەیانی شنەشنی ئەی لەراندنەوە.

هەموویان لە تۆوێك بون كە باخەوانی ئەزەلی كردویەتی بەم باخەوە.

پێنج خوشكی عازەب بون خۆشی ژیانیان نەچێشتبو، تازە هەر ئەو بەیانییە لە خەوی سەرسامی هەڵسابون، هەر ئەو دەمەو بەیانە خەریكی پشكوتن بون، لە خۆشی بەزمو ڕەزمی ژیان یەكی فرمێسكێكی ئاوونگی سپی بێگەرد لە چاوەكانیانا قەتیس وەستابو.

خوشكی گەورە ڕوی كردە خوشكەكانی تری و ووتی:

ژیان پێنج و دوو ڕۆژێكە، عومر ئەوەندەی بە بەرەوە نییە، تاقە بە هارێكی كورت ئەمان بینێ و لە پاشانا ئەمرین. پێویستە لە سەرمان بیربكەینەوە لەپاشەڕۆژمان، ئێستا هەرەتی لاویمانە، سەردەمی هەڵسان و خەبەر بونەوەمانە، ئیمڕۆ یەكەمین ڕۆژی بەهارمانە لە پاش زستانێكی تەڕو توشی سەهۆڵ بەندان، لە پاش زستانێكی پڕ تۆفو ڕەشەباو باران، پڕ بەفر و زوقمو زەلالەت، پێویستە هەریەكەمان ڕێگایەك بدۆزینەوە، من بەش بە حاڵی خۆم وای بە باش ئەزانم كەلە دیلیەتی ئەم باخە ڕزگارم بێت، ئافرەتێكی خوێندەواری تێگەیشتوی ماڵومناڵ بەڕێوەبەر، بمكات بەقژە جوانەكەیا، یان لە ناو گوڵدانێكا دام بنێو ڕوبكاتە مناڵەكانیو پێیان بڵێت:- "داواتان لێ ئەكەم وەكو ئەم گوڵە پاكو خاوێن بن، بۆنو بەرامەتان وەكو بۆنی ئەم، هەموو وڵات بۆنداروكاس بكات...) .

گوڵی دووەم كە پەپولەیەكی سپی جوان لەسەری نوستبو خەوی بەیارەوە ئەبینی، ڕوی كردە خوشكەكانیو ووتی: خوشكینە ڕاستتان پێبڵێم من حەز لەوە ئەكەم لاوێكی سەربازی ئازای لەڕێی نیشتمانا خۆبەختكەر بمكات بەیەخەی چاكەتە سەربازیەكەیاو بەسەرما بنەڕێنێ:"ئەی گوڵە سورەكە! شەرتی پیاوەتی بێت، زەوی ئەم وڵاتە جوانە بەخوێنی- دوشمنی ستەمكار سووربكەم وەكو ڕەنگی تۆ."

گوڵی سێیەم سەری بەرزكردەوە و لێوێكی هەڵقرچان و ووتی: لە پێش ئەوەدا بەهار كۆچ بكات و بمرم، تاقە هیوام ئەوەیە لە ژیانا: خاوەن گۆڤارێك، شاعرێك، یان نوسەرێك، تێر تەماشام بكات، چاك لێم وورد ببێتەوە، لەبەر دەمی خۆیا دامبنێ و بەم چەند ووشەیە لە ناو كاغەز و كتێبا ناووم بە(نەمری) بهێڵێتەوە:" ئەی گوڵ! یاری بولبول، خشڵی شایی و زەماوەندی كچە جوانە هەژارەكان، بۆن و بەرامەی تۆیە ئەبێ بە ئاگرخۆشكەری دڵداری، تۆی ئەی گوڵ! بووكە تاقانەكەی بەهار، تۆی سەرچاوەی ئیلهامی فەن و شیعر و نووسین، تۆی بە خوێنی گەشی شەهیدەكانی ئەم وڵاتە ڕەنگی سوورت پۆشیوە، مێخەك و سملی دایك و خوشكی ئەو شەهیدانە بۆنداریان كردوی، فرمێسكی جەرگ براوان و ڕۆڵە كوژراوانی نیشتمان ئاویان داوی.... ".

گوڵی چوارەم كە هەنگێكی زەرد باوی بچوك بە ویزەویز خەریك بو دڵداری خۆی تێ بگەیێنێ بە دەنگێكی بەرز ووتی: تكاتان لێ ئەكەم هەموتان بێ دەنگبن، هیچتان ڕێیەكی باشتان نەدۆزیوەتەوە من دڵنیاكات لەبەر ئەوە وامن بیرو باوەڕی تایبەتی خۆم دەرئەبرم: ئەو حەلە خۆم بە بەختیار ئەزانم سەردارێكی سیاسی ڕاست و ڕەوان بمگرێ بە دەستیەوە لە ناو كۆمەڵێكی سیاسی گەورەدا كە هەموو بۆ ئازادی نیشتمان كۆ بونەتەوە بڵێت:"ئەی لاوان و پیاوانی ئەم وڵاتە! ئەی ئەو كەسانەی خەریكن نەتەوەیەكی پچرپچر ئەدەنەوە دەم یەك، ئەی ئەوانەی مقدراتی ئەم نەتەوەیەتان وا بەسەرشانەوە، دایكی نیشتمان داواتان لێ ئەكات، كاروبار بە هەڵەشەیی نەكەن، خۆویست نەبن، بەدڵسۆزی كاربكەن، یەك بگرن و هەرگیز دەستی یەكتری بەرەڵامەكەن، بڕواننە ئەم گوڵەی دەستم ئەگەر هاتو هەڵمان پچورقان هەرچی جوانییەكی هەیە، هەرچی ژیانێكی تیایە، نایمێنێ، ئەگەر ئەم گوڵە پەڕە پەڕە بكرێت هەرچی بۆن و بەرامێكی هەیە هەموی با ئەیبات ئێوەش ئەگەریەك نەگرن وەكو گوڵێكی هەڵپچورقاو ئەبن كە پێی لێ ئەنرێ لەسەرە ڕێگادا."

گوڵی پێنجەم هەناسەیەكی هەڵكێشا، ڕویكردە ڕۆژی دەم كەل، دڵۆپێك ئاوونگ لە جیاتی فرمێسك تكایە سەر زەویە سەوزەكەی بەردەمی، بەدەنگێكی ناسك ئەم ووشانەی لەدەم هاتەدەرەوە: خوای گەورە! ئەمەوێ بەهاری ژیانم بۆ درێژبكەیتەوە، لەزەوی وڵاتەكەما بە خۆشی و شادی و ئازادی بژیم، ئەوی من ئازار ئەدات ئەوی ژیانی لە من تاڵكردوە، ئەم دڕكانیە كە هاتونەتە تەنیشتم نایەڵن ساتێ ئاسودەبم.

خوایە! دڕكم لێ دووربخەرەوەو عمرێكی زۆری لەگەڵا ژیام، تاقیم كردەوە، زانیم كە هەرگیز ناتوانم لە گەڵیا بژیم، هەرگیز حەز ناكەم لە زەوی گوڵانا ببینم.

خوایە! تو ئەم دەمەو بەیانە لە هەواو ئاوو زەوی و ئاسمانی وڵاتەكەمم مەكە، گوڵێكی بێ دەسەڵاتم ئەمەوێ خێر لە ژیان ببینم، دڕك لێم دووركەوێتەوە، هەتاكەی؟ نەیەڵێت گەشە بكەم لە وڵاتی خۆما لە ژێر تیشكی ڕووناكیا"

هێشتا گوڵی پێنجەم لەداخ بەباكردن و لە مناجات و پاڕانەوە نەبوبۆوە ئافرەتە خوێندەوارەكەی خاوەن ماڵەكە وەكو نەرێتی كۆنیەتی هەموبەیانیەك گوڵێكی گەورە ئەخاتە ناوگوڵدانی سەرمێزی چا خواردنەوە، هات و گوڵی یەكەمی كردەوە، لە پاش تۆزێك كوڕی گەورەی ئافرەت كە سەربازێكی نیشتمان پەروەر بو لە ماڵ ئەچوە دەرەوە بۆ مەشق كردن لە قشڵە، بەلای گوڵەكانا تێپەڕی، شالاوی بۆ گوڵی دووەم برد، وەكو هەڵمەت بباتە سەر دوژمن و ووتی: چەند سوورە ئەڵێی خوێنە، كوڕی دووەمی ئافرەت كە نوسەرێكی لاوبو، هەموو بەیانیەك ئەبوایە چاوی تێركردایە لە جوانی كردگار، هاتە ناو باخەكەوە و تێر بە

دەورولانی گوڵی سێیەما هاتو تێر لێی وورد بوەوە و ئینجا پڕ بەدەم هاواری کرد: ئای لەم گوڵە تەلیسماوییە، ئیمڕۆ ئەیکەم بە مەقالەیەك... مێردی ئافرەتەیش کە سەردارێکی سیاسی بە ناوبانگبو، لە ژورێکی نزیك باخەکە دانیشتبو ووتارێکی سیاسی ئەنوسی بۆ کۆبونەوەی کۆمەڵی گەورەی نیشتمان بەدەم هاواری کوڕەکەیەوە چوو ئەویش گوڵی چوارەمی بەدڵبوو کردیەوە، لە پاش کەمێك باخەوان هات بۆ بژارو بۆ ئاودان دڕك لە هەموو لایەکەوە چوون بە لەشیاو ئازارێکی زۆریان پێگەیاند، لەبەرئەوە بە پاچە کۆڵەکەی هەموو دڕکو داڵەکانی دەوروپشتی گوڵەکانی لەڕەگ و ڕیشە دەرهێنا.

بەم جۆرە هەمو گوڵەکان بە ئاواتی خۆیان گەیشتن،گوڵی پێنجەم بەهارێکی خۆشی ڕابوارد، تێر خواردەمەنی لە زەوی یەکەی خۆی چنگکەوت، تێری لە تیشکی ڕووناکیخوارد، ئینجا ووشکبو، وەری، کەوتە زەوی،سەرلەنوێ لە بەهارا گولێکی سوری جوان لە دایك بوەوە بۆ ئەوەی بە خۆشیو بەختیاری، بەبێ دڕك بژی لەژێرتیشکی ڕووناکیا، لەزەوی نیشتمانی خۆشەویستا...... .

گۆڤاری گەلاوێژ- ژمارە(2) سالی(5)شوباتی1944
لاپەرشە(9-15)

بەفر نەگەڕا

هـەزارەها بیروباوەڕ، گـەلێ ڕێگـاو شـوێنی کـۆن و نـوێ، هەندێ دەردوبەێو کوێرەوەری و ناسۆری ژیان ئەیان هێناو ئەیان برد، گوریس پچڕێنـەیان پـێ ئەکرد، تۆف و گەرداوی خـەیاڵی پڕ لـە تـاپوو تارمایی دەرونیان پڕکردبـوو، گیانیـان دابوه بەرقامچی، بەرقامچی واقعی ڕەشی تاریکی سامدار، لە تـاو وەیشـومەی ئـەم دەردی سـەریانەو، لـە تـاو بـیرەوەری پڕوچڕی ڕۆژانـی ژیانی ڕابـوردوی دڵیشـی کاژەڵـەی سـەری وەختەبو لە ژێر ئەو تینە بەهێز و پەلامارە یەك لەدوای یەکە پـەی دەرپەیانـەدا لەلەشـی جیـا ببێتـەوە و خـۆی پێوەبـەند نـەکات... . ئـارام و ئۆقـرەی لەبـەر بڕابـوو، جـێی بـەخۆی نەئەگرت لـە هیـچ شوێنێکا، کـەف و کوڵـی هـێزی نـاو دەرون پاڵیان پێوەئەنا، بەبێ ئەوەی هەست بکات گۆشـەگیری بەجێ هێشت، لە کتێبەکانی دورکەوتەوە، کاتێکی زانـی خـۆی فڕێ داوەتە باوەش کۆمەڵ.. دەستیکرد بەگەڕان بە شوێن دەرمانا، دەرمـانی دڵ، دەرمـانیْ کـەف و کوڵـی دەرون.. بـۆ تـۆزێ بـەفر ئەگەڕا، ئەو دڵ و دەرونـە ئـاگر تێ بـەربـوە هـەڵقرچاوە پـڕ جـۆش و خرۆشـەی پـێ فێنك بکاتـەوە.... بـۆ تۆزێك بـەفر ئەگـەڕا بـەڵام... کـوا بـەفر؟! بـەفر لـە نـاو ئـەم کۆمەڵـەدا درۆیـە هـەرگیز لـەم چلـەی هاوینـەدا دەسـت ناکـەوێت زۆرگـەڕا، زۆری لـە خـەڵق پرسـی: تـۆزێ بـەفر! ئێستاو ئەوسا دەستی نەکەوت، بە نائومێدی کۆمەڵ و ژیانی کۆمەڵایەتی بەجێ هێشت، نەفرینی لە نەریتی ڕابوردو کرد، خۆی ئازادکرد لـە درۆ و دەلەسەو ڕیایی و فیشاڵ و قسـەی زلی بێ کەڵکی بێ سەمەرەی ئەم وئەو،نظریاتی بێ قازانجی ڕاوەدونا، لە هەمووشتێك بورد لە تەقەلاو تێکۆشین و ڕەنج نـەبێ، گـوێی نەدایـە کـەس، گـوێی نەدایـە بەرهەڵسـتی، ئازایەتیـەکی بـەتینی ئـەدەبی نوانـدو هـەوڵی داو تێکۆشـاو ئیشیکرد، بەڵام بەفر هەر نەبوو.. لە هەمولایەکەوە سەری دنیـای لێهاتـەوە یـەك.. بەشـێکی زۆری کۆمـەڵی دوو ڕووی نیسکی بێ بەروپشت، کۆمـەڵ بـەخزم و کەسوکار و بـەدور ونزیکـەوە، بەناسـیاوو نەناسـیاوەوە لێی هەڵسـانە سەرپێ وەکو نەریتیانە.. کەوتە گێژەوە، کەوتە بـەر قینی

شەپۆل... شەپۆلی زۆر سەخت چەند جارێ دایان بە کەناری سەختی ڕەقەنا... هەموو لەشی سەرتاپا زامارو خوێناوی بوو، شڕەی بەبەرەوە نەما، بەڵام هەر خۆی گرت، هەر بۆ بەفر گەڕا....

پڕ بەدەم هاواری بەفری ئەکرد کە بە دەرمانی ئەم و دەرمانی هەموو ئادەمیزادێکی وەکو خۆی ئەزانی، بەڵام کێ گوێی لێ ئەگرێ؟ کێ یارمەتی ئەدا؟... . دەلەم تۆف و گەردلاوەدا، لەم ناخۆشی و تاڵی وتاریکیەدا، لەم بارکەوتوییەدا، لەم بێ هیواییەدا دەستێکی پڕ خۆشەویستی و پڕ وەفا، دەستێکی پڕ ئەفسون و جادو، دەستی پەرییەکی گیان بەرزی بۆ درێژبوو دەستیگرت بەڕووناکی چاوە جوانەکانی شەوە زەنگی بۆ ڕۆشن کردەوە، بەدەنگە مۆسیقاییەکەی ئارام و ئۆقرەی بۆ بانگ کردەوە، بەو پەنجە ناسکە شیرینانەی دەرمانی برینەکانی کرد... لەناو جەرگەی تۆف و گەرداوی پڕسام و ترسەوە لە ناو باوەشی ئەو شەپۆلە زراو بەرانەوە دەری هێناو لە کەناری بێ ترسا داینا، بە کورتی لە گیانەڵاوە ژیاندیەوە، لە زەبوونیەوە هێزوگوڕێکی تازەو، لەبێ هیواییەوە هیوایەکی زۆری سەرلەنوێ کردەوە بەبەرا، لە ئەم پارچەیە پێشکەشی ئەوە هی کەسی ترنا چونکە نیگای ئەوە.

(1)

لە کاتی وڕێنەکردنی پاش گرانەتۆی ئەفرین کردنم لە نەریتی کۆن و کۆنەپەرست کە زنجیری دیلی عورف و عادەتی کۆنی کۆمەڵایەتیم پچڕان کە هەمو کۆمەڵ وە بە تایبەتی هاوجنسەکانت لێم هەڵسانە سەرپێ و گەزارەیان لێ دەرکێشام، کە بۆ تۆزێ بەفر تەقەلام ئەدا و ئەگەڕام، ئەڵێم ئا لەو کاتەدا گیانە شیرینەکەم بریسك و هووڕی چاوە جوانە پڕ لە خۆشەویستی و وەفاکەتم بۆ دەرکەوت، لە ئەخۆشی سەخت و لە خەم و خەفەت و لە بارکەوتویی ڕزگاری کردم و هەڵیساندمەوە و ڕێگای بۆ ڕووناك کردمەوە.

(2)

تۆف و گەرداوو وەیشومەی بیرو خەیاڵم ئارام و ئۆقرەیان لەبەر بڕیبوم، هێزی گێتی خواروی پیسی ناپاکی کۆن بەزۆر بەرەو خۆی ڕای ئەکێشام بۆ ئەوەی بەختمکات لەڕێی نامانجی ڕەشیا، بمبەستێتەوە، بمکات بە کۆیلەو دیلی(عەیبە)! ئەڵێم ئا لەو کاتە تەنگ و چەڵەمەیەدا زەردەخەنەی لێوە ئاڵەکەی(تۆ)سەرلەنوێ لە دەست ئەو هێزەی سەندمەوە و بە شەرابە ڕەنگ سوورە خوێنینیەکەی سەرخۆشی کردم، مەست بووم، پڕبەدڵ، بەقاقا دەستمکرد بە پێکەنین، بە گاڵتەپێکردنی دۆستە دوژمنەکانم....

(3)

وێڵ و پەتیارەبووم، ئارام و ئۆقرەم لەبەربڕابوو، سەرم نابو ئەڕۆیشتم نەم ئەزانی بۆکوێ، سەرێك و هەزار سەودا، لاشە یەك و هەزار دەرد و کوێرەوەری، ئەهاتم و ئەچوم هەر لە خۆمەوە ملم ئەنا هەر ئەرۆیشتم بەرەو تاریکی، بەرەو نەزانین، بەرەو بێهیوایی، بەرەو دیلی، بەرەومردن، بەرەو هەمووشتێك، دەئالەو کاتەدا دەست لەمل کردنە گەرم و گوڕەکەی(تۆ) بەستمیەوە و لە خراپە دووری خستمەوە، چاوی دۆستە دوژمنەکانمت بەم جۆرە ڕەنگینە بە نرخ نەکڕاوە بێئێش و ئازارە بۆ کۆیرکردم...

(4)

قینم هەڵسابوو لە کۆمەڵ و لەوانەی ئەم کۆمەڵەیان بەم دەردەبردوەو کە هەزارانی وەکو منیان بەگورگان خوارد و داوەو کتێب، قانون، شریعەت، وەفا، دڵسۆزی، ڕاستی... پێکەنینم پیان ئەهات، زەردەخەنەی پڕ ئاسۆریان پێ دروست ئەکردم، نەفرینم لە خزم و کەس و کار ئەکرد، ئافرەتم تێکڕا لە لا بوبوو بە دەعباو جڕوجانەوەر، بە جڕوجانەوەری نینۆك تیژی دەم خوێناوی ڕووجوانی پڕفێڵ و مەکر... دە(تۆ) تۆی خۆشەویست بەو دەنگە مۆسیقاییەت بەو بیرو باوەڕە بەرزەت، منت هێنایەوە سەر ڕێ، ڕاستی پڕ ئێش و ئازاری هەموشتێکت تێ گەیاندم و دڵنیات کردم....

(5)

زۆر ساویلکەبووم... وام ئەزانی دەرمانی ئاگر بەفرە... هەموو کەل و قوژبنێك گەڕام بە شوێن بەفرا... هەموو کەموکوڕیەکم لەڕێی پارچەیەك بەفرا قبوڵ ئەکرد، هەزارەها جار ئەپاڕامەوە و ئەلاڵامەوە بۆ تۆزێ بەفر کە گڕی دەرونی ئاگر تێبەربوومی پێ بکوژێنمەوە... (پانزە) ساڵ؟! بەڵێ پانزە ساڵ گەڕام، تێکەڵاوی هەموو چینێك بووم، گەلێ وڵاتم دی، زۆرم خوێندەوە، زۆرم خۆخەڵەتان، سەرم کرد بە کۆشی هەزار کەسا، پڕبەدەم هاوارم ئەکرد دەرمان! تۆزێ بەفرا . ئەوانەی خۆیان بە دڵسۆزم دا ئەنا، کە خۆیان بەوەفا ئەدایە قەڵەم کەسیان تیماریان نەکردم، کەسیان ڕێگایان بۆ نەدۆزیمەوە، گەڕامەوە لە گەشتەکانم، گەڕامەوە لە بیروباوەڕەکانم بە دڵ شکاوی و بەڕەنجەڕۆیی، دە (تۆ) تۆی بە وەفای دڵسۆز، لە پاش ئەم پانزەساڵە دڵ و دەرونت، نهادی بەرز و پاکت، ڕاستی بیروباوەڕت، تۆیان سەرلەنوێ لە من نزیك کردەوە بە عەتری ماچەکانت بڵێسەی ئاگری گیان و دەرون و کەللەمت زیاتر خۆشکردو تێت گەیاندم کە دەرمانی ئاگر (ئاگرە) نەك بەفرا.

(6)

ئێستا ڕوەو ئاگر ئەڕۆم، ئەچمە ناو ئاگرەوە و ئاگرم ئەوێت! ئاگرێك سەرتاپا شەوەزەنگی ناشیرین ڕووناك بکاتەوە و هەمووشتێك بسوتێنێت! نەریت، ڕابوردو، یاسای کۆن و کۆنەپەرست، هەموو شتێك نەمێنێت، ئەوسا سەر لە نوێ ژیانێکی لە ئاگر پەیابوو بێنینەکایەوە هەموو ئادەمیزادێك بە خۆشی بژێ و ئازادبێ، هەموو نەتەوەیەك سەربەست و بەختیاربێ....

(7)

لە کاتی پەستی و دڵتەنگیا، لە کاتی ئێش و ئازار و کوێرەوەریا.... هەنگاو بە هەنگاو، بە بازدان یان بە ڕاکردن هەرشوێنت ئەکەوم... هەر دێم بە دووتا هەرگیز وازت لێناهێنم... باترس و سام هەموو دنیا داگیربکەن... با ڕێگاو بان هەمووی کەندو کۆسپ و چاڵ و چۆڵ وپڕ دڕك و داڵ و پڕ دەعباو جانەوەر بێ، باقوڵ و قاچم شەقار شەقار بێت، بە چنگەڕنێ، لەسەر سنگ هەردێم بەشوێنتا، وازت لێ ناهێنم، لە کۆڵت نابمەوە... پێیەکەو ناومە لە جەرگم، ژیانێکە وخستومەتە سەر لەپی دەستم، هاتوم و هەریەم تا بەیەك ئەگەین، تا بۆیەك ئەبین، تا تێر لە ژێر سێبەرتا ئەحەسێمەوە یان ئەمرم.

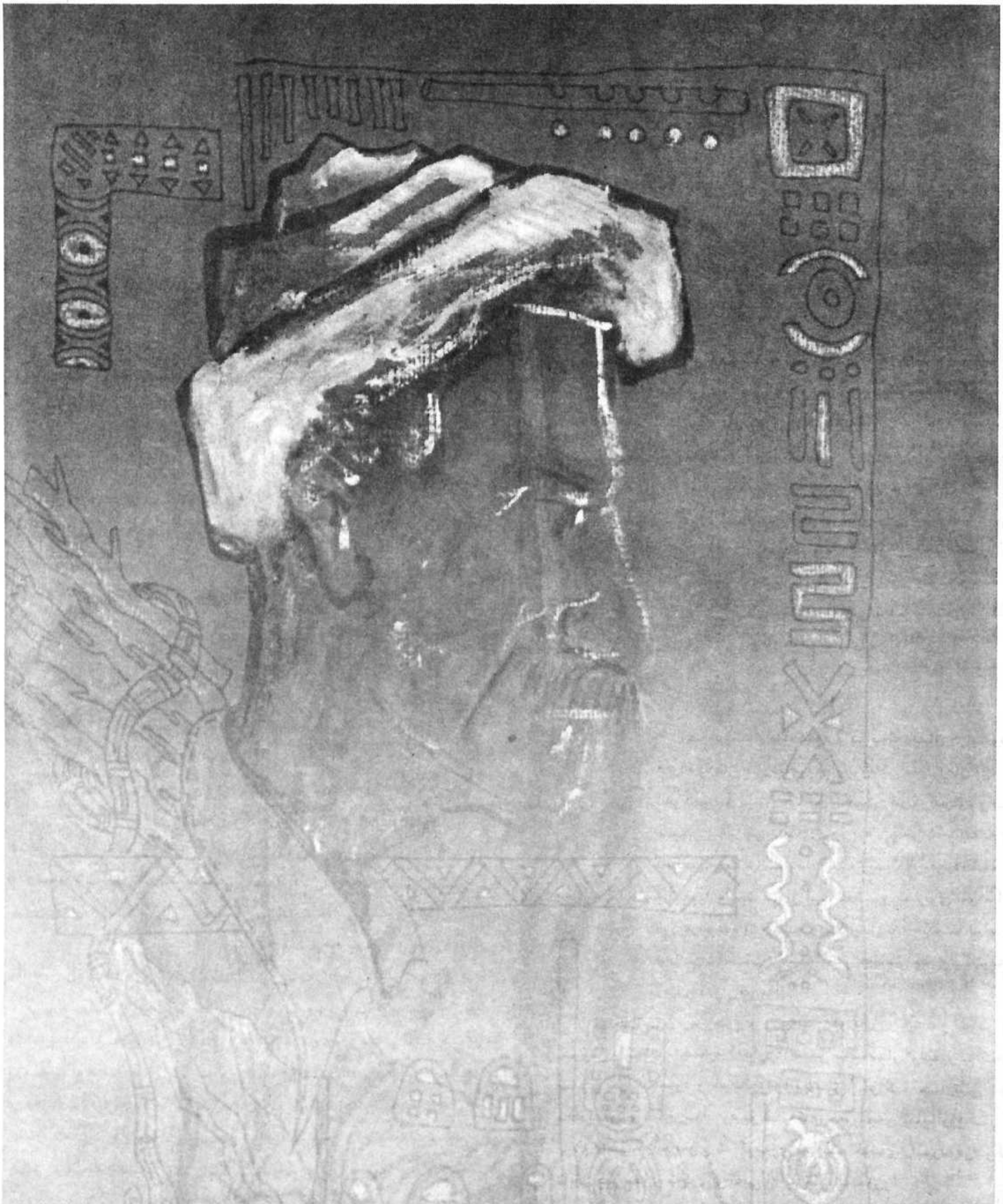

هەمیشە وای لە دڵما

ڕەفیق چالاك

"گیانە شیرینەکەم! لێم ببورە کە ناتوانم لەمە زیاتر خۆم بخۆمەوە و چارم ناچارە گۆڕی یادگار هەڵئەتەکێنم و سەر لە نوێ بیرەوەری پاکی ساکاری پڕ لە ئەفسونی جوانی سەرەتای لاوی چەند ساڵ لەمەوبەر کە بوە بە مێژوو زیندو ئەکەمەوە چونکە ناتوانم و بەبێ وەفایی دائەنێم لەبیرخۆمت ببەمەوە، ئەوەش بزانە کە هیچ هیوایەکم پێت نەماوە و هەتا شۆڕیش ئەکرێمە ناو گۆڕ، تۆی خۆشەویستی خۆشترین ڕۆژانی تەمەنم هەروای لە دڵما، هەمیشەوای لەدڵما!"

(1)

هەردوکمان بەیەکەوە و بۆ یەك دڵمان کرایەوە، هەردووکمان سەرەتای بەهاری ژیانی دڵداریمان بو، نە ئەو دڵی لە پێش منا بۆ یەکێکی تر کرابوەوە و نە منیش ئەمزانی دڵداری چی‌یە؟ پێش ئەم یەکتری ناسینەو بەر لەم دڵداریە ژیانێکی منداڵانەمان ڕائەبوارد، چەپمان لە کۆترو مراوی ناوماڵ نەگەڕابوەوە ئەوەندە ساکار بوین، هێشتا نەمان ئەزانی هەستی ڕاستەقینەو جۆشی پڕ وەیشومەو ژیانی تەواوچی‌یە!

چەند شیرین و سیحراوی و چەند پاکو پیرۆزو چەند پڕجۆش و خرۆش و کەڵك بەخشبو دڵداری ڕاستی یەکەمجار! واسەر لە نوێ ناخی جوڵاندمەوە و خستمیەوە بەیایی، خۆزگە جارێکی کە ئەمدییەوە و ئەگەڕێنرامەوە بۆ سەرەتای ئەورێیەی پیایا ڕۆیشتم... بەڵام داخی گرانم ئەوی کە تێپەڕی ئەچێتە خانەی ڕابوردوەوە و لە ناخا جێی خۆی ئەگرێ و ئەبێ بە یادگار، بەمێژوو!

لاپەڕەیەکی پڕ لە ناخۆشی گیانە بە هەزار لاپەڕەی شادی، لاپەڕەیەکی ڕەش بەسەد هەزاران لاپەڕەی سپی و سوری خوێنین پاك و جوان نابێتەوە و ناڕازێتەوە و لە یاد ناچێتەوە! هەزار خۆزگە هیچ ناهێنێت! جگە لەوەش وامن هەمو قۆناغەکانی ڕێگەی دورودرێژی ژیانی پڕ لە مەینەتیم بڕیوە، لەناو ئەشکەوت و شاخ و دۆڵ و دەرە سەیرەکانیا وێڵ و ئاوارە و ون بوم! بەتاسەیەکی پڕداخەوە

رابوردوی پڕوچڕی رۆژانی پڕ له خۆشەویستیو شكۆی جارانم له دڵەی پڕ ئازاری خۆما بنێژم به ساواییو به ناكامی، فرمێسكی خوێنینیان له دوا بڕێژم، ئەشكەنجەو ئازاریان له بۆ بچێژم بەبێ ئەوەی هیچ شتێكی ناو ئەم دنیایه سەبوریم بدا، بەبێ ئەوەی هیچ به فراوو بەستەڵەكێكی ئەم كائیناته كڵپەی ناو دەرونی گڕتێبەربوم دابمركێنێتەوه، هیچ كەسێك نەبوه ویژدانی كۆرپەی له تەنگانەدا تاساوم بلاوێنێتەوه!

(2)

له تافی لاویمانا توشی یەك بوین... دەست بەجێ گیانی هەردووكمان بون بەیەك و خوشك وبرای ئەزەلی یەكتریان دۆزییەوه و له تاقه ئانێكا، لەچاوترووكانێكا بڕیاری تەواویاندا كه هەرگیز لەیەك جیانەبنەوه.

هەردوكمان لەیەك تەمەن و لەیەك پلەی زانستابوین، هەتا بڵێی یەكتریمان خۆش ئەویست، گوایه بۆ وا نەبین؟!

له نەتەوەیەك بوین و له شارێكا دائەنیشتین و بەزمانێك قسەمان ئەكرد، بەڵام داخی داخانم ئەوه هەر له سەرەتاوه ترسی نابومەبەر(ئەو) دەوڵەمەندو(من) هەژار، ئەو ناسراوو من بێ ناوبوم! لەگەڵ ئەمەشدا وەكو چنارو لاولاو لەیەك ئالأبوین كه له پڕ دەستی رێبوارێكی دڵڕەقی نیمچەشێت لەیەكی كردین، هەردوكمان ئەموستیلەو نقێمێكی جوانی رەنگین بوین ئەدرەوشاینەوه بەڵام دەستی ناشییەكی بایی به دەسەڵات لەیەكی جیاكردینەوه ئەوی خستەناو كورەی ئاگرو منی فڕێدایه ناو دەریایەكی ئێجگار قوڵی سامناك...

(3)

ماوەی چوار ساڵێك بەیەكەوه بوین، ئەمن دڵم لەو یەشاو ئەئەو رۆژێك له من رەنجا، كه بەیەك ئەگەیشتین له رێی قوتابخانەو ماڵەوه و سەیران یان رۆژانی هەینی لەگردی سەیوان، له سەرقەبران كه پڕیەتی لەلاشەی بێگیان، لەكەسوكاره كۆست كەوتوەكان، كه ئەبێتە رۆژی مەحشەر جومعان سەر له بەیانیان لەبەر لاوانەوەو شین و گریان ئەڵێم كه بەیەك ئەگەیشتین و دەرفەتێكمان دەست ئەكەوت فریشتەكانی ئاسمانیش خۆزگەیان پێ ئەبردین و قەست بو یەكتری قوت بدەین! بڕوامان نەئەكرد، بەڵكو بەبیرمانا گوزەری نەئەكرد، یان به تاوانمان ئەزانی بیر لەوه بكەینەوه كه بۆ یەكتری نابین یان لەیەك ئەكرێین! هەموو كاتێكی ژیانمان پڕ بو له شادی و هیواو گەشكەو پێكەنین، پەیتا پەیتا تەزوی كامەرانی به ئامبالأی له شمانا ئەهات و ئەچو ئەوەنده له خۆمان بایی بوین وامان ئەزانی جڵەوی گالیسكەی ژیان وا به دەست خۆمانەوه و بۆ كوێی بناژوێین ئەمانبات... له تافی لاویمانا بوین هێشتا كوێرەوەری ژیان قاڵی نەكردبوین، هیچ كۆستێكمان لێ نەكەوتبو، هیچ بەر هەڵستیكمان نەهاتبوەرێ، ئەمان ئەزانی له فەرهەنگی زمانا وشەی ئەشكەنجه و ئازار وداخ بەچی ئەوترێ! هێشتا خاوبوین ئەمان ئەزانی ئەبێ تەشی ژیان بامان بدات! ئەوەندەم خۆشئەویست بوبوم به سێبەری و شاره و شارم به شوێنا ئەكرد، ئەویش ناومی كردبو بەویردی سەر زمانی و كه ئەشی دیم دڵۆپ دڵۆپ فرمێسكی خۆشەویستی له چاوه جوانەكانیا دوای كەمێ قەتیسی وەك مرواری ئەكەوتنەخوارێ و زەردەخەنەی شادی له لێوه ئاڵەكانی ئەفڕی...

(4)

دوو خونچه گوڵ بوین، كەمێكمان مابو بگەشێینەوەو ناوباخی ژیان بۆندارجوان بكەین و بیڕازێنینەوه و فەڕو خێر پەخشكەین... ئەوەندەمان نەمابو له خەم بڕەخسێین و ژیان پڕتام و چێژ له سەر زەوی به هێزی نەبەزی لاوی بهێنینەكایەوه.

له شانزەی حوزەیرانی چەند ساڵێك لەمەوبەردا دەمەو بەیانێك سەری هەڵبڕی، له شەبەقەوه تاچێشتەنگاوێكی درەنگ تێر تێی ڕوانیم! ژاكاو، سەرسورماو، ئەبڵەق وەستاو، فرمێسك له چاو، تێرتێی روانیم، به زمانێكی له گۆكەوتوی وەك لاڵی كۆست كەوتو چەند ورتەیەكی كرد، وتم ورته؟! نەء! ئازاری پەنگ خواردوی ناخی دەرونی خۆی دەرئەبڕی، لەگەڵ هەمو هەناسەیەكیا دڵوگیان ئەفڕی، دوای سارێژ كردنی ئازار، چارم نەما ئەوەنەبێ كه بەگەرمی باسی ژیانی پاشەرۆژی بۆ بكەم، لەو ئاواتانه دوام كەوان له دڵی هەموو لاوێكی پاكی بیربەرزا، لەوهێزه گەورەیه دوام كه پاڵم پێوه ئەنێت بۆتێكۆشان و خەبات، بۆ رەنج و تەقەلادان تا ئەكرێمەوه و ئەبم به گوڵێكی تەواوی بۆنداری جوان له باخچەی ئەم ژیانه شێواوەدا...

كەمانگی زیوین هەڵات و كردگار خامۆشییەكی سەردەمی خەڵەتێنەری هێنایه ناوناوان و سەلماندی به ئینسانی ساكاری بەسزمان، تێر تەماشای یەكمان كردو چاومان بڕیه چاوی یەك و ئەمان ویست یەكتری دڵنیاكەین له پاشەرۆژ، لەوشتانەی وان له پەردەی هات و نەهاتی نەزانراوا! به هیواوه سەرمان نایەوه و لەیەك دابڕاین و ئارامەمان وەك ئۆقره و ئارامی هەمو كۆستكەوتویەك گینگڵی پێداین هەتا بەیان...

(5)

هەر بۆ ئەو بەیانییه هاوارێكی جگەربڕ ڕایچڵەكاندمەوه، كه ئەبینم خونچەی ئامانجم، بەشەكەی كەی گیانم وابه دەم قەلێكی رەزاقورسی دڵ رەقەوەیه ئەی رفێنێ بۆ دور، بۆ زەوی گەرمیانی چۆڵ و هۆڵی پڕ له مارو مور، دوری ئەخاتەوه له كوێستانی كانگای جوانی و نور...

خونچەیەكی نەكراوەی بێ بۆن و بەرامەو بێ دەسەڵات بوم هیچم له دەست نەئەهات جگەلەوەی كه خۆم بخۆمەوه و سەری پڕ له وەیشومەم بنێمەبەر ئەژنۆی لەرزیو، به خەیاڵ ببمه ڕاوكەر و له جیاتی جارێ رۆژی هەزارجار قەلی دەعبا تیرەبارانكەم!

رۆژبەدوای رۆژا و ساڵ بەدوای ساڵا تێپەڕین، رۆژم به ساڵ و ساڵم هەرلێ نەئەڕۆیشت، كرامەوه و بوم بەگوڵ، ژاكاو و تاساوو ناكام، هەر رۆژه پەڕەیەكم ئەدا بەدەم باوه و تەمەن هەرچەنده بەرەو كامڵی ئەچو بەڵام بەرەو نەمانیش. نازانم بۆ مامەوه لەم كۆنه هەواره بێ مەعنایەدا كەهیچی بەسەر هیچەوه نییه، بەڵام ئەوی یەقین و بێگومان بێت ئەوەیه كه مامەوه بۆ دەست بەدەستادان و كوێرەوەری چێشتن و ناسۆر و كۆست و ئاخ هەڵكێشان و رەنج بێ وەری، بۆ خەم خواردن و ئەشكەنجەو بەیایی و بیرەوەری!

(6)

لەدوای پێنج ساڵ وەیشومەی ناو دەرون راپێچی كردم بۆ غەریبی و ئاوارەبون، هەتا توانیم دوركەوتمەوه و هەر رۆیشتم پشت(لەوو) روو له نەزانراوی پرسام، لەكەنار دەریای سپی، له شارێكی ئێجگار خۆشی جوانا گیرسامەوه وەكو كەشتییەكی سەوڵشكاو، زۆرم ئەویست له بیرخۆمی بەرمەوه، كەللەی پڕ تاسەم به شتی تر گەرم بكەم، بەڵام خەیاڵم

خاوبو، دڵەی کۆست کەوتوی بێ عارم بەسەریا ئەنەڕاندم: "هەرگیز دڵداری یەکەمجار لە بیر ناچێتەوە، لە یاد ناچێتەدەر!"

ژورم بەجێ هێشت و لە تاو بەیەکاهاتنی دەرونی و وەیشومەو گەرداوی دەرون ئۆقرەم لەبەر بڕا و سەرم هەڵگرت بۆ کەنار زەریا، هێشتا کەللەی داگیرساوم هەر ئەزرنگایەوە کەلە دور، لە ناو جەرگەی شەپۆلەکانا، کەشتییەوانێکی بە ساڵاچو، بەدەنگێکی زوڵاڵی کاریگەرەوە لەسەر ئاوازێکی ئێجگار بە جۆش ئەم گۆرانییەی ئەوت:- هەرگیز لە بیرم ناچیت، هەمیشە وای لە دڵما تۆفوگەرداوی توندو تیژ شاخ هەڵتەکێنێت گردۆڵکەو جەنگەڵی چڕ لە بنەڕەت دەربهێنێت سەرتاپا هەمو کردگار بەسەر یەکا بڕوخێنێت

تۆ هەرگیز لەبیرم ناچیت، هەمیشەوای لە دڵما
باوك لە رۆڵەی دڵگیر بێ وبێزار
پەپولە بتورێ لە باخ و گوڵزار
کانی ئاوی خۆی لە دەریا ببڕێت
گەڵاو گۆپکەی دار هەڵوەرێ بمرێت
دوربیت لێم یان نزیك بیت
بتەوێم یان لێم زیز بیت
یاساو نەریتی خواوەند و بەشەر
فریشتە و شەیتان جڕو جانەوەر
(مارس)ە پیسەکەی سەرتاپا هەر شەڕ
هەمو هێزێکی تاریکی بێ فەڕ
پڕچەك بۆ فەوتان هەڵسنەسەرپێ
خاپورکەن دنیا هەر لە شار تا دێ
لەبیرم ناچیت وەرە لە گەڵما
چونکە هەمیشە هەر وای لە دڵما
ئەی پەری، بڕوام ئەوەند بەتینە
پاکی نافەوتێ لەم سەر زەمینە
ناوی نامێنێ دەعباو جانەوەر
هەتا ئەگاتە مارسی خواکەی شەڕ
نە هێزدار ئەبێ و نەچەوتی و نەقین
تام و هیوای جوان ئەکەوێتە ژین
هەمومان تێکڕا ئاسودە ئەبین
بەدەست خۆم نی‌یە وەرە لەگەڵما
چونکە هەمیشە هەروای لە دڵما

(8)

رۆژی زەرد هەڵگەڕاوی زەریا کەمێکی بە دەرەوەمابو، نوقوم بو، ناڵەی پیری پڕ تەئسیری کەشتیەوانیش دورکەوتەوە و لەگوێم ونبو، دنیا تاریك داهات، منیش ئاوارە و غەریب ومات، بڕیارمدا بگەڕێمەوە وڵات، روبکەمەوە رۆژهەڵات، هێشتا شڵپەی ماچی شەپۆل و کەنار هەر لە گوێما بو کەلەبەر خۆمەوە ئەموت:- "باهەمو هیوایەکم لێت ببڕێت، بامۆمی داگیرساوی ژیانیشم کە بۆ

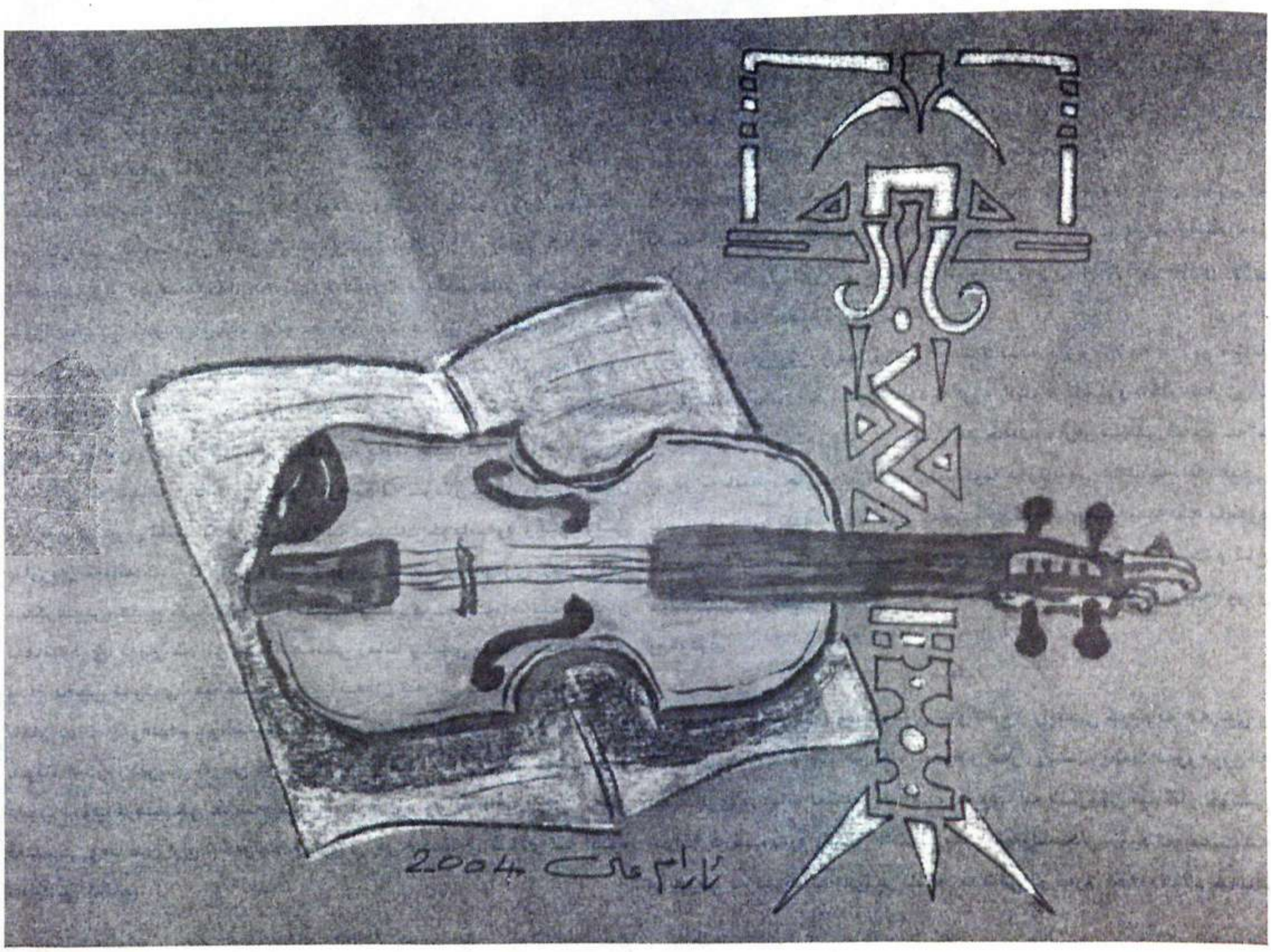

مشتێك خۆڵ

ڕەفیق چالاك

پێشکەشی نیشتمان پەرستەکانمان بێت

چەند ساڵێك لەمەوبەر کە خۆی ناسی لەبەر دەمی پارچە زەویەکی شین هەڵگەڕاوی کوردوستانا ڕاوەستا، سەری شۆڕکرد، نوشتایەوە بۆ ئەو گڵە وەکو هێزێکی نهێنی نەبینراوی گیانی ڕای‌کێشێ، دەستی لەرزیوی بۆ درێژکرد، مستی لێ پڕکرد، لە لووتی نزیك کردەوە و بۆنی‌کرد، چە بۆنێکی خۆش بوو مەستی کرد؟! چە عەترێکی تەلیسماویە ژیانێکی نوێی لەو ڕۆژەوە کردوە بەبەرا؟! چە بۆنێکە لەم مستەخۆڵە شین دا گەڕاوەدا؟! بۆنی مستێك خۆڵ بۆچی لە تەوقی سەری تا کەڵەموستی پێی هێنایە لەرزین؟! چ جادویەکە موی ئەندامی لاوە هێمنەکەی وەکو باسقەنە ڕاست کردۆتەوە؟! بۆ گڕی ئاگر لە چاوەشینەکانیا دائەگیرسێت؟! چ بەیەکا هاتنێکی سەختی توندو تیژی دەرونیە وای لێکردوە لەوانەیە جلوبەرگ بدڕێنێ و بداتە کێوان؟!.

لە پاش تەماشا کردنی لاپەڕەکانی مێژووی نیشتمانەکەی، لە پاش گەڕانەوە بۆ ڕابوردوی دوورو نزیکی بە خوێن سورکراوی بە فرمێسك ئاودراو، ڕاستی بێ پێچوپەنای بۆ دەرکەوت، خۆی دەستی کرد بەوەرام دانەوەی خۆی:-"ئەم مستەخۆڵە خوێن و گیان و ئێسقانی کوردە! هەر ئەم خۆڵە لاوە دلاوەرەکانی بابان و سۆران و دوانزەسوارەی مەریوانە!

ئەم مستەخۆڵە میراتی باپیرەگەورەی صلاح الدینی ئەیوبیو، شێخ سعید و دکتۆر فوئادە!"، دڵ باری خەم و خەفەتی لێ نیشت، لێو زەردەخەنەی لێ دوور کەوتەوە، دەم و چاو گرژهەڵگەڕا، فرمێسك سەری کرد بۆ ئیمڕۆی کورد، زۆری نەخایاند مستە خۆڵەکەی ماچ کردو زەردە خەنەیەکی پڕهیوا هاتە سەرلێوی، سوێندی بە مستەخۆڵ خوارد کە تا دوا هەناسە خزمەتی نیشتمان بکات بەڕاستی، کەمێك مات بوو ئینجا ئەم پرسیارەی لە خۆی کرد:" ئایا لاوانی ئیمڕۆ ئەتوانن ئەم خوێن و ئێسقانانە کـــــە بوون بە خۆڵ و شین هەڵگەڕاون کۆبکەنەوە و گیانێکی نوێی پڕشکۆو پڕشـەرەف و پـڕ ئـازادی یـان بەبـەرا بکەنـەوە؟!"، هـەموو ئـەندامی هاتـە لـەرزین، هەردووچاوە پڕ لە ئاگرەکانی ئەیان ڕوانیە شاخە بەرزە قووچەکان کە بەڵگەن بۆ بەرزی پەروەری نەتەوەکەی، بەبێ ئەوەی هەست بە خۆی بکات تا ئەهات زیاتر مستەخۆڵی لە ناو دەستیا ئەگوشی، لەپڕگرمانی و شاخ و زەوی دەنگیان دایەوە:" بەڵێ! بەڵێ! بەیەك گرتن و بە یارمەتی دانی یەکتری، بەتەقەلادان و بەکـــــارکردنی ڕاستی، بەخۆبەخت کردن، بەزانست، بەعیبرەت وەرگرتن لە ڕابووردوو، بەهەندێك خوێنی سوور"، لێرەدا وەستاو خۆی بە خۆی ووت: بەخوێنی سوور! بۆچی بە خوێنی سوور؟ چونکە ئەگـــــەر ئازادی بە هیچ شتێك نەکڕا، وە هیچ شتێك کەڵکی نەبوو، خوێنی سوورە ئەو حەلە نرخی پڕ بە پێستی، ئینجا لەسەر قسەکردنی خۆی ڕۆیشتو ووتی" با ئادەمیزاد حەز لە هەموو جۆرە جوانیەك بکات و، با کڕنوش بۆ گەلێك مەبدەء ببات، بەڵام شەرتی پیاوەتی بێت من هەرگیزاو هەرگیز حەز لە هیچ جـــۆرە جوانیەك نەکەم ئەو جوانیە نەبێت کە بەمۆری کوردوستان مۆرکراوە، کڕنۆش بۆ هیچ جۆرە مەبدەئێك نەبەم ئەو مبدئە نەبێت کە ئازادکردنی نیشتمانی ئەوێت، ئەم خۆڵەیە ئەو یارەی لەمەبەدواوە بەشەوو بە ڕۆژ هەمیشە خەوی پێوە ئەبینم و بیری لێ ئەکەمـــەوە و خۆمـــی بـــۆ تـــەرخان ئەکـــەم، ڕزگـــارکردن و ئازادکردنی نیشتمانە ئامانج و هیوای ئێجگار بەرز و پیرۆزم.....

گۆڤاری گەلاوێژ- ژمارە(9) ساڵی(5) ئیلولی 1944 لاپەڕە(21-23)

نموونەی وەرگێڕانی شیعر

لاوێكی یۆنان

دانەری شاعیری بەرزی فەرەنسە "ڤیكتۆر هۆگۆ"

رەفیق چالاك

گشت نەتەوەیەك شاعیرێكی بەهرەداری هەیە، یەكێ لە شاعیرە بەهرەدارەكانی فرانسە "ڤیكتۆر هۆگۆ"یە، كە بەیاخداری راپەرینی ئەدەبیە لە چەرخی نۆزدەهەما.

ئەم شاعیرە گەورەیە خاوەنی ئسلوبێكی بەرزو بەیانێكی پاراوو الهامێكی سحراویە خۆی ئەترنجێنێتە ناو دەرونی خوێندەوارەوە بە چەند وێنەیەكی خەیاڵی جوان، گێتییەكی پڕ لە جوانیو خەو بینین دروست ئەكات كە پڕە لە بێ دەنگی و بێ چرپەیی، چەكاتێ خوێندەوار بەم گێتیە پڕئاشتیو خۆشیە ڕاهات ئەو حەلە ئەچێتە ناو دڵیەوە بۆ ئەوەی پریكات لە شۆڕش و بەیەكاهاتنی عاتیفە، بۆ ئەوەی لە پڕ بناغەی هەستی بلەرزێنێ وەكو ئەو گێتیە پڕ چێژە سەرەتایەك بوبێ بۆ ئەم تۆفو بۆرانە تونو تیژو سەختە....

ئینجا خوێندەوار كەمێ لەم هەستیە خۆشەدا ئەمێنێتەوە و كەمێ ئەكەوێتە ئەو هەستیە سەختو تونوتیژە، بەبێ ئەوەی ئاگای لە خۆی بێ گەڵ موچركەو تەزوی سەیر سەیر بەدڵیایەت، نازانێ: سەرچاوەی ئەم موچركەو تەزوانە لە جوانی فەنەوەیە یا لە هەستێكی پڕ سیحری خۆشەوەیە؟ ئەم قصیدەیەی خوارەوە پارچەیەكە لەو شتەجوانانەی "ڤیكتۆرهۆگۆ" كە ناوی "لاوی یۆنانە" واكردمان بە كوردی هەرچەنە گۆڕینی پارچەیەكی ئەدەبی لە زمانێكەوە بۆ زمانێكی تر گەڵێ لە جوانیو لە تایبەتیە فنیەكانی ئەگۆڕێ:-

سپاو لە شكری دوژمن كشایە ناو وولاتەكەیەوە كردی بە دۆزەخێكی بلێسەدار... لولەی تۆپەكانیان ئاراستەكردن كردنیان بە كەلاوەی ڕەش هەڵگەراو...

لەو هەموو خۆشی و جوانیە ئەم كەساسی وتاڵی و ناشیرینییە پاشەكەوت بوو، لەو ژیانە پڕ هاتو چۆو جولانە خامۆشی و بێ دەنگیەكی پڕ ترسو سامدار هاتەكایەوە.

ئەی ئەو لالەزارە جوانانە؟ ئەو كۆشكوتەلارانە؟

نای..! بوون بە كەلاوەی ڕوخاو، بوون بە شانۆی كونەبەبوو، بە هێلانەی شەمشەمەكوێرە... بە شەوانی تاریك و نوتەك تاق تاق كەرە سەری لێ ئەدەن، بەو نەغمە پڕ ئازارەیانەوە تا بەری بەیان تاق تاقی لەسەر ئەڵێن.

لەو كاتەدا كە ڕۆژ خۆی دا هێلایە پشت ئاسۆوە ئەو ناوە زۆر كشومات بوو... شارەكە پیاوی ئازاو نەترسی نەهێنایە لەرزو چۆقە چۆق بە خانوە ڕوخاوەكانی، بە قوژبنە تاریكەكانی، بە كەللەسەری لاكەكەوتوەكانەوە كە گیانیان لە ئاسمانی پانا وێڵ و سەرگەردان بون... لە ناو ئەم كشوماتیە سامدارەدا، لەسەر گردێك كە بەسەر شارەكەدا ئەیڕوانی، لەژێرپیرەدار بەڕوویەكی گەنەلا لاوێك وەستابو كە لە تەمەنی دەسالانا بو بە ئێسكێكی سوكو ناوچەوانێكی پاكەوە كە وەكو ئاسمانی بەهار هەموو شینایی یەكەی خۆی كردبێتە جوتە چاوە جوانەكانیەوە... وەكو ئەو رۆژەی ئاوابو هەندێ لە تیشكەكانی هێشتا بەسەر قژە زەردەكەیەوە مابێتەوە...

كێیە دایكی؟ كوانێ باوكی؟ كوا یاری و پێكەنینی؟

كوانێ ئەو خۆشیەی كانگای ڕووناكیە لەم گێتییەدا؟ كوان ئەمانە چییان لێ هات؟

وەكو بارانی بەهار فرمێسك لە چاوەكانی ئەباری... هەموو لەشی هاتۆتە لەرزین بەدەم موچركەوە....

واشەو بەباڵە ڕەشەكانیەوە هاتە خوارێ بەسەر ئەو كەلاوە خاپوركراوە چۆڵو هۆڵانەدا، لە پاش تۆزێكی كەم ئێرە ئەبێ بە شانۆی گیانانی وێڵو سەرگەردان، لە دوای نەختێكی تر بە هەزاران تارمایی پڕ ترسو سامدار لەم جێیەوە بەرزئەبێتەوە، ئەو تارماییە كێیە؟ كە لە بەردەمی منالەكەدا وەستاوە بەدەم لاواندنەوە وە ئەم پرسیارانەی لێ ئەكات:-

"ئەی ئاوارەی وێڵ! چیتە بۆ سام دایگرتوی؟!

ئایا چۆلەكە باڵ ئاڵتونیەكەت ڕفیوە وا بۆی ئەگریت؟

یان پەپولە سیحراویەكەت لە دەستت بەرەڵا بوە وا ئەم فرمێسكانەی بۆ ئەڕژێنی؟

یان نە ئەمەو نە ئەو، چەپكێ گوڵە باغت ئەوێ دایكت پێشكەشتی بكات لەگەڵ ماچێك و یەك دووقسەی خۆشا؟

مەترسە! پێم بڵێ... لەگێتی نهێنیەوە هاتوم بۆ ئەوەی تۆ دڵنیاكەم، گوڵی جوانت پێ ببەخشم...، یان پەپولەی نەرم...، یان چۆلەكەی باڵ ئاڵتونی، جوان...

تارماییەكە بێ دەنگ بو، لاوە چاوشینەكە ووڕتەی لەدەم نەهاتەدەرێ، ئەو ناوە پڕ بو لە ترسوسام، لەم كاتەدا دەنگێك ئەو جێیە خامۆشەی شڵەقانوو وتی:-

"نەخێر... بۆمباو تەقەمەنیو فیشەكم ئەوێ ئاگر لەگێتی بەر بدەن، تۆپم ئەوێ هەوا كاس بكات، شاخ هەڵتەكێنێ، زەویو ئاسمان تێكومەكان بدا، شیری تیژم ئەوێ جەرگی دوژمنی پێ هەڵدڕم، ئەسپی ڕەسەنم ئەوێ بە ناڵەكانی كەللەی دوژمنی دڕندە و پیسو ناپاك بفلیقێنێتەوە... ئازادیم ئەوێ...... ئازادی نیشتمانی خۆشەویستم..."

گۆڤاری گەلاوێژ ژمارە(7) ساڵی 4 لاپەرە18-21تەموزی 1943

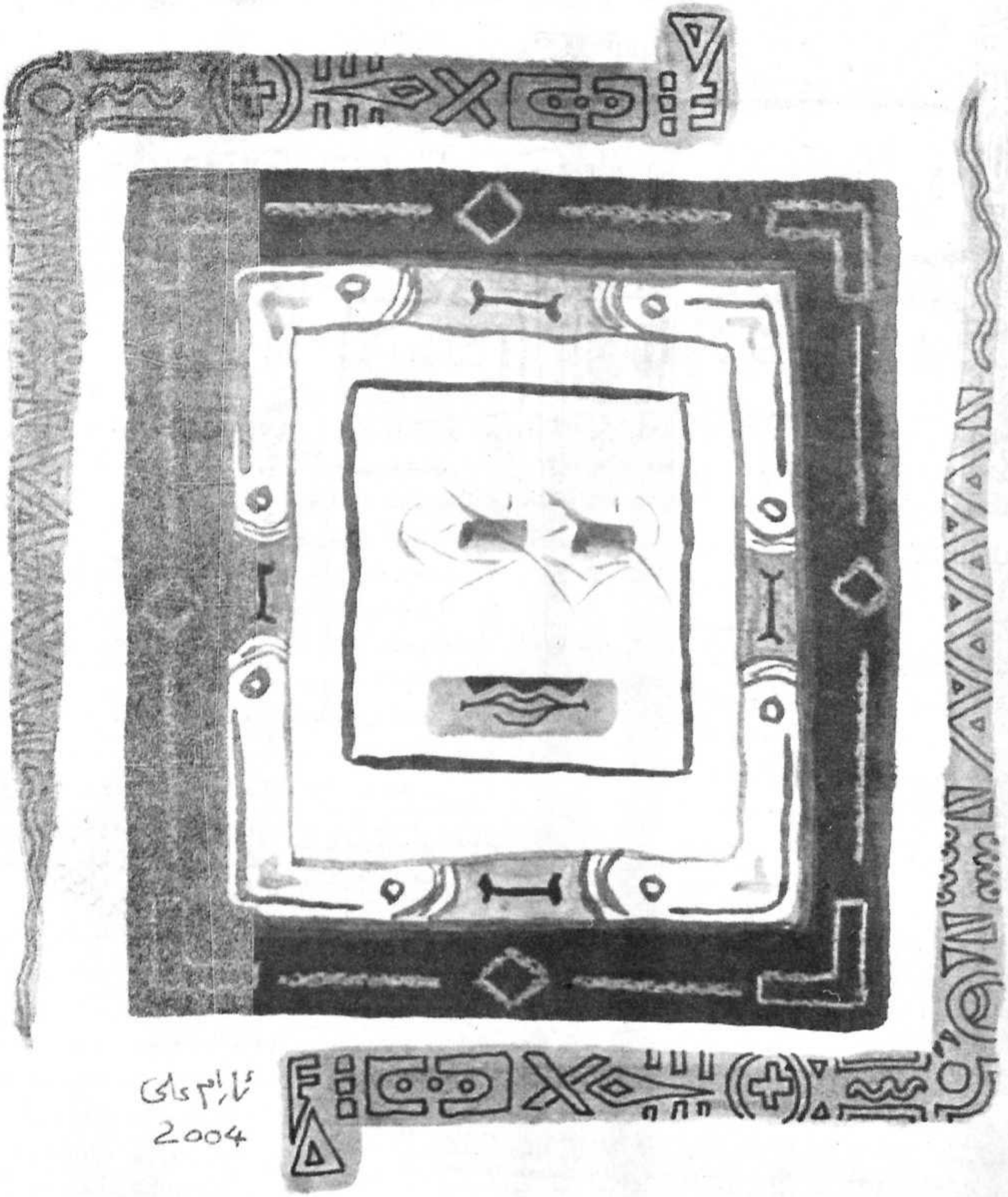
ئارام دالی
2004

گۆرانی

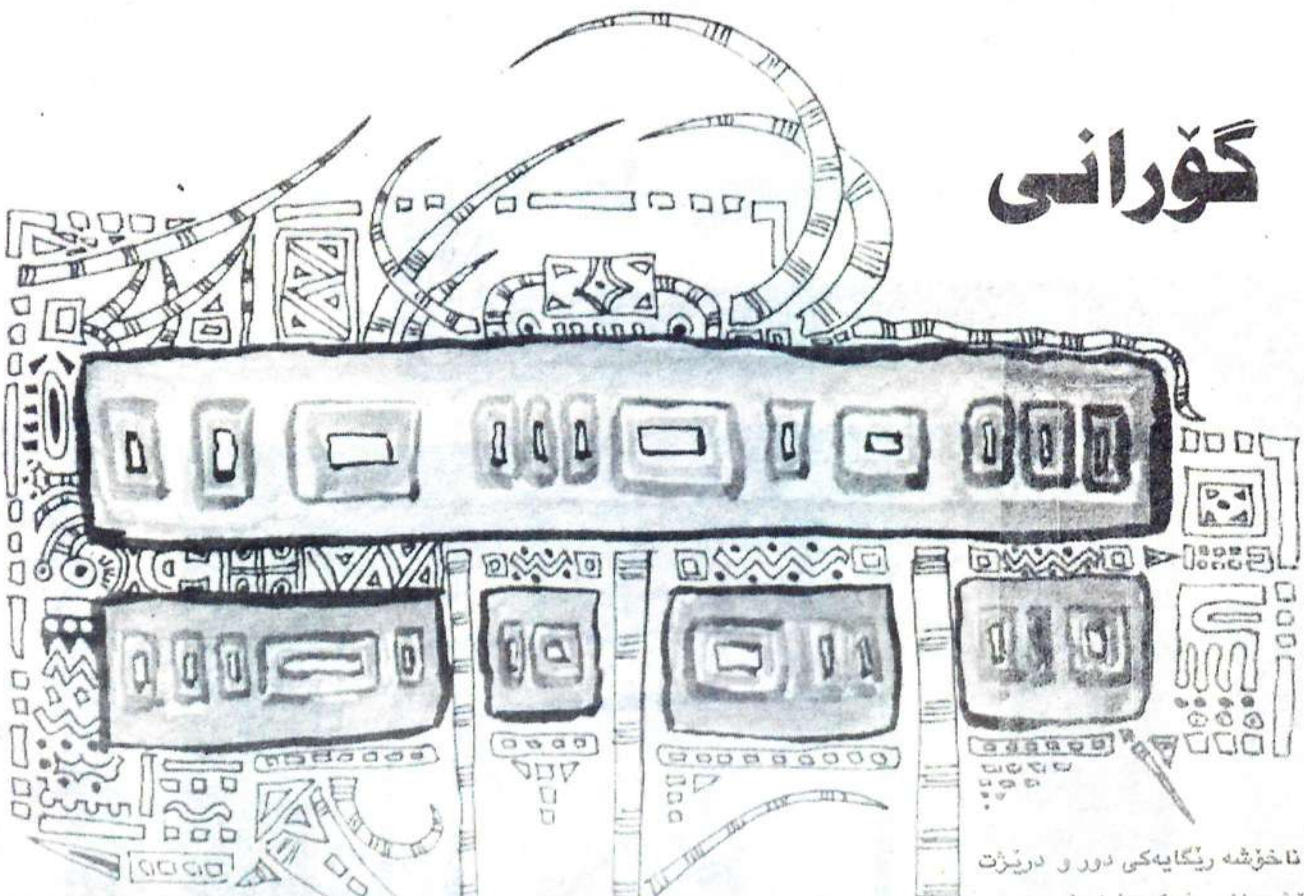

چەند ناخۆشە ڕێگایەکی دور و درێژت لەبەربێوتۆش ماندو شەکەت! لەش بەبار و دەرون زامدار، برسی وبێ پەناو بێ هاوڕێ!

بێ زەوادو بێ توێشو، پێخاوس و سەرقوتین، سەرمابدا لە بالت، (ترسیش) سەرباری باران بێت! داغ، بەڵێ زوخاویش لە دڵدا لە دەروندا ئەوەندە خەست و بەجۆش بێ ئاسپالات بهێنێتە لەرزەو کەچی توانای ئەمێشتنی هۆی داغ و زوخاویشت نەبێ! چەند ناخۆشە قافلەیەکت بوبێ و جەردە لێی دابێ، ئەبزگورێکت بۆ دەرچوبێ و ئەکەلاکی بارگەو بارخانەت! بێزار لە جەردە، بێزار لە شەریکی دز و ڕەفیقی قافلە! بێزار لە درۆودەلەسەی سەرقافلەباشی و لە ترسنۆکی حەس حەس، وەزەس لە ترسنۆکی و وەبەبەردانی هاوڕێ! چەند ناخۆشە دەرک بکەی بەهەموو کەموکورییەک، بەهەموو ناتەواوییەک کەچی نەشتوانی خشتێ بخەیتە سەرخشتی باسەکی خۆڵ بکەی بەسەر پیسایییدا بۆ ئەوەی بۆگەن قەدارت نەکات.

وەرە سیرکت پێ ئەهەلوابێ کە خۆتی پێ بخورێنی، دەستت نەبێ شقی پێ هەلبگری، قاچت نەبێ پێلی بروی، هێزت نەبێ بەپێوە ڕابوەستی وەک پیاو، زمانت نەبێ هاوارێکی پێبکەی کاتی تەنگاو، ئەبلەق وەستاو، ملشوڕ و سەرخەم!

چیبکەین؟! بگرین و فرمێسک ببارێنا وەک سەیلی بەهار هەتا تەڕایی لەسەرچاوەی چاوان وشک ئەبێ و ئەبێ بە کوێرەکانی؟! یان وەک پیاوانی مەرد قولپی بێ دەسەلاتی لە قوڕگمانا بخنکێنین و بیکەین بە سرودی شۆڕشگێڕی؟! گریان؟! نەء، سرود، ئاواز و گۆرانی.. سروود و ئاواز و گۆرانی ئـــاوە بۆتینو، زەوادەو تێشو، بەرگە بۆ لەش، هێزە بۆ زەبون، پەنایە بۆ بێ دالدە، هاوڕێیە بۆ وێڵ،

داخ لە دڵ ئەکاتە دەرو زوخاو ئەکا بـــە ئەقەمـــەنی و تـــرس ڕاوەدو ئـــەنێ! ســـەبوریت ئـــەداو ورەوزاتت زیاتر و بە گوڕتر ئەکاو گیانێکی نوێت ئەکاتەوە بەبەراو ڕێت بۆ ئەهێنێتەوە یەك و مەردانە هەڵ ئەسێتەوە و کوردانە ڕێ ئەبڕی!

ئەگەی بگریت، چاوت بەفرمێسك، دڵت بەترس، ئەژنۆت بە لەرزین، زراوت بە تۆقین ڕانەهێنی، هەتا ماوی لەگەڵ منا گۆرانی بڵێ! هەموشتێکیش لەم ژێر گومەزی شینەدا دوایی بێت هەرگیز گۆرانی دوایی نایەت و هەر ئەمێنێ.

گۆرانی یەکەم

دڵ بەداخ، لێوبەبار، ڕوم کردۆتە مەزار! هەر زوخاوە و جەخار، بەخەربار، دێتەدەر ئەڕژێتەخوار! شین و ڕۆ ڕۆیە. هاوار و سنگ کوتانە! پایزە و گەلاڕێزانە. بۆ مەرگی نازیزانە! قوڕپێوانە لەسەر هەمو قەبرێکی ئەم گۆڕستانە...

بەلام ڕۆڵەی بەجەرگ و ڕووناکی دیدەی من نە گۆڕهەڵکەن ئەوێرێ دەستت بۆ درێژ بکاو نە قەبریش زات ئەکا بتگرێتە خۆی!

ئەویان ئەزانێت کە بەو دەستە پیسانە پاکی بۆ ناشێژرێت و گۆڕی تاریکیش ئەزانیت کە ڕووناکی و بەجەرگیی نیمە هەرگیز لەگەڵ ئەوا هەڵ ناکات، کرمی چڵێسیش لەوە ترسنۆکترە کە زات بکات و بوێرێ دەم لەو لەشە پاکەو لەو کانگای بیرە درەوشاوە شۆڕشگێڕییەت نزیك بکاتەوە!

نە گۆڕهەڵکەن، نــە قــەبر، نــە مــار و مــێرو جرۆجانــەوەر، هــەرگیز بەرووناکی بە گیانی شۆڕشگێڕی ناوێرن.

پێم ئەڵێن تۆ مردویت! پێکەنینم دێ بەم گەلحۆیانە چونکە خۆیان بە گیان مردوون و هێشتا دەرکیان بە مردنەکەیان نەکردووە، ئەوەندە گەوجن هەموو بەرەبەیانێك کە گزنگی هەتاو ئەکەوێت تا زەردەی زەردەپەڕی ئاوابون وام لە ڕووناکیدا، لەگەڵ ووشەی درەوشاوەی ناوەڕۆك پڕ لەپیت و خێروبێر، بەدرێژایی شەوانی تاریکیش خەوت پێوەئەبینم ئەی ڕووناکی، ئەی باوەڕی ڕاستی مرۆڤایەتی، ئەی شۆڕشی ئیقلیمگیری چەوت و گەندەڵ ڕامالەری چەسپکەری ڕاستی و هەق و جوانی و یەکسانی.

باگڵ لەسەرمەزارەکەم ئەوەندە بەرزبکەنەوە تا بارستاییەکەی ئەگەیێننە ئەستێرەکان با ئەوەندەش گۆڕمان لێ تاریك بکەن، لەسەر ئەم زەوی‌یە هەتا خۆشیان بەشەوارە ئەکەون، تۆ هەر تۆیت و منیش هەر مرۆڤ، هەر من. با لە ناوخۆیا بقلیشێتەوە و بپوکێتەوە دوژمن، شەو چەند درێژبێ هەر ئەبێ بڕێتەوە... گۆڕیش چەندە تاریك بێ و چەند قوڵ و قایم کراو و گڵ لەسەر بارکراو بێ هەر هەڵ ئەتەکێنرێت و تەخت ئەکرێت و زیندو و قەبر، ڕووناکی و تاریکی هەرگیز بەیەکەوە نازێن و هەرگیز بەیەکەوە ڕانایەن و پیس و پاکیش، ناشیرینی و جوانی هەرگیز یەك حسابیان بۆ ناکرێ.

فەرهاد بێستونی بەدەست کونکرد و بە گیانی پڕلەڕووناکی گۆشت و ئێسقان و دەمار و خوێنی کرد بە پۆڵا، بۆ لە یاد چونەوە؟ مەگەر مەرگ!

کێ ئەگری و ئەپاڕێتەوە و ئەکڕوزێتەوە و لەپەورو ئەکەوێ و(دەستێك نەتوانێ بیبڕێ ماچی ئەکات) کەیفی خۆیەتی... بەڵام من... سێبەری فرمێسکیش بێتە پێڵوی چاوم شەرتە چاویشی پێوە کوێرکەم و تەڕایی لێ ببڕم و بیکەمە وشکەکانی...

من بۆ ئەوە دروست بوم هەر گۆرانیت پیاهەڵدەم و گۆرانیت بۆ بڵێم هەتا ناوت ئەخەمە سەر هەمو زمانێك، هەتا نەمرت ئەکەم لە هەموو زەمانێکدا و ئەو شتەی گۆرانی بۆ وترا هەرگیز نامرێ!

گۆرانی دووەم

شەوێکی تاریکی دەیجور، بەئاستەم تیشکێك وا لە دور، ئەشوبهێتە سێبەری نور، لە ناو دنیای کشومات سەگێك لە پڕ حەپەی هات... تومەز خەوی بەگورگەوە دیوە بۆیە وا ئێجگار تۆقیوە.

ئەستێرەی دوری نەفام دڵداری لەگەڵ ئەشکەوتی خەمباری پڕ لە دەعبا ئەکات... لە ناو کۆڵیتێکی هەرەس هێناوا هەتیوێکی باوك کوژراو لەبێشکەیەکدا توند شەتەك دراو، لەتاو ئازاری لەش و سکی برسی خەو ناچێتە چاوی و ئەگری، دەسرازەی بەن لەشی ئەبڕێتەوە و برسێتی فزەی لێ ئەبڕێ... سەگە هەر ئەلورێنێ... وا منالەکە بێ دەنگ بو تومەز دایکی تواوەی خەم و مەینەتی مەمکەچەقەکانی خستەدەم و لە بێ هێزیدا خۆیدا بەسەر بێشکەکەدا، ئافرەتە ئەکۆکێ... لە کۆکەکەیا دەنگی هەزاران کۆتری سەر بڕاو ئەبیستم... ئافرەتە لاربووەوە و کەوت... سیلی بو، برسی بو، سەرمای بو، مێردەکەی، کەسوکارەیان کوشتبوو وائەمیش مرد... بەڵام کارەساتەکان ماون و هەرگیز نامرن... زەق وەك کوڵەوژی هەق ئەچن بە چاو ماناو پێمان ئەڵێن: درەنگە! نامەردتان نەکەن درەنگە! ڕەشەبا هەڵی کرد و کۆڵیتی خستە جوڵە، شەوە و پایز، گەلاوێژ بە ئاسمانەوە ئەدرەوشێتەوەو سەرما لە ئێسقان و مۆخ کار ئەکات... گەماڵەبۆر هەر لە حەپەو لورەی پڕسام ناکەوێ...

منال بێ کەسەو، لاشەبێ‌گۆڕ و کۆڵیت بێ کەیبانو کێڵگەبێ جوتیار و دێ بێ ئاوایی و گەماڵەکە هەر ئەلورێنێ... واشەبەقی بەیان دەرکەوت لە دور، ئەشوبهێتە ئاگرێکی سور، گۆرانی بۆ شەبەق بڵێم یان بۆ مرد و بگریم؟! شەرتبێ هەتا ماوم هەر گۆرانی بڵێم! گۆرانی‌یەك ئاوازەکەی نەلە حەپە و لورەی سەگ بچێت، نەلەسەرمای پایز و شەوی دەیجور، گۆرانی‌یەك هەرگیز نسرمیو قەبر وسیلی تیا نەبیسترێ! نەکەی بگریت، هەتا ماوی هەر گۆرانی بڵێ! نەکەی بگریت! ئەگینا ڕۆژێ لە ڕۆژان سەرچاوەی چاوی پڕ بەزەییت وشك ئەبێ، ئەوکانیە رونە بریسکاوەیەت ئەبێ بە کوێرەکانی و تەڕایی تیا نامێنێ! ڕێی سەختی ژیان بەگۆرانی خۆش ئەکرێ، ئامانجی شۆڕشگێڕان بە گۆرانی هیواو ڕق ئەهێنرێتە دی... ڕووناکی بەگۆرانی ئەژی وسەرئەکەوێ...

(تیاترۆ)

"لەعەرەبییەوە کراوە بە خۆماڵی بەدەستکاریەوە"

هەردوکیان دڵخوازی یەکتری‌بون لەو کاتەدا کە خۆشەویستی وەکو سەرچاوەیێکی بە هێزی ژیاوەی سەرەتای بە هار ئەتەقێ و بە گوڕسەر ئەکات، ئەگوێ ئەداتەسنورو نەلە بەربەست و بەرهەڵست کۆ ئەکاتەوە. دڵدارییەکەیان لە خۆشەویستی بلبل و گوڵ، پەروانەو چرا، گوڵە ئەستێرەو بە هارئەچو، وەکوچنار و لاولاو گیرودەی یەکبون ئەیان ئەویست لەیەك جیابکرێنەوە.

لەسەرەتای لاویدا دڵداری و خۆشەویستی پاکەو بەهێز و بێ‌غەش و پڕترس و ساویلکە وەکو جۆری ژیان خۆی، وەکو جۆری هەڵسان و دانیشتن و بیرکردنەوە. شێگیری یەکەیان بۆ یەکتری گەیبوە ئەوڕادەیەی هەمو سەعاتێکی دوری یان بە ساڵ ئەهاتە بەرچاوو هەمووکۆ بونەوە یەکیان چەند درێژتر بوایە ئەوەندەلای ئەمان هەر بەکەم ئەژمێردرا لەم بەیەك گەیشتنەپاکانەیاندا لە پاشەڕۆژئەدوان، بەبیروباوەڕی ساکاری فەریکیان کۆشك و تەلاری گەورەیان دروست ئەکرد، پڕۆژەی زۆر و سەیریان ئەنەخشاند، یەکتری یان دڵنیائەکرد لە پاشەڕۆژی پڕشنگدار، وەکو پاشە ڕۆژو دوا ڕۆژ ئەوەندە ئەرمونیان بێ خۆی بە ئاسانی بداتە دەست مرۆڤی ساکاری دڵسۆزی ڕاستی بێ خەوش.

ڕۆژێك لە ڕۆژان(نازەنین) بە (ئازادی) وت کە باوکی خەیکە ئەیدا بەمیرزا ڕەشیدی دەوڵەمەند کە هەموکاروبارێکی بەدەست ئەوەوەیە و روی لێ ناوە و ناتوانێ بێ دڵی بکات! ئەگینا باری ژیانیان تێك ئەچێ و خراپیان بە سەردێت! ئازاد دەماری رقی جوڵاو سوربووەوە و گەیشتە ئەوڕادەیەی کە کەتنێك بکات.

لەو ڕۆژەوە شادی و خۆشی باری کرد و خەموداخوزوخاو سەری کرد و هەتا ئەهات هەردوکیان زەرد هەڵ ئەگەڕان و ئەیاندایە باریکی و بنێسی، هەتا ئەهات ئارامو ئۆقرەیان لەبەر ئەبڕاو سەریان زیاتر لێ ئەشیواو ئەخۆراکیان بۆ ئەخوراو نەخەوئەچوە ئەوچاوە سیس بوە شین هەڵگەڕاوانە یانەوە... دوودڵ لە یەکتر کردنی سەرەتای لاوی و دڵداری یەکەم گەورەترین کۆستە لە کاروانی ژیانا. ئازاد هەر چەندە سەری ئەهێنا و سەری ئەبرد هیچ ڕێیکی کاریگەری نەئەدۆزییەوە بۆ چارەکردنی ئەم کۆستەگەورەیەو ناو بە ناویش روی ئەکردە ئاسمان و دڵپڕ لە داخانەئەیوت:- خوای گەورە! ئەمە بۆ؟ نەئەبوجارێ باجی ڕەحمەی ژنی میرزا ڕەشید نەکوژیت هەتا من نازەنینم نەهێنا؟

ئەوەندە ساکار بو وای ئەزانی ئاسمان ئەکەوێتە فریای ئەوانەی لەسەر زەوی لێیان ئەقەومێت!

ئازادی قوتابی کۆستکەوتو کردبوی بە پیشە هەموو رۆژێك چەند سەعاتێك لە ژورەکەی خۆی یا لە قەراغ شار تێر و پڕ بەگریان و ئاخ و ئۆف خەمی خۆی ئەدا بەبا، چی بکات؟ تروسکاییەك روناکی نەئەبینی لەم شەوەزەنگی ژیانەدا کە پیاوی پیری دەوڵەمەندی ژن مردوو دڵخوازی ئەمی تیا ئەفڕێنێ.

ئەو ساڵەی (نازەنین) یان تیاگواستەوە نەك هەر ئازاد دەرنەچو بەڵکو نەخۆشیش کەوت و ئەسپەك دایە سەری و کەمێکی مابو شێت و شبر ببێ، بەڵام هەر دڵی خۆی بەوە خۆش ئەکرد کەمیرزا ئەمرێ و نازەنین بۆ ئەم ئەبێ...

چەند ساڵێکی دور و درێژی بێ مەعنای پڕکارەسات، هاتن و تێ پەڕین و پۆل لە دوای پۆلی قوتابخانەیان بە ئازاد تەواو کردو روی کردەیەکێ لە قوتابخانە بەرزەکانی(پایتەخت) ئەو حەلە تازەپێی نابوە21ساڵی و سەری سوڕما لەو هەمو شتە تازانەی لە شاری گەورەدا ئەی دین لەگەڵ هاوڕێ تازەکانیشیا بە تایبەتی قوتابیانی پاروپێراری قوتابخانە کە لەم شارەزاتر و چاوکراوە ترو بەزاتتربون ئەچو بۆ مەیخانەو عومومخانەو بۆ تیاترۆش!

شەوێکیان(دنگ) بوبو زمانی گۆی نەئەکرد، لەگەڵ هاوڕێکانیا روویان کردە تیاترۆ، سەری مانگ بو نقود لە گیرفانا بو، لە پاش کەمێك خواردنەوەش لێرە کەوتنە پێکەنین و قیژە و قولەیەکی ئەوتۆ سەرنجی دانیشتوانی تیاترۆخانەکەیان بۆلای خۆیان راکێشا، ناو بە ناویش بەدەم مۆسیقا و گۆرانی تیاترۆکانەوە ئەمانیش سوڕیان ئەدا و چەپڵەو چەقەنە. لە نیوەی پرۆگرامدا یەکێك لە مۆسیقاژەنەکان بە میکرۆفۆن بڵاویکردەوە کە ئێستا(لواحظ) گۆرانی‌یەکی کوردیتان بۆ ئەڵێ! ئەمانیش بێ دەنگ بوون و چاویان بڕی‌یە شانۆکە، چاوەڕوان ئەبون ئافرەتێك ناوی(لواحظ) بێ و بە کوردی گۆرانی بڵێ لەپڕدەرکەوت! ئەو ڕانە نەرمو نۆڵانەی سپیوسورەجوانەی لە بەفروخوێنی کوێستان ئەچون، ئەولەشە شوشە رێکەی ئەتوت لە کارگەی خواوەندی هونەرا بە تایبەتی دروست کراوە بۆ(نیگا) لێ وەرگرتن و لە مەعنای جوانی گەیشتن خراوەتە پێش چاو، قژێکی زەردی خورمایی خاوو پەخشان، جوتەچاوێکی رەشی ئێجگار گەشی پڕشنگداری پڕ لە ئەفسون وەك کەوێکی سرکی سەر گەرمی گەرمەی بەهار هاتە سەر شانۆ و دەستی کرد بەسەما... ئازاد ناخۆشترین خورپە بە دڵیاهات و دنیای لەبەر چاو تاریك بو، ئارەقێکی ساردی کردەوە و رەنگی بو بەزەعفەرانی زەرد و خەیاڵ لە کەللەیا نەما... چۆن ئەمە(نازەنینە)؟! ئەی کەس وکاری بەمە نازانن، ئەی میرزاچی لێ هات؟ گوایە ئێستا من بڕوا بەوە بکەم کە ئەو کچە شۆخە جوانە پاکە، ئەوسورە گوڵە کوێستانی‌یەی هەرچی پێی بوترێ ناپاکی و داوێنپیسی نەی ئەزانی و بەبیریا گوزەری نەئەکرد بوە بەم سەماکەرە دەموچاو هەڵماڵراوە ئابڕوتکاوە شەرەف شکاوە؟! بڕوابکەم کە نازەنینی خۆشەویست بوە بە لواحظ و لەڕێی پارەداو بەرامبەر بەم خەڵکەچاوبرسی‌یە هەمەچیزەیەی لە ژیان رایان کردوە سەما ئەکاو لە شیان پیشانئەدا بۆ ئەوەی مرخ و ئارەزوی‌پیسیان بجولێنێ؟ بەڵام چۆن خۆم بخەڵەتێنم ئەوەتا لەبەر دەمما... کاشکی کوێرببومایەو بەم رەنگە هەرگیز نەمدیایە!

هێشتا ئازاد سەرگەرمی ئەم ئەندێشانە بو کە سەرەتای گۆرانی هاتەگوێی وەکو لە بیرێکی.ئێجگار قوڵەوە داماوێکی لێ قەوماوی برینداری دەنگ سواو (هانا) بێنێتەبەر خەڵکی نەك ئارەزوویان بجولێنێ! گۆرانی یەکەی پڕبو لە گریان و پاڕانەوە، لە ئێش وئازار و داخی ناودەرون، پڕبو لە جەورلێ کراوی و جەخارو زوخاو...

کەمانچە ژەنی شانۆکەش لاوێك بو خوێندەوارو هونەرمەند و لێ هاتو، دەرکی ئەکرد بە هەموو وشەیەکی گۆرانی یەکەو تێی ئەگەیشت چونکە خۆشی کوێستانی‌بو، لەگەڵ هەموو پارچەیێکی ئاوازەکەدا شان و قۆڵ و ملوپەنجەی ئەجولاندو بەشێوەی دەموچاوی شینی بەدەمەوە ئەکرد و هەندێ جاریش هەر دوو پێڵوی شین هەڵگەراوی چاوی خەولێ بڕاوی پڕ ئەبو لە فرمێسك چونکە ئازاری ئاواز و دەنگی جەور لێ کراوو کوێرەوەری و بۆنەهاتی و ئاوارەیی خۆشی تێکەڵ بەیەك ئەبون، بەدڵ کەوانی لە تەلی کەمان ڕائەکێشاو بەگوڕ پەنجەی مردنی ئاوازەکەی لە سەری تەل گیر ئەکرد و مرۆڤی خاوەن هەستی لە ژیان راکردوی وریا ئەکردەوە.... نازەنین دەنگی لێ هەڵبڕی:

بێ لۆمەیە! وەللە بێ لۆمەیە!

خەڵکە ئەم ئافرەتەی بەروتی ئەیبینن بێ لۆمەیە باوکە پارەپەرستەکەی فرۆشتی بە پیرێك لە زەوی دڵداری پاك هەڵکەندراو بێ لۆمەیە، فرێ درایە غەریبی‌یەکی پڕترس وسام... لێی مەگرن وەڵا بێ لۆمەیە، فرۆشتیان بە ئافرەتەخراپەکان بە ناپیاوە زۆڵەکان، بەمە پڕیان کرد گیرفان، ئەمیش غەریب و نەشارەزا وزمان نەزان! لێی مەگرن بێ لۆمەیە، تانوتی لێ مەدەن بێ لۆمەیە! خەڵکە وەڵا بێ لۆمەیە.... لەمە زیاتر ئازاد خۆی پێ نەگیرا، چاوپڕ لە فرمێسکی حیرس، دەرون پڕ لە رقوداخ، قورگ پڕ لە بۆمبای جوێن، هەستایە سەرپێ وروە و شانۆ کەوتە نەعرەتەکێشان و جنێودان بە دامەزرێنەرانی تیاترۆخانە، بەدروستکەری عومومخانە، بەلێدەری سکەی پارە، بەم کۆمەڵگا راکردوە بێ بارە.... لە دوای نیوسەعاتێ بەیەکادان لەگەڵ بۆیەکان، راپێچکرا بۆیەکێ لە بەندیخانەکان.... لەوێشەوە بە شێتی برا بۆ شەماعیە- نەخۆشخانەی شێتەکان! ئێستاش ئەپرسی؟

خەڵکەکە هەر وەك جاران رو ئەکەنەوە تیاتروخانەکان، ئەڵێی نەبایان دیوە و نەباران، ئەنەرێنن، ئەخۆنەوە، پێ ئەکەنن ئەقولێنن هەتا بەیان راکرد و لە ژیان، لە ترسی ژیان.

(لواحظیش) هەمووشەوێ بە دەستوری شەوان، دێتەوە سەر شانۆ... سەمایەو باپیادان و ئازارسەر ئەکاتەوە وەك زوخاو.... بێ لۆمەیە! خەڵکەبێ لۆمەیە، هەموخراپێکی ناو کۆمەڵگاکەمان بێ لۆمەیە! هەموشێتێکی ناوشێتخانە بێ لۆمەیە! هەمو(قۆچێکی قوربانی) بێ لۆمەیە....

رەفیق چالاك

پێکەنینی دوایی

(کەوتوم و پێشێلکراوم، بەڵام هەر هەڵئەسمەوە چونکە من میللەتم هەرگیز نامرم. بە قاقاپێم پێ ئەکـەنن ئـەم بـایی یانـە نـازانن کـە پێکەنینی من دواییەو دوایی ئەوان بە ئاسمان، بەبەڵگەی ئایەتی قورئان، "تجمع العظام و هی رمیم، صدق الله العظیم" ئەم دنیایە وا زوو نابڕێتەوە، ئەم کاروانەش هەر ئەگاتە ئامانج!)

(1)

هیچم نە ئەزانی ساکار بوم، روت و قوت و پـێ خاوس، بێ لانە و بێ داڵدەو بێ ئامانج... بەڵام ئەڕۆیشتم! زەوی رەقەن و بەردەڵان، رێی سەخت و پڕجانەوەر، سەرما و گەرما ئەیان هێنام و ئەیان بردم... یاری یان پـێ ئەکردم، چونکە زاڵبون بە سەرما! شەوی تاریك ئەستێرە و مانگ شتی بریسکاوە، گرمەو دەنگە دەنگ، هەموو شتێکی ناو کردگارم لاوەك مەتەڵ وابو، هەموو شتێك ئەی ترساندم، نەم ئەزانی پاش تۆزێکی تر چیم لێ دێ، چیم دێتەرێ! خواردنم میوە و گوشتی راوبو، ئەوی ئەو رۆژە خۆم بۆ خۆمم پەیدا نەکردایە نەمبو بیخۆم. خۆشەویستی و خزمایەتیو هەرچی پێی بوترێ سیلەی رەحم هێشتاپەیدا نەبوبو. ئەم بارە ناهەموارە ساکارە زۆری خایان، زۆری کارتێ کردم، زۆری ئازاردام، پـێ شێلی کردم، بەڵام هەر هەڵسامەوە و نەمردم.

(با) وەك گورگێکی هار ئەیلوران و بە زەبونیم پـێ ئەکەنی، هەموو هێزێکی ناو کردگار بە دڕندەکانیەوە بایی بوبون و گەنجەفەیان بەسەردا ئەکردم، بەڵام لەدواییدا هەر پێکەنیم و نەمردم.

(2)

دنیا دەوران دەورانەو دەور گۆڕا، ئینجا چەتەوڵێکی فێڵبازم لێ پەیدا بو ناوم لێنا(دێو). ئەم مام دێوە بێ رەزا داوێن پیسە بەم رۆژگارە هەرچی بویستایە پێی ئەکردم، رۆژێك شوانی مەڕ و ماڵات، رۆژێك ئەی ناردم بۆ راووشکار، رۆژێکیش وەکو کەڵەشێر ئەیدام بەشەڕ! لە بەیانییەوە هەتا ئێوارییەکی زۆر درەنگ هەر کاربو بە دوای کارا، هەر تفوجنێوو لێدان بو... تەقانمیەوە و رەقانمیەوە و بەردی پێ بڕیم و داری پـێ هەڵکەندم هەتا دامی بە زەویداو پێ شێلی کردم، بەڵام هەر هەڵسامەوە و نەمردم.

(3)

کۆیلە و دیل، زەبون وبێ پەنا، دروستکردنی خانوبەرەی هەڵسان، بە جوت وگێرە سەرەڕای ئەوەش دەردی سەری و رەنج بێ وەری بەشمبو. خێرو خێراتم ئەهێنایە دی بۆ مام دێوی نەدیوبدی کە فێری هەزار و هەند خوی خراپ بوبو، کە هەزاران فێڵ و جادوی تازەی بۆ هێنابومەکایە تابیخوا خایەومایە. دێ یەکانمان کرد بە شار، ماڵی ئاغاش پڕگوڵزار، گاڵتەی منالان نییە گاسن و داس و پاچەکۆڵە، خاکە نـــــاز و تەشوێو پێمەڕەو مشتۆی پڕ مست هەزار ئەوەندەی بەردی دڕی بێمەعنا کاریگەرتر و بە نرختر و لێوەشاوەتربون. راستان ئەوێ منیش دوای بینینی ئاگر و چراو کەرەسەی ئاسن و ژن وماڵ ترسی جارانم نەما لە خەیاڵ، هەر چەندە جنێوم خواردو زیللـەتم دی و دامـی بـەزەوی داو پێشێلی کـردم هـەر هەڵسامەوە و نەمردم.

(4)

مەکینە کەوتە گەڕ، دوکەڵ بەری ئاسمانی گرت، گەشەو شادی و پێشکەوتن و دڵنیایی و پێویستی پێویست کەوتنە ناو ناوان، خوێندن و زانیاری و زانست، مۆسیقاو هونەری جوان تێکڕا بەریان بەرەڵابو، وامان زانی بەسەرچوو ڕۆژانی تاریکی دوابڕاو، ئیتر هەرگیز نایبینینەوە بەچاو. کە تەماشای خۆمم کردو کەمێك وردبومەوە جلەکانم رەش داگەڕابو، بە حاڵ خوێنم تیامابو، هەموی مژرابو... مەکینە ڕای ئەماڵیم و منیشی بە چاوی نەوت و رۆن و کەرەسە ئەهاتە بەرچاو! پـێ شێلی کردم، گرمە گرمەکەی پێکەنینی سەرکەوتنە درۆزنەی پـڕ لە غـەڕایی و غروربـو! لە پاڵەوە سەرێکم لێ بەرزکردەوە و بەبایی بونی ئەمیش قێزم هاتەوە چونکە(مێژوو)ی لە بیرچۆتەوە! نازانێ کە هەرگیز نەمردوم و نـامرم بـا مەکینەش پێشێلی کردبم.

(5)

ئینجا نۆرەی خۆڕێکخستنەو نەخشەی چاك و جۆشان و گرتنەدەستی مەکینەو زەوی بکەین بەبەهەشت و کۆشك و تەلار و ئاوەدانی و شارستانی، سەرما و گەرما و هەرچی هێزێکی شاردراوەی تۆقینەری جاران هەیە هەمووی بکەین بە ئەموستیلەو لە پەنجەمانی کەین. هەموو کەسێك تێربێ و شاد، هەموو یەکێك بگاتە ئاوات، نەڕق بمێنێ و نە کینە، نە گەنجەفەو نە لورە، روبکەینە هەرسوچێك بە هاربێ و شادی، خۆشەویستی بێ و گەردن ئازادی، جێژن بێ و نەورۆز، هەموو شتێکیش جوانبێ و پیرۆز!

ئینجا پڕ بە دڵ پێئەکەنم، پێکەنینێکی بێ غەڕایی، پێکەنینێك هەمو روی زەوی بگرێتەوە... بێ گومان دوژمنانی میللەتان، دوژمنانی ئینسان کە لە ناو دڵانا، لەپەڕەی مێشکا، لە قوڵایی مێژوودا نوسراوە و بڕیار:- نەئینسان نەمرێ و نەمیللەتان، پێکەنینی دواییش هەمیشە بۆ میللەتانە.

ڕەفیق چالاك

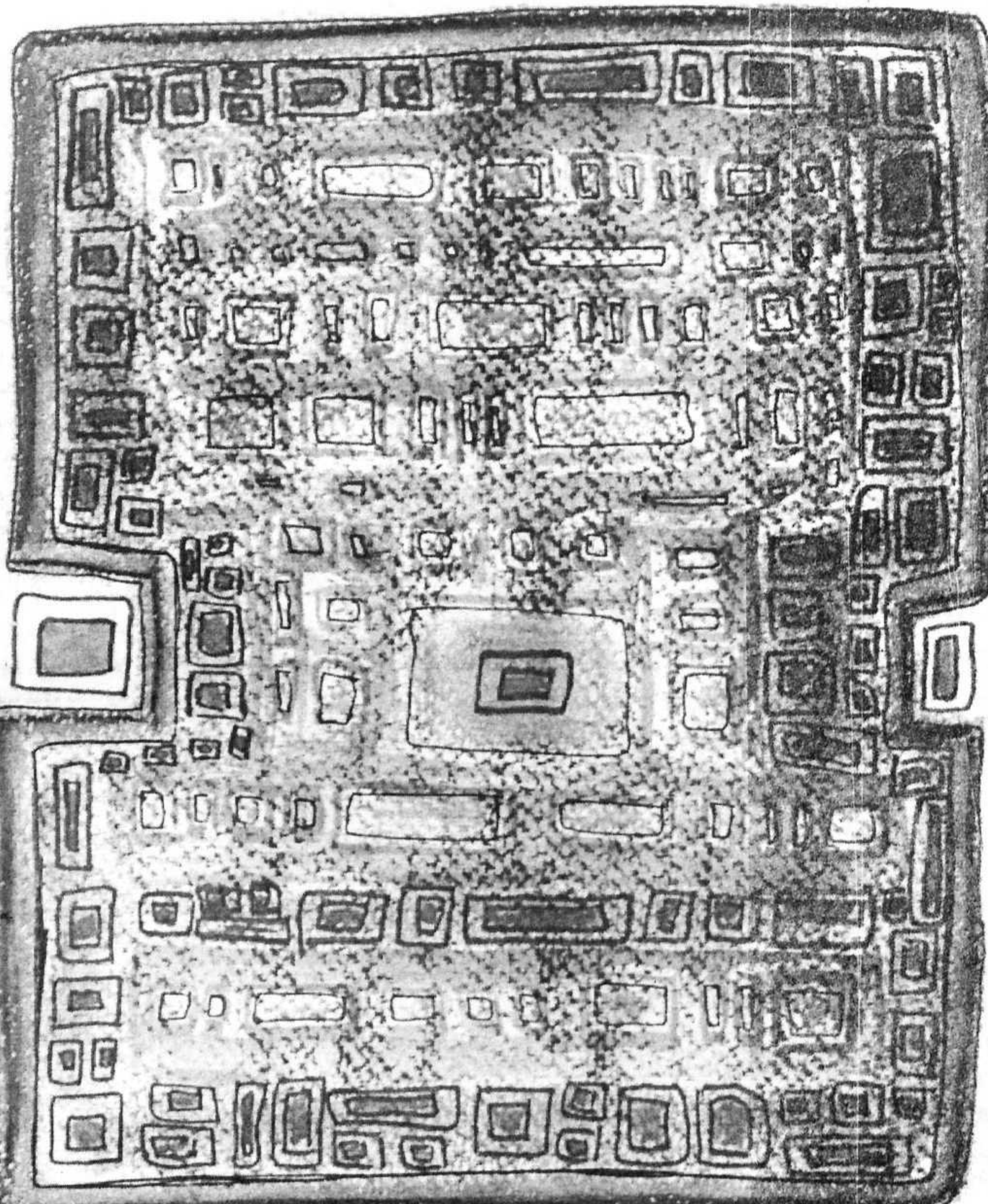
2004

نموونەی وەرگێڕان

وەرگێڕانی ڕەفیق چالاك

گۆڕهەڵکەن:

پێشکەشە بۆ:

ئەوانەی گۆڕوایە(گۆڕیان) بۆ هەڵ نەکەندرێت!

بۆ ئەوانەش کەزیندوون و کەچی وان لە(گۆڕیشا) چونکە هیچ زیندویەتیەکیان پێوەدیارنیە!

پێشکەشە بۆ:

هەموو زیندویەکی مردوو، بەڵکو هەست بە زیندویەتی خۆیان بکەن و(گۆڕ) هەڵ تەکێنن!

ئەوی گۆڕیش هەڵ ناتەکێنێ خوای ئەکرد ئەڕزا!

ڕەفیق چالاك

سەرەتا

خوێندەوارە خۆشەویستەکە!

کچ بیت یان کوڕ، ئازابیت یان ترسنۆك، هەژاربیت یان دەوڵەمەند، تێگەیشتوبیت یان کەم فام، خۆشت بوێم یان قینت لێم بێت کەیفی خۆتەو شتێکن ئەمانە بەخۆت!

چونکە من بۆ ئێوە هەمووتان ئەنووسم بەوزمانەی کە باش تێی ئەگەن، ئاوات و ئازار وهەستی ئێوە دەرئەبڕم من ئێوەم و ئێوەش من، ئینجا خوای ئەکرد شەقی ئەبرد ناپاکی دووژمن!

مۆمێکم داگیرساووم و ئەسووتێم، بەقەد توانای تیشکم بەرپێتان بۆ ڕووناك ئەکەمەوە، شەوەزەنگتان بۆ ئەڕەوێنمەوە و بە تەمای هیچی کەسیش نیم، قینم لە کەس نیەو هەمووتانم خۆش ئەوێت! دوژمنەکانم، دۆستەکانم، بێگانەکان و کەسەکانم! من ڕابەری زۆربەی زۆرم کە بەهەمووتاقەت و توانا یەکمەوە ئاڕاستەی کامەرانی و شادیی و خۆشی و جوانی وخێر ئخوایی ئەکەم!

ئیتر گێرەشێوێنە کورت بینە سەلبیە کەرتڕەکان (دوور لە ڕووتان) چیئەڵێن با بیڵێن چونکە هێشتا نەبوون بە پیاو، بۆنی شیری خاویان لە دەم دێت، ڕۆژێك ئەبێ پەشیمان ببنەوە! ناوی زنجیرەکەمان کرد بە"زنجیرەی چیرۆك و نووسینی نوێ، پشت بەخواو بە خوێندەوارە بەغیرەتەکان هەر لەسەربڵاوکردنەوەی زانیاری هەمە جۆرە ئەڕۆین و لە(مۆمیەتی) خۆمان ناکەوین، گەنجینەی ئەدەبیاتمان ئەڕازێنینەوە، ئیملاونووسینی نوێی کوردی بڵاوئەکەینەوە!

بەردی بنچینەمان زانیاری ڕاستەقینەیە، ئامانجیشمان خزمەت کردنی هاووڵاتیەکانمانە کە پیرۆزترین ئامانجە! ئەوی بەم کارکردنەو بەم دەستەبەرەی خزمەت کردنەشمان ڕازی نیە و گەزارە دەرنەکێشێ و نووسینەکانمان ناخوێنێتەوە چش!

ئەزانن بۆچی چش؟! چونکە بێ گومان بن کە گێرەشێوێنە کورت بینە سەلبیە کەرتڕەکان لە گۆڕهەڵکەنەکانن خەریکی هەڵکەندنی گۆڕێکی قووڵن! ئەوی گۆڕیش بۆ خەڵقی هەڵکەنی خۆی تیا ئەنێژرێ!

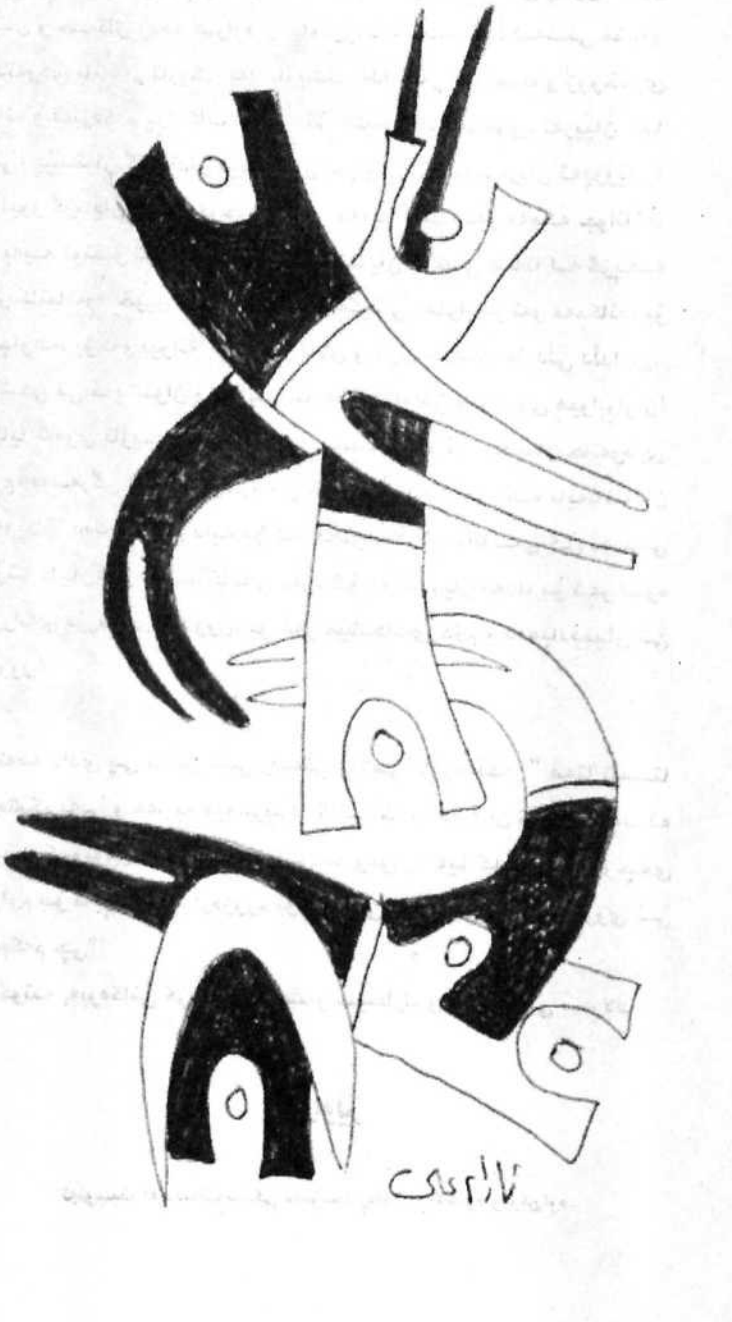

سوپاسیش بۆ ئەو هاورێ پیاوانەی پشتیان گرتوم و پاڵم پێوە ئەنێن بۆ خێرخوایی و گورم بەگوڕترنەکەن!

بۆ ئەو پیاوو لاوانەی لەرێیەکی بێ گرێ و قورتی ئیجابی پڕ لە گیانی میللی ڕاستەقینەوە چاکی خزمەتیان کردوە بەلادا و ڕووەوپێشەوە هەنگاوی مەردانە ئەنێن، کوردانە پێشەنگی خێرخوایین!

ڕەفیق چالاك

لەگۆڕستانا

زەردەی زەردەپەڕ تك تك ئەتكێت بە سەرگۆڕستانا! لەزەردەخەنەی باوك مردووی بێ دەرەتان، لەکاتی کوژاندنەوەی تیشکی مۆم ئەچێ، ئەڵێی خەرێکی پڕناسۆزە، ئەڵێی کاتی گیانەڵاوی هیواو ئاواتە، ئەڵێی فرمێسکی لێ قەوماوان و داماوانە! لەو بەری گۆڕستانەکەوە نزیك بەگومەزەکان پۆلێك باڵندە فڕی لە تاپۆی خێوی ماڵێکی کۆنی ئەکرد کە لە چیرۆکی کۆنا بیستومانە، ئەوخێوانەی زراوی خەڵقی باوەڕنەبووی ساکاریان ئەتۆقان...

گرد و گومەز و دارستان تێکرا هەموو گۆڕستان نیشتنە باوەشی تاریکییەوە و لە چاو دوورکەوتنەوە...

کوندەبەبووی شووم قڕاندی... لەو شوێنەڕووخاوە سامدارە تاریکەدا ئاوازی مردن، سرودی وێران کاری ئەگێڕایەوە، دەشت و دۆڵ و شاخ و گردیش دەنگیان ئەدایەوە... هەوا دەنگ دانەوەی ئاسۆز و ئازاری لەم گردەوە ڕائەفڕان بۆ ئەو گرد، هەندێ لە کێلەبەرزەکۆنەکان لە ئافرەتە جادووگەرەکان ئەچوون کە پەنجەی درێژی ڕەقهەڵاتوو یان بەرز کردبێتەوە بۆ ئاسمان، تیپەقەلێك لە دوور لە ناو ئاسۆدا کە هێشتا تۆزێك ڕووناك بوو هەوا ڕای ئەفڕان، لە دەنگی شوومی کوندەبەبوو، لە دەست دەست و پەنجەی جادووگەران، لە ترسی کێلی گۆڕستان، ڕایان ئەکرد بۆ شوێنێ دوور تا لە چاویان ئەبڕێ دوور! کرمی پیسی گۆڕستان چاویان بڕیبوە پاشماوەی تۆزقاڵە ڕووناکییە تاساوەکە، ئەوەندە چڵێس و چاوچنۆکن ئەیانەوێ ئەم تۆزقاڵەش قووت دەن! مردووەکان سەریان بەرز کردەوە و بەردی ئەلحەدیان هەڵپڕی، گۆڕی قایمکراویان هەڵتەکان، بەمەشەوە نەوەستان، کفنیان دڕی و هەڵسانە سەرپێیان، ڕێ یان گرتەبەر بەشەکەتی، تینوو برسی، ڕوەو ئاسۆ کەوتنە هەنگاونان، پێ یان لە زەوی ڕائەتەکان، هەموو بستە زەوییەکی ناو گۆڕستان: کێل و قەبرو دارئەرخەوان، گومەزەکان، شوورەکان، پردەکان هاتنەلەرزە ژێری گۆڕستان بوو بەبوومەلەرزە، تارمایی سێبەری عەشام ئەکشا بۆ دوور ئەشووبها بە شەوی دەیجوور... چاویان ئەگێڕا بۆ نوور، ئەوچاوانەی هەتا بڵێی سوور!

لەولای گۆڕستانەوە تارماییەکی درێژ دەرکەوت، لەبێ هێزیدا ناو بەناو ئەکەوت، قاچی بە شوێن خۆیا ئەخشان، پاچ و پێمەڕە لەسەرشان: گۆڕهەڵکەنە هاتوە بۆ گۆڕستان لە پاش کەمێك تاس بردنەوە و سەرسوڕمان، لە بندار ئەرخەوانێکا وەستا و ئارەقی سڕی، چاوە بە قووڵ چوەکانی لەرێی شار بڕی! بە لەپە قورسە ساردەکانی، کە لە ناوچەوانی کەرپیاوان ئەچوو، هەوای قەبرستانی دڕدا، وەك گورگێکی برسی حەپس کراو خۆی ڕاتەکان... کەلەبەری دەمی دەرکەوت، دانە بەگۆشت فێر بووەکانی ڕیچ ئەچوونەوە، چاوی بریسکە ئەماوی گریان لێ بڕاوی کردە ئاسمان ئەو لەپانەی لێ ڕاوەشان، هەموو دەمی لێ داچەقان:-

(ئەی ئاسمان! واشەوداهات، ئەستێرە هەڵات، ڕێ چۆڵ و بە تاڵ.. کوانێ مردوو؟ کوا تەرمی ئینسان؟ باوکەڕۆ ڕۆڵەڕۆ لەخۆدان، جگەرسووتان سینەبریان، بۆ نابیەم هاواروگریان؟!)

هەوا ووژەیەکی لێوەهات: ئەو قەلانە بۆ ئەقیرێنن؟ دنیا هەردنیایەو هیچی لێ نەهاتوە! خەڵقی هەر خەڵقین و هێشتا هەر ماوون، ئەخۆش برسی لە هەڕەتی گەنجیدا سەریان سپی ئەچێتەوە وەك ئێسقانی مردوو، بەڵام هێشتا هەرماوون هیچیان لێ نەهاتوە! کوندە بەبوو بۆ ئەقیرێنێ؟ گوایە لەبەرمردنی ئیزرائیل؟ ئینجا ئەمرێت چش! منیش ئەمرم ئەمڕۆ سبەینێ، کێ هەیە نەمرێت؟!

گۆڕهەڵکەن ڕاچڵەکی، ئامباڵای لە داخا لەرزی و دەستی لە ئاسمان ڕاوەشاندەوە و ئەڕاندی:-

پێم ناڵێی کەی قینت هەڵ ئەسێت؟ تێم ناگەیێنی مەنجەڵی مەردانکەی ئەکوڵێت؟ کەی ئەوەی بەرەی تاریکی غەور ئەکەی، کەی ڕەجمی خوێن فرۆش و تاوانکەر ئەکەی کەی؟! کە فەوت بوون و ئەمان بێ ئەنجامی زیندوان، بۆ ئەم ئێوارەیە لە ناویان نابەی بۆ؟ وا لە تینوانا ئەخنکێم وا لەبرسانا ئەمرم، وا لە بێ دەرامەتیدا شێت ئەبم شێت! وا بوو بە هەفتەیەك... حەوت ڕۆژی ڕەبەق کە لە من بە حەوت ساڵ تێ پەری، قەبر بە تاڵ و حەتاڵ ودەم کراوە و چاوەڕوانە، هەر هەڵکەندنی منەو پڕکردنەوەی با، هەر تاریکی یەو باوێشك ئەدا، هەر فرمێسك و زووخاوی مردوانە و قەبرەکەم پڕئەکات لە ئاو، گڵ لاشەو کەلاك ئەمژێ، تەڕییان تیا نامێڵێ، پێستیان گۆشتیان ئێسقانیان ئەڕزێنێ، کەللەسەریان ئەپروێنێ، لچ و لێوو گۆنایان هەڵ ئەقرچێنێ! ئەی مەمك؟ بەڵێ ئەو مەمکە جوانانە، ئەو بەیە توندو تۆڵانە شل ئەکات ئەیان گوشێ هەتا لە گۆپکە سوورەکانیانەوە خوێن و کێمیان لێ دەرئەکێشێ، هاوار بۆ ئەو مەمکانە، بۆ ئەو چاوانە، بۆ ئەو لێوانە! هاوار بۆ لەش و لاری جوانان، بۆ دڵی دڵداران، بۆمێشکی تێ گەیشتوان و زانایان، بۆ هیواو ئاواتی بابردووی هیوابڕاوان!

ئایا شەوی تاریکی چەپەڵ؟ کرمەپیسەکەی ناو گڵ، دەعباو جانەوەری گەوج، بەمەرگی ئاغایانەوە ڕادەی خواردنی ئەم خۆراکە نایەبانەیان ئەکەوێت؟! دەك لێڵاییم دایە بۆ ئەو لەش و لارە جوانانەی گڵ دەستی کردۆتە ملیان، بۆ ئەومەمکانەی بەرد گۆڕەو شاریان ئەدا، بۆ ئەو لێوە سوورانەی قۆڕمۆری کردوون، بۆ ئەو مێشکانەی کرم و دەعبادەمیان تێ ژاندوون!

ئەمە دادی پێ ئەڵێن منی ڕەبەنی زەلامی "گۆڕهەڵکەن" هەتا ئێستا ئافرەتێکم نەبێ و هەر بە هیوابژیم لە کاتێکاکە بە هەزاران کچی عازەب لە ژێرپێما کەوتوون و بوونەتەخۆراکی مارومور! ئایا کە پارە وموچەی تەواوم بۆ نەبڕایەوە ئارەزووم بۆچی پێ درا؟ چی لە ئارەزووی بێ پارەبکەم چی؟!

کوندە بەبوەکانی گۆڕستان، واشەو سیسارك و قەل و داڵی سەرلاك*

پەراوێز

ئەنوسینە لە دەستنوسێکی مامۆستا ڕەفیق چالاکەوە وەرگیراوە.

١- له ئەدەبی خۆمانه : زەنگی کاروان

(له دەمەو بەیانێکدا پێش ئەوەی ڕەنگی مەیلەو ئاڵی شەبەق ئاسۆ روون و جوان بکا زەنگــی پێشـەنگی کـاروانی قەشـەنگ ئەلەرێتـەوە و دەنـگ دانەوەی هەموو گۆشەیێکی دنیای خامۆش ئەشلەقێنێ، مژدەی هێنانـەدی ئامانج و ئاواتمان پێ ئەگەیێنێ!

رۆژ ئەبێتەوە و زەنگوڵە ئەزرنگێتەوە و باوێشــك و خۆکێشـانەوە لـەناوچیا بەرزە سەرکەشەکانا ئەبێته نــەرێتێکی ئێجگـــار ناپەســەند! ژیـان بــێ زەنگی کاروان، بێ بینینی لادێی شادی جوان، دۆزەخەو سەقەر، هیوابڕاوو وورەبەرداو تام له بوونی نابینیّ و گۆڕی گۆڕە!)

رابەر

وادیسان زەنگی پێشەنگی کاروانێکی ترم هاتەوە گوێ، کاروان ئەرواو زەنگولـە ئەزرنگێتـەوە، دەشـت و دۆڵ وچیـا بـەرزەکان دەنـگ ئەدەنـەوە، کردگاری نوستوو چاوی خەواڵووی ئەگلۆفێ، هەموو گیانداریك دڵی روون ئەبێتـەوە.... وەستاوم بیرئەکەمـەوە، ئـەو رۆژە ئەهێنمـەوە یـاد کـە لـەم شۆنەدا لەیـەك کراین، کاروانێکی وەك ئەم کاروانە بـەم رێیـەدا تێپـەڕی، جەرگی منـی بری کە تـۆی لێ دوورخستمەوە، کە تۆی لێوون کـردم، تـۆ بڵێی کاروانێکی تر تۆم بۆ بهێنێتەوە، بەیێکمان بگەیێنێتەوە؟!

لەنزارە سەوزە پاراوەکانا ڕانێك ئەبینم ئەلـەوەڕێ، شوانێکی دڵدار بە شمشــاڵ نـازاری دەروونــی دەرئــەبڕێ، ئێوارەیــەکاتی زەردەپــەر، رۆژی دەمکـەل چاوشـارکێم لەگـەڵا ئـەکاو بەشــەرمەوە تێـم ئەگـەیێنێ و هیـوام ئەنێتەبەر، کە وا شەو بەپرتاو هات ئەزانی چەند شادبووم بە ئاوابوونی خۆر کەپێی ووتم خۆت ئامادەکە بۆ بینینی دڵدار، لە ژێر رەشماڵی شەوی توونـدو تار ئەی بەسزمانی بێ قەرار؟!

لەبەر تۆیە حەز لە شەوو تـاریکی ئەکەم! ئەوشـەوو تاریکیـەی ئـەمان گرێتـە باوەشـی و لـە چاوی بەد بە دوورمان ئەخا، ئەو شـەوو تاریکیـەی جێگامان بۆ خۆش ئەکاو رێگامان بۆ ئەمین ئەکاتەوە و چاوی رەقیبمان بۆ کوێرئەکاو من و تۆ ئەهێنێتە جووڵە و ئاخ بە بادان و ووڕتەی پڕ ووشـەی جوانی پرفکری بەرزی پڕ داوێن پاکی پڕ مۆسیقامان ئەخاتە سەر زمان!

کە سەگەکە وەڕی خۆم لە پەنای دیوارا مەڵاسدا و نقەم لە خۆم بڕی! بە سەگە پڕ سفەتەکەتان بڵێ کە پێم نەوەڕن چونکە من دوژمن نیم و لـەو زومرەی وەفادارانم، تێیان بگەیێنە کە منیش وەکو ئەوان هـەتا رۆژ لەبەر دەرگا یاساوڵ و پاسەوانم، پاسەوانی لەیلی شیرنیم ئارامی گیانم، چرای ژیانم! بەسەگەکەتان بڵێ کە ئیتر نەوەڕێ چونکە گۆمی هێمنی شەومان لێ ئەشڵەقێنێ، رەقیبی بەدمان لێ ڕا ئەپەڕێنێ! پـێی بڵـێ کە کـەس دوژمنی تۆنیە چونکە گوڵ خۆشەویستی هەموانـە و هیـچ دڵ رەقێکـی نـاو ئـەم جیهانە زات ناکا دەست درێژکا بۆ ئەو گیانە کە بێ گرێ و قۆرتەو ڕەوانە، کە چل چرای بەهاری پاراوی ژیانە!

ئەی پۆپە بەرزەکانی شاخی سەرکەشی پڕ لە نەبەزین! ئەی لوتکە سپییە بە بەفردا پۆشراوەکان! بەرزی و سەرکەشیتان نیشانەی پاکی و نەبەزین و بەهێزی تانە! رەنگی سپیشتان لەهەموو کەسێکی ئەگەیێنێ کـە دانیشـتووانی نـاو ئـەم چیایانە دڵیان پاکە و نیهادیان سافەو هیچ زیانێکیان بە هیچ شتێك نەگەیاندووە بێ گەردن وەك ئەو بەفرە! یارەکەی منیش وەك ئەو (سپی) یەو کە زۆرم تەماشا کرد ترس ئاوی چاوم ئەبا چونکە هەرگیز بۆم (دەستەمۆ) نابێت! ئەتوانم زەوی ببڕم و بکەومەڕێ و بگەمە ئەو پۆپە بەرزانەو بگەڕێم ئەو لووتکە سپیانە، بـەڵام کوێرەوەریی من لەوەدایەکە ناتوانم بگەمە دڵی یارەکەم! لەگـەڵ ئەم بێ هیوایـی و جەرگ براویەشا هەر بە تەمام و(کۆڵ) نـادەم و لـەدامێنا وەسـتاووم چـاوەڕوان، چاوم بڕیوەتە لووتکە بەفرینە بەرزەکان کە گەیشتوونەتە ئاسمان هـەرتۆم ئەوێ و تۆ،هەر بە تـەمام هـەتا ئـەنجام! پۆپـەو لووتکـەی سپی، ڕەنگـی تۆسـپی و دڵـی منیش خوێنی لێ ئەتکێ، خوێنێکی سووری پاکی دڵسۆزی، شـەرت بێ هـەرگیز چاو بەدامێنا نەخشێنم و هەر ڕووبکەمە بەرزی، شـەرت بێ واز نەهێنم هـەتا ئەم خوێنە سوورەم تێکەڵ بەو بەفرە سپییە نەبێت! نەزربێت لەسەرم هـەتا شەبەقی بەیان وەك زەردەخەنەیێکی جوان ئەکەوێتە سەرلێوی ئاسۆ، من کراسێکی بـەفر و خوێنـت بـۆ دروسـت بکـەم، کراسـی شـەوی بووکێنـی‌ی لاوێکـی خێرنـەدیوی ناکامی زاوای پەردەگیر!

سەرچاوە

گۆڤاری پەیام، ژمارە288، ڕۆژی دووشەمە
4ی نیسان 1995 بەرگ(7)

2-لە ئەدەبی خۆمانە: زەنگی کاروان

رابەر

بەشی شەشەم

لە دەمەو بەیانێکدا پێش ئەوەی ڕەنگی مەیلەو ئاڵی شەبەق ئاسۆ روون و جوان بکا زەنگی پێشەنگی کاروانی قەشەنگ ئەلەرێتەوە و دەنگ دانەوەی هەموو گۆشەیێکی دنیای خامۆش ئەشلەقێنێ، مژدەی هێنانەدیی ئامانج و ئاواتمان پێ ئەگەیێنێ!

ڕۆژ ئەبێتەوە و زەنگوڵە ئەزرنگێتەوە و باوێشك و خۆکێشانەوە لەناوچیا بەرزە سەرکەشەکانا ئەبێتە ئەرێتێکی ئێجگار ناپەسەند! ژیان بێ زەنگی کاروان، بێ بینینی لادێی شادی جوان، دۆزەخەو سەقەر، هیوابڕاوو وورەبەرداو تام لە بوونی نابینێ و گۆڕی گۆڕە!

(ڕابەر)

گوڵەکەم! بووکی کوردستان!

کاروان هەروا لە ڕۆیشتنایەو زەنگ هەر ئەزرنگێتەوە، نیشتمانیش سەرتاپا بەپێ دەشت و گردو دۆڵ و بنار و نزار و شاخیەوە رازاوەتەوە و ڕەنگینە، بەهارەو ڕۆژێکی هەتا بڵێی شیرینە! ئەم بەهارە پاراوە جوانە چیرۆکێکی ئێجگار کۆنی لەگەڵ خۆیا هێنایەوە، بیری شەکەتی منی خستەوە باری لێکدانەوەی بێ برانەوە! ئەڵقە ئەڵقەو یەك بەدوای یێکا زنجیرەییێك چیرۆکی کۆنی باب و باپیران وەك شریتی سینەما، و وێنەی تەلەفزیۆن بە پەردەی مێشکا تێپەڕی، ئەم چیرۆکە نە نووسراوەتەوەو هەر لە تیشکی منی ڕەنجەڕۆدا چەسپەوبەند، بەتاوانی ئەزانم بۆتی نەخەمەسەر کاغەز و فڕێ نەدەمە ناو نەوەی ئەو قارەمانانەوە کە بەشی زۆریان لوتیەتی و رووتی و بێگانە پەرستییان کردۆتە پیشە لە ڕێی سوود پەرستیی پیسی خۆیانا، بەڵکو ئەمە خوا یە هۆشیان بەبەرابێتەوەو ڕەگی مەردایەتی یان بجوڵێ و خۆیان لە زومرەی زۆڵەك دەرکێشن، ئیتر ئەوەندە خۆیان و کیشوەرەکەیان نەفرۆشن!

گوڵە شاخاوی یەکەم! بە نەوەی ئەو قارەمانانە بڵێ: کە باب و باپیرتان لە ڕێی ئێوەدا بوونە قۆچی قوربانی، کەچی ئێوە خەریکی ناو سڕینەوەی ئەوان و خەریکی پێشێل کردنی میراتی پیرۆزی ئەوانن، خەریکی فرۆشتنی هەموو دام و دەزگاو ئابدە و پەیکەرێکی قارەمانی شکۆ دارمانن! ئای کە داخە کوڕ باوکی بفرۆشێ بۆ دەست کەوتی چەپەڵی خۆی نەك بۆ ئامانجێکی بەرزو پیرۆزی میللی! ئای کە شوورەییە پیاو پێ بە زمانی خۆیا بنێ! چەپکە گوڵ بخاتە سەر گۆری باوکی پیاوکوژان و ئەو دەستە ماچ کا کە هێشتا سوورە بە خوێنی براکەی!

ئینجا با چیرۆکی قارەمانەکانت بۆ بگێڕمەوە گیانەکەم: لە زەمانێکی زۆر کۆنا نیشتمانی جوانمان بە بەهاری قەشەنگ رەنگین تر بوو بو، ئاسمان پێ ئەکەنی، جەنگەڵستانەکانمان ئەتریقانەوە، فڕندەو ئاژەڵ لە دەماغا بوون، ئەمان شاد و ئەوان لە خۆشیان ئەیان جریواند، بۆن و بەرامەی خۆشی گژوگیاو گوڵە کێویلە سەرتاپا کردگاری مەست کردبوو، هەموو مرۆڤێکی ئەم وولاتەش خەریکی کاروباری ڕۆژانەی خۆی بوو، گشت کاروفرمانێکی مەردی دڵسۆز، زەخیرەبوو ئەخرا بۆنەوەی دوا ڕۆژ، باش سەرنج بدەرە نووسینەکەو دڵ بدەرە چیرۆکی خەباتی سوارچاکەکانی ئەم شاخە سەرکەشە نەبەزانەو لەبیری نەکەی ئەم قسانە: قارەمانەکانمان هەمیشە نزیك بە پۆپە قووچە سەر بەفرینەکان ئەژیان بۆ ئەوەی نزیك بن لەهەور و ئاسمان و لەهەمووشتێکی بەرزی جوان! پێ دەشت و جەنگەڵستانی چڕ و هەموو شوێنێك کە وولاخی

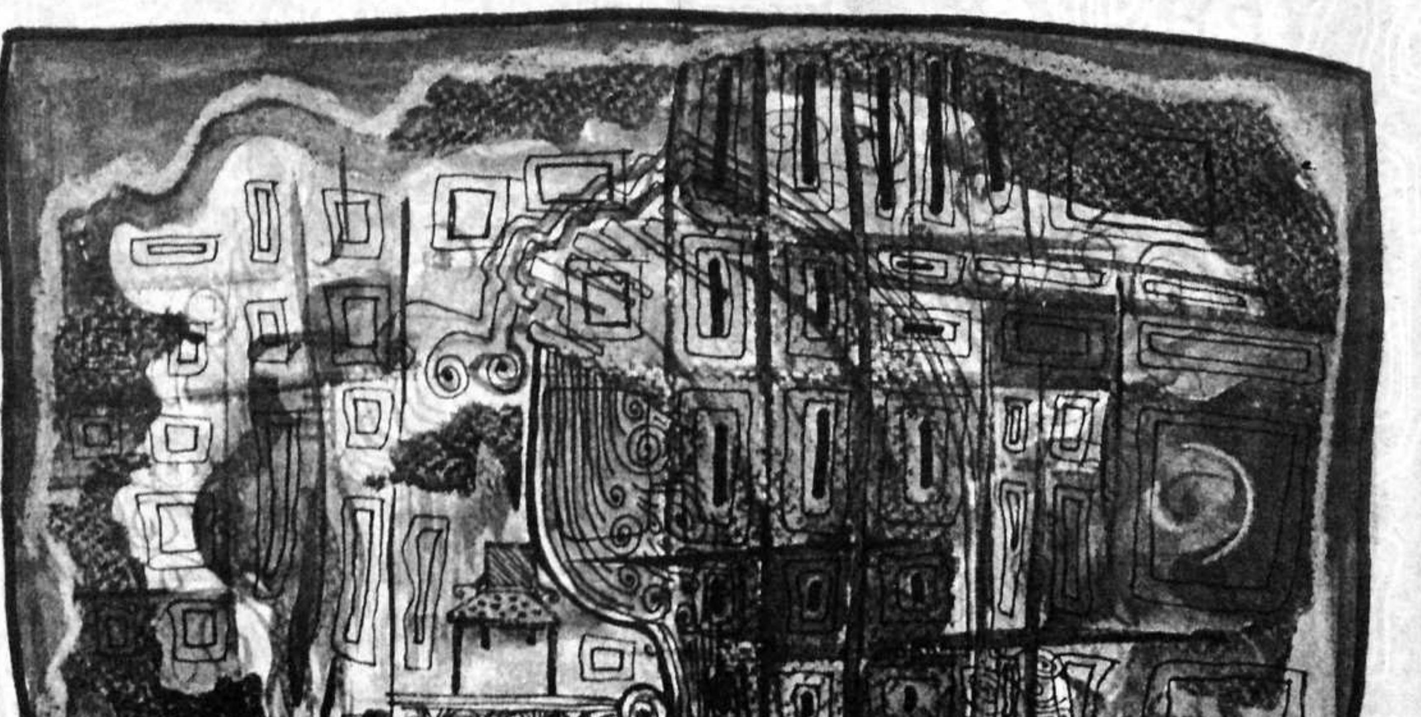

پیابروا جێگای ڕابواردن و گەشت و گزاریان بوو، بەدەم ڕاوەوە دنیایان تەی ئەکرد، شەویشیان بە شیعر خووێندنەوە و چیرۆك و داستان گێڕانەوە و ڕێی شوون دانان ئەبردەسەر تاکاتێکی درەنگ ئینجا دەستیان ئەکردە ملی بەرزی و شکۆ، خەو ئەچووە چاویان بەلاّم دڵیان هەمیشە بەخەبەر بوو! لە دەمەو بەیانیشا چالاکانە ڕائەپەرین، لاوچاکانە ئەکەوتنە خۆیان و شۆڕئەبوونەوە بۆ بنار، یەك یەك و بەقەتار، شۆڕە سوار هەی شۆڕە سوار! شوان ڕانی ئەلەوەراند ئاوازی شمشاڵ و گۆرانیی کوردی هەزار کچی ئەکرد حەیران، حیلەی. ئەسپی کەحیلەی چیابڕ، کردگاری ئەخرۆشاند، بەتایبەتی کە ئەکەوتنە چەپۆکان! لە نزیك کانیی دێ، پۆلە کچی بالاّبەرزی قەدباریکی سنگ بەرزی بەژن شووش بە پرچی درێژی خاوی ئاڵتونی، وە بە چاوی پر لە پاکی و بەرووی بێ گەردی نازکیانەوە دیمەنی جۆری بەهەشتیان لە مێشك، لە دڵ، لە کانگەی هەستی ئەچەسپاند، کولّم ئاڵ و لێوسوور، دەست بەگۆزە ومێخەك بەند لەمل، خۆیان گوڵ و گوڵیشیان دابوو لەسەریان و پێ بازیان لە فەرشی گوڵ ئەنا، دڵی بێ دڵیان دەرئەهێنا، زەردەی پرشەرم و پێکەنینی بە کوڵ هەرلەو دەم و لێوانە ئەهات! سوارچاکە قارەمانەکانمان ئەرۆیشتن بۆ دوور، لەدوای ماوەیێکی زۆر کە ئەگەرانەوە گۆرانی سەرکەوتنیان ئەووت و تەپڵی بازیان لێ ئەدا! سەدای غەڵبە غەڵبیان دەنگی ئەدایەوە و نیشتمانی ئەهێنایە جۆش! بەلاّم ئەم شادمانی و بەختیاری یە بەخۆشی نەچووەسەر، لەپر ڕۆژێك سوپای یۆنان و ڕۆمەکان وەك لافاو ڕووی کردە ئەم ناوە و پیامانا هاتن ، دێیان ڕووخاند، شاریان تالاّن کرد، جەنگەڵیان سووتاند، هەرچیپارە و پوول و هەرچی دارایێکمان هەبوو بردیان، هەرچی کتێبێکی نووسراومان هەبوو دزییان لە دوای کوشتن و برینمان، ئینجا بۆی دەرچوون وەك بەرزەکی بانان! بەلاّم خەیاڵیان خاو بوو بەسەریانەوە نەچوو... لەهەموو لایێکەوە فوو بە کەرەنادا کراو تەپڵ لێ دراو ئاگر داگیرسینرا، سوارەکەوتە خۆی، زرێ و کلاّو ئاسن لەبەرکرا، نێزە بەدەست،، شیر لە کێلان، ئاوزەنگی پان پیاهێناو چوونە مەیدان پڵنگ و شێران، کچمان، کوڕمان، باوکان، دایکان، مەردانە

جەنگین سەریان لێ تێکدان یەك بەدە سەندیانەوە تۆڵە لە ڕومیەکان و یۆنانیەکان، لە گشت داگیرکەراکان! بەم جۆرەبو راکردنیان، بۆیە(زەینەفۆن) مەجبور بوو بنووسێ ناومان لە مێژوودا ماوە و هەر ئەمێنێ هەتا ئاخرزەمان! ئێستاش وەك ئەبینی هەر بەرێوەم لەگەڵ کاروان، ئەزرنگێتەوە زەنوڵەکان لە ڕێگەیان، لەناو شاخان، لە لادێکان، شارەکان هەردەنگ ئەداتەوە، زەنگ هەتا ئەگەینە مەڵبەندی قەشەنگ بەسەری زۆڵەك بەسەری فەرەنگ.

ماوەیتی

المملكة العراقية
وزارة المعارف

شهادة دار المعلمين الريفية

العدد ٤٥٤

ان السيد فيض بن توفيق محمود قد اكمل الدراسة المقررة في دار المعلمين الريفية من سنة ١٩٣٧ الى سنة ١٩٤١ واحرز ٨٥٨ درجة من مجموع ١٣٠٠ درجة وبذلك اصبح اهلا للتعليم في المدارس الريفية .

اعطيت هذه الشهادة في اليوم السادس عشر من شهر رمضان المبارك سنة الف وثلاثمئة وستين الموافق لليوم الثامن من شهر تشرين الاول سنة الف وتسعمئة واحدى واربعين

رقم ٢٢٢
في ١٤/٧/٩٤٢

نصادق على ذلك .

وزير المعارف

مدير دار المعلمين الريفية

مدير المعارف العام

معهد الموسيقى والفنون الجميلة

العدد/ ٢
التأريخ ـ ٢٨/٧/١٩٥٦

الى ـ مديرية معارف اللواء

الموضوع/ محاضرات التمثيل

نظرا للحاجة الماسة الى مدرس للتمثيل ، يرجى الامر بالايعاز الى السيد رفيق جالاك مأمور مخزن حقل بكره جو للحضور في المعهد ، وذلك لالقاء المحاضرات على طلاب فرع التمثيل في المعهد المذكور واعلامنا .

و. مدير المعهد الموسيقى
والفنون الجميلة
عبد القادر رديلاو

چاوپێکەوتن لەگەڵ ڕەفیق چالاک

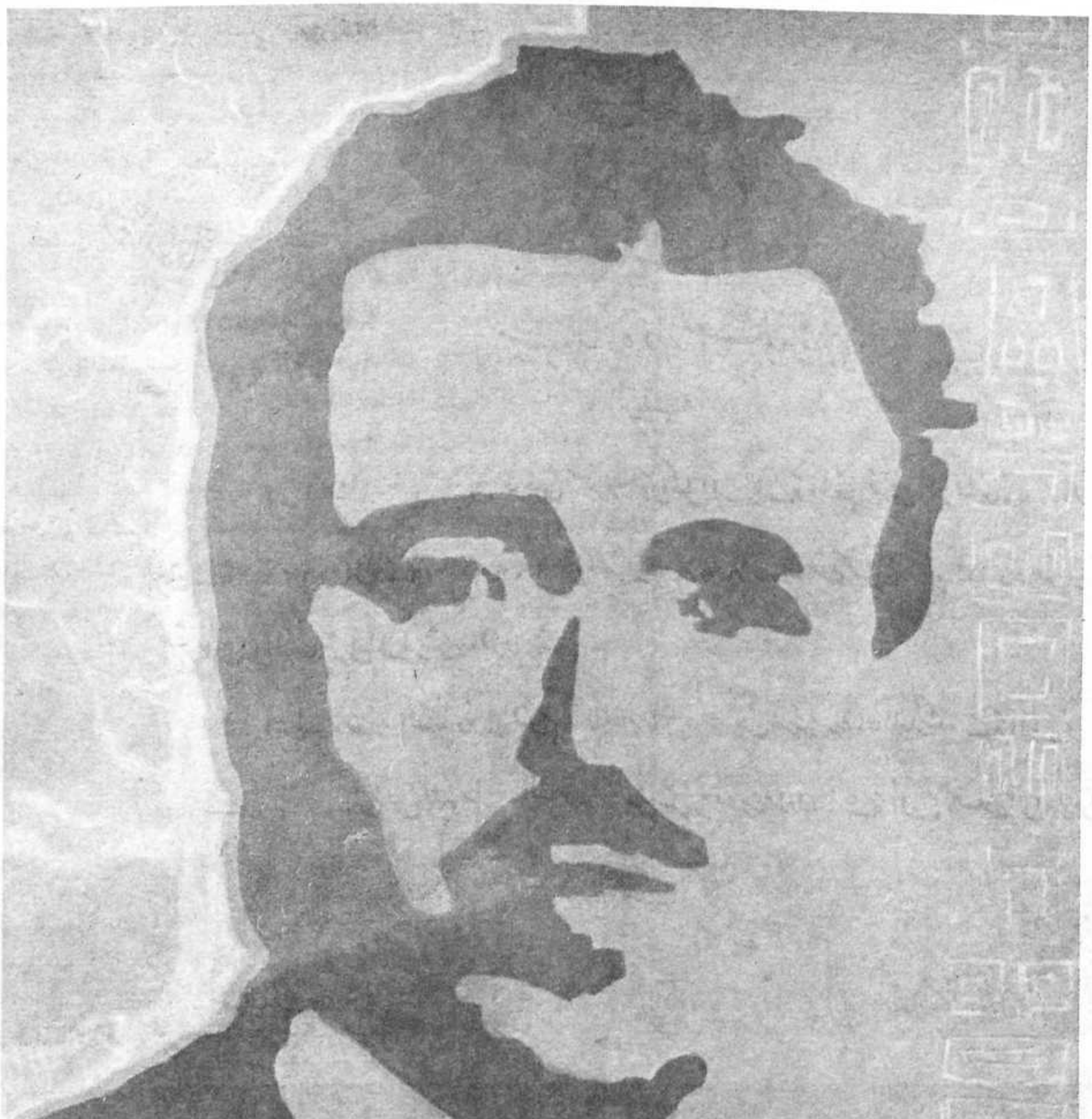

***: وەکو زانیومانە لە ڕۆژنامەی برایەتییەوە خەریکی ساغ کردنەوەی مێژووی هونەری کوردیت، ئایا گەیشتویتە کوێ؟**

-: ماوەی چەند مانگێك لەمەوبەر و لەبەر چەند هۆیەك دەستم کرد بەنوسینی زنجیرە وتارێك سەبارەت بە بیرەوەری خۆم لە ریزی هونەر، یا کاروانی هونەر ئەم زنجیرە نوسینە بوە هۆی ئەوەی لە خۆم بپرسم کە بۆچی منیش وەکو خەڵکی پێش خۆم کەمتەرخەم بم سەبارەت بە گەلێك ناتەواوی نــــاو کۆمەڵگاکەمان، بۆچی هیچ نەبێ هەوڵی ئەوە بدەم کەرەسەیەکی راستی مێژووی دەست پێکردنی هونەری شانۆ و گۆرانی و مۆسیقا وبەشەکانی کەی هونەر بدۆزمەوە وساغبکەمەوە و بینوسم تاسبەی رۆژێ بناغە و سەرچاوەیەك بێ بۆ مێژوویەکی راستی هونەری کورد.

بۆ ئەم مەبەستە بە مێژوودا چومە خوارەوە هەتا گەیشتمە ئەو قەناعەتەی کە لە ساڵی1925دا وەبە هاندانی خواڵێ خۆشبوی نەمر مەحمود جەودەت، شازاد صائب وە خواڵێ خۆشبو صالح قەفتان وە هەندێکی تر بزوتنەوەی شانۆگەریو

وەرزش و، کە شافەو تیپی گۆرانی لە سلێمانی بۆ جاری یەکەم دەستی پێ کرد لە سالآنی926وە 927دا چیرۆکی تەمسیلی لەسەر شانۆ بینراوە و بە پارەکۆکردنەوەی ئەو تەمسیلانەش یەکەم تیپی مۆسیقا دروست بوە و یەکەم؟ مۆسیقاش بە نۆتەو لەسەر رێی تازە کاك عبدالواحد کۆیی بوە کە ئەو حەلە ئەفسەربوە و ئێستاش شوکر ماوە و وەك زانیومە؟ دائەنیشێ ئەو هونەرمەندە بەرێزەش کە لە و حەلەوە نەی هێشت مەخشەڵەکە بکوژێتەوە هەتا چلەکان مامۆستامان فوئاد رشید بەکرە و خوالێ خۆشبوو عبدالواحد نوری و، حسێنی میرزا صالح و حمە پاشای ئەورەحمان ئاغا و کریم زانستی و ئەبوبەکری شێخ جەلال و ئینجا ئێمە لە 946و947داو برادەرانی کەو هەتا ئێستا.

مێژووی رەسم و نیگاریش وا کاك عەتا قەزاز و جەمال بەختیار خەریکن ئەوی پێویستیشمان پێیەتی بۆ تەواو کردن و دەوڵەمەند تر کردنی ئەم مێژووە ئەوەیەکە برایان مصطفی صائب وە کاك عبدالواحد وە کاك کەریم زانستی ببینێ و بیرەوەری ئەوانیش لەم بارەیەوە وەربگرین و لەگەڵ بیرەوەری هەندێ لە رووناك بیرانی ئەو حەلەش ئینجا سەر لە نوێ زنجیرە نوسینەکە دابرێژمەوە و بیهێنم هەتائێستا ئەمە بە کورتی ئەوەی هەیە لەو بارەیەوە.

***: مامۆستا ژیانی هونەریت لەچ ساڵێکەوە دەستی پێ کردوە؟ وە یەکەم بەرهەمی هونەریت چی بو کە پێشکەشت کردێت؟**

—: هەر لە منالییەوە پێش ئەوەی بچمە قوتابخانە حەزم لە هەموو هونەرێك ئەکرد، گۆرانیم ئەوت، لەکۆڵانا تەمسیلمان ئەکرد. بەلآم لە ساڵی1935دا لە قوتابخانەی فەیسەڵیەوە بۆ جاری یەکەم و لەسەر دەستی مامۆستا رشید و حمە پاشادا یەکەم دەورم بینی بەسەر کەوتویی. یەکەم ئاوازی گۆرانیم تا دەست لە مل هیوانەکەم لە ساڵی 942دا، یەکەم دەوریش لە چیرۆکی شانۆییدا دەوری شێرزادی کوری سەرکردەی باڵقان بو لە چیرۆکی لەرێی نیشتمان، لە ئێستگەی بەشی کوردیشەوە سەدان چیرۆکی تەمسیلی نیو سەعاتی لە سالآنی 1951تا1956.

***: مامۆستا بەرای بەرێزتان ئایا شانۆگەری کوردی دوا کەوتوە یاخود نە، گەر دواکەوتوە بەچی پێش ئەخرێ؟**

—: بە تەنیا شانۆگەری نا، بەڵکو هونەر و ئەدەب، هەمویارێکی ژیانی کوردەواری لەباوەش دوا کەوتوییدا نوقمە. بەلآم ئەمە مانای ئەوە نییە کە هیچمان نی‌یە، کە هونەر و ئەدەبمان نییە.

بۆ وەرامی ئەوەی کە بەچی پێش ئەخرێ، هەتا بڵێ‌ی زۆرن ئەو هۆیانەی ئەبنە بنکەیەکی پتەو بۆ پێشکەوتن لە هەمورویەکەوە، خەڵکی ئەڵێن نەبونی شانۆ، نەبونی چیرۆکی شانۆ نەبونی پشتگیری و بێ دارایی و قوتابخانەی هونەری و چاپەمەنی هونەری و بەشدار نەبونی ئافرەت! دەمن ئەڵێم ئەمانە هەمووی ئەوسەری دواکەوتویی، ماکی دواکەوتن لە هەموشتێکدا وا لە دوا کەوتنی کۆمەڵگا کەخۆیدا، ئەبێ باری ئابوری بگۆرێ، ئەبی باوەری عەشایەرگەری لە ناوا نەمێنێ، ئەبێ کۆمەڵگا بەپێوەرا وەستابێ، ئەبێ کاروبارمان تێکرایی بەدەستی زاناو دڵسۆز و لێهاتو ئەمینەوە بێ کە بەپێرەوی زانستی‌یانەو هاوچەرخی یانە بەرەو ئەو پێشکەوتن و شارستانیە برۆین کە خەڵکی دەمێکە وان لە مەنزڵگاکەیا.

بەبێ گۆرانی هۆی بەروبوم بیروباوەر ناگۆرێ، بەبێ ئەگۆرانی بیروباوەر نە ئەدەب و نە هونەرو نە هیچ کردارێکی زانیاری ئەو گەشەیە ناکات کە لەناو میللەتانی کەدا کردویەتی. کە گۆراین شانۆش دروست ئەکرێ و قوتابخانەی هونەریش ئەبێ و هونەرمەندو ئەدیبیش و هەموو کەرەسەو توانایەك زۆر و ئافرەتیش ئەوەندە زۆر ئەبن لە ناوسەدا پێنجیان هەڵ نابژێرێن بۆ دەور وەرگرتن و، مەسەلە کە بەپێوەوەستانی میللەتەو، گۆرانی کۆمەڵگاکەیە و تەواو.

***: بەوپێیەی کە سەرۆکی کۆمەڵی هونەر و وێژەی کوردیت لە بەغدا ئایا کۆمەڵەکە هەتا ئێستاچی پێشکەش کردوە بەهاو وڵاتی‌یەکان؟**

—: کۆمەڵەکەمان، یان لقی کۆمەڵەکەمان لە بەغدا هەروا دوومانگێکە دامەزراوە و زۆربەی زۆری ئەندامان کە نزیکەی(70) ئەندامێك ئەبن قوتابین لە کۆلێجەکانی زانکۆی بەغدا و مستنصریە. پارەمان نییە، جێورێمان نییە، لە ژورێکی پچکۆلانەی یەکێتی قوتابیانی کوردستانا لەوەزیری‌یە وەك کۆچەر هەڵمانداوە و لێرەوە دەستمان پێکردوە، دوا بۆجەی پارەمان نزیکەی شەش دینارێکە کەجێورێ نەبو، کە پارە نەبو کەبەربەرەکانێش کرای بێگومان ماوەی بەروبومیشت کە متر ئەبێ، لەگەڵ ئەوەشدا پرۆگرامێکی نیوسەعاتی هەفتانە لە ئێستگەی بەشی کوردی، پرۆگرامێکی نیوسەعاتی پانزە رۆژجارێك لە تەلەفیزیۆنی کەرکوکەوە پێش کەش ئەکەین و هەتا ئێستا پێنج پرۆگرامی ئێستگەو سێ پرۆگرامی تەلەفیزیۆنیمان پێشکەش کردوە کۆرێکی سێ سەعاتیمان بۆ هۆنراوەی تازەی کوردی و رەخنەلێ گرتنی پێك هێنا لە هۆڵی ساطع الحصری هەشت شاعیری تازەی لاو بەرهەمی خۆیانیان تیا پێش کەش کرد. ئەوەی کە دیارە ئەمەیە کە باسماوە کرد ئەوی دیاریش نییەو نەخشەی بۆکێشراوە و لیژنەی بۆدانراوە بابمێنێ بۆ کاتی خۆی و شتێك نەڵێین کە هێشتا هاووڵاتیان سودیان لێ‌نەدیوە.

***: لەبارەی هۆنراوەوە وەکو بیستومانە دەستێکی بالآت هەیە... ئایاراستە یاخود نە، ئەتوانی پارچە هۆنراوەیەکی خۆتمان بۆ بخوێنیتەوە؟**

—: من هۆنەرنیم و دەستیشم تیایا بالآنییە. بەلآم لەبەر ئەوەی زۆر حەز لە هۆنراوەی باش و جوان ئەکەم و باشیان ئەخوێنمەوە خەڵکی واتێ‌گەیشتوە کە من هۆنەرم لە بیرەوەریە هونەرییەکانما نوسیومەکە تەنیا یەك هۆنراوەم هەیە و بەس، ئەویش لە ساڵی1941دا بو بە گۆرانی کە ئەڵێ:

روخسارو روت گرژمەکە برا هەژارەکەم
رۆژی شادی نزیکە بۆ وڵات و شارەکەم

***: ئایا تا ئێستا بەرهەمی چاپکراوت هەیە و چی‌یە؟**

—: دوو چیرۆکی تەمسیلیم چاپکردوە و خۆشم نوسخەم نەماوە لێیان؟ یەکەمیان بەشێوەی شارەزوریانە بو بە ناوی لام وایە (دەردی کۆمەلآیەتی)بێ، دووەمیان هی تۆلستۆی بو بە ناوی هێزی تاریکی لە سالآنی51و52 یان 53دا؟ لە بەغدا چاپم کردن و دانەم فرۆشت بە(10)فلس و ئیتر جگە لە وتاری ناو رۆژنامە کوردییەکان زیاتر هیچم نییەو وابەخێرێ تازە خەریکم ئەگەرێم بە شوێن نوسینەکانماو کۆیان ئەکەمەوە بەو نیازەی ئەگەر گەیشتم و توانیم چاپیان ئەکەم.

***: بەم بۆنەیەوە تکات لێ ئەکەین پارچە هۆنراوەیەکمان بە دەنگی خۆت بۆ بخوێنەرەوە؟**

—: تازەترین پارچە هۆنراوەیەك کە بەدەستمەوە بێت بۆ ئاواز دانانی ئەم پارچە هۆنراوەیەی کاك جەلالی میرزا کەریمە بە ناوی(کاتێ جێم دێڵی).

گیانە ئەرۆی! چزەی موژگانی چاوانتم بۆ جێ بێڵە
گیانە ئەرۆی! هەناسەی پرلە ئاگری سیەکانتم بۆجێ بێڵە
پر بە پری دو گۆمی چاو گریانتم بۆ جێ بێڵە
تەمەنی مەرگ سزاو ئازار گوڵی ژانتم بۆجێ بێڵە
من باخێکی بێ رەنگ و بۆم مژدەی پەڵەی بە هاری نوێی بارانتم بۆ جێ بێڵە
من زستانێکی بێ پشکۆم ئاگردانی قسەوباسی لێوەکانتم بۆ جێ بێڵە
من دڵدارێکی رەنجەرۆم خۆشەویستی و سۆزی دڵی پەنهانتم بۆ جێ بهێڵە

من شیعرێكی نەوترام هەست و رازی شاعیرێكم بۆ جێ بێڵە
من دڵێكی نەگۆڕراوم یەك دوو وشەی دڵسۆزێكم بۆ جێ بێڵە
من حەز ئەكەم جێم نەهێڵی... جێم نەهێڵی
گەرجێم دێڵی... گیانە... خۆتم بۆ جێ بێڵە
من حەز ئەكەم رووبار هەڵچێ.... شەقام هەڵسێ
جارێكی تر گوڵاڵەی ژان، لەناو باخی دڵی خەڵكی ترا بڕوێ
هەموو ڕۆژێ شاعیرێكمان لێ بكوژرێ

بەڵام گیانە... قەت حەزناكەم تۆجێم بێڵی
بڕوای شیعرم، خۆشەویستیم
بەگاسنی یەك دوعاخوازی بكێڵی

پەراوێز

پێدەچێت ئەم چاوپێكەوتنە ڕادیۆیی بێت

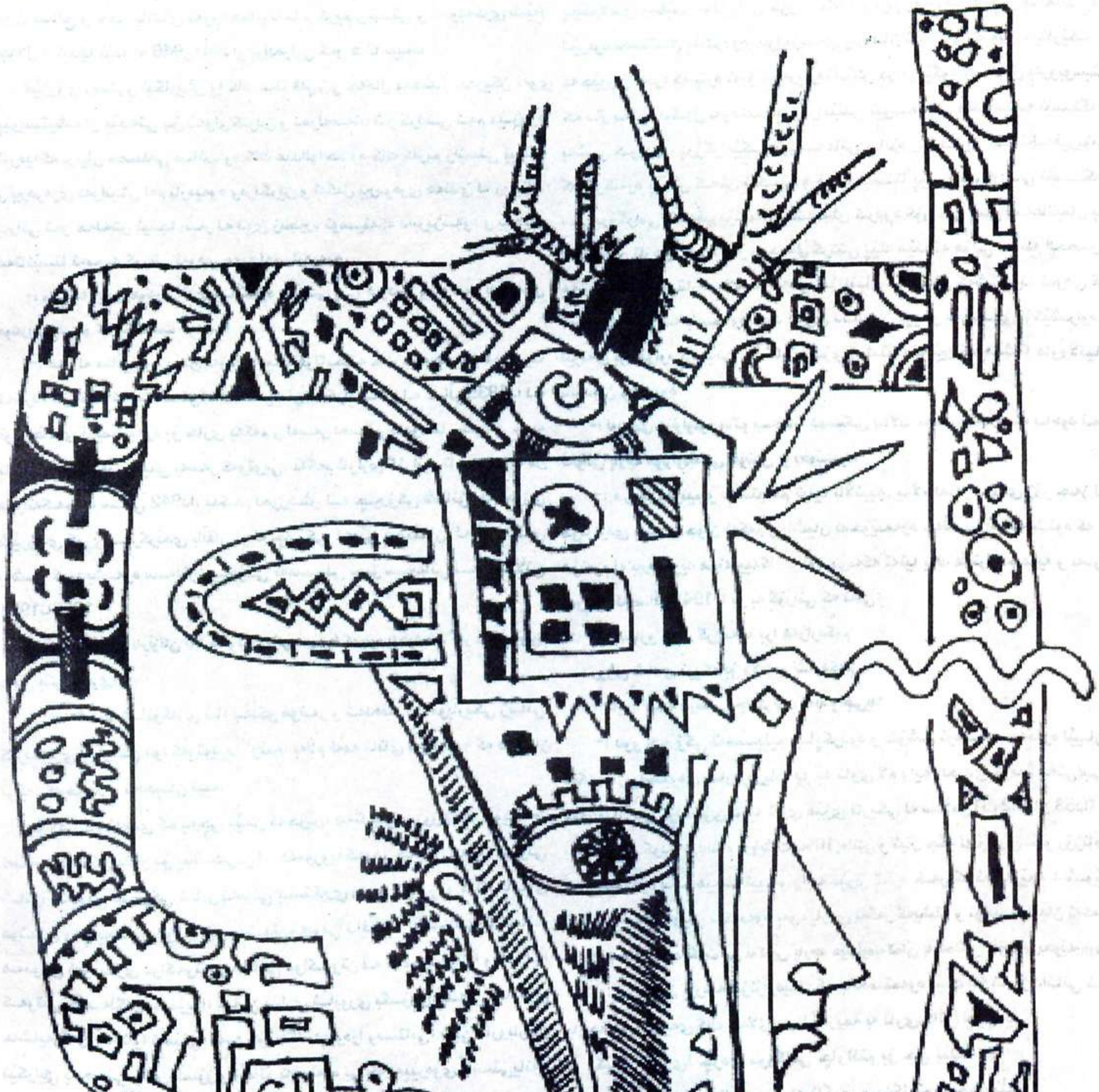

ڕووناکی مۆمێك تاریکی ژورێك دەڕەوێنێتەوە

عومەر عەلی ئەمین

هەڵسەنگاندنی هونەرمەند بەراسگۆیانە، بەیارمەتیەك دەزانم بۆ بزووتنەوە هونەرییەکە، کە ڕەفیق چالاکیش وەکو هونەرمەندێك هەڵدەسەنگێنرێت، بەشایستەی خۆی دەزانم، ئەمەش لەروانگەی یەك هونەرەوە نا، بەڵکو شوێنەوارەکانی لە چەند هونەرێکدا دیارو ئاشکرایە، کەلە ساڵانی پەنجاکانەوە تیایاندا دەستبەکار بووە و ماوەیەك لە"کۆمەڵی هونەرەجوانەکاندا" کاری کردووە.

ڕەفیق چالاکی خوالێخۆشبوو کە لە بواری هونەری مۆسیقادا گۆرانی دەووت، من ئەوەم پێوەنەدەبینی: بۆ یە گۆرانی دەڵێت کە خەڵکی بڵێن گۆرانیبێژە، یان دەنگ خۆشە ئەو گۆرانی بۆ خەڵکی نەدەووت بەڵکو بۆ خۆی دەوت. هەستت پێدەکرد ئەو گۆرانیانە لە ناخیەوە دەهاتنەدەرەوە، سۆز و جۆشێکی تایبەتی خوودی خۆی لەگەڵ بوو، هەروەك قسەت لەگەڵ بکات ئاوها کاری دەکرد.

کە گۆرانیەکە لە بارەی دڵداریەوە بوایە، سۆزەکانی دڵی گوێ ڕاگری دەهێنایە جۆش، کە لە بارەی جوانیەوە بوایە، تەلیسمی جوانیی دەهەژاند، کە باسی یادەوەری بوایە، یادەکانی رابوردووی زیندو دەکردەوە و دەیوروژاند گۆرانیەکانی:(قژکاڵی لێوئاڵی و دوو ئاوانەکەو خاڵەی ڕێبوار.... تاد) شاهیدی ئەم راستیانەن رەفیق کە بیویستایە گۆرانی بڵێت، پەڵپی باندی موسیقای نەدەگرت.. لە بە هاری1947دا کە لە قوتابخانەی ناوەندی کچان لای مزگەوتی گەورەوە پێشانگەیەکی شێوەکاری گشتی کرایەوە بو قوتابخانەکانی سلێمانی، من و ئەو هەریەکەمان سەرەوکاری ڕێکخستنی بەرهەمەکانی قوتابخانەکەی خۆمان ئەکرد، نیوەرۆیەکیان کە قوتابخانە چۆڵ بوو بۆ حەوانەوە چووینە ژوورێکەوە، ئەویش لەسەر قەنەفەیەك چوارمشقی لێی دانیشت وەك بلاوێنێتەوە بەدەنگە تایبەتیەکەی خۆی دەستی پێکرد، هەموومانی هەر بەنجکرد، بە جۆرێکیش کە هیچ کەس بیری لەوە نەکردەوە کە ئەم گۆرانیە، بێ مۆسیقایی پێوە دیارە، هەر وەك زۆربەی جارانی تری، کەلەم پێڕەوەدا لەگەڵ خوالێخۆشبوو حەمە ساڵح دیلاندا دەچوونەوە سەر یەکتر.

ڕەفیق کە گۆرانی ئەووت وەکو دەنگ خۆش، دەنگ خۆش نەبوو، بەلاّم هونەرەکەی زۆرتر لە چۆنێتی وتنەکەیدابوو، تۆن و کالاّی ئاوازەکانیانی بە سازگاری دەردەبڕی، کە بەم پێیە جۆرە تایبەتمەندێتیەکی بۆ دەنگەکەی خۆی دروست کردبوو، بەتێبینی من چۆنێتی گۆرانی ووتنی(ڕەفیق چالاك) و(عبدالحلیم حافز) لە یەکترەوە دوورنین.

لە سەردەمی جەنگی دووەمی جیهانیدا کە ڕەفیق لەگەڵ مامۆستا "گۆران"ی شاعیر و مامۆستا ڕەمزی قەزازی نووسەردا بەیەکەوە لە رادیۆی شەرقی ئەدنا کاریان دەکرد، لەو رۆژگارە گرانی و قات و قڕیەدا، کە گۆرانی(دەنکە گەنم)ی شیعرەکەی گۆرانی لە گەروی ئەو رادیۆیەوە بە گۆرانی دەپرژاند، کوڵێك سەبووری دەدا و دڵی ئەکردەوە، یان کە سروودی(کوردستانی جوان)ی، ئەچڕی شانازیەکی دەبەخشی و ئەو گۆرانیانەی هەر لە یاددا ئەمێننەوە.

یان کە گۆرانی(ئارامی ئارامی گیانم)ی لە رادێوی ئەوسای بەغدادەوە بۆ دەوتین، لەسەر باڵی تێڕامانەکانمان ئەیبردینەوە بۆ کەش و هەواکەی رابوردوومان... چەندان شەوانی هاوینی سەرەتای شەستەکان کە لە گەڕەکی سابونکەران دەچوومە سەربان بۆ نووستن، تازە ئەو لە یانەی فەرمانبەرانەوە دەستی دەکرد بە گۆرانی وتن و شنەبای شەو دەیهێناو دەیدا بە گوێمدا و خەوی لێ دەخستم.

ڕەفیق هەر لە گۆرانی و ئاوازدا ناوبانگی دەرنەکردبوو، بەڵکوکە ناوی دەبرێت، خەڵکی، شانۆو نواندنیان بیردەکەوێتەوە کە دەچووە سەرشانۆکەو دەوری نواندنی پێشکەش دەکرد، بینەر وای دەزانی کە ئەم کوڕە بەشێکی تەمەنی لەو هونەرەدا بردۆتە سەر، بەڵکو زمانی حاڵیشی وای دەگەیاند کە ئەو بەو مەبەستە نواندن پێشکەش ناکات هەتا خەڵکی بڵێن ئەکتەری چاکەو، بۆ خەڵکی نواندنی پێشکەش نەدەکرد، بەڵکو بۆ خوودی خۆی و خۆزگەو خواستەکانی دەروونی خۆی کە ئەم شێوەیە لە ڕێبازەکەی ستانسلافسکیدا پێی دەووترێت(نواندنی راستگۆ) بۆ نموونە، کە لەسەر شانۆکە کەسێکی خۆپەرستی رسوابکردایە، بەدەر لە سنووری دەقی شانۆنامەکە، خۆشی گەلێك رەخنەو تانووتی تریشی بە سەردا دەباران، هەر چەندە یاسای شانۆ رێگە بەمەش نادات.

(شانۆیی پیسکەی تەڕپیرو، بووکی ژێردەواری رەش و، ئەوینی نیشتمان و....) دراماکانی رادیۆی بەغدا شاهیدی ئەم راستیەن.

ئەوەی شایانی باسە، عونسورەکانی دەنگ و دەم و زمان و باڵاو زیرەکی و جم و جووڵ لەسەر شانۆکە گەلێك یارمەتی ڕەفیقیان دەدا کە لەدەوری نواندنەکانیدا دیار و بەرچاوبێت، دەنا لەساڵی 1971دا کە لەگەڵ چەند هونەرمەندێکی تردا بانگی کردم بۆ بەشداری شانۆیی (دکتۆری تێلاّ) لە هۆڵی (موستەنسریە) لەبەغداد، کە بۆ یەکەم جار لەگەڵی چومە سەر شانۆکە، بۆم دەرکەوت کە ئەوپیاوە لەگەڵ زانستی شانۆونواندندا ئاشنایەتی کەمتر هەیە، چونکە لەمیزانینی دایەلۆج و جمو جووڵەکانیدا سەربەستی زۆری دەدا بەخۆی، کە بەمەش دەوری ئەکتەرەکانی تر گۆج دەبوو هەروەها بەزیان دەشکایەوە بەسەر وێنەی گشتیی نمایشەکەدا و، کاری دەکردە سەر ڕەوتی گشتی شانۆییەکە.

کەواتە ئەم هەموو ستایش و پیاهەڵدانەی پێشترمان، تۆ بڵێیت جێی خۆیاندا نەبوون؟ بەڵێ. بەلاّم ڕەفیق شوێنەواری ئەو ڕەخنانەی بەدەنگە دلێرە شانۆییەکەی و ڕەوان بێژی و، دەم و زمانەکەی و، جۆری ئیلقا و زیرەکی و، باڵاکەی، بەجۆرێك پڕدەکردەوە، کە بینەر بیریان لێنەکاتەوە.

کۆتایی سەرنج و تێبینیەکانم بەوەدەهێنم: بەکورتی ئەوەی کە لە بەرهەمە هونەرییەکانی خوالێخۆشبوو بەدی دەکرا، بەگشتی جوان و پەسەند بوون و، کەسێك نەبینرا کە ناوچەوانیان لێگرژ بکات، چ لە گۆرانی و چ لە شانۆییەکانیدا.

ئەڵێت "ڕوناکی مۆمێك تاریکی ژوورێك دەرەوێنێتەوە" ئەگەر ئەو هونەرمەندە توانا و بەهرەکانی تەمەنی خۆی، تەرخان بکردایە بۆ خەم خواردنی هونەری گۆرانی و مۆسیقا و شانۆ، گەلێك لە بەختانی هونەری وڵاتەکەمان دەبوو.

وتارە شیعر

گوڵە شەست پەڕی بەهرە (ڕەفیق چالاک)

شێرکۆ بێکەس

ئەو کاتە من حەڤدە بەهاری چاو فرمێسکاویی بووم
حەڤدە سیا ساڵ و حەڤدە کازیوەی تەماویی
هەرزەکارێکی سەروقژ بژی لانەوازی
یێخەی کراس چرچ و لۆچی سک تێک قوپاو
تازە بە تازە چاوبرکێم لەگەڵ کچی شیعردا ئەکرد و
خەونم بە "جوانی بێ ناوی" گۆران و
پێغەمبەری "جوبران" و
گۆمەکەی "لامارتین"ە وە ئەبینی
کە ئەوم ناسیی بۆ یەکەم جار
لەسەر تەختەی شانۆو لە ماڵی "پیسکەی تەرپیری"
"مۆلێر"دا بەیەکتر گەیشتین..
ئێمە بنچک و ئەو دارتوویەکی پڕ
ئێمە تازە لە باڵەفرێداو
ئەو دەوران دەوری شەقڕنی بوو
وتیان: ئەوەتا "ڕەفیق چالاک"!
پیاوێکی ئەسمەری قیت و زیت.. دار زەیتون بوو.
لەشێکی باریک و سووک و بزۆز... ئاسک بوو ئاسک.
تەوێڵ پان و چاوشینێکی بریسکەداری درەوشاوە
وەک دوو کوژەکەی بەرخۆر
قژ کورت، بە دووکەڵی جگەرە
ناوەندی پەنجەکان زەرد زەرد
جێ بەخۆنەگر، بەدەم وپل و قسەدانار دانار.
لەرەی دەنگێکی سیحراویی کاریگەر
کە گوێگری ئەخستە ژێر ڕکێفی
خۆیەوە و متی ئەکرد...
وەک لەو دەنگەدا جادووگەرێ هەبێ
وەک لەو گەرووەدا
ژێیەکی ئەفسوناویی هەبێ..
وزەیەکی ماندوو نەبووی
هەمیشە سەماکەر وەک
ئاگرێکی بە کڵپەو بڵێسە
سەماکەر.. وەک قەڵبەزەی شەتاو
ئاڕووشە.. وەک سمۆرەی نێوان پەل وپۆی داران.
دەم و دوویەکی نەپساوەی تێکەڵ بە گاڵتەجاڕی و
پێکەنینێکی بەرز و سەرێک وەک بەهەرچواردەوردا
بسوورێتەوە وابوو...، بەر لە چەند ساڵ:
ئەسپی "سیاسەت" گلاندبووی
لەو پەیژەیەوە کەوتبووە خوارێ و
زامەکان لە هەناویا هەر داگیرساوبوون و
بەلەشی یادگارەکانیەوە هەر مابوونەوە..
بەڵام ئەو لەئەسپێ زیاتری هەبوو
لە پەیژەیەک زیاتری هەبوو
لە ڕێگایەک زیاتری هەبوو
لە پەیامێکیش زیاتری هەبوو..
ئەو قەڵەمەکەی ئەسپێکی کەحێلەی
چوارپەل سپیبوو، چوارپەل ئاگر..
لە دەمی ئەو قەڵەمەوە ئاوێکی ڕەوان، بێ گرێ وگوڵ،
ئەرژایە ناو جۆگەی بەهرە و داهێنانەوە.
پلووسکی کۆساران بوو، ئەو قەڵەمە.
وشەکانی مێوژە ڕەشکەو
تامیان وەک باسووق و گەزۆو
خۆشاوی کوردەواری وابوو.
کە ئەینووسی ئەتوت:
دەرگەزێنی "سلەیمانی" بەگوێدا ئەچرپێنێو
"مامەیارە" لە تەکیایەو
"ئەحەی کورنوو" شتی ئەهێنێتەوە بیرو
"کۆیژە" لە سیحری چیرۆک و مێژووی
خۆی پێ ئەبەخشێ.
چەندین زنەی بەهرە لەو سەرەوە هەڵ ئەقوڵێن.
درەختێکی تەلیسماویی بوو!
لەیەک کاتدا سێوەلاسوورەی پەخشان و
هێشووەتریێ ڕەزی دەنگ خۆشیو
گوڵەلاولاوی نواندن و
گوڵەبەڕۆژەی ڕۆژنامەنووسیی ئەگرت.
لە یەک کاتدا.. خورەی چەم و، قاسپەی قەدپاڵ و
ڕەنگی ئاسۆ، شەپۆلی چیرۆک و
بۆنی مێخەک بەندی کچی دڵدار و
شەماڵی بەردەم مایکرۆفۆن بوو.
ئەوەندەی گلۆلە بڵێسەیەک.. وریا بوو.
ئەوەندەی لاوک گەرم بوو
ئەوەندەی حەیران نیان بوو
هێندەی مامزێکی چاوشینیش سرک بوو
لە سەرودەمێکدا کە ئەم شارە هێشتا
وەک کیژی شەرمنۆک.. لە بەردەم هونەرداو

لەسەرشانۆ بە ماتماتوولەوە.. نزیکی:
ئازادی ژن و سەربەستی رەخنە ئەکەوتەوە
نزیکی ژیانی داهێنان و سنوور بەزاندن ئەکەوتەوە
ئەو چالاکانە هات و چارشێوی
دەم و چاوی شانۆی لاداو پەنجەی کرد بەچاوی
تاریکیی کۆمەلایەتیداو
مۆمی لە ناو و یزدان و
لەسەر ناوچەوانی ئەو تەختە پیرۆزە
داگیرساند..
چالاکانە هات و بوو بە
سروودی راپەرین.
چالاکانە هات و بوو بە
گۆرانی کوڕی ئازیزان و تێکەڵ بە دوو ئاوان بوو.
ئەسپی سیاسەت گلاندی
بەڵام ئەسپی هونەری جڵەوکردەوە
سواری ئەسپی شانۆ بۆوە..
چووە سەر باڵەکانی هەڵۆی سرودو
زەنگی ڕۆژنامەنووسیی لێدایەوە
دانەماو، بیرنەچۆوە و، خامۆش نەبۆوە.
پەنجەرەیەکی لێ گیراو دەپەنجەرەی تری کردەوە
ڕێگەیەکی بزرکرد بەڵام چەندین ڕێگەی تری دۆزییەوە
چالاک.. یەک کلاوڕۆژنە نەبوو، یەک باخ نەبوو
یەک سەرچاوە نەبوو، یەک بەهرەیش نەبوو.
چالاک.. دەنگ و ڕەنگ وبۆن و بەرامەی
وڵاتی هونەر و نیشتمانی جوانکاری و
سەلیقەی پڕ لە وردەکاریی بوو.
زەنگیانە بوو، ژێی کەمانچەو، وشەی پاراوو
سروودی ئاگراویی‌و، ئەکتەرێکی زگماک‌و، خەتیبێکی
هەژێنەروو، قورگێکی تەلیسماوی بوو.
لە "گەلاوێژ" و لە "زەنگی کاروانی پەیام"و
لە لاپەڕەکانی "برایی‌و برایەتی"یش دا
ئەستێرە بوو..
کوڕێک ئەوی تیا بووبێ ،، بەردەوام گەرم بووە.
بەردەوام پڕ لە هاژەی پێکەنین بوو،.
هەر "سیاسەتیش".. پاڵەوانی خۆی نی‌یە.
هەر "حیزبایەتیش".. شەهیدی خۆی نی‌یە.
کوردستانی شانۆو، نیشتمانی هونەرو، چیای گۆرانیی‌و
جیهانی ڕۆژنامەنووسی‌و، زەریای زمانەوانیش
شەهیدانی خۆیان هەیە،،
مۆمی خۆیان هەیە
ڕابەری خۆیان هەیە
بۆیە بەدڵنیایی‌یەوە ئەڵێم:
"ڕەفیق چالاک": لە مێژووی سەوزی هونەری کورددا:
دار سنەوبەرێکی هەمیشە زیندووی ئێمەیە،
قومریەکی چاوشینی وڵاتی گۆرانیی ئێمەیە
زەنگێکی شانۆی ئێمەو
ئاگردانێکی ژووری کەلەپووروو
طاوسێکی ڕەنگینی بەهرەو
قەڵەمێکی دەم بەگزنگی زمانی کوردی‌و
گەروویەکی زێڕینی سروودی
نەتەوەیی‌و نیشتمانیی
ئەم کوردستانەیە.

ماتماتوولە: حەزەر

هەولێر

ڕەفیق چالاك ئاوێتەی ئەوینی هونەر

ئیبراهیم سەعید فەتحوڵلا

ڕۆژی30/1998/11 (25) ساڵ تێپەڕی بەسەر کۆچی دوایی مامۆستاو هونەرمەندو تێکۆشەر(ڕەفیق چالاك) ئەو هونەرمەندە گەورەیەی لە بواری کارکردنیدا سەرکەوتنی بەرچاوی بەدەست هێناو توانی بەبەرگێکی قەشەنگەوە بچێتە مەیدان و گروتینێکی نوێ بەهونەری کوردی ببەخشێ جاچ وەك گۆرانی بێژێکی دەنگ زوڵاڵ، یان، ئەکتەرێکی سەرکەوتو یا وەرگێڕێکی بەسەلیقە.

کارە شانۆییە سەرکەوتووەکانی(گلکۆی تازەی لەیل، پیسکەی تەپڕین، بوکی ژێر دەواری ڕەش، خەسووە یا ئەژدیها، دکتۆری دێم) و گۆرانی و سرودە بە سۆزەکانی(بڵێین بەیار و بەنوری بادەو لەبەرنازی چاوبازان و هەی نارو جەژنە جەژنی کوردستان) و دەیان کاری هونەری سەرکەوتووی دیکە.

ئیستاش دوای چارەکە سەدەیەك بەسەر کۆچی ئەو هونەرمەندە گەورەیەدا سەرلە نوێ هەوڵ و ماندوویی و کارە هونەرییەکانی دێتەوە یاد کە تامەتایە لە یاد ناچن و وەك شاکارێکی گەورەی هونەری جێی خۆی لەدڵی هەموومان‌دا کردۆتەوە.

(ڕەفیق چالاك) وەك هونەرمەندێکی لێهاتوو بەتوانا توانی لە زۆر بواردا جێی خۆی بکاتەوە و ژیرانە جێپەنجەی خۆی بنەخشێنێ بەشێوەیەك دەستی بدایاتە هەچ کارێك سەرکەوتنی بەرچاوی بەدەست ئەهێناو ئەبووە جێی ڕەزامەندی هەموو لایەك، لێرەدا تەنها ئاماژە ئەکەین بەرۆڵی گەورەی مامۆستا چالاك لەسێ بواردا(شانۆ- گۆرانی وئاوازدانان-ڕاگەیاندن و کاری ڕادیۆیی). بەو هیوایەی بتوانین کەمێك لەبەرزی ئەو مرۆڤە بهێنینەوە یاد.

شانۆ.. چالاك ئەکتەر و دەرهێنەر و نووسەر و وەرگێڕ

(ڕەفیق چالاك) هەر لە سەرەتای منداڵییەوە خولیای هونەربووە و کارە هونەرییەکانی ناوەڕاستی ساڵانی بیست سەرنجیان ڕاکێشاوە بەتایبەت بەرهەمە هونەرییەکانی هونەرمەندی پێشڕەوی شانۆی کوردی مامۆستا(فوئاد ڕەشید بەکر)، لە تەمەنی(12)ساڵیشدا بۆ یەکەم جار چۆتە سەر شانۆ لەگەڵ کۆمەڵێ هاوڕێی خۆیدا لە قوتابخانەی فەیصەڵیەی شاری سلێمانی شانۆگەرییەکیان پێشکەش کردووە. ئیدی چالاك بەسەلیقەیی و توانای خۆی توانی زۆر لەو بوارەدا قوڵبێتەوە و توانی چەندین بەرهەمی شانۆیی سەرکەوتوو پێشکەش بکا.

یەکێك لەو شانۆگەرییە سەرکەوتووانەی کە بەدەستپێکی کارە سەرکەوتووەکانی دائەنرێ، شانۆگەری(لەڕێی نیشتمان) بوو کە ساڵی1946دا لە سلێمانی نمایش کرا بۆ یارمەتی دانی قوربانیانی بۆمەلەرزەکەی ئەو ساڵی(پێنجوین)(چالاك) ئەو شانۆگەرییەی بەدەقێکی نووسەری بەناوبانگی فەرەنسی(فرانسۆ کۆپێ) وەرگرتبوو کە ؟ بەبەرگێکی کوردییەوە پێشکەشی بکاو بیخاتە سەر تەختەی شانۆو ئەرکی دەرهێنانی خستە ئەستۆی خۆی و لە ماوەی(7)ڕۆژی کارکردنیدا توانی (2)هەزار دینار کۆبکاتەوە کە هەمووی تەرخان کرا بۆ یارمەتی دانی قوربانیانی بومەلەرزەکەو دواتر هەمان شانۆگەری لە پێنجوێن و هەولێر نمایش کرا کە ئەمەش یەکەم جاربوو لە بزووتنەوەی هونەری کوردیدا تیپێکی شانۆیی لە شارێکەوە بچێت بۆ شارێکی دیکە بۆ نمایشکردنی شانۆگەرییەك بەهەمان شێوە لە کاتێکدا سەرۆکی کۆمەڵی هونەرجوانەکان بووە، چالاك توانی چەندین بەرهەمی شانۆیی پێشکەش بکا، لێرەدا هەندێ لەو بەرهەمە شانۆییانە بە نموونە دەمێنێتەوە:

*بوکی ژێردەواری ڕەش: ئامادەکردن و دەرهێنان و دەوری ئەکتەری‌سەرەکی(ڕەفیق چالاك).

*دیمەنی کومیدی(خەسووە یا ئەژدیها) نووسین و دەرهێنان و دەوری سەرەکی (ڕەفیق چالاك).

*پیسکەی تەپڕین: گۆڕین و ئامادەکردنی (ڕەفیق چالاك) و نوری وەشتی ودەرهێنان و نواندنی(ڕەفیق چالاك).

ئەو نموونانەی ئاماژەمان بۆکردن تەنها مشتێك بوون لە خەروارێك و چالاك توانی چەندین کاری شانۆیی سەرکەوتووی دیکە نمایش بکاو لەماوەی کارکردنیشیدا گڕوتینێکی زۆری دایە بزوتنەوەی هونەری شانۆیی و هەنگاوی گەورەی نا بۆ زیاتر برەودان بەو بوارە:

چالاك... هونەرمەندێکی دەنگ خۆش و ئاواز دانەرێکی بە توانا)

بۆ یەکەم جار کە (ڕەفیق چالاك) گوێی لە مۆسیقا بووە زۆر منداڵبووە کاتێك تیپێکی کەشافە بە باندی مۆسیقاوە بەسەر شەقامەکانی سلیمانیدا گەڕاون، چالاك هەر لەو سەردەمەوە شەیدای گۆرانی وسروودە کوردێکان بووەو هەوڵی داوە لەوبوارەدا خزمەت بکا بۆیە کاتێك لەسەرەتای ساڵانی(چل)دا بوو بەمامۆستا دەستی کرد بەزیندوکردنەوە وبڵاوکردنەوەی سروودە کوردیەکان هەوڵی زۆریدا لە ناو نەچن و لە قوتابخانەکاندا بوترێتەوە، بۆ یەکەم جاریش کە ئاوازی داناوە ئاوازی بۆ شیعرێکی مامۆستا زێوەر داناوە بە ناونیشانی(تا دەست لەمل هیوانەکەم) لەماوەی ژیانیشیدا ئاوازی بۆ زیاتر لە(20)سروود داناوە کە تا ئێستا لە قوتابخانەو ئێزگەکاندا دەوترێنەوە و وەك کارێکی هونەری ڕەسەن هەرگیز لە یادناچن.

هەرچەندە مامۆستا چالاك لە هیچ ئامێرێکی مۆسیقای نەدەزانی بەڵام کاتێك کە شیعر کارتێدەکرد و دەیجوڵان ڕاستەوخۆ ئاوازێکی نموونەیی بۆ دادەناو دواتر ئەبووە جێی ڕەزامەندی هەموولایەك، تەنانەت شارەزاو پسپۆڕانی مۆسیقاش ئەو ئاوازانەیان زۆر لا خۆش بووە کە ئێستا ڕەنگدانەوەی خۆیان هەیە و جێی خۆیان لە ناو گۆرانییە کوردییە ڕەسەنەکاندا کردۆتەوە.

چالاك... بلیمەتی بواری ڕاگەیاندن و کاری ڕادیۆیی

(ڕەفیق چالاك) وەك کەسێکی بەهرەدار و لێهاتوو لەساڵی 1942دا لەلایەن کۆمەڵەی هیواوە هەڵبژێرا بۆ ئەوەی لەگەڵ (عبداللە گۆران)و (ڕەمزی قەزاز)دا بچنە فەلەستین و لە

(یافا) بەشی کوردی رادیۆی (الشرق الادنی) بکەنەوە ئیدی (چالاك) زۆر سەرکەوتووانە توانی لە بواری کاری راگەیاندندا کار بکاو ئاشنایەت لەگەڵ چەندین هونەرمەندی عەرەبی گەورەی ئەو سەردەمەدا پەیدا کرد لەماوەی سێ ساڵی کارکردنیشیدا لە ئیزگەی (الشرق الاردنی) توانی خزمەتێکی باش بکاو جەماوەر و گوێگرێکی زۆری بەلای خۆیدا راکێشاو لەگەڵ هاورێکانیدا چەندین بەرنامەو بابەتی بەسوودیان پێشکەش کرد. لە ماوەی شەش ساڵی کارکردنیشیدا لەبەشی کوردی ئیزگەی بەغدا چالاك توانی خزمەتێکی زۆر بکاو بەشی کوردی زۆر بەرەو پێشەوە بەرێت جاچ لەرووی زمانەوە بووبێت یان بەرنامەکان یان لەرووی گرنگی دان بەبواری ئەدەب و هونەری کوردی جگەلەوەی وەك بێژەرێکی سەرکەوتووش کاری دەکرد توانی بەهاریکاری کۆمەڵێ هاورێی هونەرمەندی تیپێکی تەمسیلی سەرکەوتوو دابمەزرێنێ کەبەرای هەموو شارەزایان و پسپۆرانی بواری هونەر ئەو تیپە توانی سەرکەوتنێکی باش بەدەست بهێنێ وگروتینێکی باش بداتە بنچینەی شانۆو درامای هاوچەرخی کوردی و لەماوەی شەش ساڵی کارکردنیدا نزیکەی (200) تەمسیلی هەفتانەی پێشکەش کرد جا چ لە نووسینی مامۆستا چالاك خۆی بووبێ یان وەرگێڕاوو ئامادەکراو یا نووسینی ئەندامانی تیپەکەی هەر ئەو تیپە تەمسیلییەش یەکەم تیپی رەسمی بوو لە ئیزگەی بەغداو بۆ یەکەم جاریش لە مێژووی هونەری کوردی و ئیزگەی کوردیدا یەکەم ئۆپەرێتی کوردی پێشکەش کرد بەناونیشانی ئۆپەرێتی (دڵداری کوڕەشوان).

بە هەمان شێوە (مامۆستا رەفیق چالاك چەندین وتاری سیاسی و کۆمەڵایەتی و پەخشانی لە ئیزگەو رۆژنامەو گۆڤارە کوردیەکاندا بڵاوکردۆتەوە و رۆڵی بەرچاوی هەبووە لە برەودان بە کاروانی رۆژنامەگەریی کوردی و بۆ ماوەیەکیش سەرپەرشتیاری چەند رۆژنامەیەك بووە وەك رۆژنامەی بڕوا لە سلێمانی و رۆژنامەی برایەتی لە بەغدا لە ساڵانی 1968 یشەوە تا 1970 وەك بێژەرو نووسەری سیاسی لە ئیزگەی دەنگی کوردستانی عیراق بووە و ماوەیەکیش بۆتە لێپرسراوی ئەو ئیزگەیە.

هەرلێرەوە هەقی خۆیەتی ئاماژەی بۆبکرێ کە چالاك لە زۆربواری دیکەدا شۆڕەسواری مەیدان بووە جاچ وەك مامۆستاو خەتیب و کوردی زان و ئەدیب و هەتا دوایی... کە بەڕاستی شایستەی ئەوەیە بەدوورودرێژی ئاماژەی بۆبکرێ و رۆڵی چالاك لە هەموو ئەو بوارانەدا بەبەرز بنرخێنرێ.

چەند پەیڤێك بۆ رەفیق چالاك-ی فرەبەهرە

چالاك... یەك کڵاو رۆژنە نەبوو، یەك باخ نەبوو، یەك سەرچاوە نەبوو، یەك بەهرەیش نەبوو، چالاك.. دەنگ و رەنگ و بۆن و بەرامەی وڵاتی هونەر و نیشتمانی جوانکاری و سەلیقەی وردەکاری بوو، زەنگیانەبوو، ژێی کەمانچەو وشەی پاراوو سروودی ئاگراوی و ئەکتەرێکی زگماك و خەتیبێکی هەژێنەرو قورگێکی تەلیسماوی بوو.

شێرکۆ بێکەس

چالاك شانۆی کوردی بەرەو گۆڕین و داهێنان و نوێ کردنەوە برد و شانۆی کردە مەڵبەندی رووبەڕووبوونەوەی دوژمنان و لە بەرزی شانۆوە دەردو ئازاری گەلەکەی دەخستە ڕوو.

نوری وەشتی

چالاك... ئەکتەرێکی لێهاتوو، دەنگ خۆشێکی بەسۆز، رۆشنبیرێکی بەتواناو خەتیبێکی نموونەییبوو... بەڕاستی کوچی ئەو خەسارەتێکی گەورەبوو لە بزوتنەوەی رووناکبیری بەگشتی و بزوتنەوەی هونەری بەتایبەتی.

کاوەئەحمەد میرزا

چالاك-ی هونەرمەندی گەورە و بەڕێز یەکێکە لەو هونەرمەندانەی گەلەکەمان شانازی پێوە ئەکات و هەرگیزاوهەرگیز لە یاد ناچێت.

کەریم کابان

چالاك.... قوتابخانە بوو، دەریایەك بوو پڕ لە میهر و سۆز، تائێستاش شوێن پەنجەی دیارە، بەسەر بزوتنەوەی هونەری کوردییەوە.... بەڕاستی من هەمیشە خۆم بەقوتابی و شوێن کەوتووی رێبازەکەی ئەو دەزانم چونکە ئەو مامۆستا و رێ پیشان دەربوو.

حەمەی نێرگز

چالاك.... هونەرمەند و ئەدیب و رۆشنبیرێکی هەڵکەوتووبوو هونەرەکەی سروشتی و خواکردە بوو هێندە بەسەلیقە و بەتوانا بوو دەستی بدایەتە هەرچ کارێك چالاکانە سەرکەوتنی بەدەست دەهێنا و گرەوی خۆی دەبردەوە.

ئەحمەد دەنگ گەورە

چالاك-ی ئەکتەرو نووسەر و دراماتۆر هەروەك چۆن رۆڵی ئێجگار گەورەی هەبوو لەپێش خستنی شانۆدا، ئاوهاش توانی کەسایەتی هونەرمەند زیاتر بناسێنێ بە کۆمەڵی کوردەواری.

یاسین قادر بەرزنجی

تادواهەناسەش

پەیامەکەی خۆی بردەسەر

رەفیق چالاك-ی هونەرمەند هێندە ئالودە و هۆگری پەیامەکەی بوو کە نەیدەتوانی هەرگیز خۆی لێ جودا بکات و تا دوا هەناسەی ئاوازی بۆ جوانی و نیشتمان و نەوەکانی دواڕۆژ دەچڕی، وەك دیارییەکیش بەر لەمردنی شانۆگەریی (دکتۆر دێم)ی لەهۆڵی زانکۆی (موستەنسریە) لە بەغدا پێشکەش کرد کە دوا شانۆگەری خۆی بوو. لە مانگی حوزەیرانی 1973دا و بەر لەمردنی بەچەند مانگێك دوا گۆرانی خۆی بەناونیشانی (شوێن کەوتن) تۆمار کرد کە شیعری مستەفا بەگی کوردی بوو.

وەلێ ئەفسوس دڵە گەورەکەی مامۆستا و هونەرمەند (رەفیق چالاك) لە 1973/11/30دا لەلێدان کەوت و بۆ دواجار ماڵئاوایی لێکردین و لەدوای خۆی کۆڵێ عیشق و زامی بەجێ هێشت.... کۆڵی بیرەوەری و سەروەری.. کۆڵی پەیڤی جوانی ئەرخەوانی.

دووشانۆگەری ساڵی1957 لە سلێمانی
لە ئەرشیفی شانۆی کوردییەوە

یاسین قادر بەرزنجی

قۆناغی دووەمی شانۆی کوردیمان، کە ساڵانی نێوان پەنجاکان تا حەفتاکانە، قۆناغی زەمینە خۆش کردن و بەرەوپێشەوە چوونی بزووتنەوە شانۆییەکەمانە، چونکە لەم ماوەیەدا شانۆ درووست کراوە و هونەرمەندی بە توانای هەڵکەوتوو دەرکەوتوون و گەلێك شانۆگەریی کوردی و وەرگێڕراو بە شێوەیەکی هونەریی ڕێك و پێك پیشکەش کراون، لە هەمان کاتدا لە ماوەی ساڵانی پەنجابە دوواوە جەماوەر بە شێوەیەکی بەردەوام چوونەتە سەیری شانۆگەرییەکان و هانی ئەکتەرەکانیان داوە و بە چاوی پڕ لە ڕێزەوە تێیان ڕوانیون.

لەو بەرهەمە بەپێزانەی لەو کاتەدا پێشکەش کراون و بینەران لایان پەسەند بووە، دووشانۆگەری بوون کە لەسەرەتای ساڵی1957دا لە لایەن قوتابیانی سانەویی سلێمانییەوە پێشکەش کراون، ئەو دوو شانۆگەرییەش(پیسکەی تەڕپیر و گڵکۆی تازەی لەیل) بوون، لەم باسەماندا بەدرێژی و لەگەڵێك لایەنی ئەو دووبەرهەمە ئەدوێین:

1- پیسکەی تەڕپیر:

ئەم شانۆگەرییە لە نووسینی نووسەری بەناوبانگی فەرەنسایی(مۆلیێر)ە و هونەرمەندان ڕەفیق چالاك و نوری وەشتی بەدەستکارییەوە کردوویانە بە کوردی و لەلایەن ڕەفیق چالاکەوە دەرهێنراوە و قوتابیان و یارمەتی دەرانیان و لیژنەکانی هونەری سانەویی سلێمانی کوڕان بۆ باربوو دستگیرۆیی قوتابیانی هەژاری سانەوی پێشکەشیان کردووە.

ئەم شانۆگەرییە کە لە پێنج پەردەدا بووە بە جۆرێك ئامادەکراوە کە لەگەڵ واقیعی ژیانی کوردەواری خۆمانەوە نزیك بووە و بینەران چێژ و سوودێکی باشیان لێ وەرگرتووە. ئەم شانۆگەرییە کە لەگەڵ شانۆگەریی(گڵکۆی تازەی لەیل)دا پێکەوە نیشاندراون، لە سەرشانۆی سانەویی سلێمانی کوڕان پێشکەش کراون و ئەکتەرەکانی بریتی بوون لەم بەڕێزانە:-

ڕەفیق چالاك- دەوری میرزا مەحمود.
نوری وەشتی-سالار
سەلاح محەمەد جەمیل-پرشنگ.
کەمال ڕەشید موختار- گەلاوێژ
تەها خەلیل-باجی ئایشێ
یاسین خەلیل-دڵشاد
شیرکۆ فایەق-سەدیق بەگ
جیهان عومەر-ئەلەکە
مەجید محەمەد-وەلەکە
عەبدوڵلا محەمەد-مچە
بورهان کەریم مەسرەف-ئەبەرد
ئەمینی حاجی عارف-معاونی پۆلیس
کەمال حەمید-باجی مەنیج

چیرۆکەکەش، باسی کابرایەکی پیرەمێردی پیسکەی چاوچنۆك ئەکات کە ژیانی خۆی و خێزانەکەی بە پارە پەرستی تێکداوە، کوڕەکەی دڵی ئەچێت بەکچێکدا، کەچی لە هەمان کاتدا پیسکە ئەیەوێت بۆ خۆی بهێنێت! هەروەها ئەیەوێت کچەکەشی بداتە کوڕێکی دەوڵەمەند.. گیروگرفتەکان لە ئاڵۆز بووندان تا لە کۆتاییدا سنووقی لیرەکانی لێ ئەدزن، کابراشێت و هار ئەبێت، کەئەی دەنەوە کەمێ دڵی نەرم ئەبێت و خواستی کوڕ و کچەکەی دێنێتەدی.

ئەم چیرۆکە بەشێوەیەکی کومیدی پێشکەش کراوە و نواندنەکەی چالاکی خوالێ خۆشبوو لەوکاتەدا دەنگی داوەتەوە.(1)

ئەم شانۆگەرییە کە نرخی بلیتی بینینی 250،150،50فلس بووە دیکۆرەکەی لە لایەن هونەرمەندان خالید سەعید وئازاد شەوقییەوە بە یارمەتیی قوتابیانی قوتابخانەی پیشەسازیی کراوە و دەنگ و مۆسیقاش لەلایەن(کلیمان)ەوە جێبەجێ کراوە.

کاتی خۆی مامۆستا ئەحمەد زرنگ تارێکی دەربارەی پیسکەو شانۆگەریی گلکۆ لە (ژین)دا بڵاوکردووەتەوەو تیایدا ئەڵێت:

(بەڕاستی تەمسیلی پیسکەی تەڕپیر تابڵۆی ڕێك وپێکبوو، تەمسیل کەرەکان هەموویان و بە تایبەت میرزا محمود(ڕەفیق چالاك) و باجی ئایشێ(تەها خەلیل) یەك لەیەك باشترو باڵاتر دەوری خۆیان وا دەرئەخست کە لەبیرت ئەچووەوە کە گوێت لە چیرۆکێ گرتبێ یا سەیری تەمسیلێ بکەی.... هەروا هونەر و نەخشەو نیگار و پەردە و دیکۆر و دەرهێنان و ڕازاندنەوەی شانۆو ئەلکتریك و مۆسیقا سەراپا خوار هەمووی باش و ڕێك وپێك و سوود بەخش بوون).(2)

2-گڵکۆی تازەی لەیل:

ئەم شانۆگەرییە، لەگەڵ پیسکەی تەڕپیردا بۆماوەی هەفتەیەك لەلایەن هەمان دەستەی ناوبراوەوە پێشکەش کراوە. ئەم شانۆگەرییە کاتی خۆی کە پێشکەش کراوە وا ڕاگەێنراوە کە لەو شیعرەبە ناوبانگەی ئەحمەد بەگی کۆماسییەوە ئامادەکراوە کە پیرەمێردی ئەمر گۆڕبویەتە سەر لەهجەی سلێمانی، ئەحمەد بەگیش کاراکتەری سەرەکی تێکستەکە بووە. بەڵام پیرەمێرد خۆی لەیەکێك لە ژمارەکانی ڕۆژنامەی(ژین)دا ئاماژەی بۆ ئەوە کردووە کە گڵکۆی تازەی لەیل هیی حەمە ئاغای دەربەند فەقەرەیە نەك کۆماسی.(3)

ئەم شانۆگەرییە لەلایەن هونەرمەندی خوالێ خۆشبوو ڕەفیق چالاکەوە ئامادەکراوە و هەرخۆشی دەرهێنەری بووە.

چیرۆکە شانۆگەری یەکە باسی ئەحمەدبەگی کۆماسیی شاعیر ئەکات کە شەیدای(لەیل)ئەبێت، لەیلی شۆخ و شەنگیش بە هەمان شێوە دڵ ئەدات بەو، رۆژێکیان ئەحمەد بە مەبەستی چوونە ڕاو وشکار گوندەکەیان جێ دێڵێ و دوور ئەکەوێتەوە، وا ڕێ ئەکەوێ لەو ماوەیەدا کەئەحمەد لەوێ نابێت(میر)ێکی دەست رۆیشتوو دێتە خوازبێنی لەیل و مام سلێمانی باوکی لەیلیش ڕازی ئەبێ و ئەیداتێ! بەلام لەیل ئەم شووە ناکات و بۆ رزگار کردنی خۆی لەو میرەولە پێناوی پاراستنی پەیمانی دڵدارییەکەی خۆیدا پەنا ئەباتە بەر مەرگ و خۆی ئەکوژێت.

کە ئەحمەد بەگ لەڕاو ئەگەڕێتەوە و بەم ڕووداوە دڵ تەزێنە ئەزانێت، ئارامی نامێنێ و بەدەم کوڵی گریانەوە ئەچێتە سەر گۆڕەکەی لەیل و شیوەن و لاواندنەوەی بۆ ئەکات... ئەحمەد لەسەر گڵکۆی لەیل ئەو شیعرە بەناو بانگە ئەڵێت کە سەرەتاکەی بەمەدەستی پێ ئەکات:

گڵکۆی تازە لەیل، گڵکۆی تازەی لەیل

ئەمرۆ چوومە سەیر گڵکۆی تازەی لەیل

جوابێکم ئەبیست بۆ دڵەی مەحزوون

ئەنجا بڵێسەم گەیشتە گەردوون

لە کۆتایشدا، لە زمان لەیلەوە شیعرەکە ئەڵێت:

ئەمەندە خاکم لە جەستەبارە

نەجێگەی جواب نەڕێی گوفتارە

هەرچەند بگەڕێیت بێ باك یا خەمناك

زۆرت نەماوە، تۆش دێیتە ژێر خاك

ئەم شانۆگەرییە، کە(بوکێکی ناکام)یشی پێ وتراوە، لە چەند پەردەیەکدا بووە و ئەکتەرەکانی بریتی بوون لەم هونەرمەندانە:-

ڕەفیق چالاك- دەوری کوڕ، واتە ئەحمەد بەگی کۆماسی.

ئەنوەر ئەحمەد- لەیل.

نوری وەشتی- مام سلێمان.

لەتیف حەمدی- میر

تەها خەلیل- پیاوماقووڵی میر.

قادری نوری بەگ- پیاوماقووڵ.

فوئاد عومەر- پیاوماقووڵ.(4)

لە شانۆگەرییەکەدا ڕەفیق چالاك بەدەنگی بە جۆشی خۆی چەند شیعرێکی مەولەوی وتووە، هەروەها لەدوو دیمەندا بە جۆرێك لاواندویەتەوە و شیعرەکەی گڵکۆی تازەی لەیلی هێندە بە سۆزەوە وتووە بینەران بە دڵ لەگەڵ هەڵوێستەکەیدا بوون و فرمێسك لە چاویان بارییەوە.

لەم شانۆگەرییەدا دیکۆرێکی موجەسەمی قەشەنگ لەلایەن هونەرمەندان ئازاد شەوقی و خالید سەعیدەوە کراوە و هەر ئەمانیش ئارایشتی ئەکتەرەکانیان کردووە و کاك بەهزاد ڕاپەڕێنەری تیشك بووە.

لە نووسینەکەی مامۆستا ئەحمەد زرنگدا باسی شانۆگەریی(گڵکۆی تازە لەیل) بەم جۆرە کراوە:

(نیشاندانی ڕەوشت و خووی بەرزی ڕابوردومان، دڵداری پاکی کوردەواری، گێڕانەوەی سەر گوزەشتەی کۆنی پڕ بەهامان، دەرخستی ئەدەبی بەرز وشیعری باڵامان...

ئەوەی ئەمجارە چووبی و ئەم تەمسیلەی دیبێ بروائەکات کە بەڕاستی شانۆ قوتابخانەی گەلە... بەمەداو بە هەموو تەمسیلەکانی ساڵانی ڕابواردووشمانەوە بۆمان دەرئەکەوێ کە ئێمە ئامادەین، خاوەن توانین، ئەم جۆرە هونەر و ئیشەپڕ سوودانەمان لە باردایە، هونەرمەندی بەرز و بە دەسەڵاتمان تیایە، هەرواش دانیشتووانی شار بەوەدا کە بە ڕۆژی بەفر وشەوی سەرما ئەچوون وستایشیان ئەکرد، ئەمە وا ئەگەیێنێ ئەم هەستە بەرزە لە هەمووانداییە.... بەلام ئاخ!! خۆزگە بەم زووانە شانۆیەکی دامەزراوی ڕێك و پێکمان ئەبوو، هەروەها فرقەیەکی تەمسیلی هەمیشە ئامادەو بێ کەم و کوڕیشمان بۆ ڕێك ئەخرا)(5)

پەراوێزەکان

1دەربارەی ئەم شانۆگەرییەو ڕەفیق چالاك بروانە: ڕۆژنامەی العراق، العدد1323، 1980/6/30، البخیل، بقلم یاسین قادر البرزنجی.

2ڕۆژنامەی ژین، ژمارە14، 1957/2/1333.

3گۆڤاری بەیان، ژمارە101-102، 1984، گلکۆی تازەی لەیل و لێکۆڵینەوەیەکی مێژوویی، نووسینی مامۆستا مەحمود زامدار.

4ئەو ناوانەی لە لاپەڕە65ی کتێبی(شانۆوشانۆی کوردەواری)ی کاك حەسەن تەنیا دا نووسراون هەڵەن و ئەکتەرەکانی ئەم شانۆگەرییە تەنیا ئەمانە بوون کە ناومان بردوون.

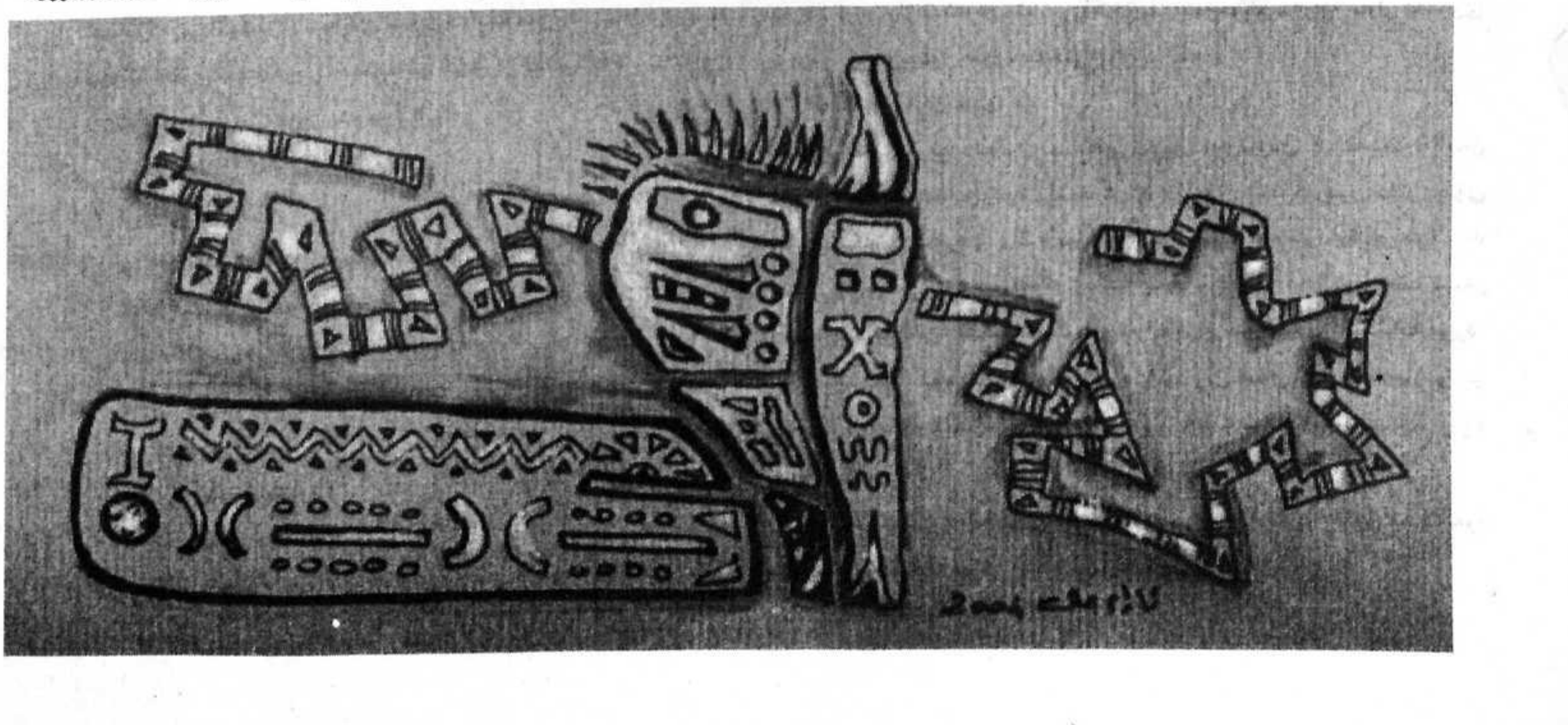

یادی هو نەرمەند ڕەفیق چالاك

عەبدولکەریم عەبدولڕەحمان

خوالی خوشبوو رەفیق چالاك یەكێك بوە لەو هونەرمەندە هەڵكەوتو بە توانایانەی كە توانایەكی یەكجارزوری هەبو لە هونەر، لە نوسین، لە تەمسیل كردن گەلی بەهرەی تریشدا.
رەفیق توفیق كە بەرەفیق چالاك ناسراوە لە سالی1923دا لە شاری سلیمانی هاتوتە دنیاوە خویندنی لە سلیمانی تەواو كردوە بوە بە ماموستا بە زوریش ماموستای سروود بوە لە قوتابخانە سەرەتایەكانی سلیمانیدا، لە سالەكانی 950وە چۆتە ئیسگەی كوردی بەغدا و مزیع بوە. گەلێك خزمەتی ئیسگەی كوردی بەغدای كردوەو توانیویەتی ئەم ئیستگەیە زورپیش بخات، تیپی تەمسیلی لە ئیسگەی كوردی بەغدا دامەزراندوە لەگەڵ ئەحمد دەنگ گەورە و نوری عمر و ئەحمد واولاودە و فایەق دلزار كە ئەندامی هەمیشەی تیپەكەبون جار جار علی مردان هاوبەشی لەگەڵ كردون وەك تەمسیلی نامەی بەنگ كێشان كە لە 950/8/2 بلاوكراوەتەوە چەند كەسیكی تریش هاوبەشیان لەگەڵ كردوون وەك قادر دیلان و تایەر توفیق و علی ئیبراهیم هیندی. ئەم چیروكانە لە نوسینی رفیق چالاك خۆی بون. هێندێكی خۆی كردویەتی بە كوردی لەگەڵ دەست كاریدا، ئەم تیپە تاساڵەكانی 955 بەردەوام بون هەموو هەفتەیەك لە پیش كەش كردنی چیروكی تەمسیلی هەفتانە بەشیوەی راستوخو دوای پەیدابونی ئامیری تومار كردن چەند چیروكێك توماركراون و ماون و پاریزراون هەروەها بە هوی هەوڵو تەقەلای رەفیق چالاكەوە توانی بەشێك لە گۆڤاری(هنا بغداد) تەرخان بكریت بو ئیسگەی كوردی. لەم گۆڤارەدا بەرنامەكانی رادیوی كوردی تیدا بلاْونەكرایەوە هەروەها چەندەها وتاری بە كەڵك و هەڵبەست و وێنەی هونەرمەندان و بەریوەبەرانی رادیوی كوردی بەغدا یەكەم ژمارەی ئەم گوڤارە لە تموزی سالی951دابو، هەروەك هونەرمەندو دەنگ خوش بو چەند كتێب و نامیلكەیەكیشی بە چاپ گەیاندوە وەك: كاركردنی بەكەڵك ساڵی952 لە بەغدا ئەم نامیلكەیە لە ئیسگەی كوردی بەغدا بە شیوەی چیروكی تەمسیلی بلاوكراوەتەوە هیزی تاریكی یان(تاوانی دڵداری) لە نوسینی تولستوی گۆڕینی بو كوردی لە سالی 955دا بە نازناوی ڕابەر بلاْوكراوەتەوە لە چاپخانەی معارف لە چاپ دراوە دارستانەكانمان ساڵی 957 لە چاپخانەی معاریف لە بەغدا لە چاپ دراوە جغرافیەی عیراق كتێبێكی قوتابخانەیە لەگەڵ چەند ماموستایەكدا كردوویانە بە كوردی سالی 973لە بەغدا لە چاپ دراوە رەفیق چالاكی بلیمەت گەلیك لە هەڵبەستە بە نرخو بەرزەكانی شاعیرە بە ناوبانگەكانی بە گورانیەوە وتوە وەك هەڵبەستەكانی (پیرمێرد، مەحوی، گوران، كوردی) هەروەها خاوەنی گەلێك بەهرەی ئەدەبی و هونەریش بوە وەك خەتیبێكی زۆر بە توانا بوە لە گەلێك ئاهەنگدا هاوبەشی كردوە لەسەر شانوش گەلێك هاوبەشی كردووە.

هەروەها كۆمەڵێك چیروك و سەرگوزشتە پەخشانی ئەدەبی بەشێوەیەكی هونەری نایاب لە ساڵەكانی پەنجاكاندا لە گۆڤاری(ئاگاو رووداوی هەفتە) و گۆڤاری (پەیام)دا بلاْوكردۆتەوە بەناوی نهێنیوە، ماوەیەك سكرتیری نووسینی گۆڤاری برایەتی بووە لە بەغدا هەروەها سەرۆكی كۆمەڵەی هونەری وێژەی كوردی بووە بۆماوەی سی دەورە بو ماوەی دوو ساڵ پێش مردنی پسپۆری خویندنەوەی دەقی ووتارەكان بووە لە ئیستگەی كوردی بەغدا پێش ساڵەكانی950یش لەگەڵ شاعیر (گۆران و رەمزی قەزاز) ئیسگەیەكی رادیوی كوردیان لە شاری یافا لە فەلەستین بەریوە بردوە.

بەم جۆرە ژیانی بردوەتەسەر تا لە رۆژی 7كانونی یەكەمی ساڵی 973بەنەخۆش دڵ كوچی دوای كردوە لە شاری سلیمانی لە تەمەنی50ساڵیدا و بە گردی سەیوان سپیراوە هەزار سلاْو لەگیانی پاكی هونەرمەند رەفیق چالاك.

چالاك..

چراوگی بەهرە و هونەر

ڕەووف بێگەرد

نیوەی دووەمی ساڵانی پەنجای سەدەی ڕابوردوو، دەرگای تیرۆژێکی ڕووناکبیری و هوشیاریی سیاسی و ئەدەبیی لەسەر نەوەی ئێمە کردەوە، ئێمەیەکی مێردمنداڵی تازە بەگروگاڵ کەوتووی دنیای شیعر و ئەدەب و سیاسـەت، گۆڤـاری هیـواو شـەفەق و هـەتاوو ڕۆژنامـەی ژیـن لـە بڵاوکردنـەوەی بەرهـەمی تـاك و تـەرای نووسـەری بـەتواناداا چاویان بـۆ دوورتر ڕوانین گە شاندینەوە، لە نێو دەست و دڵی گەورە و سۆزی پڕ لە پەرۆشی ئەواندا ئێمەیش یەکەم بەرهەمی سادە وساکاری خۆمان نووسی، ئەو بەرهەمەو بۆ ئەوتەمەنە لە یەکەمین کورپەی دوای پانزەبیست ساڵی هاوسەری و، بەکارهێنانی دەیان داو و دەرمانی پزیشك و نوشتەی مەلا و دوعـای شـێخ بـەتامتربوو، ئـەوە یەکـەم مانیفێستی شناسـی خـۆت و بەرنامەی ئایندە و ورشەی داهێنانت بوو، بەداخەوە ئەو یەکەم بەیانەی ئێمە، ئێمـەی سادەی تەژی بەسـۆزێکی بیرخەڵـەتێنی دوور لـە کلتووری دەوڵەمەند و زەمینـەی فیکری تابڵێی بەرهـەمێکی کەم بڕشـت و لارەملـی نێوشاکارەکان بوو، کـە ئێستا لێـی دەڕوانیـت ساکاریەکەی تارادەیەکـە ناشێت لە مێـژووی ئـەدەبیی خۆتدا شـەرم نـەت گرێـت، بـەڵام بـۆ ئەوسا بردنـەوەی گرەوێـك بـوو، کـە لەئێسـتادا ژیـان نامـەی نووسـەرانێکی وەك رامبۆو دیستۆفسکی و بورخیس و لیرمـەنتۆف و پوشکین و دەیانی تـر دەخوێنێتـەوە و بەراوردی ئـەو دوو تەمەنـە دەکـەیت، دەزانیـت دیوارەکـان چەندە ئەستورو بەربەستەکان چەند بە ئەوق و زەمینەکان چەندە تەژین بە نا یەکسانی. تۆ لە بیابانێکی قاقڕی فەرهەنگ و شارستانی و ئابووریەکی سەختی سەرچاوەکا نی ڕووناکبـیری و زانسـتیدا نوقمـی وەهمێکـی بـێ بنەمای مێژوو هاتبوویت، کتێبخانەیەکی هەتیوی ماندوو بە چەند دیوانە شـیعرێکی کلاسـیکی، تـازە بـە تـازە بـەیازە دەسـتاو دەسـت پـێ کـراوە پەڕپووتـەکانی نـاو حوجرە و مزگەوت رابەریی مەعریفـەو شارسـتانیەتی نوێی دەکردیت! لەبیرو ئەندێشەی پێشکەوتووی گەلان و بزاوتی ئەدەبی و ڕۆشنگەری ئەوروپا کە دوو سـەدە زیـاتربوو دەیان زانکـۆو سـەدان بنکـەی ڕووناکبـیری و چاپەمـەنی تیـا دامـەزرابوو تـۆ هێشـتا کوێیـەکی کـەڕو گەروویەکی بێ سەدا بوویت. بۆ یە دەرەوشانەوەی بەهرەیەکی دەگمەن و هەڵکـەوتنی داهێنـەرێك سەرسامکەربوو، لـەو دۆخـەمێژووکردەدا، ئێمـە نەوەیەکی بەدبەخت و سەرلێ شێواو و مەزلووم بووین، لەبەردەم کلتورێکی دڵرەق و نا هاوسەنگدا تۆش لەرزۆك و بێ ئیرادەیت، بـەڵام بـۆ هەندێکمان ژیلـەمۆی عەشقێك دنەیەکی ملـەقوتێ و پزیسـکێکی سووسـەکردن ماکی وەستان و ڕامانبوو، لەو عاشقە ڕووتانە دەچووین دوور بەدوور حەزمان لە نۆشینی ژەهـری دڵداری بێت و دەستمان نەکـەوێت، وەك بزانین لـەو دیو ئێمەوە شۆخێك هەیە تاك و باخێك هەیە پاك و دنیایەك هەیە لاجیوەردی. ئێمـەی کزۆڵەکەوتووی بیابانـە قاقڕەکـە ئـەزمانی ئـەو دنیایـەمان دەزانـی و نەبەشـاکاریان ئاشـنابووین، تەنانـەت دەسـت کورتـی زمـانی نەتـەوەکانی دەوروبەریشـمان بوویـن، بۆیـە سـەری عەشـقەکەمان بەکۆشـی ئـەوتاك و تەرایانەداکردبوو کە سروەیەکی مانش و سین و چیا سەختەکانی پیرنە و نیل و ڤۆڵگایان بۆ دەهێناین. چاکترین ڕێگای ئەو پەیوەندیەش وەرگێڕان بوو لە زمانی بێگانەوە بۆ کوردی، کە بـۆ ئـەو کاتـە زوربـەی لـە زمـانی عەربیەوە بوو، بەتایبەتی لەوڵاتی فیرعەونەکانەوە کە بۆ ئێمـە کانگـای داهێنانی هونەری و ئەدەبی بوو، چ وەك فیلمەکانی سینەما یان بەرهـەمی کتێب و چاپەمەنی.

یـەکێك لـەو بەهرەمـەندە ناوازانـەی ئـەم پەیامـەی بـە ئێمەگـەیاند مامۆسـتاو هونەرمـەند(ڕەفیـق چـالاك)بـوو، سـەرەتا لـە ڕادێـوی کـوردی بەغداوە کە هەموهەفتەیەك چیرۆکێکی تەمسیلی بڵاودەکردەوە، پاشان بەو شانۆگەریانەی وەری دەگێڕان و خـۆی دەوری سـەرەکیی تیادەبینین یاندەری دەهێنان، ئەو کارانە یەکێك بوو لـەو سـەرچاوانەی گوێیـان بـە چیرۆك و بەیتی خۆماڵی و بەرهەمی بێگانە ڕاهێنام، هەستم کرد دەنگێك هەیە ڕچەشیکێنە و سیمای سەردەمی نوێی پێوەیە، بە سیناریوکردنی حیکایەتی خۆماڵی و نواندنی، فۆرمێکی تازەی دوورلە گیرانەوەی ئاسایی بوو کە تا ئەوسەردەمە دەقمان پێوە گرتبوو. ئەو کارانە دوورنەبوون لە دەقێکی ئامادەکراوی نوێ کەرەگـەزی تـری وەك گۆرانـی و شـیعریان لـە خۆدەگرت و چێژی تایبەتیان بەگوێ گر و بینەر دەبەخشی.

لـە بـواری شـانۆدا کـە سـاڵی1957 بـۆ یەکـەم جـار شـانۆگەریی پیسـکەی تەرپیری مولیری فەرەنسیم بینی کە چالاك دەری هێنابوو، نەك تەنیا شانۆم وەك بینەرێکی ئاسایی و کەم تەمەن خۆش ویسـت بـەڵکوو شـەوانێك بە خەیاڵیـەوە دەنووستم، دیمەنـەکانم دەهێنایـەوە بـەرچاوم و بیرۆکـە کۆمەڵایەتیەکـەی زۆری کارلێ کردبووم. ئەکتـەرە هـەرە دەرکەوتوەکەیشـی، مامۆسـتا چـالاك توانـی بـۆ یەکەمجار پێم بڵێ نواندن مانای چی و چۆن ئەکتەر دەتوانێت واز لە حەقیقەتی خۆی بێنێت و ببێتە مرۆڤێکی تری دژبەو هەقیقەتە، تا ئێستایش ئـەو چێژ و سەرسامیە لە یادناکەم کە دەشێت تۆزێکی عاشقانەی هونـەریی تیاوەشـاندبم، وەك چۆن هەمیشـە لەبـەردەم بڵێسـەی یەکـەم خۆشەویسـتیمدا سـەرمای تەمـەنم گەرم دەکەمەوە. پیسکەی تەرپیر داهێنانێکی دەگمەنی ئەو سەردەمەی شانۆی کوردی بوو کە پێشترنەکرابوو. هەر لەو ماوە یـەدا شانۆگەریی گڵکۆی تازەی لـەیلی ئەحمەدبـەگی کۆماسـی یـان حەمـەئاغای دەربەندفەقـەرەنمایش کـرا کـە خودی چالاك ئامادەکار و دەرهێنـەری بوو. مامۆستا ڕەفیق چالاك بەو کارانەی ئەوەی لای ئێمە سەلماند کە چراوگێکی نوێی وزە و توانای گەورەی ئەوبوارە و بەخشندەیەکی کەم وێنەیە. ئەوسا من تـەنیا لە ڕێگەی شانۆگەری و تەمسیل و هەندێك نووسینیەوە دەمناسـی نـەك پەیوەندی تایبـەتی، بـەڵام یەکـەم ناسـینی نزیکم سـاڵی1963بوو، دوای گەردشـە خوێناویەکـەی بـەعس بـەپێنج مـانگ، لـە نۆی حوزەیرانـدا زەعیـم صدیـق ڕەش بگیریـەکی ناجوامێریانـەی دژی خـەڵکی سلێمانی ئـەنجامدا، هـەزاران کەسـی خزانـدە زینـدان و هـۆڵ و تەویلـەکانی حامیەی ئەوساوە کە قێزەونترین کاری شۆڤینیانەی دژی بە هەمووتۆێژ و چین و کۆمـەڵانی خـەڵکی شارەکە ئـەنجامدا، ڕژێمی بـەعس دام و دەزگـای ئـەمنی و هێزەکانی سوپای ئەوسای عیراقی ڕژانـدە کوردسـتانەوەو بە تایبـەتی کەوتـە تۆڵسەندن لە سلێمانی و دەورویـەری. لـە ناوگیراوەکـاندا دەیـان ڕووناکبـیرو دادوەرو پزیشك و مامۆستاو قوتابی و خەڵکی ئاسایی تر هەبوون. زۆریان سەر بە پارتە سیاسیەکانی ئەوسەردەمەو ڕێکخراوە پیشەییەکانی کوردستان بوون

و، تێکڕای ئەوانیش هەواداری شۆڕشی کوردستان و دژی دەسەڵاتی بەغدابوون، ئەگەرچی گیرانی ئەو هەمووخەڵکە و هێشتنەوە وشەهیدکردنی هەندێکیان تراژیدیای حوزەیرانی لێ کەوتەوە، بەڵام بەلای گیراو و دانیشتوانی شارەوە کەرنەڤالی خۆبەدەستەوەنەدان و بەرگری وگاڵتەپێ هاتنبوو بەڕژێم و سوپاکەی، چونکە نە لە ورەی خەڵکی هێنایەخوارێ و نەتوانی دەستکەوتی سەربازی و ئەمنی بەدەست بێنێت.

مامۆستا چالاك یەکێك بوو لە گیراوەکان کە وەك پیاوێکی بەئەزموون قسەی دەکرد، ئێمەی لاوانی کۆدەکردەوە و شیعری بۆ دەخوێندینەوە، بەدەنگە خۆشەکەی شیعری مەحوی و مەولەوی و نالی بە گۆرانیی دەوت، دۆخی زیندانی بۆ کردبووینە گەشتی هونەر و لەنزیکەوە بەهرەدرەکانمانی ناسی و زیاتر لەسەر ئەدەب و هونەر قسەی دەکرد، لە جارێکی بردنیدا بۆ لێکۆڵینەوە لەگەڵ کردن زۆر درەنگ گەڕایەوە کە بوو بە هۆی نیگەرانیمان، کە هاتەوە هێندە بەفانتازیەوە وردەکاری ڕووداوەکەی گێڕایەوە کە چۆن چاڵیان بۆ هەڵکەندوە و هەڕەشەی ناشتنیان لێ کردوە دەت وت لە شانۆگەریەکی تراژ کۆمیدیدا دەوری یەکەم ئەکتەر دەبینێت، چونکە دور لەخۆ هەڵکێشان و پاڕانەوە دیمەنی دیالۆگێکی مەسخەرە ئامێزی وای بۆرەخساندبوون کە نەخۆی دابوەدەستەوە و نە ئەوانی لە گوماندا هێشتبووەوە.

لەدوای ساڵی حەفتاوە کە بووبە لێپرسراوی گۆڤاری برایی چەند جارێك لە بەغدا چوومەوەلای، جارێکیان وتارێکم بۆ برد کە لە فارسییەوە وەرمگێڕابوو لەسەر(سمکۆی شوکاك) نووسەرەکەی یەکێك بوو لەو ئەفسەرە عەجەمانەی خۆی بەشداری لە کوشتنی سمکۆداکردبوو. لە شوێنێکی وتارەکەدا دەڵێت:"دوای ئەوەی هەواڵی هاتنی سمکۆمان بیست بۆ شاری شنۆ کە لەلایەن حکومەتەوە بەڵێنی قسەکردنی پیدرابوو، ئێمە لە بندار و هەندێ شوێنی تری سەر ڕێگای هاتنەکەی بۆ سەمان بۆ نایەوە و خۆمان بۆ کوشتنی ئامادەکرد، ئەو بێ دەربەستانە هات، چونکە بەڵێنی ئەوەی وەرگرتبوو کە هیچی لێ ناکرێت، کە کەوتە بەرجاسووسی تفەنگ و لەپێشەوە تەقەمان لێ کرد لەسەر ئەسپەکەی سووڕا، دەستی بەسنگیەوەگرت و(جوێنێکی بەعەجەمدا) و کەوت. کە وتارەکە لە براییدا بڵاوبووەوە ڕستەی جوێنی بەعەجەمدا گۆڕابوو بە (جوینێکی بەعەجەمیدا) دیارە ئەمە مانای ڕستەکەی گۆڕیبوو کە منی زۆر نیگەران کرد، لەبەرئەوە چوومەلای مامۆستا چالاك و گلەی ئەوەم لێ کرد کە هەڵەی چاپ مانای وتەکەی سمکۆی گۆڕیوە، بە شێوازەخۆشەکەی و پێکەنینە دانسقەکەی پێی وتم: کوڕی باوکم ئەوە هەڵەی چاپ نیە، ئەوە خۆم گۆڕیومەخۆم، ئەمەیان سیاسەتەو جارێ ئێوە باڕن نایزانن، ئێمە(مەبەستی شۆڕشی ئەوسای کوردبوو) هێشتا لەگەڵ مامە ئێراندا نان و ئاوێکمان لە بەیناماوە و نامانەوێت لەبەرخاتری بەعس دەستبەرداری بین. چۆن دەهێڵم هەروا بە ئاسانی جوێن بەعەجەم بدرێت و دڵی ئێرانمان لێ بڕەنجێت . لە سەفەرێکی‌ترمدا باسی شانۆگەریەکی تازەی خۆی کرد بە ناوی (دکتۆری دێم)، هەموودیمەن و بیرۆکە و ئەکتەرەکانی بۆ باس کردم و داوای مانەوەیی لێ کردم بۆبینینی، بەداخەوە ماوەی نواندنەکە چەند ڕۆژێکی مابوو منیش دەبووبگەڕێمەوە سلێمانی و بە بینینی بەرهەمەکەی شادنەبووم. سڵاو لە یادو دیدارەکانی ئەو چراوگی بەهرەیە.

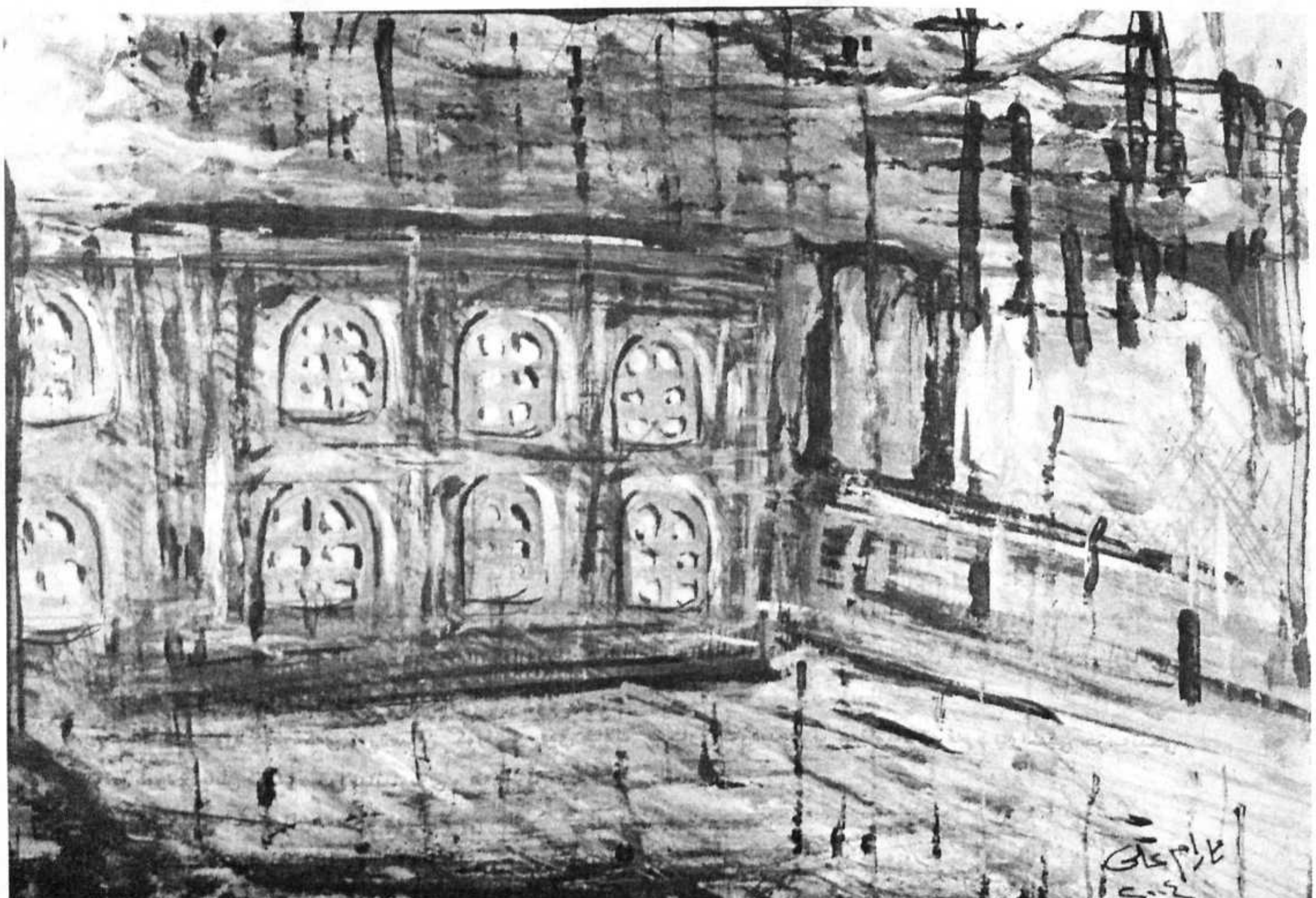

كۆچى چالاك

هەواڵی ناخۆش کۆچی چالاک بوو
هونەرمەندێ بوو لە ناومان تاک بوو
وێژە و هۆنراوەو چیرۆکی جوانی
پڕە لە پەند و ڕازی نیهانی
چالاکی کۆڕی وێژەو هونەر بووی
بێباکی ڕێگەی سەخت و خەتەر بووی
چیرۆکنووسەکەی ناو جەرگەی کوردم
مێژوونووسەکەی بیرتیژوو ووردم
ئەی پاڵەوانی ڕێبازی خەبات
ئەی هونەرمەندی ئاواز و ئاوات
کشا ئەستێرەی ئاسمانی تارت
لە یادمان ناچێ شعیر و وتارت
سۆز و ئاوازت لەم نیشتمانە
هەرگیز کۆن نابێ و لەسەر زمانە
لە قسەی نەستەق یا وشەی کوردی
بلیمەتێ بووی داخەکەم مردی
پلاری قەدەر هەر بۆتۆش نییە
چەن زانای پێکا و هیچ چاریش نییە

مەلا تۆفیقی حاجی ابراهیم

دانەر/ بێ چاو

لەلاپەڕە (43) ی گۆڤاری گەلاوێژی ژمارە (8) ساڵی 4 اغستۆسی 1943 دا ئەم دەقە بڵاو کراوەتەوە

ایستگەی بی تەلی کوردوستان
لە ڕۆژهەلاتی نزیکەوە

کورد بەبێ ئەوەی لامژی بکا بەو مرازەی گەیشت کە دەنگی کورد و زمانی کورد و ناوی کورد لە هەموو گێتیدا بڵاوبێتەوە، ئەمەش کێ کردی؟ دیارە غیری دولەتە گەورەکەی بریتانیا نەبێ بەهۆی خزمایەتیەوە چاوی لە کورد بێ کەسێکی تر ئەوەی بۆ نەکردوە و نایکا، هات لە یافا ایستگەیەکی بێ تەلی عالمەی بۆ دانا، سەربەستی کرد بەبڵاوکردنەوەی هەموو چەشنە دەنگوباسێکو هەموو جۆرە مەقام و بەستەیەك، بەرانبەر بەم چاودێریو بەشە باشە گەلاوێژ بەناوی هەموو کوردەوە سوپاسی ئەکا و داوای پایەداری ئەو دەوڵەتە گەورەیە ئەکا.

ایجگار دو کورە گەنجەکەی کوردستان "گۆران و رفیق چالاك" بەجارێ ئەوەندەی تر هێناویانەتە فەر، بەڕاستی خزمەتێکی زمانی کوردی باش ئەکەن، خوا بیانپارێزێ و هەر بژین.

لەم وەختانەدا گوێ تان لە هالو هەواڵ ئەبێ
بەیانیان لە سەعات 101/2 وە تا 11
ایواران لە سەعات 3 وە تا 4
هی بیروتیش لە سەعات 6 ی ئێوارەدا گوێ تان لێ ئەبێ.

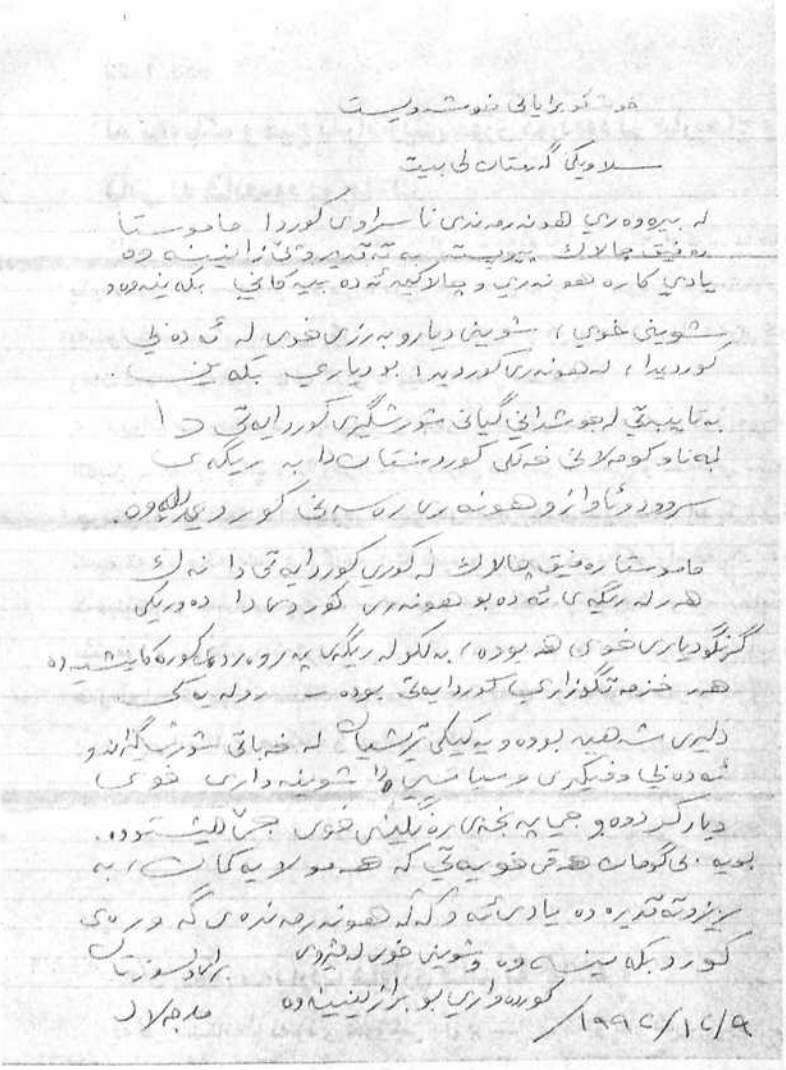

خوشكو برايانى خۆشەويست

سلاوێكى گەرمتان لى بێت

لەبیرەوەری هونەرمەندی ناسراوی كورد، مامۆستا رەفیق چالاك، پێویستە بە تەقدیرو پێزانینەوە یادی كارە هونەرییو چالاكیە ئەدەبیەكانی بكەینەوە و شوێنی خۆی، شوێنی دیار و بەرزی خۆی لە ئەدەبی كوردیدا، لە هونەری كوردیدا بۆ دیاری بكەین. بە تایبەتی لە جۆشدانی گیانی شۆڕشگێری كوردایەتی دا لە ناو كومەلانی خەلكی كوردستان دا بە ڕێگەی سروود و ئاواز و هونەری رەسەنی كوردیەوە. مامۆستا رەفیق چالاك لە كۆڕی كوردایەتی دا نەك هەر لە ڕێگەی ئەدەبو هونەری كوردیدا دەورێكی گرنگو دیاری خۆی هەبووە، بەڵكو لە ڕێگەی پەروەردەی كوڕەكانیشیەوە هەر خزمەتگوزاریی كوردایەتی بووەو رۆڵەیەكی دلێری شەهیدبووە و یەكێكی تریشیان لە خەباتی شۆڕشگیرانەو ئەدەبی و فیكری و سیاسیدا شوێنەواری خۆی دیاركردوە و جیٚ پەنجەی ڕەنگینی خۆی جیٚ هیشتووە. بۆیە بێگومان هەقی خۆیەتی كە هەمولایەكمان، بە ڕێزوتەقدیرەوە یادی ئەو كەلە هونەرمەندە گەورەیەی كورد بكەینەوە و شوێنی خۆی لە مێژووی كوردەواریدا بۆ برازێنینەوە

برای دلسوزتان

مام جەلال

1992/12/9

953/1/23

بۆ لاوێكی گرا نمایەو زانایێكی بە نرخ برای شیرینی سورداش و بیری ناودلی دۆزەخەی ئاشم شیری بی باك یانی كاكە چالاك.

لە پاش سپاسێكی گەرم و گوڕ و گوشینی دەستە بە جەوهەرەكانت، كاكە گیان خۆت ئەزانیت كە لە كوردستانی ایمە دا هیچ كاتێك شاعیر نەژیاوە، منیش بە ناچاری كۆچم كرد بۆ كركوك، ایتر نازانم لەكركوكەوە بوكوێ ئەچم نیازم وەهایە ئەم زستانە لە كركوك بم، ئەگەر هەتا بەهار كرێكاریم دەست كەوت ئەوا دائەنیشم ئەگەر دەستم نەكەوت ناچارم سونەتی شاعیرە كۆنەكانمان بەجیٚ بهێنم، یانی بە تەواوی تەركی نیشتمان بكەم وەكو حاجی قادر لە استنبوڵ و كوردی لە تاران و نالی لە بێروت و بێتوشی لە بصرە مردن، اخۆ قانع لە كویٚ قضا و بەلای كورد و كوردستان ئەبات. ئیشكردنی كركوكیش هەرشەریكەیە، منیش كە سیٚ كوڕی هەرزەكاری پیٚ گەیشتیوم هەیە ئەگەر یەكێكیان لە شریكە بۆم بكرایە بە كرێكار نانی هەمومانی پەیدا ئەكرد، بەلام دامەزراندنی شریكە پشتی زۆر ئەستور و باخەلی پڕ لە پارەی ئەوێت خۆخۆت ئەزانیت كە هەمو پشتی من هەرتۆیت كە لەمو باریك تری و با خەلیشم لە كەللەی هەندیٚ خاوەن كورسی خالی ترو بۆشترە. كاكە گیان كوڕێكم كردوە بە بۆی لە فندق الرافدین ئەگەر نوسراوت بۆ ناردم بەم ئەدرەسە لە خوارەوە نوسراوە پیٚم ئەگات.

ایتر هەربژیت ازیزەكەم.

مخلصتان قانع

كركوك

فندق الرفدين برهان قانع

953/1/29

لە ساویلکە و هیچ نەزانترینی هۆزی کوردەوە بۆ هاروهاج و زیتەڵە ترین هۆزیی کورد!

یانی لە قانعەوە بو چالاك.

کاکە گیان تۆخوت ئەزانیت کەتەواوی تەمەنم لەشعردا تەواوکرد، یاخوا بەمیراتم کەوێت دەسکێ کەوەر ناکات کە نانێکی پێوەبخۆم. بەلام ئەزانم ئەم هۆزە نرخ نەزانەمان لە پاش مردنم کوئەبنەوە سەرگۆڕەکەم و حفلەم بۆ ئەکەن یان ئەڵێن بەیەکتر: بەخوا خەسارێکی قورس وگران کەوت لە کورد و کوردستان بریا هەزار کوردی بێ خێر بمردایە قانع بمایە، چونکە خزمەتی زمانەکەمانی ئەکرد. کاکە گیان با بێمەوەسەر مطلب:

دیوانە شعرەکەم کرد بە پێنج بەندەوە بەندی یەکەم کە ناوی گوڵاڵەی مەریوان بو، لەسەر ئەرکی معارف پەروەر سید علاء الدین سجادی چاپ و بلاوکرایەوە، باوەڕ بفەرمو سنەیی و سەقزی دێینە پێنجوێن لە منداڵە پێنجوێنی ئەکڕن بە دەرپیە چونکو لە دوکانەکاندا نەماوە. بەندی دوهەمین لەلای سید علاء الدین بو کە چاپ و بلاوی بکاتەوە، بێ دەستی و پەرێشانیم گەیشتە دەرەجەیەك وەرم گرتەوە لە سیدی ناوبراو کە بەڵکو واستەیەك پەیدابببێت چاپ و بلاوی بکەمەوە، کاکە گیان ئەگەر تۆ کەفیلێکم بو پەیدا بکەیت کە متبعە بۆم چاپ بکات و چل شەو لێم بخایەنێت، من ئەتوانم بەم چل شەوە پارەی متبعەکەیش بێنمەوە و خۆیشم قانجازی وای لێ ئەکەم کەدەستم بکەوێتە ئیش بۆ چاپ کردنی ئەو سێ بەندەکەی تر. برا شیرنەکەم ئەگەر ئەم هەوەڵجارە تۆ ببی بەسبەب، ئیترمن نەجاتم ئەبێت وەئەتوانم هەر بە دە ڕۆژ؟ بە قەدەر گوڵاڵەی مەریوان شعری تازەتر و چاك تر بڵێم. ئیتر انتظاری هیمەت و جوابت ئەکەم.

(مخلصتان قانع)

ادرس کرکوك فندق الرافدین برهان قانع

953/2/12 (سەبارەت هاواری قانع بۆ چالاك)

لە کوردستانەدا نەم دی خرۆشی دڵ بریندارێ کەبۆ ئەو دەردە پەیدابێ تیببێ یاخو خەمخوارێ

ئەبینم هەرکەسێ بۆخۆی ئەکێشی و هەوڵی بۆخۆیە بەسەر خاکی وەها ڕەبی بەدایم بەردی لێ بارێ

بەماکینەی خەیالاتم غەزەل ئەدروم لە بۆ کوردان چل و شەش ساڵە ئەم ئیشە ئەکەم نەمدی کرێدارێ

دەچی بکەم هوزەکەم قەدری ئەدەب نازانێ هەی هاوار؟ بەئەندازەی گەلاتورێ وەیا تولاشی بن دارێ

ئەوانە چونە سەرکورسی وەکیلی کوردی بەدبەختن وەها گوێ یان خنی هەرگیز نەبیسن دەنگی هاوارێ

بڵێن بەو حضرەتی‌نایب کەچی کرد بۆ گەل و هۆزی لەبرسا شین و گریانە لە دێهات و لە هەر شارێ

ئەوا ایمە هەمو مردین لە پاشا نایبی کێ بیت؟ لە پێی کێ وەرگری کورسی و معاش و بەستە دنیارێ؟

شکاتی قانعی ئەمرۆ لەلای چالاکی مزلومە

لەتۆ بێ دەس ترە قانع تەماتە چون بکا کارێ؟

لەمن بێ دەس تر و لەمن نرخ نەزانراوتر کاکە چالاکە.

کاکە گیان شعری من و زانینی تۆ بە میراتمان کەوێت، پارە دڵسۆزەکەم ئەو ڕوژە فەرموت دو کاغزت بۆ وەرئەگرم کە کورێکیانت لە شریکە دابمەزرێن وەیەکیکیشیان سعادەتی متصرف دای بمەزرێنێت. لاوە بە نرخە نرخ نەزانراوەکەم بە خوشەویستی هەردوکمان قەسەم کە لە تۆجیابومەوە تەماشای باخەلی خومم کرد چواردە فلسم پێ بو، جاجمێکم هێنا بو کە لە ناو قتارا سەرمام نەبێ بە ناچاری فروشتم بۆ پارەی بلیتی قتار. خوا بم گرێت بۆ عزەتی نەفسم هەرچیم کرد روم نەبو بیم هاوارت بۆ بهێنم، بەناچاری گەررامەوە بۆ کرکوك. ئەگەر خوانخواستە توش ببیت بە اشرافی کوردان، یانی منت لەبیر بچێتەوە ئەوا لەم زورە سارد و سررەدا لە کرکوك هەمومان ئەمرین، باوە جود هیوام وایە کە لەبیرت نەچمەوە چونکو هێشتا نەبوی بە خاوەن قەسرو کورسی. ئەگەر ئەو کاغزانەم فریابخەیت ئەمە یەکەم ئیشە لە کوردستاندا، چونکو تاایستە لە کوردستاندا هیچ کەس خەمی هیچ لێ قەوماوێکی نەخواردوە. ایتر انتزاری غیرەتی شێرانەت ئەکەم لاوە بە نرخەکەم.

بەم ئەدرسەی خوارەوە هەرچیم بۆ بنوسی پێم ئەگات

بچوکتان قانع

کرکوك.. دائرەی خزێنە بە واسطـەی احمد فرجەوە بۆ قانع

خولیاو بیروبۆچوون و ئارەزو و شێوەی ژیانی هونەرمەند(ڕەفیق چالاك)

ئامادەکردنی: بورهان قەرەداغی

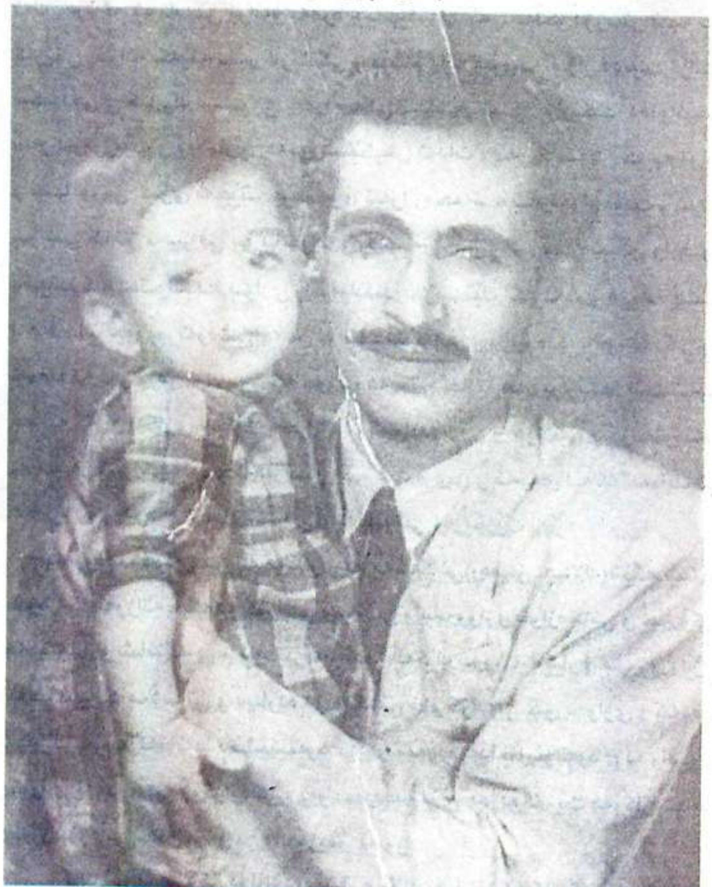

ڕەفیق چالاك و چالاکی کوڕی

وتەیەکی کورت:

خوێنەری خۆشەویست من وەك وەفای شانۆکارێك دەمەوێت ڕێز لە چالاکیە شانۆییەکانی ئەو هونەرمەندە مەزنە بنێم و هەر بەو بۆنەیەشەوە هەوڵمداوە لەسەرزمانی بەڕێزان کاك(چالاك و کاك ئازاد)ی کوڕی و کاك(ئاوات)ی برازایەوە ڕووناکی بخەمە سەر خولیاو بیرو بۆچوون و شێوەی ژیان و ئارەزووەکانی ئەم هونەرمەندە.

کاك(چالاك)ی کوڕە گەورەی باس لە ئارەزووەکانی مامۆستا ڕەفیق چالاك دەکات و دەڵێت:

تا دواڕۆژی ژیانی، خۆشەویستی هونەر و ئەدەب لە خوێن و گیانیدا زۆربەجۆشی بووە، دوای ئەوەی کە تووشی نەخۆشی دڵیش بوو تەنانەت لەسەر جێگای نەخۆشیدا وازی لە ئاوازدانان و گۆرانی وتن نەئەهێناو دوا ئاوازی بۆ شیعرێکی (مصطفی بەگی کوردی) دانا بە ناونیشانی(شوێن کەوتن). دواکاری شانۆیشی شانۆیی (بەزۆرکردیان بە دکتۆر) لە نوسینی (مۆلێر)ی فەرەنسی بوو، کە هەر خۆی لە زمانی عەرەبییەوە وەریگێڕابوو بۆ کوردی و هەر خۆشی دەرهێنەر و ڕۆڵی سەرەکی شانۆگەریەکەشی دەنواند.

تا ناوەڕاستی شەستەکانیش کتێبی هەمە جۆری دەخوێندەوە، خاوەن کتێبخانەیەکی باشیش بوو، بەڵام دواتر بە هۆی کێشەکانی ژیان و ئیش و کارەوە کەمتر فریای کتێب خوێندنەوە دەکەوت، بەڵکو زۆرتر بە ڕۆژنامە گەرییەوە سەرقاڵ بوو تا دوا ساتەکانی تەمەنی.

لەگەڵ ئەمانەشدا ڕەفیق چالاك پیاوێکی قسەخۆش و ڕۆشنبیرو بەدەم و دووبوو، حەزی لە نوکتەبوو، پەندو سەرگوزشتەی زۆری دەزانی، ئەوەی لە کۆڕیدا بەشدار بووبێت حەزی نەکردوە ئەودانیشتنە کۆتایی بێت. پیاوێك بوو حەزی لەجل و بەرگی جوانبوو، بەکورتی پیاوێکی ئەنیق و پاك و خاوێن بوو، بەردەوام ڕیشی تاشراوو بۆن و بەرامەی خۆشبوو، حەزی بە سەیران و گەشت و گوزاربوو، تادوا ڕۆژی ژیانی لەگەڵ خێزان و خزم و برادەرەکانیدا چونەدەرەوە و سەیرانی ڕێك دەخست. لە خواردنیشدا زۆر بەسەلیقەبوو، حەزی لە خواردنی خۆش ئەکرد، هەندێکجار خۆی دەچوو بۆ بازاڕ و ئەو خواردن و میوەتازە و نۆبەرانەی ئەکڕی کە بۆ یەکەمجار ئەهاتنە بازاڕەوە ئەگەرچی نرخیشی زۆرگران بووبێت.

بەڕێز کاك ئازاد چالاکی کوڕی خەسڵەتێکی تری ئەم هونەرمەندە باس دەکات و دەڵێت:

ڕەفیق چالاك هەرکەس لە دەرگای دابێت، دەرگای لێکردۆتەوە و یارمەتی داوە و ئیش و کاری بۆ جێبەجێ کردوە و بە هۆی پەیوەندیەکانیەوە لەگەڵ کەسایەتیە ناسراوەکاندا قسەی دەڕۆیشت و قورسایی لای خەڵك هەبوو.

ڕەفیق چالاك پێی خۆشبوو بە بەردەوامی دەوری قەڵەباڵغ بێت و چێژولەزەتێکی زۆری لە هاتووچۆو سەردانی خەڵك و مەجلیسی دۆست و ڕەفیق دەبینی، هەروەك ئەوەی بزانێت تەمەنی کورت دەبێ، ئەژیا بۆ ئەو ڕۆژەی... بۆ ئەوساتەو بۆ ئەو کارەی کە ئەیگرتە ئەستۆ، ئێستا من بیر لەو ڕۆژانە دەکەمەوە کە دوا ڕۆژی تەمەنی ژیانی ئەوبوو، ئەو پرسیارەم لادروست دەبێت ئەو بەو نەخۆشییەوە، بەوبێ ئومێدییەوە چۆن دەیتوانی ئەو هەموو کارە ئەنجامبدا کە بە جۆرێك لە جۆرەکان لە حاڵەتی ئینتحاری لەسەرخۆو عەزیەتدانی جەستەو ڕۆح دەچوو.

***کاك ئاوات چالاکی برازای دەڵێت:** مامم کەسێتیەکی بەهێزی هەبوو هەر چەندە لە ئێمەوە دووربوو بەڵام کەیەکترمان دەبینی ئامۆژگاری و ڕێ پیشاندەری دەکردین نەك هەر لە بواری هونەردا، بەڵکو لەسەرجەم بوارەکانی ژیان و هەڵسوکەوت و تێکەڵ بوونمان لەگەڵ خەڵکدا. مامم بەردەوام هێمن و سەرقاڵ بوو بە کاری هونەری و سیاسی و ڕۆشنبیری، لەگەڵ ئەمانەشدا ئارەزووی لە ئاهەنگ و دانیشتن و قسەی ئەستەق بوو، پیاوێکی بەوەفابوو. زۆرهانی دەدام و هەوڵی لەگەڵ دەدام کە فێری زمانی تربیم وەك زمانی عەرەبی، هاندەرێکی باشیشمبوو بۆ ئەوەی خوێندن تەواوبکەم.

***کاك(ئازاد چالاك) باس لە خۆشەویستی باوکی دەکات و دەڵێت:**

هەموو باوکێك لای منداڵەکانی خۆشەویستە و تایبەتمەندیەکی گەورەی هەیە و کەم باوك هەیە لەم یاسایە بەدەربێت، بۆیە باوك کاریگەری خۆی لەسەربنەماڵەکەی بەجێ دێڵێت و دەبێتە سیمبول.

سەبارەت بە ئێمەش لەگەڵ باوکماندا زۆر نە ژیاوین، چونکە چاومانکردەوە ئەو خەریکی سیاسەت و چەندین جار زیندان و

دووركەوتنەوە و پێشمەرگایەتی بووە و باقی كاتەكانی لە نێوان هونەر و دۆست و هاوەڵەكانی و ئێمەدا دابەشكردوە ئەوەندەی بیرمە لێرەدا باسی بكەم ئەوەیەكە ئەو رۆژانە دوای گەڕانەوەی لەدەوامی خۆی زۆربەی رووداوەكانی ئەو رۆژەی بۆ دایكم و ئێمە دەگێڕایەوە، بە دەم قسەكانی خۆشیەوە نوكتەو رووداوەكانی ئەكردە سیناریۆیەك و سەرنجی هەموومانی بۆلایخۆی ڕائەكێشاو ئێمەش بەو هیوایە بووین كە سەعاتێك زیاتر ئەو دانیشتنەمان درێژەی هەبێ.

لایەنێكی تری ژیانمان لەگەڵ ئەودا كە هەرگیز بیرم ناچێتەوە ئەوەبوو كە زۆربەی شەوانی زستان لە ماڵە سارد و سڕەكەی ئیسكان پێش ئەوەی وەنەوزیمانباتەوە ئەچووینە ژێر جێگاوە، ئەو كە لەگەڵ ئەوەی كە زۆر ماندو و شەكەت بوو چیرۆكێكی كورتی یەجگار بەپێز و بەلەزەتی بۆ دەگێڕاینەوە، هەندێك لەو چیرۆكانە بە چەند زنجیرەیەك و بەچەند شەوێك تەواو نەئەبوو. ئێستا داخی ئەوە دەخۆم كە بۆچی ئەو چیرۆكانەمان لەبەر نەكرد، یاخود دواتر نەماننوسینەوە، لەوانە(ئەمیرئەرسەلان، دابێژەلان، گەورەترین درۆ لە عالەمدا.... هتد).

***كاك چالاكیش باس لە پەیوەندی باوكی بۆ منداڵ دەكات و دەڵێ:**

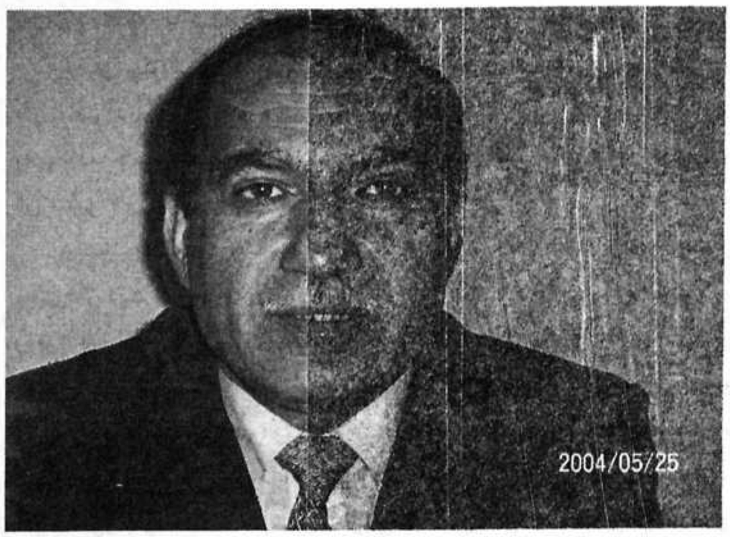

باوكم منالی بەگشتی زۆر خۆش دەویست و خۆشەویستیشی بۆ منالەكانی لەوەدا دەردەكەوت كە خۆی زۆر بەپەرۆشەوە لە نزیكەوە لێی لە ئاستی خوێندنمان لە قوتابخانە و باری تەندروستیمان و جل و بەرگ و.... هتد) دەپرسییەوە و لەگەڵ دایكمدا پێداویستیەكانیان بۆ دابین دەكردین.

ئەوەشم لە بیر نەچێت هەر لە تەمەنی(10)ساڵیمەوە باوكم لەگەڵ خۆیدا دەیبردم بۆ كۆمەڵی هونەرە جوانەكان و نوسینگەی رۆژنامەی(بڕوا) كە خۆی دەری دەكرد لەشاری سلێمانی، مەبەستیشی لەوە بێ گومان چاوكردنەوە و تێكەڵ كردنی من بوو بەو بوارانەی كە خۆی كاری تیا ئەكرد، بۆیە منیش و دواتر براكانم ئەو خۆشەویستیەمان تیا دروست بوو بەرامبەر بە هونەری شانۆ و گۆرانی و مۆسیقا، لە پۆلی چوار و پێنج و شەشەمی سەرەتایمدا لە هەندێك شانۆگەریدا بە شداریم كردوە، وەك كۆمبارس لە(بوكی ژێردەواری ڕەش، خەسوو یا ئەژدیهاو.... هتد). هەروەها لە قوتابخانەشدا بە حوكمی ئەوەی من كوڕی (رەفیق چالاكم) ئەبوایە دەنگم خۆش بوایە و سرووودی بەیانیانم لە گۆڕەپانی خوێندنگەدا بووتایە، لە قوناغەكانی دواتریشمدا لە بواری ئێزگەدا وەك دەكتەر و ئامادەكار و پێشكەشكاری بەرنامەو وەك بێژەری كوردی و عەرەبی كارمكردوە لە ئێزگەی كوردستانی عیراق و ئێزگەی بەغدا و دەنگی گەلی كوردستان.

***كاك ئازاد چالاكیش باس لە بەشداریەكانی منالی دەكات لە بواری هونەردا:**

من و براكانم لە سەرەتای منالیمانەوە و بە هۆی باوكمانەوە رۆڵی بچوكمان پێدراوە و لە چەند شانۆگەریەكدا بە شداربوین لەوانە(پیسكەی تەڕپیر و بەزۆركردیان بە دكتۆر.... هتد) لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە كەسمان لایەنی هونەرمان بە گشتی نەكردە پیشەی خۆمان و ناشزانم هۆكەی چییە؟! هەندێك جار ئەمە ئەگەڕێنمەوە بۆ ئەوەی كە هەریەكێكمان وامان بیركردبێتەوە كە هەرچی بكەین نەك هەرناگەینە ئاستی تواناو بەهرە جیاجیاكانی ئەو، بەڵكو دوریش نییە كە كارێكی خراپ بكەینە سەر ناوبانگی و پێشم وایە مرۆڤ خۆی دەبێت بزانێ بەكەڵكی چ كارێك دێت وچ بەهرەیەكی تێدایەو لە چ بوارێكدا دەتوانێت سەركەوتووبێت و پەلاماری هەمووشتێكیش نەدات و ئەو كەسەش كە بە توانا و لێهاتوویی خۆی نەچێتە پێشەوە، ئەوا زەحمەتە بەردەوام بێت و دوای خۆشی كەس ئەسەفی بۆ ناخوات و ڕەحمەتی بۆ نانێرێ. منیش وا خۆم دەبینم كە دەتوانم لە بواری ڕاگەیاندندا خزمەتێك بگەیەنم و هیواداریشم بەهەڵەدا نەچووبم. ئەوەشی كە من لە باوكمەوە فێری بووم و پەیڕەویشم كردوە ئەوەیەكە ئەو وزەو توانایەی كە مرۆڤ هەیەتی جا لە هەر بوارێكدا بێت ئەبێ بیخاتە گەڕو بەكاری بهێنێت و گوێ نەداتە ماندوبوون و هیلاكی و كۆڵیش نەدا بەرامبەر ئەو كۆسپ و تەگەرانەی كە دێنەڕێی و ئەوەی لە هەگبەیایەتی هەڵبڕێژێ و سود لە تاقیكردنەوە و هەڵەكانیشی وەربگرێت.

هەروەها ئەوەی من لە هونەر و بەرهەمەكانی(ڕەفیق چالاك) تێگەیشتبم ئەوەیەكە ئەوزاتە جگە لە گۆرانی سیاسی و سروود و ئاوازەكانی و چیرۆكی تەمسیلی و شانۆگەری و نوسینەكانیشی چەكێك بوون بە كاری بردوون دژی نەخۆشیە كۆمەڵایەتی و دیاردە دزێوەكانی ناو كۆمەڵی كوردەواری و ئەوەی چاوێك بەو بەرهەمانەدا بخشێنێتەوە كەلەو سەردەمەدا بڵاوبۆتەوە چ لە ڕادێوی كوردی بەغدا و چ بڵاوكراوەكانی ئەو سەردەمە بۆی دەردەكەوێت ئەوكارە چەند گەورەبووە بێ مەترسی و بێ ناحەزیش نەبووە.

***كاك ئاوات چالاكی برازای(رەفیق چالاك) باس لەو كاریگەریەدەكات كە هونەرمەند(رەفیق چالاك) دایناوە لەسەری و دەڵێت:**

لە ساڵی1963 كاتێك زەعیم صدیق لە سلێمانی بوو كۆمەڵەی هونەرەجوانەكانی سلێمانی ئاهەنگێكیان دەگێڕا لە(نادی مۆزەفین)، ئەوكاتە من تەمەنم9ساڵ بوو لە شانۆگەرییەكدا لەگەڵ ماممدا بە شداریم كرد، بەڵام بەداخەوە ناوەكەیم لەبیرنەماوە، هەرچەندە ئەو ڕۆڵەی من بینیم لە شانۆگەریەكەدا ڕۆڵی منداڵێك بوو بە پانتۆمایم بڕگەی ئاهەنگەكەش لە مۆسیقاو گۆرانی و شانۆ پێكهاتبوو، بەڵام بەداخەوە بۆ بەیانی هەندێك لە بەشدارانی ئاهەنگەكە لەلایەن دەستەو دایەرەی زەعیم صدیقەوە گیران.

ئەو كاتە كۆمەڵەی هونەرەجوانەكان هەمووشەوانێك هەم وەك پرۆڤەكردن و. هەم وەك پێشكەشكردنی بەرنامەی چالاكیەكانیان لە بینای كۆمەڵ كۆدەبوونەوە و دەستیان دەكرد بە پرۆڤەی چالاكیەكانیان، منیش وەك زۆربەی كەس و كاری ئەندامەكانی كۆمەڵ لەگەڵ باوكمدا سەردانی ئەوێم دەكرد و تامەزرۆی ئەوكارانەبووم و حەزم دەكرد بەشداریبكەم، لەبەر ئەوەش باوكم ئەندامێكی كۆمەڵ بوو لە شانۆگەریەكانیشدا لەگەڵ مامم بەشداری دەكرد، ئیتر منیش وەك كۆرس بەشداریم دەكرد، خۆدیارە مامم كاریگەری تەواویشی لەسەرباوكم هەبوو، بەوپێیەی ئەو براگەورەی بوو، نەك هەر هانیدەدا بۆ كاری هونەری،

بەڵکو هاندەریشی بوو بۆ بەشداری سیاسی، هەر بۆیە چەندەها جار باوکم لەلایەن حوکمەتی ئەوکاتەوە گیراوە لە سەرمامم، بۆ نموونە جارێکیان لە نوگرەسەلمان کەگیرابوو لە سەرمامم هەموو لەشیان کردبوو بە خوێن، بە کورتی باوکم بەهۆی مامەوە توشی لێدان و گرتن و دەردەسەری و ناخۆشی زۆرهات.

***کاک ئازاد چالاک باس لە چۆنیەتی ژیانی باوکی و خۆیان دەکات لە کۆتایی ساڵی شەستەکانداو دەڵێت:**

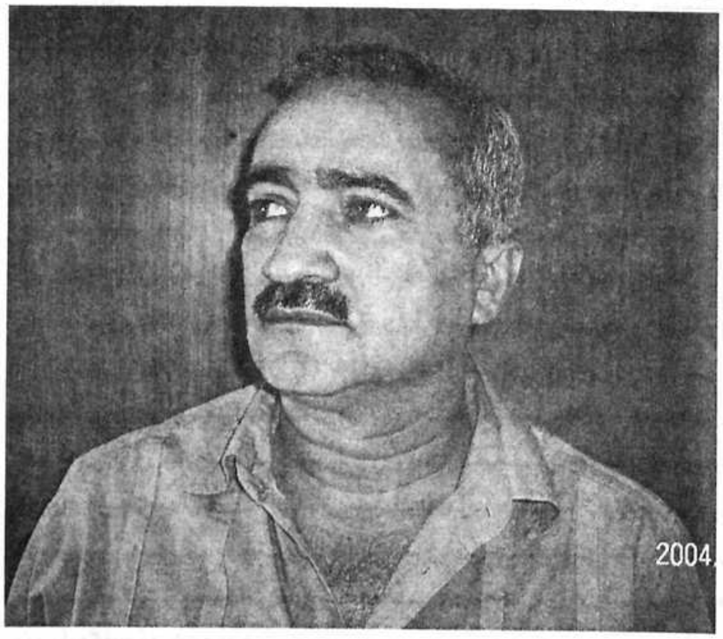

کاتێک بیرەوەری و یادگارەکانم دەگەڕێنمەوە بۆ سەردەمێکی زووتر و بە(تحدید) کۆتایی شەستەکان، ئەو داوای لێکردین کە هەموو بچینەشاخ و لە(چۆمان) گیرساینەوە لە نزیک بارەگای رادیۆی(دەنگی کوردستانی عێراق) ئەوپرسیارە دێتەپێشەوە کە بۆچی ئێمەی هەموو لە خوێندن چەند ساڵێک مەحروم کرد و بۆچی بیری لە خەتەری بوردومان و ژیانی ناخۆشی شاخ نەکردەوە بۆ ماڵ و منالی، ئەی باشە ئەگەر ئەوانەش هەمووی هەرکاری ئاسایی بن! ئەی ئەبێ هۆی چی بێ کە کوڕەکانی خۆی لەو تەمەنەکەمەدا بخاتە بەرتاقیکردنەوەی قورسی ژیان، ئەبێ چ هۆیەک بێ و چ بیروباوەڕێک بێت وا لە باوکێک بکات کە کوڕەگەورەکەی(چالاک) بخاتە خولی مامۆستایان و دواتریش بچێتە گوندێکی دوور لە شوێنی خۆی یان چ هۆیەک وای لێبکات کە کوڕی دووەمی(ئازاد) لە تەمەنی هەرزەکاریدا بخاتە خولی برینپێچی و کوڕی سێهەمیشی(شەهید شێرزاد) کە دوانزەساڵ بوو ناونوس بکات بۆ خولی(مدفعی) و بۆچی بیری لەوە نەکردەوە کە هەریەکەمان بنێرێت بۆ ژیانێکی خۆشتر و باشتری بێ مەترسی؟! کەم کەس دەزانێ(ڕەفیق چالاک) و بنەماڵەکەی چۆن ژیان و چۆن ئەو ڕۆژگارە تاڵانەیان بەسەرئەبرد، کەم کەس دەزانێت ئەو زاتە چ دەردەسەری و کوێرەوەریەکی لە ژیاندا بینی سەرەڕای ئەوەی کە پارچەیەک لە ووزە و ئەقڵ و بەهرە و داهێنان بوو.

کەم کەس دەزانی ت کە ساڵی 1965 خوشکێکم بە ناوی(بەیان) نەخۆش دەکەوێ و باوکم و هەندێک لە خزم و کەسوکار بەدیاریەوە دەبن لە نەخۆشخانەی(جمهوری سلێمانی) ئا لەو کاتەدا کۆمەڵێک سەرباز و ئەفسەر خۆیان ئەکەن بەژووردا و لەبەر چاوی(بەیان) پەلی باوکم دەگرن و دەیبەن(بەیان)یش لەوکاتەدا بەدەم هەنسکەوە هاوار دەکات: باوکم بۆکوێ دەیبەن؟! ڕەفیق چالاکیش لە وەڵامدا دەڵێ: کچم هیچ نییە ئەرۆم ئێستایەمەوە. ئەوانەی کە لەوێ بوون دەیگێڕنەوە کە(بەیان) دواپستەی خۆی دەڵێ: تازە باوکم نابینمەوە. هەردوای ئەوە بە چەند ساتێک(بەیان) بۆ دواجار چاوێک دەنێت، ڕەفیق چالاک نزیکەی حەوت مانگ دەگیرێ لە سلێمانی و کەرکوک وهەتا لە زیندان بەردەبێ بە هەواڵی مردنی(بەیان) نازانێت.

زۆرجار ئەو پرسیارەم لێ دەکرێت بۆچی ئێوە وەك بنەماڵە کەمتەرخەمن لە کۆکردنەوەی ڕەنج و بەرهەمی باوکتان؟ بۆچی کەستان هونەرتان نەکردەپیشە؟ ئایا ئەگەر(ڕەفیق چالاک) سیاسەتی نەکردایە چەند بەرابەر ئەوە ئەیتوانی خزمەتی هونەر و ئەدەب و ڕۆشنبیری کوردی بکردایە؟ زۆر پرسیاری تر کە دەرفەتی وەڵامدانەوەی نیە.

***کاک چالاک سەبارەت بە مامەڵەو بیرو بۆ چونەکانی ڕەفیق چالاک لەبارەی یەکسانی ژن و پیاوەوە دەڵێت:**

بیروباوە ڕوڕیبازی(ڕەفیق چالاک) لە سەرەتای لاویدا بیروباوەڕێکی پێشکەوتوو خوازی هەبووە. دژی خوو نەریتێکی دواکەوتووبووە کە زەرەری گەیاندبێ بە مافی مرۆڤ، ئەمەش لە زوربەی نوسینەکانی و شانۆو تەمسیلیەکانی ئیزگەی بەغدا و گۆرانی و سروودەکانی بەڕوونی ڕەنگی داوەتەوە و دیارو ئاشکرایە. یەهیچ جۆرێك جیاوازی لە نێوان کوڕو کچەکانیدا نەکردووە و دەتوانم بڵێم کچەکانی زیاتر خۆش ویستووە لە کوڕەکانی، هیچ کاتێك هەستم نەکردوە لایەنگری کوڕەکانی بگرێت و زۆر لە کچەکان بکات، تەنانەت لە ئیشی ناوماڵ و ئەرکوکاری ڕۆژانەدا کوڕەکانی وەك کچەکان هەڵدەسوڕان و ڕازی نەدەبوو کوڕێکی ئیش بە کچێکی بکات، بەڵکوداوای لە کوڕەکەی دەکرد کە خۆی ئەوکارە بکات.

هەردەم ئەوەی بۆ هەموومان دەردەخست کە جیاوازی نییە لە نێوان کوڕوکچدا و ئێمەی بەو شێوەیە پەروەردە دەکرد. زۆرمەبەستی بوو کچەکانی وەك کوڕەکان بخوێنن و بگەنە پلەوپایەیەکی بەرز، مامەڵەی لەگەڵ دایکمدا مامەڵەیەکی پڕ لە ڕێزوخۆشەویستی بوو. زۆر مەبەستی بوو خێزانەکەی بەشداری بکات لە بینینی کارە شانۆییەکانی و لەکاتی ئاواز دانانیشدا داوای دەکرد گوێ لە ئاوازەکەی بگرین و ڕای خۆمانی لە سەردەربڕین.

***(ئازاد چالاک)یش هەر لەم بارەیەوە دەڵێت:**

ڕەفیق چالاک باوەڕی بە گۆڕان و پێشکەوتن و یەکسانی هەبوو لە ژیانی خۆی و ماڵ و منداڵیدا پەیڕەوی دەکرد، جیاوازی کوڕو کچی نەدەکرد و خۆی ئیشی ناوماڵی بەسەر هەمواندا دابەش دەکرد وشتێك نەبوو پێی بوترێت ئەمە ئیشی کچە و ئەمەش ئیشی کوڕ، تەنها بۆ بازاڕ نەبێت کە دەبوایە من یا خود شەهید شێرزادی برام لەگەڵ دایکم بڕۆیشتینایە ئەویش لە بەرقورسی شوتی و گەرمای بەغدابوو.

ئێمە وەك بنەماڵە دەرامەتمان کەم بوو، ئەوکاتانەی کە باوکم پارەیەکیشی دەسکەوتایە ئەوا زۆر بە دەست بڵاوی سەرفی دەکردوبیری لە ڕۆژی ڕەش و دوارۆژ بۆئێمەنەدەکردەوە(ئەوەندەی کەمن تێبینیم کردبێ) بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا دایم ئێمەی ئەخستەپێش خۆیەوە و هەوڵیدەدا ئەوەندەی لە توانایدا بێت خۆشی بخاتە دڵمانەوە و بێ پارەییمان پێوەدیارنەبێت و لەوەشدا ڕۆڵی زۆرگەورە بۆ دایکم دەگەڕێتەوە کە بە شانازییەوە لە دوای هەموو گرتن و دەرکردن لەوەزیفەو واز هێنانێك ماڵ و منال و بژێوی ئێمەی ئەگرتە ئەستۆو ئێمە هەموومان بە باوکیشمەوە قەرزاری ئەوین و دوای کۆچی دوایی باوکیشم هەردایکمبوو

کە ماڵ و حاڵی بۆ پێکەوە نایەن و بەتەگبیری ئەو ئێمە خوێندن و ژیانمان بەرێکرد.

خۆشترین ماوەی ژیانی ئێمە لەگەڵ باوکماندا کۆتاییی شەستەکان و سەرەتای حەفتاکان بوو، تەنها ئەو چەند ساڵە ئێمە جۆرێک لە جێگیری(استقرار) و خۆشیمان بە خۆمانەوە دی و توانیمان ناو ماڵێکی ڕێک و پێک و سەیارەیەکیش بکڕین و چەند سەیرانێکیش بکەین.

*کاک ئاوات بەم شێوەیە دەربارەی ڕەفیق چالاکی هونەرمەند دەڵێت:

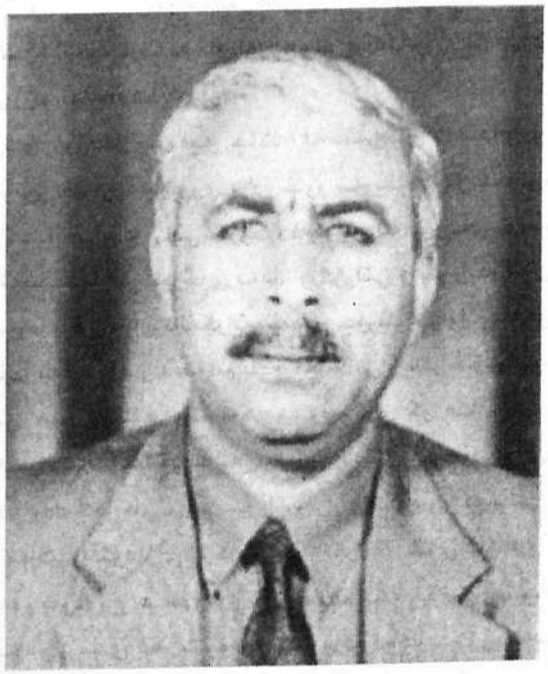

مامم خاوەنی هیچ بڕوا نامەیەکی هونەری نەبوو کە لە ئەکادیمیایەکدا خوێندبێتی، بەڵام بەشێوەیەکی خۆرسک و بەرچاو پێشکەوت بە دەنگ و ئاواز دانان و بە نوسینی شانۆگەری و وەرگیرانی دەقی شانۆیی و بەنواندن و بە دەرهێنان و تەمسیلی ڕادیۆیی خۆی لە دڵی خەڵکیدا جێگیرکرد، بەڵام بە داخەوە بۆ هەموو تیپەکانی سلێمانی هەرلە مۆسیقی و شانۆکاران و ئیزگەکانی هەرێم، باسی ڕۆڵی زۆرێک لە هونەرمەندان دەکەن، بەڵا م تەنانەت ناوهێنانی ڕەفیق چالاک لە یاددەکەن، جاچ لە فستیڤاڵە شانۆییەکاندا بێ یان لە بەرنامەکاندا بێ یان لە خەڵاتی ڕێزلێنانی هونرمەنداندا بێت.

***کاک ئازاد چالاک لەسەر ڕێگەیەک لەڕێگەکانی باوکی دەڕوات و خۆی تێدا سەرقاڵ کردوە ئەویش کارکردنیەتی لە بواری ڕادیۆ تەلەفزیۆندا، خۆی سەبارەت بەم کارە هاوشێوەیە دەڵێت:**

کارکردنی من لە ڕادیۆ تەلەفزیۆندا سەرەتا بەرێکەوت و بەهۆی عەرەبی زانینەوەبووە دواتریش پلەبەپلەو دوای کەڵک وەرگرتن بووە لە ئەزموون و تاقیکردنەوەی کە سانی ترکە لە بواری ڕاگەیاندنی(ی.ن.ک)دا کاریان کردوە و سوودم لێ وەرگرتوون، من لەوانەوە فێری سەرەتاکانی داڕشتنی هەواڵ و وەرگێران و نوسینی و تارو زۆر لایەنی تری بواری سیاسەت و ڕاگەیاندن بووم، بەڵام بەنسبەت ڕەفیق چالاکەوە لەوانە یە حاڵەتەکە جیاوازبێ، چونکە ئەوکاتەی کە ئەو دەستی دایە قەڵەم و داهێنان نووسەر و خەڵکی بە توانا و خاوەن بەهرە کەمبوون و ئەو بوارانە بۆ ئەوان و بۆ کورد تازەبوون.

***کاک ئاوات سەبارەت بە نازناوی چالاک دەڵێت:**

نازناوێکی خێزانی مامم و باوکم بووە، بەڵام پێویستە هونەرمەندان و ڕۆشنبیران ئاگاداری ئەونازناوەبن، چونکە هەندێک هونەرمەند کە هیچ نزیکایەتی و خزمایەتیەکیمان لەگەڵ ڕەفیق چالاکدا نیە و نازناوی چالاکیان هەڵگرتووە ئیتر نازانم لە بەر ڕێزەبۆ ئەو یان چی؟

***هەر کاک چالاکیش سەبارەت بە نازناوی چالاک دەڵێت:**

شانازی زۆری بە نازناوی چالاکەوە دەکرد، هەربۆیە منیشی ناونا(چالاک). وەک لە بیرم مابێ جارێکیان باسی ئەو نازناوەی خۆی کردو ووتی: ئەونازناوە خۆم لە خۆمم نەناوە، بەڵکو لەبەر چالاکی و وریایی و زیرەکی ئەم نازناوەم لەلایەن شاعیرو نوسەرێکی کوردەوە لێنراوە کە بەداخەوە ناوەکەیم لە یاد نەماوە. هەر لەبەر خۆشەویستی زۆریش بۆ باوکم گۆرانی بێژی گەورەمان(محمدی ماملێ) کوڕێکی ناوناوە(چالاک).

***کاک چالاک باس لە ژیان دۆستی و مرۆڤ دۆستی ڕەفیق چالاک دەکات و دەڵێت:**

ڕەفیق چالاکی هەمیشە عاشق و ڕۆحسوک، ئاوازی بۆ جوانی و نیشتمان و ڕۆڵەکانی دواڕۆژدا دەناو تێکەڵ بە دەردو ئازار وخۆشی و ناخۆشی و فرمێسکی گەلەکەی بووبوو. تادوا هەناسەی هەرخەمخۆری گەلەکەی بوو، وەک مۆمێک ئەسوتا و ڕووناکی دەبەخشی بە چواردەوریدا، لەبیرەوەریەکانیدا دەڵێت:-(لەبەریەکشت لە مردن ئەترسم ئەویش ئەوەیە کە مردن نەیەڵێت پوختەی ئەوەی فێری بووم بیگەیێنم بەنەتەوەکەم، هەرچی یەکیشم پێشکەش کردبێت، دەستەبەرەیەکی بچوک ودیارییەکە لە کابرایەکەوە بە کوردی هاتەدنیاوە و بە کوردی تیایاژیا).

لە ساڵی 1946دا شانۆگەری(لەپڕی ی نیشتماندا)ی لەگەڵ کۆمەڵێک هاوڕێیدا نمایش کردودا هاتەکەشی تەرخانکرا بۆ یارمەتی دانی لێقەومانی کارەساتی بوومە لەرزەکەی(پێنجوێن). دوای ئەوەش هەمان گروپ چوونە هەولێرو لەوێش هەمان نمایشیان کردو مەبەستیش هەر زیاتر یارمەتیدانی لێقەوماوانی (پێنجوێن)بوو. ئەمەش یەکمجار بوو تیپێکی هونەری لە شارێکەوە بۆ شارێکی تر بڕوات بەمەبەستی نمایشکردنی شانۆگەری.

ڕەفیق چالاک لە بیرەوەریەکانیدا دەڵێت:-(زۆرساکارانە کارمان دەکرد بێ ئەوەی تووشی هیچ لە خۆبایی بوونێک ببین، چونکە ئەوەی هونەرمەند دەکوژێ و لە ناوی دەبات ئەنانیەت و لەخۆبایی بوونە).

ڕەفیق چالاک وەک هونەرمەندێکی پێشکەوتووخواز هەمیشە خولیای ئەوەبوو کە هونەرمەندانی کوردستان یەکبخات و لە چوارچێوەییەک کۆمەڵدا کۆیان بکاتەوە، بۆ یە لە بیرەوەریەکانیدا دەڵێت:(براینە پێ ڕاتەکێنن و بنووسن و بەرهەمەکانتان تۆمار بکەن و یەکتریتان خۆش بوێ و ڕێزی یەکتری بگرن و بەیەکا بجۆشێن، ئەی هونەرمەندانی کوردستان... کۆمەڵی هونەرە جوانەکانی کوردستان پێک بهێنن).

***کاک ئازاد باس لە دواساتەکانی تەمەنی ڕەفیق چالاک دەکات و دەڵێت:**

ساڵی 1973لە گەڕەکی(کەڕادە) لە بەغدا ماڵێکی خنجیلانەمان بەکرێ گرتبو کەمێک بوژابووینەوە، باوکم بەیانیان ئیشی دائیرەی ئەکرد و ئەوکاتە(مدیری مەرکەزی ئەعلامی وەزارەتی شئون ئەلشمالبوو)، پاش نیوەڕوان و دوای نانخواردنێکی بەپەلە سەیارەیەکی دائیرە ئەهات بە شوێنیاو ئەچوو بۆ ڕۆژنامەی برایەتی و هەتا کاتێکی درەنگ لەوێ کاری دەکرد و هەر بەدەم ئەوەشەوە چەند بەرنامەیەکی بۆ ڕادیۆی کوردی بەغدا

بە ناوی (ڕازونیاز و سۆز و ئاواز) ئامادەو پێشکەش دەکرد، ئەمەجگە لەئیشی حزبی و ئیشی وەرگێڕان و دانانی سیناریۆ بۆ شانۆگەری(بەزۆرکردیان بە دکتۆر) و دامەزراندنی کۆمەڵی هونەرە جوانەکان لە بەغدا و... هتد کە من لە یادم نییە یاخود نایزانم.

کاتێك رەفیق چالاك کوێرەوەری ژیان و هیلاکی و ماندووبوون تین و ورووژمی بۆ دێنن و زەفەر بەو دڵە گەورەیەی دێنن پزیشکەکانی(مدینە الطب) ی بغدا بێ ئومید دەبن و زۆرشتی لێ قەدەغەدەکەن وەك جگەرە، چەوری، خەفەت،... هتد، ئێمەش هەموان هەوڵی زۆرمان دەداکە خۆی هیلاك نەکات، ئەویش بەڵێنی وازهێنانی لە هەموو ئەوشتانەدا تەنها شت کە نەیتوانی تەرکی بکاو لە بیرخۆی بەرێتەوە معاناتی خۆی و خولیای هونەر و گۆرانی بوو.

هەر لەو ماوەیەدا و لەسەر قەرەوێڵەی نەخۆشی ئاوازی بۆ چەند گۆرانیەك داناو لە ماڵیشەوە و لە ماڵی(حەسیب صالحی ئەندازیار) لەسەر کاسێت بە هەناسەیەکی بێ ئومێدی غەمناکەوە تۆماری کردن ئەوشیعرانە کە ئەو هەڵیبژاردن و ئاوازی بۆ دانان کت ومت گوزارشتیان لە حاڵ و وەزع و بیرکردنەوەی ئەو رۆژگارەی ئەودەکرد، بۆ نموونە ئەم شیعرەی عەبدوڵاگۆران کە دەڵێ:

به کوڵ گریان لە چاوم دێ
گوڵی لاولاوی رەنگاو ڕەنگ
.....................هتد

رەفیق چالاك بەدوو ئامێرو بە دووجار شیعری دوێنێ و ئەمڕۆی مامۆستای بەرێزمان(محەمەدی مەلا کەریمی) کردوە بە گۆرانی، یەکێکیان بە عودەکەی هونەرمەندی ناسراو و خۆشەویست خوا لێخۆشبوو(شەماڵ صائب) و ئەوی تریشیان بەکلارنێتی هونەرمەندی خوالێخۆشبوو(شەوکەت ڕەشید)، دیارە شیعرەکەش زۆر کاری لە حاڵەتی دەرونی رەفیق چالاك کردوە و دەڵێت:

گیانە دوێنێ دەرون ماڵێکی ئاوابوو
بەهەشت بوو خانەی خوابوو
جێ‌نزرگەی پێغەمبەربوو
مایەی شکۆ و تاجی سەر بوو
بەڵام ئەمرو دوربێ گیانە لەباڵای تۆ
لەچۆڵێکی پڕ درندە و دڕکو داڵا.
پێخاوس و تاك و تەنیام
..........هتد.

یاخود ئاوازی سێیەمیشی کە بۆ شیعری (شوێن کەوتن)ی (مصطفی بەگی کوردی) داناوە و دەڵێت:

شیرینەکەم سبەی دەڕۆم بەجێت ئەهێڵم
ڕێگەی دووری گەڕانەوەی ناسۆر ئەکێڵم
.................هتد.

*هەرکات ئازاد سەبارەت بە نوسینەوەی بیرەوەریەکانی رەفیق چالاك دەڵێت: باوکم درەنگ دەستی بەنوسینەوەی بیرەوەریەکانی کرد و بەداخەوە زۆر کەمی نوسیی و فریا نەکەوت.

گەر کەسێك بپرسێ ئەرێ ڕەفیق چالاك لە چ بوارێکدا بەهرەمەند و وەستا بووە؟ وەڵامدانەوە ئاسان و بێ هەڵوەستە و تێڕامان نابێ.

ئایا لە ئاوازدانان و سروددا وەستا بووە یاخود لەدەنگخۆشی و گۆرانی وتندا بەهرەمەند بووە ئایا لایەنی پەخشان و وتار و نوسین و زمان ڕەوانیدا بەهرەدار بووە یاخود لەوەرگێڕان و سیناریۆ و تەمسیل و دەرهێنان بلیمەت و لێهاتو بووە؟ ئایا لە بواری ڕۆژنامەگەری و ڕادیۆدا دەستی باڵای هەبووە زیاتر یاخود لە بواری وتاربێژی و بەڕێوە بردنی کۆڕ و مەجلیس؟ ئایا چ بیر و هزرێکی وردی هەبووە و چۆن توانیویەتی لەیەك کاتدا ئەم هەموو کارانە و هی تر بەباشترین شێوە ئەنجام بدا و پێشکەشی نیشتمان و هاوزمانی خۆی بکات.

رەفیق چالاك دوای خۆی هیچ پارە و خانو و ئەرزێکی بۆ ئێمە بەجێ نەهێشت، لەژیانی خۆشیدا ئەو فرەتوانا و بەهرەیەی بۆ کەسبی ماددی و خۆش گوزەرانی خۆی و منداڵەکانی و دەوڵەمەند بوون بەکار نەهێنا و نەکرد. لەگەڵ هەموو ئەو خزمەتە گەورەیەی کە بەمیللەت و نیشتمانەکەی بەخشی وەکو هەموو مرۆڤێك معصوم و بەدەریش نەبووە لە هەڵە و کەمو کورتی.

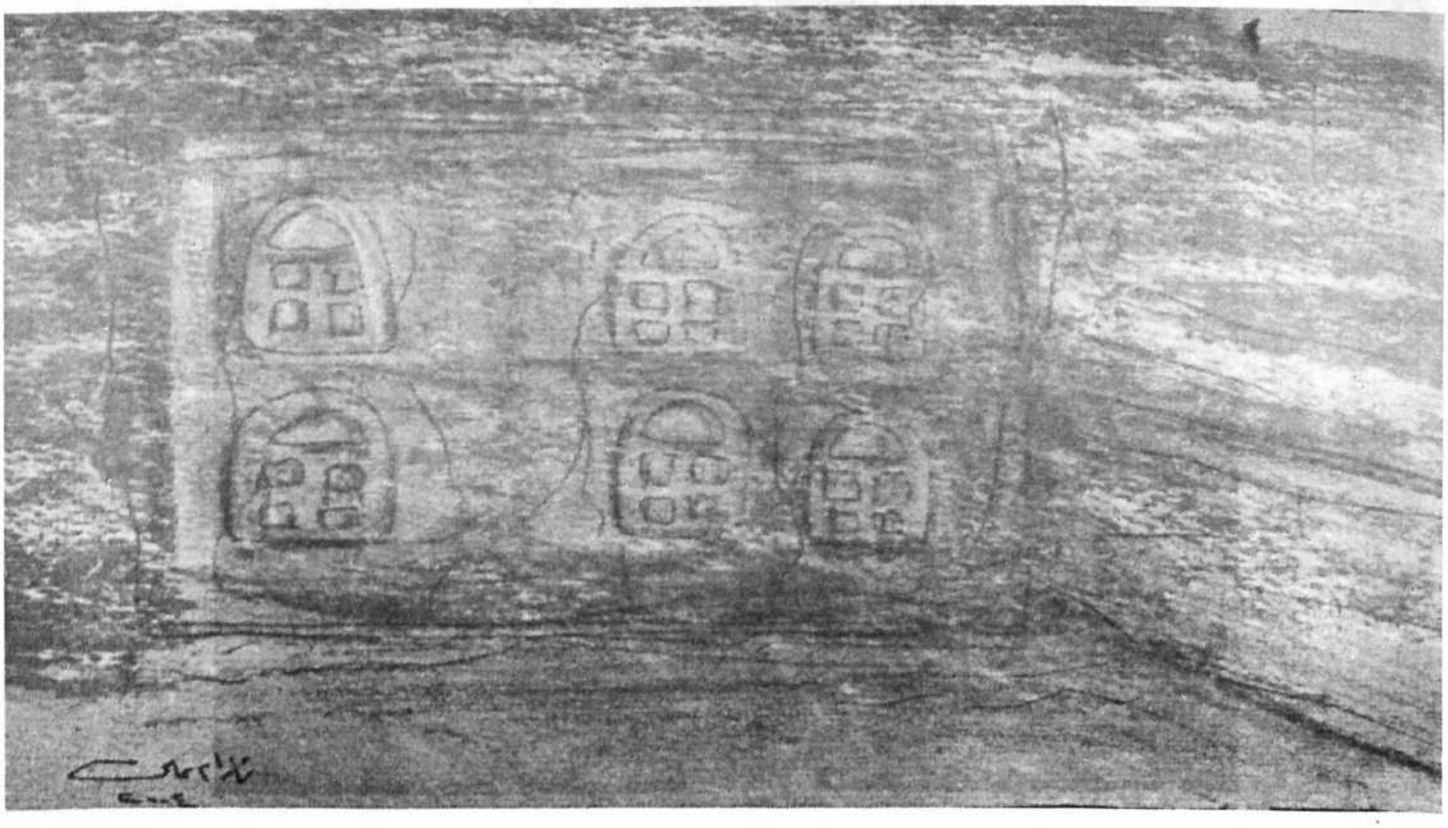

ڕەفیق چالاك   ڕەمزی قەزاز (1942-1945) یافا

باخچەی لەندەن   تەلئەبیب 1942

نوری وەشتی   ڕەفیق چالاك

سرية

منطقة معارف السليمانية

العنوان البرقي — معارف السليمانية

رقم التلفون — السليمانية ٣٤

يرجى الاشارة الى الرقم كاملاً

العدد ٨١٦٨

التاريخ ٢٥/٨/١٣٦١

الموافق ٦/٩/١٩٤٢

الموضوع انتداب خمسة من العراقيين الاكراد للاذاعة اللاسلكية في اللغة الكردية في مدينة يافـــا ٠

الى السيد رفيق توفيق معلم مدرسة ~~ملكندي~~ مخمور

" محمد رمزي قزاز معلم سابق في السليمانية

" ابراهيم صالـــح " " "

" نوري صديـــق ~~طالب~~ تلميذ في ثانوية السليمانية

بناءً على ماجاءً في مذكرة السفارة البريطانية في بغداد المرقمة ٤٦٢ والمؤرخة في ١٣/٨/٩٤٢ المبلغة الينا بكتاب مديرية المعارف العامة المرقم ١٦٥١٢ والمؤرخ في ١/٩/٩٤٢ وبالنظر الى انكم كنتــــم قد اعربتم عن استعدادكم لقبول الوظائف الخاصة بشعبة الاذاعة اللاسلكية في اللغة الكردية في مدينة يافـــا يرجى القيام باجراء ما يلي :—

١ — على السيد رفيق توفيق معلم مدرسة ملكندي ان يقدم استقالتـــه من وظيفته في المعارف فيما اذا تمت موافقته النهائية للانتساب — للشعبة المذكورة مع تزويدنا بموافقته الخطيـــة ٠

٢ — يرجى من بقية الذوات المذكورة اسماؤهم اعلاه ان يقدموا موافقتهـــم الخطية تبينون رغبتهم للانتماء في الشعبة التي تقرر فتحها ٠

على ان يرد تـــــا الجواب بالسرعة الممكـــــنة ٠

(توقيع)

مدير منطقة معارف السليمانية

نسخة منه الى :—

مديرية ثانوية السليمانية
~~ملكندي~~ مخمور مدرسة ~~ملكندي~~ } للاطـــــلاع ٠

30 Rovar

A Newspaper Size Magazine